

ÖNSÖZ	9
AMAÇ VE YÖNTEM	11
SUR İLÇESİ VE SURİÇİ	13
Demografi	13
Eğitim	14
Sağlık	14
Ekonomi	16
Mekânsal Yapı	17
UNESCO'ya Giderken	18
1990'lı Yıllardaki Göçler	21
Özyönetim İlanları Hakkındaki Görüşler	23
SOKAĞA ÇIKMA YASAKLARI - ABLUKALAR	29
İlk Dört Abluka	29
Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi'nin Katledilmesi	32
Beşinci Abluka (2 Aralık 2015-10 Aralık 2015)	34
ALTINCI ABLUKA (11 ARALIK 2015)	35
MUHTARLAR ANLATIYOR...	36
Ablukası Kaldırılan Mahallelerin İzleme Raporları	37
Mahalle Gözlemleri	49
6'ncı Abluka Sürecinde Yaşananlar, Eylemler	56
Beyaz Nöbet Eylemi	56
Haber Nöbeti	57
Barış İnişyatifleri	61
Koridor Süreçleri	62
19 Şubat 2016 Birinci Koridor	62
23 Şubat 2016 İkinci Koridor	63
24 Şubat 2016 Üçüncü Koridor	64
26 Şubat 2016 Dördüncü Koridor	64
Operasyonlar Sona Erdi, Ama Abluka Devam Etti	72
Açıklamadan Sonraki İnfazlar	72
Hafriyatın Taşınması	73
Beton Blokların Yerleştirilmesi	75
Acil Kamulaştırma Süreci	76
Güvenlik Noktaları ve Karakollar	79

Abluka Sürecinde Yaşamını Yitirenlerin Aileleri ile Yapılan Görüşmeler	79
2 ARALIK 2015 TARİHİNDEN SONRA SUR'DA KATLEDİLEN YURTTAŞLAR	80
Sur'da Katledilen Yurttaşların Ölü Bedenlerine Yapılan İşkence	80
"Cenazelerimizi İstiyoruz"	86
Ölü Bedenlere Yapılan Bir İşkence Biçimi Olarak Otopsi	88
Sur'da Katledilen Ve Ölü Bedenlerine İşkence Yapılan Yurttaşlar	96
Sur'da Katledilip Cenazesi Defnedilebilen Yurttaşlar	97
Sur'da Katledilen, Cenazesi Aylarca Yerde Kalan Yurttaşlar	109
Ailelerin Sürece Dair Beklentileri	119
Abluka Sürecinde Sağlık Kurum ve Görevlileriyle Yapılan Görüşmeler	120
Sur'da Çocuk Olmak...	127
Yaralılar	128
Abluka Sürecindeki Gözaltı, Tutuklama, SHÇEK	134
SURİÇİ TARİHİ YAPI	142
Türkiye'nin Kültürel Mirasa Dair Tabi Olduğu Anlaşmalar	142
Suriçinde Bulunan İbadethane ve Tarihi Mekânlar	142
Sur'da Zarar Gören Yapılar	144
Abluka Sürecinde Göç	167
KURUMLARLA YAPILAN GÖRÜŞMELER	172
Diyarbakır Eğitim-Sen	172
Türkiye İnsan Hakları Vakfı Diyarbakır Şubesi	176
Mazlum-Der	177
Diyarbakır Sanayici İş İnsanları Derneği	178
Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği	180
Özgür Kadınlar Kongresi (KJA)	181
Sur Belediyesi	181
Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası	182
Ablukaya Dair Parlamento Denetim Faaliyetleri	184
Çağrı Mektupları	184
Değerlendirmeler	185
SONUÇ	187
Dipnotlar	189

**BU YAPI TEHLİKE
ARZETMEKTEDİR.
SUR BELEDİYESİ**

ÖNSÖZ

Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi, 28 Kasım'da Sur'da basın açıklaması yaptığı sırada katledildi. Tahir Elçi, bu basın açıklamasında, Özel Harekat Timlerinin tahrip ettiği ve 1500 yılında yapılmış olan 4 Ayaklı Minare'nin bir insanlık mirası olduğunu vurguluyor ve ona sahip çıkıyordu. Elçi, 4 Ayaklı Minare'nin dibinde vuruldu. Tahir Elçi'nin son sözleri şöyledi:

"Yıllar önce Afganistan'da Taliban güçlerinin Buda Heykeli'ni bombalama görüntülerini hep birlikte dehşet içinde izledik. Yine son birkaç yıl içinde IŞİD denilen o barbar grupların Palmira'da, Mısır'da, Ezidi yurdu Şengal'de, o insanlığın tarihi birikimlerine yönelik suikastlarını, bombalamalarını hep endişeyle, kederle izlerdik. Ve Türkiye toplumu olarak hep şunu derdik, aman bunlar bizden uzak olsun. Ne yazık ki, çok kısa bir süre içerisinde bizim de tarihi eserlerimize, tarihi değerlerimize yönelik benzer girişimler söz konusu oldu. Şu anda içinde bulunduğumuz Diyarbakır'ın tarihi Suriçi bölgesi, 9 bin yıllık geçmişe sahip bu alan içerisinde surlar, camiler, kiliseler ve daha başka tarihi yapılar bulunmaktadır. Diyarbakır deyince zihinlerimizde en çok canlanan, Diyarbakır ismiyle en çok anılan, zihinlerimizde en çok sembolize olan Dört Ayaklı Minare'yi, ne yazık ki, iki gün önce şu anda gördüğünüz gibi ayağından vurdular. Şunu diyoruz: Tarihi Dört Ayaklı Minare insanlığa sesleniyor. Beni ayağımdan vurdular; ne savaşlar ne felaketler gördüm, ama böyle ihanet görmedim diyor bize. Bu tarihi yapı Anadolu'da örneği tek olan bir eserdir. Dünyada bunun bir örneği daha yoktur. Diyarbakır salnamelerine göre, buradaki yazıtlara göre İslam'dan önce inşa edilmiş, tahminen bir Çan Kulesi gibi tasarlanmış, ancak İslamiyet'ten sonra, fetihten sonra Akkakyunlu Hükümdarlığı döneminde Sultan Kasım tarafından hemen yanı başımızda Mutahar Camii inşa edilmiş ve bugüne kadar bir çok felaketten sağ kurtulmuştur bu eser."

"Biz Diyarbakırlılar olarak, Diyarbakır Barosu olarak tarihi değer ve eserlerimize, insanlığın bin yıllık emeğine, birikimine, bu kadim şehre sahip çıkalım. Biz buradan çağrı yapıyoruz. Biz bu tarihi bölgede bir çok medeniyete beşiklik etmiş, ev sahipliği yapmış bu kadim bölgede insanlığın bu ortak mekanında silah, çatışma, operasyon istemiyoruz. Savaşlar, çatışmalar, silahlar, operasyonlar bu alandan uzak olsun diyoruz. Bu amaçla bugün arkadaşlarımla, Diyarbakır Barosu üyesi arkadaşlarımla ve Diyarbakırlılarla birlikte buradayız. Buradan demokratik tepkimizi ifade etmek için buradayız. Bu davranışı tarihe yönelik bu şiddet eylemini, tarihi bir değere yönelik bu suikastı, saygısızlığı kınıyoruz. Tarihine, tarihsel değerlerine, tarihsel mirasına sahip çıkmayan toplumlar doğru ve güvenli bir gelecek de kuramazlar. Bu nedenle tarihimize, değerlerimize, tarihi ve kültürel mirasımıza sahip çıkalım diyoruz."

O'nu unutmuyoruz...

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu rapor; Diyarbakır ili Sur ilçesinde 2 Aralık 2015 tarihinde ilan edilen ve 240 gün sürmüş olan 6'ncı 'sokağa çıkma yasağı'nın (raporun bundan sonraki bölümlerinde 'abluka' olarak da adlandırılacaktır) öncesini ve esnasını, yasağın kaldırıldığı bölgelerde yasak kalktıktan sonrasını bütünlüklü bir biçimde anlatmak için hazırlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak, bir koordinatörünün başkanlığında, milletvekili danışmanlarından oluşan, içinde kendi alanlarında uzman kişilerin de bulunduğu 11 kişilik bir grup kurulmuştur.

Bu grup, çalışmanın çerçevesi, süresi, yöntemi, akışı ve işbölümü için Diyarbakır'a gitmeden toplantılar yapmıştır. Sur'da yapılacak ses kayıtlarının deşifasyonu ve Sur ile ilgili parlamento çalışmalarının bulunduğu çeşitli rapor ve belgelerin derlenmesi için Ankara'da 14 kişilik bir destek çalışma grubu oluşturulmuştur.

15 günlük saha çalışması yapılmış; yasağın kalktığı 10 mahallede gözlemlerde bulunulmuş; tanıklar, mağdurlar, kentin sivil toplum örgütleri, demokratik kitle örgütleri ve siyasi aktörleriyle yüz yüze toplam 147 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin 62'si kurumlarla, 85'i ise kişilerle yapılmıştır.

SUR İLÇESİ VE SURİÇİ

Demografi

Yukarı Mezopotamya'nın en önemli kentlerinden olan 1.654.196 kişilik nüfus (2015)¹ ve 17 ilçeden oluşan Diyarbakır'ın; tarihi, kültürü ve doğayı buluşturan en eski yerleşim alanı, kent merkezinde bulunan Sur ilçesidir.

7 bin yıllık tarihi Diyarbakır Kalesi'ni çevreleyen ve ilçeye ismini veren surlar; Çin Seddi'nden sonra dünyanın en uzun ve geniş savunma duvarı olma özelliği ile küresel ölçekte öneme sahiptir. Kaleyi koruyan iç ve dış surların üzerinde yer alan oyma, yazıt ve motifler ise otuza yakın uygarlığın izlerini taşımaktadır.

Farklı medeniyetler ve dini inanışlara ait ibadet yapılarıyla kadim dokuya ev sahipliği yapan Diyarbakır kent nüfusunun yüzde 7'sini barındıran Sur ilçesi, 100 mahallesiyile nüfus büyüklüğü açısından kentin 5. büyük ilçesini oluşturmaktadır. İlçenin, Abdaldede, Alipaşa, Cami-i Kebir, Cami-i Nebi, Cemal Yılmaz, Cevat Paşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, İskenderpaşa, Lalebey, Melikahmet, Savaş, Süleyman Nazif ve Ziya Gökalp'ten oluşan 15 mahallesi yukarıdan bakıldığında kalkan balığı şeklinde olan surların içinde yer almaktadır. 117.698 nüfuslu ilçenin (2015) yüzde 45'i yaklaşık 132 hektarlık alandan oluşan Suriçi'nde yaşamaktadır.

Suriçi'nde ablukanın uygulandığı 15 mahallenin toplam gece nüfusu 49.711 olmasına rağmen, sahip olduğu turizm değeri ve tesisleri ile barındırdığı imalat ve perakende işletmeler dolayısıyla ilçe gündüz nüfusu gece nüfusundan oldukça fazladır. Görüşülen pek çok esnaf ve muhtarın da ortak görüşü olan, Sur Belediye Eş Başkan Vekili Azize Değer'in;

"Gece nüfusumuz Sur ilçesinin tamamında 120 bin civarıydı ama gündüz bu sayı çok artıyordu. Yani 300/400 bini buluyordu, çünkü sirkülasyon vardı sürekli. Orada olan tarihi yerleri görme, surları gezme ve alışveriş yapma nedeniyle. Mesela vatandaş alışverişini Aşefçiler Çarşısı'na gidip yapıyordu, ya da Sipahi Pazarı'na gidip yapıyordu."

açıklaması gece ve gündüz nüfusu arasındaki farkın 3-4 kat olduğunu ortaya koymaktadır. Nüfusu Kürtler, Domlar, Süryaniler, Ermeniler, Keldaniler ve Türkler'den oluşan bu çok kimlikli ilçede yaşayanların ortak noktası; büyük oranda kente 1990-1999 yılları arasında göçle gelmiş olmalarıdır. Ayrıca 2011 yılında Suriye'de başlayan savaştan kaçan Arap, Kürt ve Ezidiler de ilçenin nüfusuna katılmışlardır.

Eğitim

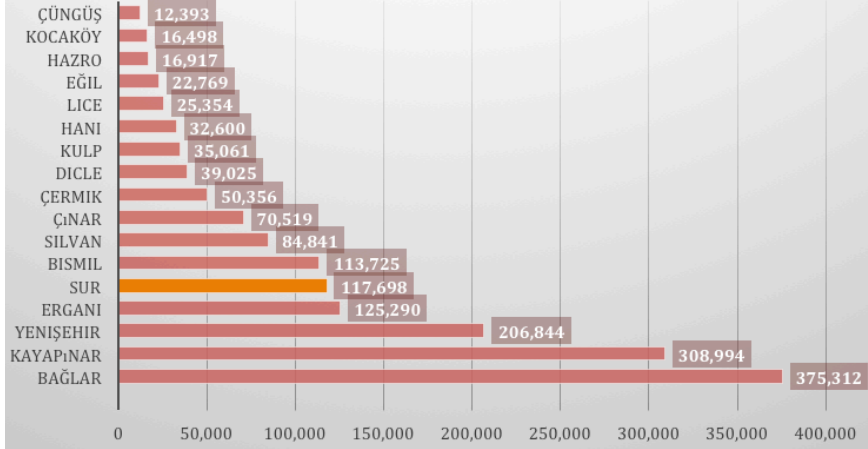
Surlarla çevrili tarihi kent alanındaki Abdaldede, Alipaşa, Cami-i Kebir, Cami-i Nebi, Cemal Yılmaz, Cevat Paşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, İskenderpaşa, Lalebey, Melikahmet, Savaş, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp mahallelerindeki nüfusun yüzde 31'ini okul yaşındaki (5-18 yaş aralığı) çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Sur ilçe merkezinde ablukadan birinci derecede etkilenen toplam 15 okul, 7450 öğrenci ve 300 öğretmen bulunmaktadır. Ablukadan dolayı olarak etkilenen Sur ilçesinin tamamında bulunan okullarda ise 30.250 öğrenci ve 1.381 öğretmen bulunmaktadır.

Sağlık

Sur ilçesinde 13 adet Aile Sağlığı Merkezi bulunmaktadır.

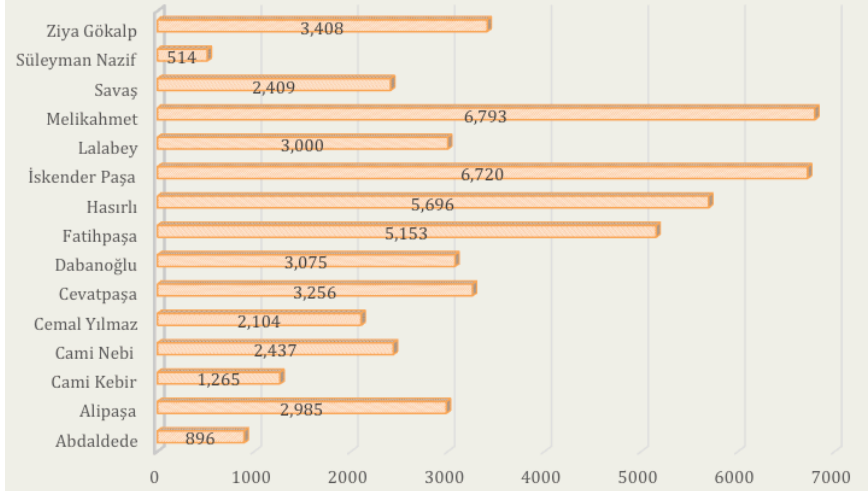
Diyarbakır Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Sur Sosyal Hizmet Merkezi verilerine göre, 15 mahallede (engel rapor oranı yüzde 50 ve üzeri olan kimselerin yararlandığı) Evde Bakım Hizmetinden toplam 617; çatışmaların yoğun olduğu 6 mahallede ise 265 kişi faydalanmaktaydı.

DİYARBAKIR İLÇE NÜFUSLARI

TABLO 1: Diyarbakir nüfusunun ilçelere göre dağılımı (2015)²

15 Mahallenin Nüfus Tablosu

TABLO 2: Suriçi'ndeki 15 mahallenin nüfusu (2015)

Ekonomi

Sur, Diyarbakır'ın tarihi ve kültürel en önemli yerleşkesi olmasının yanı sıra Diyarbakır'da ekonomik yaşamın da nabzını tutan ilçedir. İlçe; ticaret ve imalat başta olmak üzere ekonomik etkinlikler ve turizm (kültür, inanç, gurme ve eko turizm) açısından önemli potansiyel barındıran bir bölge olma vasfına sahiptir.

Diyarbakır Sanayici ve İş İnsanları Derneği (DİSİAD) Başkanı Burç Baysal:

"2012 yılının ortasından beri Sur'un özellikle içinde barındırdığı o kültürel yapının ortaya çıkması açısından yerel yönetimlerle UNESCO Zirvesi gibi çok büyük organizasyonlar yaptık. Suriçi ve Hevsel Bahçeleri'nin UNESCO daimi miras listesine alınması çok önemliydi. Hızlıca kalkınabilmemizin yegane unsuru olarak turizmi görüyoruz. Sanayiye geliştirmek bu tür şehirlerde çok kolay değildir, ama turizm konusunda gerçekten iddialı olabilecek bir seviyeye gelmiştik. Bununla ilgili yatırımlar da zaten bunu gösteriyor, resmi rakamlara bakarsanız, 2012'den sonra açılan otellerdeki yatak kapasitesi oranı iki katına çıkmıştı, turizm işletmesi sayısı da katbekat artmış durumdaydı."

ifadeleriyle Suriçi'nin yerel ve ulusal ekonomide yarattığı katma değerini altını çizmektedir.

Suriçi'nde ticari faaliyetler ağırlıklı Kıbrıs Caddesi, Gazi Caddesi, Melikahmet Caddesi, İnönü Bulvarı gibi önemli ulaşım aksları üzerinde yoğunlaşmış bir biçimde sürdürülmektedir. Bu bölgede günlük perakende ve uzmanlaşmış ticaret gelişmiştir. Bunun yanı sıra Suriçi'ndeki nüfus geçimlik ekonomisini büyük oranda sosyal güvencesiz çalışarak oluşturmaktadır.

Nitekim DİSİAD Başkanı Burç Baysal'ın ifadeleri de bu tespiti doğrular niteliktedir:

"Sur, şehrin genel ekonomik yapısı içerisinde elbette önemli bir ekonomik getirisi olan merkezdir. Geçen yılki Kurumlar Vergisi beyannamelerini esas alırsak, 14 milyon gibi bir rakam ödemiştir adresi Sur'a bağlı olan mükellefler. Burasının Diyarbakır'ın ticaretinde çok önemli bir yeri vardır ve Diyarbakır'ın son dönemlerde gelişen turizmi konusunda da çok büyük bir girdi sağlamaktadır. Orada gündelik işler yapan sayı çok fazladır. Bunların yüksek çoğunluğu zaten kayıt dışıdır. Belki Organize Sanayi'dekinin 5 katı ölçeğindedir. Bu gündelik hayatını geçindiren kesimdir. Niye önemli bir ticaret merkezidir diyorum; çünkü oradaki eski, köklü ticaret erbabı bölgenin aslında birçok konuda tedarikçiliğini de yapıyor; manifaturacısından, tekstilcisine, kuyumcusundan birçok sektöre kadar bölgenin dağıtım yapma noktasında merkezi konumdaydı Sur."

Mekânsal Yapı

“Diyarbakır, Doğu Anadolu ile Mezopotamya düzlükleri arasında geçiş kuşağı üzerinde bulunduğundan, geçmişten günümüze dek önemli kervan yollarının kesiştiği kavşak noktada yer alır. Diyarbakır kenti ve Kalesi, 21. Yüzyıl’da, kentsel tarihin gelişimini ve geçmiş birikimini tüm evreleriyle simgeleyen ender kentlerden biridir. Kentteki ilk yerleşme, bugünkü İçkale mevkiinde Amida Höyük’te M.Ö. 5’inci binde gerçekleşmiştir. Topografik özellikleri nedeniyle savunma kolaylığı sağlayan ve zaman içinde nüfusu yoğunlaşarak genişleme sürecine giren bu yerleşimde, kale işlevli ilk yapının M.Ö. 3000 yıllarında bölgeye egemen olan Hurriler tarafından inşa edildiği kabul edilir. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı, Doğu ve Batı sınırı arasındaki stratejik konumu nedeniyle binlerce yıldır önemini korumuştur. Kent sahip olduğu birbirinden farklı kültürlerini bir emanet gibi saklamıştır, kentin dokusuna kazımıştır. Zaman içinde birçok medeniyet ve devlete merkez olan kent aynı zamanda jeo-politik önemi nedeni ile Persler, Roma, Sasani, Bizans ve İslam dönemi imparatorlukları içinde bölgesel başkent (merkez) olarak kullanılmıştır. Kent bu yönü ile çok dilli, çok kültürlü ve çok katmanlı yapısı ile bir Dünya Mirası’dır.”³ (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Suriçi Kamulaştırma Kararı- na İlişkin Rapor, 2016)

Kaleyi koruyan iç ve dış surlar 5800 metre uzunluğunda, 7-22 metre değişken yüksekliklerde, 5-12 metre genişliğindedir. Büyük oranda varlığını koruyarak günümüze kadar ulaşan surların üzerinde kimisi zaman içinde yok olmuş, kimisi dönemin mülki idari amiri emriyle yıkılmış 101 burç ve dışarıya açılan 8 kapı bulunmaktadır.

Komşu illere açılan farklı kapıları olan surlara mündemiç olan pek çok sur, saray, kale, cami, mescit, medrese,

türbe, kilise, hamam, han, çarşı, çeşme ve konak bulunmaktadır. Tarihi evler, yaz aylarında yaşamaya uygun olmak üzere içinde su ve gölge unsurları bulunduran iç avluların etrafında dizilmiş odalardan oluşmaktadır. Bu nedenle tek yapı içinde birkaç aile beraber yaşayagelmiştir.

UNESCO'ya Giderken

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından Dünya Miras Varlıklarının ve adaylarının; özgün yapılarına uygun olarak akılcı, sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla, ilgili tüm paydaşlarıyla birlikte korunması, varlığın üstün evrensel değerinin yanı sıra gelişiminin ve canlılığının muhafaza edilmesi ve bunlar arasında bir denge kurarak gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla 'Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı' oluşturulmuştur.

'Diyarbakır Alan Yönetim Planı' toplam 1942,66 hektar alandan oluşmaktadır. 'Yönetim Planı' alanının 'Dünya Miras Alanı' olarak tanımlanan ve 'Diyarbakır Surları ile Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzaj Alanı'ndan oluşan bölümü 520,76 hektar alanı kapsamaktadır. 'Dünya Miras Alanı' içerisinde kalan ve 'Yönetim Planı'nda Tampon (Suriçi) Alanı olarak tanımlanan Diyarbakır Suriçi Bölgesi 132,20 hektarlık bir alandan oluşmaktadır. 'Dünya Miras Alanı'nı çevreleyen Tampon (Surdışı) Alanı ise 1289,69 hektardır.

Bu alanın Dünya Mirası olarak tescillenmesinden evvelki süreç şöyle gelişmiştir:

- 1988 yılı - Suriçi bölgesi, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 29.09.1988 gün ve 38 sayılı kararı ile "Kentsel Sit Alanı" olarak ilan edilmiştir.
- 1990 yılı - Birinci Derece Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilen Suriçi bölgesinin Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP), 1990 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından yapılmış ve 1992 yılında 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü' tarafından onaylanmıştır.
- 2001 yılı ve Sur Koruma Bandı - 'Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 13.04.2001 gün ve 2549 sayılı kararı ile daha önce alınan 29.09.1988 gün ve 38 sayılı kararı ile belirtilen 'koruma bandı' yeniden düzenlenmiştir. Surların, Suriçi bölgesi ve Surdishı bölgesi olmak üzere iki tarafının 'Sur Koruma Bandı' ile çevrilmesinin gerekliliği, surların etkin korunmasının sağlanması amacıyla düşünülmüştür. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 2002 yılında başlatmış olduğu çalışma ile surlara bitişik olarak yapılaşmış olan yapıların kamulaştırılarak boşaltılması çalışmasını yürütmüştür. Bu proje kapsamında surları çevreleyen 3.5 km uzunluk ve 12.3 hektarlık bir alanın yeşil alan olarak düzenlenmesi sağlanmıştır. Pro-

jenin İçkale Surları ile Ulubeden Burcu arasında kalan bölümlerinde Suriçi ve Surdışı alanların yeşil alan olarak düzenlenmesi sağlanmış, Ulubeden Burcu ile Mardin kapı arasında kalan bölümünün ise Suriçi'nde kalan kısımlarında yeşil alan çalışmaları tamamlanmıştır. Bu çalışmalar kapsamında 500 işyeri ve 10 konut yıkılmıştır. Surların etrafını boşaltma projesinin devamı olarak Mardin Kapı - Saray Kapı arasında kalan alanda surlara bitişik olarak yapılmış yapıların kamulaştırma ve yıkım çalışmaları tamamlanmış, peyzaj uygulamalarına devam edilmiştir.

- 2012 yılı - Geleneksel bir planlama aracı olmak üzere hazırlanan ve sosyo-ekonomik kalkınma boyutları içermeyen 'Koruma Amaçlı İmar Planı', sorunlara çözüm getirmekte yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik, 'Koruma Planı'nın güncelleştirilmesini ve sosyo-ekonomik kalkınma boyutlarını da içermek üzere, Suriçi için öngörülen kültürel miras yönetiminde yer alan kentsel iyileştirme ve ekonomik canlanma bileşenleri ile bütünleştirilmesini gerekli kılmıştır. Böylece 'Koruma Amaçlı İmar Planı' 2008 yılında askıya alınmış. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından revize 'Koruma Amaçlı İmar Planı' hazırlanarak ve 'Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu' tarafından onaylanarak 2012 yılında yürürlüğe girmiştir.
- 2012 yılı - Bakanlar Kurulu'nun 22.10.2012 tarih ve 3900 sayılı kararı ile Suriçi 'Afet Riskli Alan' ilan edilmiştir.
- 2014 yılı - 'Koruma Amaçlı İmar Planı' yürürlüğe girdikten sonra, 'Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı' UNESCO Dünya Mirası adaylık çalışmalarına 2012 Ocak ayından itibaren başlanmış,

eş zamanlı olarak kentteki ilgili kurum, kuruluş, STK, bilim insanları ve muhtarlarla birlikte katılımçılık ilkesi de gözetilerek hazırlanan 'Alan Yönetim Planı', 2014 Ağustos ayında Dünya Miras Merkezi'ne iletilmiştir.

- 2015 yılı - Dünya Miras Komitesi'nin 04.07.2015 tarihinde gerçekleşen 39'uncu toplantısında, 'Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı' Dünya Mirası olarak tescillenmiştir. Diyarbakır Surları, İçkale, Anzele Su kaynağı ve Hevsel Bahçeleri miras alanını; Suriçi ve Dicle Vadisi de tampon bölgeyi oluşturmaktadır. Bu tarihten itibaren ulusal yasaların yanı sıra Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası yasalar tarafından 'Suriçi Tampon Bölgesi' koruma altına alınmıştır. 'Yönetim Alanı', 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili mevzuatların yanı sıra Türkiye'nin de taraf olduğu UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi (2 Kasım 2001); Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Paris (17 Ekim 2003); Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme Paris (16 Kasım 1972); Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme (14 Mayıs 1954); Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964); Amsterdam Bildirgesi (1975) gibi uluslararası sözleşmeler kapsamındadır.
- 2016 yılı - 21 Mart 2016 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Suriçi'nde 6292 adet parselin acele kamulaştırma kararı alınmıştır (2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu). Suriçi'nde toplam 7714 adet parsel bulunmaktadır. Kamulaştırılmak istenen parseller toplam parsellerin yüzde 82'sini oluşturmaktadır. 1422 parselin bir kısmı Maliye Hazinesi'ne ait, bir kısmı da daha önceki kamulaştırma kararları ile TOKİ'ye geçmiş, diğer bir kısmı ise şahıs mülkiyetindedir.

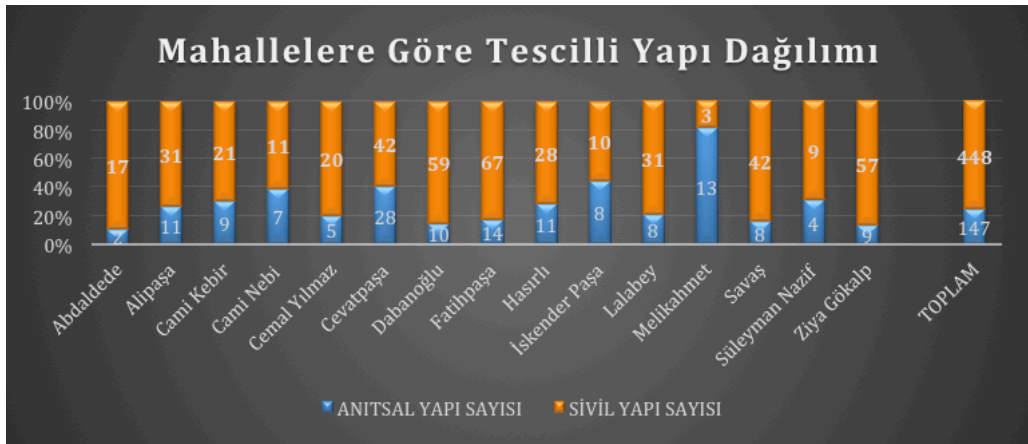
Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Cihan Aydın; UNESCO sürecinden sonra kentte turizmin canlanacağını, ekonomik kalkınmanın artacağını beklediklerinden, belediye bünyesinde tescilli yapıların restorasyonu konusunda bir birim kurulduğunu ve planlar yapıldığını dile getirmiştir.

Dicle Vadisi ve Hevsel Bahçeleri'nin üzerinde yükselen kentsel sit alanı içerisinde yer alan sur, saray, kale, cami, mescit, medrese, türbe, kilise, hamam, han, çarşı, çeşme olmak üzere tescilli anıtsal yapı sayısı 147; 448 adet de sivil mimarlık örneği olmak üzere toplam 595 adet tescilli taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır.

1990'lı Yıllardaki Göçler

1990'lar, Türkiye siyasi tarihinde zorla kaybedilmelerin, siyasi suikastların, rastgele ateş açarak insan öldürmelerin, faili meçhullerin, yargısız infazların, köy boşaltmalarının en fazla olduğu dönem olmuştur. On binlerle ifade edilen bu hak ihlallerinin büyük bir çoğunluğu Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde gerçekleşmiştir. Meclis Araştırma Komisyonu raporlarına göre 1987-2002 yılları arasında dört ayda bir yenilenerek (46 defa) yürürlükte kalan Olağanüstü Hal (OHAL) uygulamalarında, mücavir alanda ve mücavir alan dışı bölgede boşaltılan yerleşim birimi sayısı 3.428 olmuştur. Yaklaşık 500 bin insan zorla yerinden edilmiştir. Sivil toplum örgütlerinin istatistiklerine göre ise 3.688 yerleşim yeri boşaltılmış, yaklaşık 2.3 milyon yurttaş yerinden göç ettirilmiştir.

2015-2016'da 1 şehir merkezi ve 7 şehrin 23 ilçesinde 66 kez ilan edilen sokağa çıkma yasaklarının olduğu abluka bölgelerinde yaşayanlar, zorla yerinden edilme süreçlerine 1990'lardan aşınadırlar. Diyarbakır Sur

TABLO 3: Mahallelere göre tescilli yapı dağılımı

ilçesinde yaşayanların büyük bir çoğunluğu da, o yıllarda ya evi/köyü yakılmış olduğundan ya da korucu olmayı reddettiğinden dolayı yerinden edilmiştir. O dönemi yaşayan Sur ilçesi Lalebey Mahallesi Muhtarı Abdullah Çelik olanları şöyle anlatıyor:

"Seksende, doksanda, doksanbeşte, ikibinde, köyünden göç edenler oldu; geldi hepsi, Suriçi'ne yerleşti... Bu gelen mağdurlar, hepsi buraya yerleşti. Yani evinden oldu; ben kendim de dâhil, ben de oldum; böyle, elbisemi köyden aldım, böyle Diyarbakır'a, böyle, bu sokağa geldim, çalıştım... 'Korucu olacaksınız!' Korucu olmadık. 'Köyü terk edeceksiniz!' Dedim, 'biz köyü terk edeceğiz, ama tapusunu sana veremeyiz, tapu bizimdir.' Al bu köyü terk ettik, ha buraya geldik; yirmi senedir ben muhtarlık yapıyorum."

Gerek Lalebey Muhtarı Abdullah Çelik'in gerekse abluka kalktıktan sonra ilçeye dönen yurttaşların sık sık yaptığı 1990'lar mukayesesi, sivil toplum örgütleri tarafından da yapılmaktadır. Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Başkanı Raci Bilici süreci şöyle yorumluyor:

"Doksanlardan daha ağırdır. Doksanlarda 3500 köy yakıldı, insanlar ölüyordu. Şimdi ise ilçeler yasaklanıyor, cenazeler yakılıyor bodrumlarda. Ve sadece bir ilçe tamamıyla yerle bir oluyor. Cenazeler orta yerde duruyor. Doksanlardaki mantıkla şimdiki mantık aynıdır, değişen yok, dedim ya zihniyet aynı. Zihniyet inkar ve imha. Bu politika değişmediği sürece bunun ürünü aynı olur. Yani yöntem değişmiyor, yöntem imhadır, nerede olursa olsun bir kent mi yok etmek istiyorum ederim, imha da budur yani. Şimdi o zaman köylerde vardı, şehirlerde yoktu. Köyleri yok ediyorlardı. Şimdi şehirlerde var, şehirleri yok ediyorlar. Yani şimdi hendeği bahane ediyorlar. Biz o zaman da söyledik; mesele bir hendek sorunu değildir, mesele bir statü talebidir. Bu hendek olayında, savaşın hiçbir yöntemi doğru değildir, çatışmanın hiçbir yöntemi doğru değildir. Kimse de benimsemez. Sonuçlarıyla tartışsak yanlış yaparız. Savaşın kaynağına inmek lazım. Sonuç nedir? İşte bu kişi bunu öldürdü, sonuçtur bu. Niye öldürdü? Bunu tartışmamız lazım. Niye bu gençler hendek kazanıyor? Bunu tartışmamız lazım. Doksanlı yıllarda hendek mi vardı yoktu! Şimdi siz kalkıp 'hendek vardır kentlerimizde, biz bunun savaşını bu yüzden veriyoruz' dersiniz, kimseyi inandıramazsınız. Haklı olsanız da inandıramazsınız. Yani şu deniliyor: 'Hukuk devletin egemenliği altında bir yerde şehirler işgal edilirse ne yaparsınız?' Yani diyor ki, biz mecburen müdahale ediyoruz. Hükümetin söylediği bu, Başbakan'la yaptığımız görüşmelerde söylenen bu. Mesele bu değildir; mesele çözümdür, demokratik yol ve yöntemdir, ilişkilerin geliştirilmesidir, diyalogdur, müzakeredir. Bu olmazsa kimisi çıkar hendek kazanır, kimisi çıkar savaşır, kimisi çıkar oturma eylemi yapar, yani yöntemler tartışılır, o ayrı bir şey. Ama sonuç üzerine tartışsanız hata yaparsınız. Yani burada bize göre doksanlı yıllardan hiçbir fark yok, hatta daha da ağırdır. Eskiden JİTEM vardı, kontrgerilla vardı, şimdi nedir bilmiyoruz. Yani ben şunu gördüm: 'Gidin yakın, yıkın, imha edin, tahrip edin, halkın değerleri ile oynayın, kültürüyle, namusuyla, şerefiyle... Kürtler önem veriyor şereflerine teşhir edin tamam mı? Her şeyi ile oynayın, her şeyi ile oynayın!' Her şeyi ile oynama budur işte."

Diyarbakır Mezopotamya Hukukçular Derneği Eş Başkanı Emrullah Akyürekli⁴ ise şöyle anlatıyor:

“Yani şu an açıkçası yaşananlar, yaşatılanlar doksanların gerisine gidildiğinin göstergesidir. Bu kadar aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen, birden her şeyin bu şekilde geriye doğru bir mesafe kat etmesi açıkçası çok üzücü bir durum. Bütün bu yaşananlar, verilen bedeller bugün hiç göz önünde bulundurulmuyor. Tekrar aynı yere dönmeye çalışılıyor. Yani 12 Eylül sürecinin de gerisini gidildi şu anda. Hukuki hiç kimsenin güvencesi yok; sadece ‘örgüt üyesidir’ demeleri bir kişinin aylarca, yıllarca cezaevinde kalması için yetiyor. Hukuk rafa kaldırıldı, raf da değil, yerin dibine sokuldu.”

Özetle 1990’lardaki OHAL ve 2016’daki sokağa çıkma yasaklarıyla, tarih çok kısa bir sürede tekerrür etmiş, Suriçi’nde yaşayanların birçoğunun ömrüne birkaç göç ettirilme deneyimi sigdırılmak zorunda bırakılmıştır.

Özyönetim İlanları Hakkındaki Görüşler

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi’nin ‘2015 Yılı İlk 9 Ay İnsan Hakları İhlalleri Raporu’na ilişkin açıkladığı basın metninde yer alan ifade ve istatistikler, görüşülen yurttaşların aktarımlarını doğrular niteliktedir:

“2015 yılının ilk 9 ayında bölgemizde, 74 toplumsal gösteriye müdahale edilmiştir. Güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen orantısız müdahalelerde, 88 yurttaş çeşitli şekillerde yaralanmıştır. Sabahın köründe çoğunluğu kapıları kırılmak suretiyle bölgemizde 9 ayda, 1975 ev baskını gerçekleştirilmiştir. Baskına maruz kalan evlerde yaşayan yurttaşların kafalarına silah dayanmış, darp edilmiş, işkence ve kötü muamelede bulunulmuştur. Çoğunluğu bu ev baskınlarında ve toplumsal gösterilerde olmak üzere 293’ü çocuk 3 bin 564 kişi gözaltına alınmıştır. 41’i çocuk 788 kişi ise tutuklanmış-

tır. Gözaltında ve gözaltı yerleri dışında cinsel saldırıya varan insanlık dışı muameleler gerçekleştirilmiş, bırakın yurttaşlık haklarını insanlık onuru hiçe sayılmıştır. Gözaltında 86 yurttaş işkenceye maruz kalırken, 87 yurttaş da ev baskınları ve sokak ortasında güvenlik güçlerinin şiddeti ile karşı karşıya kalmıştır... 2015 yılının ilk 9 ayında bölgemizde, aralarında üniversite öğrencileri ve politikacıların bulunduğu 766 kişiye politik nedenlerle soruşturmalar açılmış, yine açılan soruşturma ve davalarda 357 kişiye çeşitli ve haksız cezalar verilmiştir. (16 Ekim 2015)⁵

Öteden beri aşına olunan devletin gayri hukuki ve gayri ahlaki biçimlerde gerçekleştirdiği ev baskını, gözaltı, işkence, kötü muamele vb. uygulamaları 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinden sonra hız alarak devam etmiş, akabinde pek çok yerde ev baskınları ile onu takip eden işkence ve kötü muamelenin önünü kesebilmek için bilhassa yerleşkenin gençleri tarafından hendekler kazılmış, barikatlar kurulmuştur.

Dünyanın en uzun ikinci savunma duvarı olan surların çevrelediği mahalleler içinde, bu kez yeryüzünde yükselen değil, yer içine doğru derinleşen savunma hatları kurulmuş olup, bu hat içinde kalan halk; evini, sokağını, mahallesini, kentini, kendini yönetme isteğini “özyönetim ilanları” ile duyurmuştur. Diyarbakır Sur Halk Meclisi de Ağustos 2015’te; Hasırlı Mahallesi Özgür Yurttaş Derneği önünde, aralarında Sur Belediyesi Eş Başkanları da bulunan birçok yurttaşla ‘Kentimizi de kendimizi de biz yönetmek istiyoruz’ şiarıyla özyönetim ilan etmiştir. İlan basında şöyle yer almıştır:

“14 Ağustos 2015 – Sur Halk Meclisi; topyekun, savaş konsepti çerçevesinde kendilerine katliamla yönelen devletin kurumlarını artık meşru görmediklerini, buna karşı kendi özyönetimleri ile kendi kendilerini yönetmek istediklerini duyurdu.

AKP’nin savaş konseptine bağlı olarak Kürdistan’da başta sivil halkın infazı, işkence ve tutuklamalar olmak üzere 90’lı yılları aratmayacak uygulamalar artarken, halk ise saldırıları gerçekleştiren devlet kurumlarını meşru görmediklerini ve özyönetim mekanizmalarını oluşturacaklarını ilan ediyor. Kürdistan’da özyönetim ilanlarını duyuran birçok kentten sonra Diyarbakır Sur Halk Meclisi de özyönetimlerini Hasırlı Mahallesi Özgür Yurttaş Derneği önünde yaptığı basın açıklaması ile ilan etti. Açıklamaya Sur Belediyesi Eş Başkanları, Özgür Yurttaş Derneği yöneticileri ve birçok yurttaş katıldı. Sur Halk Meclisi adına açıklama yapan Güneş Sönmez, topluma yönelik geliştirilen devlet baskılarına karşı halklar ve toplumun tüm faklı kesimleri olarak varlıklarını koruma ve özgürlüklerini sağlama temelinde baskılara karşı irade koyacaklarını dile getirdi.

Güneş şunları söyledi: “Kürdistan gençliği, kadın, sivil toplum örgütleri ve tüm farklılıklarla demokratik ulus ve özyönetimin güçlendirilmesi gerekir. Devletin ve meşru olmayan AKP Hükümeti’nin, ‘herkes benim

emrimde olmalı ve istediğim şekilde hareket etmeli' dayatmasını kabul etmemiz mümkün değildir. Bizler Ankara'dan yönetilmek istemiyoruz. Bizler Kürt halkı olarak demokratik ve meşru yöntemlerle kendimizin seçtiği yönetimler tarafından yönetilmek istiyoruz. Bu nedenle biz artık kendimizi ve kentimizi özyönetimimizle yönetmek istiyoruz. Son bir buçuk ayda binleri aşan gözaltı, tutuklama, sokak ortasında infazlar, ormanların ateşe verilmesi, cenazelere işkence yapılması tekçi zihniyetin topluma karşı topyekun savaş ilanının ülkeyi nereye götürmek istediklerinin açık ifadesidir. Bizler Sur ilçesinde yaşayan seçilmişler olarak, demokratik kent meclisi olarak faşizan ve meşru olmayan rejime karşı toplumun özyönetimi olarak kendimizi beyan ediyoruz. Seçilmiş kent meclisi olarak halkımıza yönelik geliştirilen topyekun imha rejimine karşı tutum alarak, bugünden itibaren kentimizi öz irade ile ve özyönetim ile yöneteceğimizi ilan ediyoruz. Bütün kamuoyunu bu haklı ve meşru irade beyanımızı tanımaya ve sahiplenmeye çağırıyoruz.”⁶

Özyönetim ilanının ardından, 19 Ağustos 2015 tarihinde Sur Belediyesi Eş Başkanları DBP'li Seyid Narin ve Fatma Şık Barut gözaltına alınmıştır. Savcılık ifadeleri alınan ve aralarında Belediye Başkanları ile DBP Sur İlçe Eş Başkanı Ali Rıza Çiçek ve DBP üyelerinin de bulunduğu 7 kişi tutuklama talebi ile Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliği'ne çıkarılmışlardır. Nöbetçi hâkimlikte yeniden ifadeleri alınan Belediye Eş Başkanları, 'devletin birliğini bozmak, devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmak' suçundan 23 Ağustos 2015'te cezaevine gönderilmişlerdir. Sur Belediyesi Eş Başkanları 8 Mart 2016 tarihinde tahliye edilmişlerdir.

Kentin bazı siyasi aktörlerine, demokratik kitle ve sivil toplum örgütleri yöneticilerine 'özyönetim' ilanları hakkında görüşleri sorulmuştur:

Özgür Kadınlar Kongresi'nden (KJA) Ayla Akat:

"Sokağa çıkma yasakları, siyasi bir talebin karşısında devletin tekrardan güvenlik konsepti eksensli bir çalışma yürütmesi, bir karar alması ve bu savaş kararını kamuoyuna hissettirmesi şeklinde gelişti. Özyönetim, yıllardır başta siyasal alanımız olmak üzere tüm örgütlü yapılarımızın defalarca dile getirdiği bir yapıydı. Eğer dönüp geriye bakarsak, 7 Haziran seçimlerinden sonra Sur Belediye Eş Başkanlarımız ilk olarak Sur'da bulunan STK'larla birlikte kamuoyunun karşısına çıktılar, net bir şekilde 'devlet artı demokrasi' dediklerini tüm Türkiye'ye ve dünyaya ilan ettiler. Devlet artık Sur için bir karar alacaksa, mutlaka Sur'u dikkate alması lazım; Sur'un aldığı kararlara da sahip çıkması gerekiyor, kabul etmesi gerekiyor dediler. Türkiye'de biz sıradan bir demokrasi mücadelesi vermiyoruz. Biz radikal bir demokrasi mücadelesi veriyoruz ve aynı zamanda bir değişim ve dönüşüm gücü olduğumuz da bugüne kadarki pratiklerden açığa çıktı. 'Devlet artı demokrasi' diyen yerel dinamiklere karşı Eş Başkanlarımız, Belediye Eş Başkanlarımız başta olmak üzere birçok yöneticimiz kapıları kırılarak evlerinden alındılar. 302'den yargılanıyorlar, ağırlaştırılmış müebbet hapisle yargılanıyorlar, böyle bir siyasi talepte buldukları için. Şu günlerde belki bazıları serbest bırakılmış olabilir, ama o günden bugüne kadar cezaevinde tutuklu kaldılar. Ve yine Diyarbakır'da tutulmadılar. Sürgün edilip Türkiye cezaevlerine gönderildiler. Dönüp geriye baktığımızda, esasında 7 Haziran seçimlerinde böyle bir başarı beklemiyorlardı. Ama Türkiye'deki sol, sosyalist, demokrat, inanan, liberal, muhafazakar birçok kesim gerçekten aynı ilkeler etrafında bir araya geldi. 'Demokratik çözüm' diyebildi, bir arada yaşam ve demokratik ulus diyebildi. Ama devlet çok öncesinden hazırlığını yapmıştı. Milli Güvenlik Kurulu'nun kararı olan ve 2014'ün 30 Ekimi'ne kadar giden bir süreç var ortada. Dönüp geriye baktığımızda, onun pratikleştirildiği, yapılan bütün hazırlıkların 7 Haziran seçimleri sonrasında açığa çıktığı, topluma yansıdığı ve beraberinde 1 Kasım seçimlerini getirdiği; 1 Kasım seçiminden sonra da bütün kişi kapsayacak şekilde özyönetim alanlarında sokağa çıkma yasakları ve daha sonrasında yaşanan devlet şiddeti, hak ihlalleri, özellikle sivillerin yaşamını yitirdiği, çocuk ve kadınların birinci derecede hedef alındığı, engellilerin birinci derecede hedef alındığı bir süreç yaşadık... KJA, sürecin başından beri hem özyönetim alanlarında bu sürecin içinde olan, benim öz iradem diyen, başlangıçta da benim öz iradem diyen, orada oluşturulan özyönetim sisteminin bir parçası olan, kendi ilkesini, hukukunu ortaya koyan ve devleti de bu hukuka uygun davranmaya, bu hukuka uymaya, bu hukuk çerçevesinde kendini değişim dönüşüme davet eden bir tutum içerisindeydi. O yüzden özyönetim alanlarına saldırıyı aynı zamanda kadının, örgütlü kadının iradesine bir saldırı olarak da değerlendiriyoruz. Sokağa çıkma yasakları bir saldırı konseptinin parçasıdır. Eğer bir alanda sokağa çıkma yasağı ilan edildiyse, orada devlet şiddeti var demektir. Yoksa hiçbir özyönetim alanında, yasak ilan edilmeden önce bir şiddet durumu söz konusu olmamıştır, yaşanmamıştır. Ne Sur'da ne Silopi'de ne Cizre'de böyle bir süreç yaşanmamıştır. Tam tersidir. Yasak ilan edildiği günden itibaren hak ihlalleri yaşanmaya başlamıştır."

Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Başkanı Raci Bilici:

“Bu olanlar öteden beri uygulanan inkâr ve red politikalarının sonucudur diye düşünüyoruz. Bir kere bir halk şunu söylüyor: Biz bir halkız, halk olmaktan kaynaklı haklarımız vardır ve bu hakların da güvenceye alınması lazım, anayasal güvenceye alınması lazım. Yani özetle, bir statü talebi var bu halkın. Şimdi buradan bakmak lazım. Eğer siz bunu kabul ederseniz, ona göre hareket etmeniz lazım. Eğer bu halk varsa, o zaman hakları da vardır, statüsü de vardır ve bunun gereklerini yerine getirmemiz lazım. Şu anda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan bugüne kadar, hâlâ inkar ve imha resmi olarak duruyor. Çünkü hiçbir yerde resmi olarak Kürtler tanınmamıştır, kabul edilmemiştir. Bu nedir? Bu inkârdır, rettir. Buna karşılık bir talep oluyor. Halk olmaktan kaynaklı, 'ben hakkımı istiyorum, hukukumu istiyorum, gerek bireysel haklarımı gerekse kolektif haklarımı istiyorum' dediği zaman, imha süreci başlıyor. Şu anda Kürdistan'ın birçok şehrinde veya Kürdistan coğrafyasının tamamında yaşanan budur. Özellikle çözüm sürecinin bitmesiyle beraber yeni bir süreç başladı; o da 'biz kendi kendimizi yönetiyoruz, siz beğenirsiniz beğenmezsiniz, o ayrı bir şey' sürecidir. Kürtler kendilerine bunu uygun görmüş ve kimse bunu Kürtler yerine tartışamaz. Biz halkların kendi kaderini tayin etme ilkesini savunuyoruz ve saygı gösteriyoruz. Hiçbir şey istemiyorsa istemesin, o zaman bizim yapabileceğimiz bir şey yok. Ama şu anda talep çok net; insani, ahlâki, hukuki, evrensel değerlerle çelişmeyen bir talep vardır. Hiçbir şekilde, hiç kimsenin rahatsız olamayacağı talepler vardır. Bu kadar masumane talepler dahi inkar ve imha ile karşılık buluyorsa, durum çok tehlikelidir. Sur'da yaşanan budur, diğer kentlerde de yaşanan budur ve bu böyle devam edecek. Bu bir demokrasi, özgürlük mücadelesidir, sorundur da. Eşitlik sorundur, adalet sorundur. Yani bu ülkede siz özgürlükten, insan haklarından, demokrasiden, adaletten, hukuktan şu anda bahsedemezsiniz. Hiç kimse bize diyemez ki, bu ül-

kede eşitlik vardır, adalet vardır, hukuk vardır. Hukuk sadece bir arsanın ya da bir gayrimenkulün hakkını iade etmekle ilgili değildir ki. Şu anda varolan Anayasa, uygulanan yasalar tamamıyla inkar ve redde dayalı bir durumdur. Bunun değişmesi lazım. Bu da halkla oturup müzakere edilerek olur. Halk, Kürtler temsilcilerini seçmiş. Bizim adımza müzakere edebilecek Sayın Öcalan vardır. Sayın Öcalan ile diyalog geliştirin. Elinde silah olanlar Kandil'dedir. Onlarla görüşme yapın. Kürt siyasal hareketi, bu role talip olan HDP vardır, bunlarla görüşmeniz lazım. Ayrıca kadın örgütleriyle, gençlik örgütleriyle, çocuklarla, toplumun tamamıyla görüşmek lazım. Ancak bu şekilde uzlaşa getirilebilir, sonuç çıkarılabilir. Başkanlık temelinde tek adamlık, diktatoryal bir yöne gidişin ürünüdür. Polisin gücü, yetkisi ciddi anlamda arttırılmış, valilerin arttırılmıştır. Vali bir emirle arama izni çıkarılmadan diyor ki; 'git, evi bas, tutukla, toplat'. Toplantı ve gösteri yasaları önüne engeller konuldu, düşünce ve ifade özgürlüğü önüne engeller konuldu. Demokratik gösteri dahi yapılamıyor. Bunların hepsinin yasaları da çıkarıldı. Biz şunu söylüyorduk: 'Çözüm ruhuna uygun adımlar atılsın'. Bu ruh neydi? Gerek sahada, gerek Anayasa'da değişiklikler."

DBP Eş Genel Başkanı Kamuran Yüksek:

"AKP kendi iktidarını korumak amaçlı böyle bir süreç başlattı, çözüm sürecini bitirdiler. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1924 Anayasası'ndan sonra Kürtlere yapılan neyse, bugün benzeri yapılıyor. Önce ellerindeki hakları ya da kavuşmak istedikleri hakları engelleyen gasp eden bir 1924 Anayasası var. Birçok kaynaktan öğreniyoruz ki, daha önce Atatürk, Kürtlere özerklik konusunda sözler veriyor. Bu konuda demeçler var, resmi belgeler var. Yani düşünün, Kürtlere Cumhuriyet'te özerklik hakkının tanınacağı bir dönemde, 1923 ve 24'te tersine dönen bir süreç yaşanıyor. Şu anda da 3 yıllık çözüm süreci dönemini hatırlayın, 2013'te başlayan 2014-2015'te neler tartışılmadı ki Kürtlerle ilgili... Özerklik, hatta Başbakan eyaletten bahsetti, valilerin seçimle gelmesi dahil her şey konuşuldu. Sonra bir anda değişti. 1924 Anayasası da öyledir; Lozan'dan sonra 1924'te, özerkliğin tartışıldığı bir noktadan Kürtlerin inkarına giden bir süreç yaşanıyor. Kürtlerin özerkliğinin tartışıldığı bir süreçten, 'Kürt sorunu yoktur' noktasına gelen bir süreç yaşandı. Katı bir inkar! Bunun isyan yaratacağını biliyorlar; mesela 1924 Anayasası'ndan sonra 1925'te Şeyh Sait isyanı doğuyor. Bu inkarın da isyan doğuracağını biliyorlar. Bunun zeminini kıskırtıp, ondan sonra imha politikaları uyguluyorlar; sonra iskan politikalarıyla, göç ettirme politikalarıyla demografik yapıyı düzenleme politikaları... Onun için bu dönemi biz 1925 sürecine benzetiyoruz. Aynıı uyguluyor. Bunun karşısında Kürtlerin isyan edeceği öngörüldü, ki Kürtler bu uygulamaları kabul etmedi ve isyan etti. İşte bu kentlerde yaşanan budur. Bunları bastırmayı hedefliyor; bastırıp ondan sonra aynı Atatürk'le birlikte İnönü'nün adım adım uyguladığı süreci uygulamaya çalışıyor. İskan politikaları, yerinden göç ettirme, yerleşim yerlerini yeniden şekillendirme, demografik yapıyı dönüştürme. 1925'ten sonra 'isyana katıldılar, şu oldu, bu oldu' gerekçeleriyle onbinlerce, yüzbinlerce Kürt sürgün edildi, göç ettirildi. 1938 Dersim İsyanı'na kadar, sonrasında da bir süre devam ediliyor. Mesela Erzurum'dan başlayıp Elazığ'a, buraya kadar, Ergani'ye kadar, Adıyaman, Malatya buralara dışarıdan, Karadeniz'den milliyetçi Türk aileleri

getirilip yerleştiriliyor. Oradaki yapıyı dönüştürme, asimile etme hedefleniyor, en azından bir homojen yapı olmasını engellemeye çalışıyorlar. Kentleri savaş alanına çeviriyor, harap ediyor, zarar veriyor, insanları göç ettiriyorlar. Bunların yerine bu sefer Suriye göçmenlerini, Arapları yerleştirmeye çalışıyorlar. İki buçuk milyon Arap, bunların tamamını Kürdistan bölgelerine, Kürt illerine, ilçelerine özellikle de burada direngen kentlere, siyaseten bütünlüğünü sağlamış kentlere, Cizre, Silopi, Gever, Nusaybin gibi hatlara yerleştirmeyi düşünüyorlar.”

SOKAĞA ÇIKMA YASAKLARI - ABLUKALAR

İlk Dört Abluka

6 Eylül 2015 ile 30 Kasım 2015 tarihleri arasında Sur ilçesinde 15 mahalle ve 1 caddede toplamda 4 kez 8 gün sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir.

İlk abluka; Suriçi'nin Abdaldede, Alipaşa, Cami-i Kebir, Cami-i Nebi, Cevat Paşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, İskenderpaşa, Melikahmet, Ziya Gökalp, Lalebey, Süleyman Nazif, Savaş, Cemal Yılmaz mahallelerinde 6 Eylül 2015 Pazar günü saat 09.30'da başlamış ve 7 Eylül 2015 Pazartesi günü saat 06.00'ya kadar sürmüştür. Ablukanın kaldırılmasının ardından 8 Eylül 2015 tarihinde bölgeye gidip incelemelerde bulunan İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ve Diyarbakır Tabip Odası, 11 Eylül 2015'te 'Diyarbakır Sur Olayları İnceleme Raporu'nu yayımlamışlardır. Raporda şu ifadeler geçmektedir:

“Diyarbakır'ın Sur ilçesine bağlı Hasırlı mahallesinde Kurşunlu Camii civarında 6 Eylül 2015 tarihinde, Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi (YDG-H) mensuplarınca polis ekiplerine yönelik roketli saldırı gerçekleştirildi. Saldırıda 2 Özel Harekât Polisi yaşamını yitirmiş, 3 polis memuru ise yaralanmıştır.

Saldırının ardından Diyarbakır Valiliği tarafından, Diyarbakır İli Merkez Sur ilçesinde saat 06.00 itibariyle sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş, yasağı takip eden saatler içerisinde de zırhlı polis araçları ve Özel Harekât Timlerinin katılımı ile hava destekli bir operasyon yapılmıştır. Operasyonun gerçekleştiği süre içerisinde elektrik, su ve mobil şebekelerde kesintiler yapılmıştır. İlçede devam eden çatışmalar sırasında güvenlik güçleri tarafından çevreye rasgele, kimi zaman ise hedef gözeterek ağır silahlarla ateş açıldığı, açılan ateş sonucu sivil yurttaşların yaralandığı, ev ve iş yerlerinin tahrip edildiği iddia edilmiştir.”⁷

İlçedeki 2’nci abluka Suriçi’nin Abdal Dede, Ali Paşa, Cami Kebir, Cami Nebi, Cevat Paşa, Dabanoglu, Fatih Paşa, Hasırlı, İskenderpaşa, Melik Ahmet, Ziya Gökalp, Lalebey, Süleyman Nazif, Savaş, Cemal Yılmaz mahallelerinde; 13 Eylül 2015 Pazar günü saat 05.00’de başlamış, 14 Eylül 2015 Pazartesi günü saat 17.00’ye kadar sürmüştür. Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın ‘12-14 Eylül 2015 Dokümantasyon Merkezi Günlük İnsan Hakları Raporu’nda bu süreçle ilgili aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

“Diyarbakır’da bir çorbacıda oturan polis memurlarına düzenlenen silahlı saldırıda yaralanan Osman Saim Çetin (66) kaldırıldığı hastanede 12 Eylül 2015’te yaşamını yitirdi...

Cizre’ye yönelik uygulamaları ve ihlalleri protesto etmek için 11 Eylül 2015’te Diyarbakır’ın Bağlar İlçesi’nde düzenlenen eyleme katılan Ruken Demir (18) adlı kadın, polisin açtığı ateş sonucu yaşamını yitirdi.

Diyarbakır’da 13 Eylül 2015’te Seyrantepe Mahallesi’nde devriye görevi yapan polis ekibinin şüphelendikleri 3 kişiye önce ateş açtıkları, sonra da yaralı 3 kişiyi darp ettikten sonra bıraktıkları iddia edildi.

Diyarbakır’ın Sur İlçesi’nde 13 Eylül 2015’te başlayan çatışmalar üzerine aynı günün sabahı, Silvan İlçesi’nde ise bir polisin ölümüyle sonuçlanan roketli saldırı üzerine aynı gün öğle saatlerinde sokağa çıkma yasağı ilan edildi.

Sur İlçesi’nde yasağa tepki gösterenlere polisin müdahalesi sonucu 4 kişi yaralandı. Yine Sur’da oğlunu aramak için sokağa çıktığı belirtilen Makbule Ermiş (80) de açılan ateş sonucu ayağından vurularak yaralandı.

Yasağa karşı Sur’a girmek isteyen gruplara da müdahale eden polis ekipleri, HDP Milletvekili Çağlar Demirel’i gaz bombası fişeğiyle ayağından vurarak yaraladı. Aynı müdahaleyi Bağlar İlçesi’nde de yapan polis ekipleri, burada da balkonda oturan M.K.’yi (17) başına isabet eden gaz bombası kapsülüyle yaraladı.”⁸

İlçedeki 3’ncü abluka, Suriçi’nin Cevat Paşa, Dabanoglu, Fatihpaşa, Hasırlı, Savaş, Cemal Yılmaz Mahallelerinde ve Gazi Caddesi’nde 10 Ekim 2015 Cumartesi günü saat 05.00 itibariyle baş-

lamış ve Dabanoğlu, Cemal Yılmaz ve Cevat Paşa Mahallelerinde 12 Ekim 2015 Pazartesi günü saat 20.00 itibariyle; Fatihpaşa, Hasırlı, Savaş Mahalleleri ve Gazi Caddesi'nde ise 13 Ekim 2015 Salı günü saat 15.30 itibariyle bitmiştir.

Aynı dönemde Yenişehir ilçesi Feritköşk ve Dicle mahallelerinde de 10 Ekim 2015 Cumartesi günü 05.00 ile 17.00 saatleri arasında abluka ilan edilmiştir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın '10-13 Ekim 2015 Dokümantasyon Merkezi Günlük İnsan Hakları Raporu'nda bu süreçle ilgili aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

"9 Ekim 2015'te sokağa çıkma yasağıyla birlikte polislerin operasyon düzenlediği Diyarbakır'ın Sur İlçesi'nde polis, güvercinlerine bakmak için evinin çatısına çıktığı belirtilen Halil Tüzüler'ki vurarak öldürdü.

Diyarbakır'ın Sur İlçesi'ne 11 Ekim 2015 akşamı operasyon düzenleyen polisin kendilerine tepki gösteren gruplara açtığı ateş sonucu Helin Şen (14), başına isabet eden üç kurşunla vurularak yaşamını yitirdi.

Diyarbakır'ın Sur İlçesi'nde 10 Ekim 2015'te polise otomatik silahlarla düzenlenen saldırı nedeniyle bir polis öldü, 2 polis de yaralandı.

Diyarbakır'ın Sur İlçesi'nde devam eden operasyonlarda 26 kişinin gözaltına alındığı bildirildi."⁹

İlçedeki 4'ncü abluka, Suriçi'nin Cevat Paşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, Savaş, Cemal Yılmaz Mahalleleri ve Gazi Caddesi'nde 28 Kasım 2015 Cumartesi saat 13.00'de başlamış ve 30 Kasım 2015 Pazartesi günü saat 07.00'de bitmiştir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın '26-30 Kasım 2015 Dokümantasyon Merkezi Günlük İnsan Hakları Raporu'nda bu süreçle ilgili aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

"Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi 28 Kasım 2015'te Sur İlçesi'nde silahlı saldırıya uğradı. Çatışmalar nedeniyle zarar gören Dört Ayaklı Minare'nin durumuna dikkat çekmek için 28 Kasım 2015 günü minarenin bulunduğu sokakta Diyarbakır Barosu'nun basın açıklaması esnasında, sokağın girişinde bir taksinin içinde bulunan 2 kişinin yanlarına gelen polisler ateş açması sonucu 2 polis öldü. Saldırının ardından açıklamanın yapıldığı sokağa doğru koşan 2 kişiye olay yerinde bulunan polislerin ateş açtıkları sırada, çatışmanın ortasında kalan Tahir Elçi ensesinden giren tek kurşunla vurularak öldürüldü. Çatışmada bir polisle bir gazeteci de yaralandı.

Saldırının ardından Sur'da sokağa çıkma yasağı ilân edildi. Karar 30 Kasım 2015 sabahı kaldırıldı.

Tahir Elçi için 29 Kasım 2015'te Diyarbakır'da cenaze töreni düzenlendi. Koşuyolu Parkı'ndaki İnsan Hakları Anıtı'nın önünde düzenlenen anma etkinliğinin ardından cenaze yüz bin kişinin katıldığı bir yürüyüşle Yeniköy Mezarlığı'na götürülerek defnedildi.

Tahir Elçi'nin silahlı saldırıyla öldürülmesinin ardından, polis olduğu öğrenilen bir kişi internet üzerinden eşi Türkan Elçi'yi ölümle tehdit etti.

Tahir Elçi'nin öldürüldüğü haberinin ardından Diyarbakır'da ve İstanbul'da yapılan eylemlere ve defin işleminin ardından yine Diyarbakır'daki eylemlere polis ekipleri gaz bombası ve basınçlı suyla saldırdı.

Saldırı bölgesinde 28 Kasım 2015 ve 30 Kasım 2015'te inceleme yapmaya çalışan heyete de ateş açıldı. Olayın gerçekleştiği gün saldırıya uğrayan heyette 2 polis yaralandı."¹⁰

Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi'nin Katledilmesi

Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi, 28 Kasım 2015 Cumartesi günü Sur ilçesindeki ablukalar sırasında tahrip edilen Dört Ayaklı Minare ile ilgili basın açıklaması yapmasının ardından aynı sokakta uğradığı silahlı saldırı sonucu katledilmiştir. Elçi'nin davası sürmektedir.

Sayın Elçi'nin katlinden sonra görevini temsilen sürdüren Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı Ahmet Özmen şunları ifade etmiştir:

"Tahir Abi'nin katli meselesi gerçekten çok ağır bir hadise. Bazın inanamıyorsunuz. Şimdi gidiyorsunuz, görüşleriniz belli, hem kişisel olarak hem temsil ettiğiniz kurum adına. Ben olay anında orada değildim, ama neredeyse canlı yayında gerçekleşmiş bir hadisedir öldürülmesi, öldürülme şekli. Bir taraftan da ar-

kasındaki faillerin hala bulunamaması... Kişisel olarak orada bir kaza kurşunu ile vuruldu meselesine inanmıyorum, planlı bir suikast olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla bir suikast varsa, her suikastta bir tetikçi ve bunun arkasında da bir planlayıcı vardır. Bir de bunun aydınlatılması vardır. Bu hadisenin faili meçhul olarak kalması, karanlıkta kalması kabul edilebilir bir şey değil. Devlet bunu çözemediği her saniye boyunca, bu cinayetin faili olarak kalmaya devam ediyor. Bunu çok net olarak söylüyorum. Ki, bütün dosyalar için bunu söylüyorum. Etkili, hızlı bir soruşturma yapılmıyorsa, failerin katili devlettir. Tahir Abi, tarihi miras zarar görmesin diye risk alarak çatışma bölgesine gidiyor, devlet onları korumakla mükelleftir. Bunu yerine getirmiyor ve gerçekten iki soruşturma dosyası da ağır aksak işliyor. Dava için Cuma günleri Diyarbakır Adliyesi önünde düzenli olarak oturma eylemi ve açıklamalar yapıyoruz.

Olayın görüntülerine baktığınız zaman, Tahir Abi'nin yanındakiler tarafından gelen bir kurşunla vurulması mümkün değil, ama hükümetin ilk açıklamaları bu yönde. Türkan Elçi'nin morg önünde 'Kocamı örgüt öldürdü' diye bir söylemi yok, ben oradaydım. Bunun gibi onlarca şeyi aydınlatmamak için yapıyorlar. Olay yeri inceleme diye bir şey yok. İnceleme 17 Mart 2016'da yapılıyor, olaydan 110 gün sonra. İnceleme anının fotoğraflarına bakıyorsunuz; zemin yok, toprağın zeminini yok, o parke taşları çıkmış, göl gibi sular birikmiş orada. Neyin olay yeri incelemesini yapacaksınız?

Tahir Elçi'yi vurmak demek aslında hepimizi vurmak demektir. Tahir Elçi şahsında bütün hak savunucularını, tüm baroları, adalet isteyenlerin tamamını vurdular. Bunun üzerinden toplumda kaos, bir sansasyon yaratmak ve o kaos üzerinden de bir sindirme, korku yaratmak planı yapıldı bana göre. Bir diğer mesele, Tahir Elçi'nin vurulmasının toplumda yaratacağı ayrışma, kaos çok daha büyük oldu. Tahir Abi yerine bir siyasetçi vurulsa, bu kadar kaos olmayacaktı. Tüm

insanlar şöyle düşünüyor: Tahir Elçi, sadece şiddetsiz, çatışmasız bir ortam isteyen ve yapılacak her türlü mücadelenin siyaset çerçevesi içinde yürütülmesini savunan bir insandı. Onu da vuruyorlarsa?.. Bir korku imparatorluğu yaratma gayreti var. Bizler açısından korkmak, sinmek, inandığın şeyden geri dönmek söz konusu değil, biz korkulacak bir şey yapmıyoruz. İnsan hakları savunuculuğu yapıyoruz, adaleti savunuyoruz. Bizim için bu korkulacak bir mesele değil, biz suç işlemiyoruz, yanlış bir şey yapmıyoruz, dolayısıyla istediklerinde vurabilirler.”

Diyarbakır Mezopotamya Hukukçular Derneği Eş Başkanı Emrullah Akyürekli'nin konu ile ilgili görüşleri ise şöyle:

“Tahir Elçi televizyonda yapılan tartışma programındaki bir cümlesi nedeniyle kurban edildi. Hala failine ilişkin zerre kadar bir ilerleme yok. Bangır bangır bağırdı, failleri açığa çıkarılacak dendi, ama hiçbir şey yok. Hiç kimse şüpheli değil şu anda, vuran belli, görüntüler belli, üç aşağı beş yukarı şahıs bile belirlendi, ama şüpheli olarak bile yakalanmış değil.”

Beşinci Abluka (2 Aralık 2015-10 Aralık 2015)

İlçedeki 5'inci abluka, Suriçi'nin Cevat Paşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, Savaş, Cemal Yılmaz Mahalleleri ve Gazi Caddesi'nde 2 Aralık 2015 Çarşamba günü saat 05.00 itibariyle başlamış ve 8 gün sonra 10 Aralık 2015 Perşembe günü saat 23.00 itibariyle kaldırılmıştır. İlçe sakinleri tekrar abluka ilan edileceği düşüncesi ile evlerini terk etmeye başlamışlardır.

Sur Belediyesi Eş Başkan Vekili Azize Değer, ablukaya ara verilen bu 17 saatlik süreçte bölgede incelemede bulduklarını ve Suriçi'nde yaşayan ailelerin bu sürede evlerini boşalttıklarını dile getirmiştir.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Cihan Aydın, yasaklı bölgedeki Kurşunlu Camii civarına en son Tahir Elçi'nin katledilmesinden bir ya da iki gün sonra gittiklerini, o dönemde hala evlerini terk etmeyen insanların olduğunu ve verilen arada insanların gelip eşyalarını çıkararak taşındıklarını dile getirmiştir. Tüm yasaklar ile birlikte Sur'un nüfusunun yaklaşık yüzde 70'ine yakınının yerinden edildiğini, ama daha sonra abluka 6 mahalleye daraltılınca, gidenlerin bir kısmının tekrar evlerine geri döndüklerini belirtmiştir. Aydın'ın ifadesi şöyledir:

“Bu altı mahallede yaklaşık 25.000 nüfus yaşadığını tahmin ediyoruz, eksi artı 2000'dir, fazla oynamaz. Çatışmanın başlamasıyla birlikte bu nüfusun cüz'i bir kısmı o alandan çıkmıştır, 17 saatlik aranın verildiği zamanda ise kalanların çok önemli bir kısmı, ki o zaman 1500-2000 insan olduğu söyleniyordu, öyle bir rivayet var.”

ALTINCI ABLUKA (11 ARALIK 2015)

İlçede 11 Aralık 2015 Cuma günü saat 16.00 itibariyle Suriçi'nin Cevat Paşa, Dabanoğlu, Fatihpaşa, Hasırlı, Savaş, Cemal Yılmaz Mahalleleri ve Gazi Caddesi'nde başlayan 6'ncı abluka hali hazırda devam etmektedir. Abluka devam ederken, Sur Kaymakamlığı'nın resmi internet sitesinde yapılan duyurularla abluhanın kapsamı dönem dönem daraltılmış dönem dönem genişletilmiştir.

- Gazi Caddesi'nde 11 Aralık 2015 Cuma günü saat 16.00 itibariyle başlayan abluka 30 Aralık 2015 Çarşamba saat 07.00 itibari ile kaldırılmıştır.
- Abdaldede, Alipaşa, Lalebey, Süleyman Nazif ve Ziya Gökalp Mahalleleri ve Melikahmet Caddesi'nde 27 Ocak 2016 Çarşamba günü saat 11.30 itibariyle başlayan abluka 3 Şubat 2015 Çarşamba günü saat 10.00 itibari ile kaldırılmıştır.
- Cami-i Kebir, Cami-i Nebi, İskenderpaşa ve Melikahmet Mahallelerinde 3 Şubat 2016 Çarşamba günü gece saat 00.00 itibariyle başlayan abluka 3 Şubat 2016 Çarşamba günü saat 10.00 itibari ile kaldırılmıştır.
- Gazi Caddesi'nin bir bölümünde (Çiftehan Sokak girişinden başlayıp Mardinkapı çıkışına kadar olan kısımda) 9 Şubat 2016 Salı günü sabah saat 06.00 itibariyle başlayan abluka 13 Mart 2016 Pazar günü saat 08.00 itibari ile kaldırılmıştır.
- Cevat Paşa Mahallesi, Dabanoğlu Mahallesi'nde bulunan Marangoz Sokak, Miras Sokak, Süleyman Nazif Sokak ve Varol Sokak için 13 Mart 2016 Pazar günü saat 08.00 itibariyle, Savaş Mahallesi'nde bulunan Buzcular Sokak, Buzcular 1 Sokak, Eski Yoğurt Paza-

rı Sokak, Çiftehan Sokak, Dabanoğlu Mahallesi'nde bulunan Bıyıklı Mehmet Paşa Sokak'ın Arman Sokağa kadar olan kısmı ile Orta Karataş Sokak için 22 Mayıs 2016 Pazar günü saat 08.00 itibari ile kaldırılmıştır.

- 11 Aralık 2015 Cuma günü saat 16.00 itibariyle ablukanın sürdüğü bölgelerden Savaş Mahallesi, Dökümcüler Sokak'ın No: 28'e kadar olan kısmı, Değer Sokak'ın tamamı, Dicle Sokak'ın tamamı, Bıyıklı Mehmetpaşa Sokak'ın; Dicle Sokak ile Çiçekçi Sokak'ın kesiştiği yere kadar olan kısmı, Dabanoğlu Mahallesi, Arman Sokak'ın tamamı, Kadı Camii Sokak, Yavuz Sultan Selim İlkokulu kesişiminden Kadı Camii'ne kadar olan kısmı, Çakmak Sokak'ın tamamı, Yiğit Ahmet Sokak'ın tamamı, Develi Sokak'ın tamamı, İbrahim Bey Sokak'ın tamamı, Yukarı Karataş Sokak'ın tamamı, Dabanoğlu 2 Sokak'ın tamamı, Dabanoğlu Sokak Çakmak Sokak kesişiminden İbrahim Bey Camii'ne kadar kısmı ile Fatihpaşa Mahallesi Direkhane Sokak'ın Söğütlü Sokak girişine kadar olan kısmındaki abluka 22 Mayıs 2016 Pazar günü saat 08.00 itibariyle kaldırılmıştır.
- 11 Aralık 2015 tarihinde başlayan 6ncı yasak, 29 Temmuz 2016 Cuma günü itibariyle 5 mahallede Fatihpaşa (Direkhane Sokak'ın Söğütlü Sokak girişine kadar olan kısmı hariç), Dabanoğlu (Bıyıklı Mehmet Paşa Sokak'ın Arman Sokak'a kadar olan kısmı ile Orta Karataş Sokak, Marangoz Sokak, Miras Sokak, Süleyman Nazif Sokak ve Varol Sokak, Arman Sokak'ın tamamı, Kadı Camii Sokak; Yavuz Sultan Selim İlkokulu kesişiminden Kadı Camii'ne kadar olan kısmı, Çakmak Sokak'ın tamamı, Yiğit Ahmet Sokak'ın tamamı, Develi Sokak'ın tamamı, İbrahim Bey Sokak'ın tamamı, Yukarı Karataş Sokak'ın tamamı, Dabanoğlu 2 Sokak'ın tamamı, Dabanoğlu Sokak; Çakmak Sokak kesişiminden İbrahim Bey Camii'ne kadar kısmı hariç), Hasırlı, Cemal Yılmaz ve Savaş (Buzcular Sokak, Buzcular 1 Sokak, Eski Yoğurt Pazarı Sokak, Çiftehan Sokak, Dökümcüler Sokak'ın No: 28'e kadar olan kısmı, Değer Sokak'ın tamamı, Dicle Sokak'ın tamamı, Bıyıklı Mehmetpaşa Sokak'ın Dicle Sokak ve Çiçekçi Sokak ile kesiştiği yere kadar olan kısmı hariç) 240. gününde hala devam etmektedir.

MUHTARLAR ANLATIYOR...

Ablukası Kaldırılan Mahallelerin İzleme Raporları

Ekibimiz Diyarbakır'da iken Suriçi'nde ablukanın kaldırıldığı; Cami-i Nebi, Ziya Gökalp, İskenderpaşa, Melikahmet Mahallelerinin Muhtarlarıyla görüşme yapılmıştır. Muhtarların süreçle ilgili aktarımları şöyledir:

MAHALLE/CADDE ADI	1.YASAK (1 gün)	2.YASAK (1 gün)	3.YASAK	4.YASAK (2 gün)	5.YASAK (8 gün)	6.YASAK
Abdalafede	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	27.01.2016-03.02.2016 (7 gün)			
Altıpaşa	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	27.01.2016-03.02.2016 (7 gün)			
Lalebaşı	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	27.01.2016-03.02.2016 (7 gün)			
Süleyman Nazif	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	27.01.2016-03.02.2016 (7 gün)			
Ziya Gökalp	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	27.01.2016-03.02.2016 (7 gün)			
Cami-i Kebir	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	02.02.2016-03.02.2016 (1 gün)			
Cami-i Nebi	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	02.02.2016-03.02.2016 (1 gün)			
İskenderpaşa	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	02.02.2016-03.02.2016 (1 gün)			
Melikahmet	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	02.02.2016-03.02.2016 (1 gün)			
Cevat Paşa	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	10.10.2015-13.10.2015 (3 gün)	28.11.2015-30.11.2015	02.12.2015-10.12.2015	11.12.2015-13.03.2016 (93 gün)
Cemal Yılmaz	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	10.10.2015-13.10.2015 (3 gün)	28.11.2015-30.11.2015	02.12.2015-10.12.2015	11.12.2015-sürüyor
Hasırılı	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	10.10.2015-13.10.2015 (3 gün)	28.11.2015-30.11.2015	02.12.2015-10.12.2015	11.12.2015-sürüyor
Fatihpaşa	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	10.10.2015-13.10.2015 (3 gün)	28.11.2015-30.11.2015	02.12.2015-10.12.2015	11.12.2015-sürüyor
Savaş	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	10.10.2015-13.10.2015 (3 gün)	28.11.2015-30.11.2015	02.12.2015-10.12.2015	11.12.2015-sürüyor
Dabanözü	06.09.2015-07.09.2015	13.09.2015-14.09.2015	10.10.2015-13.10.2015 (3 gün)	28.11.2015-30.11.2015	02.12.2015-10.12.2015	11.12.2015-sürüyor

Sur ilçesindeki ablukaların mahalle/tarih bazlı tablosu ¹¹

Cami-i Nebi Mahallesi Muhtarı İhsan Yeşil:

"Yasaklar başladığı zaman mahallelilere, 'ben ne zaman gidersem siz de o zaman gidirsiniz' dedim. Bizim mahallenin yüzde 30'a yakını taşındı. Sonra tekrardan geri gelenler de oldu. Nüfusumuz 10.000'e yakın, seçmen sayımız ise 1500. Mahallede herhangi bir şey olmadığı halde, yaşayanlar diğer ilçelere ya da Sur'un içine gittiler. Başka semtlere gittiler yani. Uzaklara gitmediler. İnsanların içinde korku vardı. Onları biraz sakinleştirdim, biraz cesaret verdim onlara. Gidenlerin çoğu da mağdur olup tekrar geri geldiler. Ama imkânları olanlar geri gelmedi daha. 2 Aralık'tan bugüne kadar benim mahallede bir sıkıntı olmadı. Hayat devam etti, ama diğer mahallelerden silah sesleri geliyordu sürekli, bu da insanları, özellikle de çocukları korkutuyordu. Her gün bomba sesleri geliyordu, bacalar, camlar titriyordu, o kadar şiddetliydi yani. Yasak az sürdü zaten, bitince okullar açıldı, ama giden olmadı. Giden çocuklar başka okullara gitti. Esnafın da çoğu 3 aydır kapalı, çoğu göç etti. Yasak olmayan yerdeki esnafı da abluka olduğu için kimse gelmiyordu. Açık olan oluyordu da, alışveriş olmuyor yani. Gazi Caddesi dediğin zaman Suriç'i'nin gözbebeğidir. Resmîyette muhtarlığımıza bağlı yaklaşık 3500 mükellef var. Esnafın bazılarına bir takım yardımlar olmuş."

İskenderpaşa Mahallesi Muhtarı Ali Ürün:

“Benim mahallemün nüfusu yaklaşık 10.000 seçmeni ise 4500 kişidir. Mahallemizde Hasırlı Mahallesi’nden göç eden Melek Apaydın vardı, evlerine bomba atıldı. O’nun kafasına değdi, yaşamını yitirdi. Nesibe Apaydın da yaralandı. Murat Apartmanı’nın çatısına bomba atıldı, duvarı yıkıldı, ama can kaybı olmadı. Sokağa çıkma yasağının ilan edildiği gece mahallemde 25 evi bastılar. Kapıları pencereleri kırarak içeri girdiler, o sırada gözaltına alınan 3 kişi şimdi cezaevindedir. O kapılar için Valilik’ten hasar tespit komisyonunu getirdik. İçeri ayakkabılarla girmiş, arama yapmışlar. Yasağın olduğu altı mahalleden göç eden insanlar en çok benim mahalleme taşındılar. Benim mahallemün de yüzde 30’u taşındı. Elazığ, Bingöl gibi illere, bir de Bağlar’a taşınanlar oldu.”

Ziya Gökalp Mahallesi Muhtarı Muhsin Sanay:

“Benim mahallenin nüfusu yaklaşık 6000 kişi. 8 gün yasak oldu. Daha önce ilan edilen yasakların etkisi mahallede hissedildi, insanlar kızgındı. Böyle olunca mahallenin yüzde 80’i göç etti. Yasak sürecinde 3-4 sokağımızda bayağı ağır tahribatlar meydana geldi. Benim de hem işyerim hem de muhtarlık binam havaya uçtu. Mahalledeki 876 evin bütün kapıları, pencereleri kırıldı, girilmedik ev kalmadı. Bütün evlerde arama yapıldı ve kimi evlerde tahribat oldu. 2-3 sokağımızda çok büyük patlamalar olduğu için çevresindeki evler, işyerleri zarar gördü. Mahalledeki 1000-1500 arası esnafın işyeri 3 aya yakındır kapalı, çok büyük zarar gördüler. Mahallede hem elektrik hem su yoktu, ayrıca kanalizasyon problemi vardı. Patlamalardan dolayı DİSKİ de gelmedi. Devletin bırakmadığını söylediler, devlet de ‘biz bırakıyoruz onlar gelmiyor’ dedi. Sonradan arkadaşlarla beraber Kaymakam ve Emniyet Müdürü ile görüştük. Ertesi gün polis gözetiminde orada kanalın bir kısmını yapabildik, yani 15-20 günde ancak bizim müdahalemizle yapabildik. Benim mahallede iki kişi gazdan vefat etti; biri Salih Baygın, diğeri Abdülaziz Tank. Toplu taşıma araçları içeri bırakılmadığı için ticaret tamamıyla sıfıra indi. Yaklaşık on gündür esnaf iş yerini açmaya başladı, ama gelen giden yok. Bazı mahalle sakinleri hırsızlıktan dolayı 155’i aramış, ama emniyet demiş ‘biz gelemiyoruz’. Burada problem, eğer o evlere giriliyorsa, orada bir yasak varsa, orada polis varsa, orada asker varsa, o hırsızlığın olması garip. Sosyal yardımlaşmada dosyası olanlar Kaymakamlık üzerinden 300 lira bir para aldılar. Bir de vergi levhası olmayıp zarar gören esnaflarımız 1000 lira, ruhsatı olanlar da 3000 lira para aldılar. Gerçek usulde vergisi olanlar daha hiçbir şey almamışlar. Verilen 300 lirayla mı o ev besleniyor? O yasaklı mahallede verilen 1000 lirayla mı o ev besleniyor? Esnafın çekleri protesto edilmiş, senetleri var. 4 aydır elektrik, su makbuzu gelmiyor, bu sonradan herkese çok yüksek gelecek.”

Lalebey Mahallesi Muhtarı Abdullah Çelik:

"Benim mahalleimde 6000-7000 kişi vardı hepsi bir gecede göç etti. 22. Muhtarlar Toplantısı yapılmış, bizi hiç çağırılmamış, sadece giden 2-3 tane köy korucusu olan muhtar duydum. Ben önce kendimden başlayayım. Ben ufak bir bakkaldım daha önce, ondan sonra mahalle muhtarı oldum, Suriçi 80'ler 90'larda köyünden göç edip gelenlerin yerleştiği bir yerdir. Bu gelen mağdurlar, hepsi buraya yerleşti. Yani evinden oldu. Ben elbisemi köyden aldım Diyarbakır'a, bu sokağa geldim, çalıştım.

Mahallemizde kimin evinde bomba yakalanmış, kimin evinde silah yakalanmış, kimin evinde ne olmuşsa, kimsenin şahidi yok. Yani oranın emniyeti aramada orada bir şeyler bırakırsa, fotoğrafını çekiyorsa, evin sahibinin haberi yok. Evini terk etmiş. Göç olmuş, gitmiş; ya da harabedir, evine gelmemiş. Onların hakkında yarın bir gün bir soruşturma açılacak. Adam evinde değil. O malzeme onun evinde yakalanmış. Emniyet açıklama yaptı, dedi ki, Suriçi'nde bu kadar silah yakalandı. 7-8 günlük ablukada bütün kapılar kırıldı her yere girildi, insanlar orada olmadığı için şahit de yok. 'Şu evlerden çıkarıldı' denip, o insanlar mağdur edilebilir. Suriçi'nde Valilik, Kaymakamlık, Sosyal Yardımlaşma hasar tespiti yapmış, herkesi memnun etmişmiş... Herkes imzasını atmış, adam bilmiyor ki! Üç yüz vermiş, yazmış, anahtar kapısı kırılmış, dolabı kırılmış, televizyonu kırılmış; o da bakıp bir imza atıyor, ondan sonra eline veriliyor beş yüz milyon ya da bir milyar. Ben şahidim, bugün hasarı 640 lira çıkarılmış, oysa üç sene önce, pencereleri, kapıları pimapen olarak 2500 liraya yaptırmıştı. Sen nasıl bunun camını, pimapenini 640 lira yazıyorsun? Dairede komple bomba patladı, oturulmaz şekilde. Bu nasıl olacak? Parasını aldı, beni aradı, 'bakayım' dedim. Ben dedim ki, 'hasar altı milyar falandır'; 'bana altı yüz kırk milyon verdiler' dedi; dedim 'paranı git, geri iade et, valla ben kabul etmiyorum de'. Banka müdürünün de haberi var demek ki, o da valiliğin hasar tespiti ekibinde.

Mahallede hırsızlık başladı. Peki, hırsız bu malı aldı, kapıdan mı çıkartıyor? O zaman sen bakacaktın. Sen bu kadar televizyonu nereye götürüyorsun? Sen bu kadar kapıyı nereye götürüyorsun? Emniyet de göz yumdu. Kırk evin televizyonu çalındı. İnsanlar Emniyet'e gitse de diyorlar ki, 'hırsız da sizdendir, o da sizin tarafınızdandır'. Geçen adam taşınıyor, eşyasını getirmiş caddeye bırakmış, arabacıya 'burada dur, ben inip öbür eşyayı içeriye koyayım' demiş. Gidip gelene kadar adam o büyük eşyasını da almış gitmiş."

Fatihpaşa Mahallesi Muhtarı Fatih Açın:

"Benim mahallemin nüfusu 6000 civarı, seçmen sayısı da 3650. Benim evim de işyerim de burada. Biz Tahir Elçi vefat ettiği gün çıktık, mahallelinin yüzde 50'si o zamana kadar duruyordu, ama herkes o gün çıktı mahalleden, zaten sonra da yasak ilan edildi. Önce İskenderpaşa Mahallesi'ne, orada yasak başlayınca da Kayapınar Huzurelerine taşındım. Ben çıkarken mahallenin yüzde 50'si içerdediydi. Fatihpaşa'da yasak kalktı, ama kimseyi içeri bırakmıyorlar. Daha kimse içine girmediği için, ne olacağını tam olarak biz de bilmiyoruz. Yalnız bugüne kadar çok yer kullanılmaz, oturulamaz hale gelmiş. Bu mahallede esnaf çok azdı. Ben de esnafım, bakkalım var, en azından 30.000 liram vardı işyerinde, o da gitti zaten.

Fatihpaşa Mahallesi'nin eski muhtarı Hacı Kavis'in ambarı varmış, eşyalarını oraya koymuştu, erzak deposu gibi. Geçen tvde gördük 'gerillaların erzak deposu' diye haber yaptılar. Adam Valiliğe gitti, 155'i aradı, 'o ambar benim' dedi. Ben de bu olayı görünce, eşyayın yarısını dükkânın altındaki bir eve koymuştum, 155'i aradım kayda geçsin diye, şimdiye kadar bir ses çıkmadı.

Yasağın kalktığı 17 saat sırasında bir kere mahalleye girdim; evleri yıkmışlar, her tarafa yol açmışlar, baştanbaşta. O zaman bir Kur'an kursu vardı orada. Emniyet Müdürü beni aradı, Kur'an kursu kimindir dedi, oraya bakmaya gittik. Kaymakamlağa bir kere 'benim de evim orada bir bakayım, eşyam kalmışsa çıkarayım' dedim, ama izin vermedi, devlet girmişse zaten verir dedi."

Muhtarlar, yasağın olduğu bölgelerde görev yapan güvenlik güçlerinin çok iri yapılı olduklarını, Esedullah timine benzediklerini, Türkçe'yi çok iyi konuşamadıklarını, hatta bilmediklerini, şivelerinden anlaşıldığı kadarıyla Türkmen, Azeri veya Çeçen olabileceklerini düşündüklerini aktarmışlardır.

Mahalleden göç etmek zorunda kalan yurttaşların Diyarbakır'ın diğer ilçelerine; çoğunlukla da İskenderpaşa, Bağlar, Kayapınar, Yenişehir ilçelerine taşındıklarını dile getirmişler ve herkesin sokak çatışması bittiği zaman rahat edeceğini, bunun da tek bir kişiye, Cumhurbaşkanı'na bağlı olduğunu eklemiştir.

Mahalle Gözlemleri:

16 Mart 2016 tarihinde mahallelerin bazı sokaklarında ablukanın kaldırılması ile beraber bölgeye gidilip esnaf görüşmeleri yapılmıştır. Elektronikçiler Çarşısı'nda da görüştüğümüz, ismini vermek istemeyen bir esnaf:

“Sur eskiden çok güzel bir yerdi. Yani burada bulduğumuz huzuru, şefkati hiçbir yerde görmedim. Arkadaşlarımızı, dostlarımızı gördüğümüz zaman seviniyorduk, hiçbir yeri buraya değişmem. Sur'da yaşıyordum, abluka olmadan önce Hasırlı Mahallesi'nde oturuyorduk. Bu olaylar oldu diye herkes evini boşalttı, biz de boşaltmak zorunda kaldık, dükkân da dört ay boyunca kapalı kaldı.

Elektronikçiler Çarşısı'nda kalıyorum, esnafım, 20 yıldır buradayım, çocukluğumdan beri bu dükkânda çalışıyorum. 13-14 yıl oldu ben bu dükkâna alalı, bugüne kadar böyle bir şey görmedim, Allah kimseye göstermesin. Beş gün önce yasak kalktı, yasak kalktıktan sonra buraya geldiğimizde şaşırıp kaldık, dükkânım yağmalanmış, arka tarafta kardeşimin kahve dükkânı var, o da aynı şekilde. Beslediğimiz balıklarımız ölmüş, kuşlarımız ölmüş, dükkânda televizyonları kırmışlar, dijitalerim çalınmış, camlarımı kırmışlar, arabamı kırmışlar, yani artık ne diyeceğimi bilmiyorum. Günlük en az 200-250 civarında kazancımız oluyordu, yanımda üç dört tane de eleman çalışıyordu, uydu montajı yapıyorlardı. Günlük 50-60 milyon kazançları oluyordu. 3,5 aydır dükkânım kapalı; hem kazancımızdan hem de sermayemizden olduk. Tahmini 17-20 milyar zarar ettim.”

İsmini vermek istemeyen esnaf, ablukanın kalkmasının ardından işyerine ilk geldiği zamanı şöyle anlatmıştır:

“1,5 aydır dükkâna açmıyordum, evdeydim, sonra haber geldi dükkânın açık diye, ben dükkâna bakmak için geldiğimde polisler brakmadı, karakoldan gidip izin aldım, bana çelik

yelek giydirdiler. Dükkâna gittiğimde 7-8 tane polis oturuyordu, dedim 'ne yapıyorsunuz burada?' dediler 'biz burayı uygun görmüşüz, açmışız' dediler. Ben de bir şey diyemedim; 'eşyalarım, dükkânıma bir şey olmasın oturun' dedim. 4 gün sonra geldiğimde dükkânımı mahvetmişler, diyecek bir şeyim yok."

Eylül 2015'ten beri 3 kez, toplamda 9 gün abluka ilan edilen Ziya Gökalp Mahallesi'nde son yasak 3 Şubat 2016 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır. Mahalle gözlemi sırasında görüştüğümüz 72 yaşındaki bir mahalle sakini (Recep Turfan), 90'lı yıllarda Lice'ye bağlı Licok köyünden, köyleri yakıldıktan, akrabaları öldürüldükten sonra Sur'a göç ettiklerini ve şu an yaşadıklarının o dönemlerden kötü olduğunu dile getirmiştir. Turfan, abluka sürecinde yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

"Bu 4 aydır çok büyük bir katliam yaşandı, yani anlatılmaz. Onların tabiriyle Gazi Caddesi'nin öbür tarafında 6 tane mahalle var, o altı mahalle, Hazreti Süleyman'ın orada başlamış, Mardin Kapısı'na kadar, oraların hepsine bombalar, toplar, katliamlar. Ne demişler, bunlar çocuk, bunlar ihtiyar, yani önüne gelen herkesi katlettiler. Yani orası yasak bölge gidip görmemize izin vermiyorlar. Caddenin girişi açık, ama içeri girilmiyor. Ne diyelim, Allah hakkımızı onların yanına koymasın. Amed'in hepsi ayaklansaydı, katliamı nasıl yaparlardı, bu zulüm böyle devam etmezdi. Fakat bu şekilde, her defasında bir mahalleyi, bir toplumu yok ediyorlar, yani onların hedefinde bu var. Yani diyor, ya köle olun, köleliği kabul edin ya da biz sizi imha ederiz. Bu mücadele karşısında bizim de mücadelemizi vermemiz gerekiyor."

Abluka süresince Melikahmet Caddesi 2. Çıkamaz Sokak'ta evinde kaldığını ifade eden Turfan, kendi mahallesinde 9 gün yasak olduğunu ve bu süreçte elektriklerin gittiğini; evinde komşusunun çocuklarının kaldığını ve çocukların gelen seslerden korkup 'bizi de tarayacaklar' dediklerini belirtmiştir. Turfan, 'sıramız geldiğinde, gelip bizi de tarayacaklar' demiştir. O dönemde gördüğü güvenlik güçlerinin çoğunun özel harekâtçı ya da IŞİD'li olduğunu, çeşit çeşit sakalları olduğunu ve caddede yaşlı, kadın, çocuk ayırt etmeden küfür edip gitmelerini söylediklerini iletmiştir.

Bu dönemde dikkatini çeken bir şey olup olmadığı sorulduğunda; evlerini terk etmeleri için yapılan anonslardan bahsetmiştir:

"Her şey dikkat çekiciydi, onların hedefi imha etmektir. Yani her an 'biz sizi geberteceğiz', 'köleliği kabul edeceksiniz' ve Kürtçe'den bahsetmeyeceksiniz... Biz ayrıyız demeyeceksiniz, ya da davadan, hakkınızdan bahsetmeyeceksiniz... Bunlar karşımızda hedef alıyorlardı, hepsini öldürürüz diyorlardı, bunu açıkça söylüyorlardı yani. Dışarı çıkacak olursan, diyorlardı 'çıkmayın dışarı'. Diyorlardı, 'kim dışarı adımını atarsa biz onu infaz ederiz. Ya Sur için terk edersiniz ya da sizi öldürürüz' diyorlardı."

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesi Kaynaratepe Mahallesi'nde 6 gün süren yasağın ardından mahalleye gidilip görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmecilerin hemen hemen hepsinin Sur'daki abluka sürecinde buraya taşınmış yurttaşlar olduğu görüşmeler esnasında ortaya çıkmıştır. Görüşme sırasında ismini vermek istemeyen bir yurttaşın ifadeleri şöyledir:

"Biz Sur'da Alipaşa Mahallesi'nde yaşıyorduk. Sur'da evlerimiz yıkılıyordu, top atışları yapılıyordu, evimiz polisler tarafından basıldı. Sonra Bağlar'a geldik. Bağlar da Sur gibi oldu; pencereler kırıldı, duvarlar kurşunlandı, eşyalar kırıldı. Abluka sırasında beş gün boyunca evdeydik."

Alipaşa Mahallesi

27 Ocak 2016 Çarşamba günü başlayıp 3 Şubat 2016 Çarşamba günü kaldırılan ablukanın ardından Alipaşa Mahallesi Muhtarı Behzat Sular ile birlikte yapılan keşif gezisine ilişkin tespitlerimiz şunlardır:

- Mahallenin 2000 seçmeni vardır.
- Mahallenin hem içi hem de dış kesimi adeta terkedilmiş gibidir.
- Sokak aralarında tek tük insanlarla karşılaşmıştır.
- Mahallede görüşülen iki kadından birisi Hasırlı Mahallesi'nden, diğeri de Nusaybin'den mahalleye göç etmiştir.
- Mahallede yapılan kentsel dönüşümün etkileri hala devam etmektedir.
- Muhtar, yasağın başladığı 27 Ocak günü mahallenin neredeyse boşaldığını, yasağın kalkmasının ardından mahallenin yüzde 40'ının geri döndüğünü ifade etmektedir.

- Mahallemde görüŖülen iki esnaf, güvenlik güçlerinin etrafa rastgele ateŖ açtığını ve bir kez de kendi dükkânlarının önünde kendilerine ateŖ açıldığını söylemişlerdir.
- Mahalleyi çevreleyen Sur duvarlarının dışarıya açılan hemen hemen tüm bölümlerine beton bloklar yerleştirilmiş ve geçiŖ yerleri kapatılmıştır.
- Kimi evlerin camları kırıktır.
- Bazı evlerin balkon ve kapı önü ışıkları gündüz olmasına rağmen açık bırakılmıştır.

Cami-i Nebi Mahallesi

2 Şubat 2016 Salı günü başlayıp 3 Şubat 2016 Çarşamba günü kaldırılan ablukanın ardından yaklaşık 500 hane ile kayıtlı 3500 esnafın yaşadığı Camii Nebi Mahallesi Muhtarı İhsan Yeşil ile birlikte yapılan keşif gezisine ilişkin tespitlerimiz şunlardır:

- Kıbrıs ve Gazi Caddelerinde 3500 kayıtlı ve 3000'e yakın kayıtsız olmak üzere 6500 esnaf ilçenin ekonomik belkemiğini oluşturmaktadır. Gazi Caddesi'nde gerek yasak süresince gerekse de yasağın kalkmasını takip eden günlerde ciddi ekonomik kayıplar yaşanmıştır (Özellikle geçimlik ekonomisi kayıtsız işyeri veya seyyar satıŖ üzerine kurulu kişiler için).
- İlgili mahallenin Şeyh Sait Meydanı'na yakın olan sokaklarında yasak nispeten erken kalktığı için, esnafların büyük oranda işyerlerindeki tahribatı onardığı gözlenmiştir.
- İşletmecilerin ifadelerine göre, ilgili mahallenin Keçi Burcu'na yakın olan sokaklarında gıda üzerine kurulu işletmelerde (yoğurtçu, peynirci, manav gibi) gıdaların bozulması nedeniyle, tekstil üzerine kurulu işletmelerde tekstil ürünlerinin kurşunla delinmesi nedeniyle, elektronik üzerine kurulu işletmelerde ise ürünlerin kırılıp parçalanması nedeniyle devasa bir ekonomik zarar oluşmuştur.
- Yasak öncesi mahallemde yaşayan 100'e yakın Suriyeli mültecinin mahallemeye yasak sonrasında da dönmediği muhtardan öğrenilmiştir.

Abdaldede Mahallesi ve Ziya Gökâl Mahallesi

27 Ocak 2016 Çarşamba günü başlayıp 3 Şubat 2016 Çarşamba günü kaldırılan ablukanın ardından Ziya Gökâl Mahalle Muhtarı Muhsin Sanay ile Abdaldede ve Ziya Gökâl Mahallelerine yapılan keşif gezisine ilişkin tespitlerimiz şunlardır:

- Muhtarlık mekânı da dâhil olmak üzere kimi evler tamamen yıkılmıştır (3-5 ev).
- Mahalledeki hemen her sokak kapısında kapının zorla kırıldığına dair izler vardır, anahtar göbekleri yenilenmiştir.
- Kimi evlerin camları kırılmıştır.
- Çok katlı yapılarda balkonlar sokaktan taranmıştır, evlerde mermi izleri vardır.
- Kimi sokaklarda kanalizasyon boruları patlamış, fosseptik sokaklarda akmaktadır.
- Melikahmet Caddesi'ne çıkan ara sokaklardaki işyerlerinin darabaları yerlerinden çıkmış, tahrip edilmiştir.
- Delik deşik edilmiş, kullanılamayacak hale gelmiş bir fırının içinde roket izi görülmüş, ancak roketin kendisine ve yüzlerce mermi izi olduğu halde bir mermi kovanına rastlanmamıştır.
- Söz konusu mahallede 3 Şubat 2016 Çarşamba günü saat 10.00'dan itibaren yasak kalktığı halde, mahallede yaşayan pek az yurttaş olduğu gözlenmiştir.

Dabanoğlu, Cevat Paşa, Lalebey ve

Melikahmet Mahalleleri:

2 Aralık 2015 Çarşamba günü başlayan abluka 17 Mart 2016 tarihinde kaldırıldıktan sonra, Dabanoğlu Mahallesi Mahalle Meclisi'nden Hamit Zengin ve Melikahmet Mahallesi Muhtarı Ali Kızgın ile birlikte yapılan keşif gezisine ilişkin tespitlerimiz şunlardır:

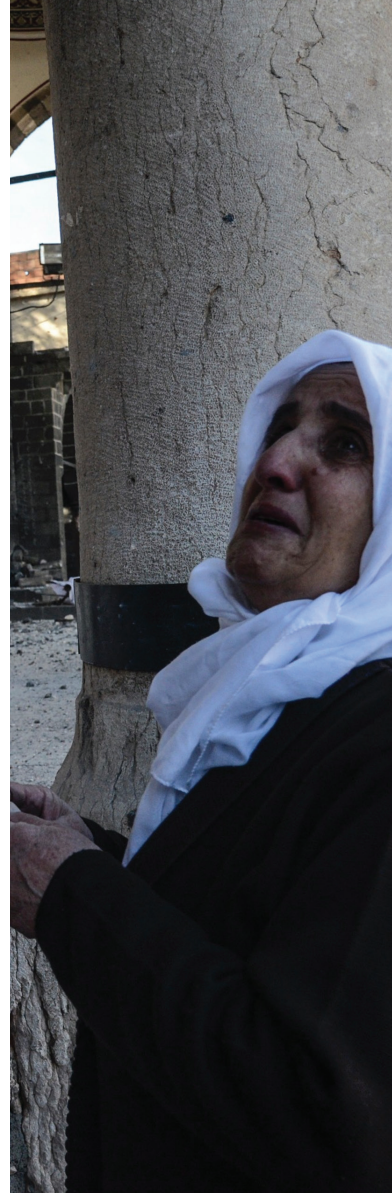
- Mahallelerde sokağa çıkma yasağı tam olarak kalkmadığından, sınırlı bir gözlem yapılmıştır.
- Sur Mahallesi seçmen sayısı bilgisi 4200 olarak alınmıştır.
- Sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı sırada Melikahmet Mahallesi'nin nüfusu yüzde 60 iken, şimdi geri dönüşlerle birlikte bu oranın yüzde 70'i geçtiği bilgisi alınmıştır.
- Melikahmet Mahallesi'nden olan göçlerin genel olarak iç göç şeklinde ve farklı semtlere yapıldığı bilgisi alınmıştır.
- Esnaf ile yapılan görüşmelerde, kimi esnafların işyerlerinin polis ve asker tarafından karargâh olarak kullanıldığına dair bilgiler edinilmiştir.
- Karargâh olarak kullanılan bu işyerlerinde mallara zarar verildiği görülmüştür. Zarara uğrayan işyerlerine ait görüntü kayıtları alınmıştır.
- Zarara uğradığı somut biçimde ortada olan işyerlerinin çevresinde herhangi bir işaret yokken, fiziki olarak zarara uğradığı görülmeyen bazı işyerlerinin kapısında yeşil renkte çarpı olduğu görülmüş ve görüntü kaydı alınmıştır.
- Yasağın sürdüğü sokaklarda sivillerin evlerine gitmek için çaba harcadıkları, ancak izin verilmemesi üzerine geri döndükleri gözlemlenmiştir.
- İşyerlerinin kepenklerine JÖH ve PÖH imzalı nefret söylemi içeren yazılımaların yapıldığı görülmüş ve görüntü kaydı alınmıştır.
- Son yasak sırasında evlerinden çıkamayan sivil yurttaşlar, polis saldırısına maruz kalmamak için ısınmak amacıyla soba yakamadıklarını, bu yüzden aylarca soğukta yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.
- Dabanoğlu Mahallesi'nin Surlara yakın kısmında yoğun bir hafriyat kamyonu geçişinin olduğu görülmüş ve farklı açılardan görüntüler alınmıştır.
- Dabanoğlu Mahallesi çevresinde görülen bu hafriyat kamyonlarından bazıları plakasız iken, bazılarının da farklı kentlere ait plakalara sahip oldukları görülmüştür.
- Lalebey Mahallesi seçmen sayısı 2 bine yakın olduğu ve mahallenin yarısının boşaldığı, genel olarak yapılan göçlerin iç göç şeklinde olduğu ve farklı semtlere yönelik olduğu bilgisi muhtar Abdullah Çelik'ten alınmıştır.

- Lalebey Mahallesi'nde ağır hasar olduğu görülmüştür.
- Kapısı kırılmayan ve duvarında kurşun izi olmayan bir ev kalmadığı görülmüş ve görüntü kayıtları alınmıştır.
- Kimi binalar tamamen kullanılmaz durumda iken, bir binanın çatısının top mermisi ve benzeri bir silah ile geniş biçimde delindiği kırılan pencerelerden net biçimde görülmüş ve görüntü kaydı alınmıştır. Sokakların bomboş olduğu mahallede sivillerin genel olarak tedirgin olduğu ve halen sivil yurttaşların mahalleyi terk etmeye devam ettiği görülmüştür.
- Ağır hasar olduğu görülen yapıların içine girilmiş, ev eşyalarının yakıldığı, etrafa dağıtıldığı görülmüş ve bunlara dair görüntü kayıtları alınmıştır.

Kaynaratepe Mahallesi

15 Mart 2016 Salı günü başlayan ablukanın 21 Mart 2016 Pazartesi sabahı 06.00'da kaldırılmasının ardından, Kaynaratepe Mahallesi'nde yapılan keşif gezisine ilişkin tespitlerimiz şunlardır:

- Sur ilçesinden taşınan yurttaşların çoğu bu mahalleye yerleşmiştir.
- Hemen her sokakta 1-2 nakliye kamyonu vardır ve yurttaşlar evlerini taşımaktadırlar, bir kısmı yeniden Sur'a, bir kısmı ise başka mahallelere taşınmaktadır.
- Mahallede çatışmanın yaşandığı sokaklarda bazı evlerin kapısında izler vardır, genelde çok katlı apartmanların sadece giriş katlarına girilmiş (anahtar göbeği kırılarak), ama yukarı katlara çıkılmamıştır.
- Kimi evlerin camları kırılmıştır.

- Özellikle ara sokaklardaki kimi işyerlerinin camları kırılmış, kimi işyerlerinin vitrin camında kurşun izleri görülmüştür.
- Çok katlı yapılarda balkonların sokaktan tarandığı, evlerin duvarlarında mermi izleri olduğu görülmüştür.
- Özellikle 250 no'lu sokaktaki işyerlerinin darabaları tahrip edilmiştir, üzerlerinde kurşun izleri bulunmaktadır.
- 250 no'lu sokaktaki çok katlı bir binanın 1. katındaki eve girilmiş, ev tamamen dağıtılmış, evde kalınıp yemek yenilmiş, çıkarken de not bırakıldığı tespit edilmiştir. Ev sahibi, notu polislere gösterdiğini ve polislerin de "o notla Valiliğe gidin tüm zararınızı karşılarlar" dediklerini beyan etmiştir. Aynı binanın 2. katında da kalındığı, evin darmadağın edildiği, kadın iç çamaşırlarının kapının üstüne asıldığı fotoğraflanarak tespit edilmiştir.
- Mahalle sakinleri evlerini ve işyerlerini kendi çabaları ile temizlemekte, içerde herhangi bir tuzak olup olmadığına dikkat etmemektedir.
- Sokaklarda, tahrip edilen ev ve işyerlerinde herhangi bir mermi, kovan gibi mühimmat artığına rastlanmamıştır.
- Bağlar Vehbi Koç İlkokulu'nda korucuların kaldığına ilişkin söylentiler vardır.
- Yasak süresince mahallede öldürülen ya da yaralananlara ilişkin bir bilgi yoktur.

6'ncı Abluka Sürecinde Yaşananlar, Eylemler

Beyaz Nöbet Eylemi

Diyarbakır Tabip Odası, Diyarbakır Eczacı Odası, Diyarbakır Dişhekimleri Odası, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Diyarbakır Şubesi ve Mezopotamya Toplum ve Sağlık Derneği'nden (METSAD) oluşan Diyarbakır Sağlık Platformu temsilcilerinin, abluka altındaki mahallelerde sivil halkın sağlık ihtiyacının karşılanmasına izin verilmesi talebiyle, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi önünde "Ölüme karşı yaşam, siyaha karşı beyaz duruş" sloganıyla başlattıkları "Beyaz nöbet" eylemi 24 Aralık 2015 Perşembe günü başlamış, 51 gün devam etmiş ve 12 Şubat 2016 Cuma günü sona ermiştir.

Bu eylem sırasında, gerek eyleme katılan sağlık emekçilerine gerekse Başbakanlık tarafından yayınlanan genelgeye istinaden, sağlık emekçilerine karşı bir linç kampanyası başlatılmıştır. Ey-

leme katılan fakat ismini vermek istemeyen bir sağlık emekçisi, eylem sürecini şöyle değerlendirmiştir:

“Bu çatışma sürecinde biz sağlıkçılar bireysel ve kurumsal olarak, sağlıkla ilgili odalar ve sendikalar da tam olarak ne tür bir tepki vereceğimizi bilemez durumdaydık. Savaşta, toplum gibi biz de sürükleniyorduk, tamamen bir sürüklenme hali içerisindeydik. Sur ablukasının sanırım 22. günüydü, 2 Aralık'ta başlamıştı abluka, 24 Aralık'ta bir araya gelerek “Ölüme Karşı Yaşam Siyaha Karşı Beyaz Duruş” şiarıyla, yani aslında bir sağlıkçı duruşunu ortaya koymak için yola çıktık. Daha sonraları bu eylemimize katılım arttı, bizler de orada barışı konuşmaya devam ettik. Herkesin savaşı konuştuğu ve savaşı yaşadığı bir dönemde, tam o ablukanın kenarında, silah sesleri altında barışı konuşuyorduk. Ve sanırım o dönemde ülkede barışı konuşan tek yapıydık. Biz bunun olanaklı olduğunu düşünüyorduk. Bizim girişimimizle ülkenin batısında bazı girişimlerin olacağını ve bunun gittikçe büyüyeceğini düşünüyorduk.

Bu süreçte birçok ziyaretçiye kapımızı açtık, bunların arasında Avrupa Birliği Sosyalist Parlamenterleri, Avrupa Birliği Türkiye Raportörü Kati Piri, beraberindeki bir heyetle ziyaretime geldiler. Onlar burada bulunduğu zaman çatışmaların çok kızıştığı ve sivillerin çok risk altında olduğu bir dönemdi. Sanırım 6 kişinin dışarı çıkarılması ile ilgili girişimlerde bulundular. Bir kadın geç çıkarıldığı için kan kaybından hayatını kaybetmişti (Fatma Ateş). Onlarla toplantıya da katıldık, onlara şunu söyledik ‘Avrupa Birliği şunu fark etsin, artık hukuk falan yok burada, bunu geçtik burada insanların yaşadığının farkında olsunlar, sadece bu farkındalıkları olsun yeter’. Bununla ilgili Kati Piri bir rapor hazırladı, resmi olarak açıklamadı, ama sosyal medya hesabından bu raporu duyurdu. Biz de 51. gününde eylemi sonlandırdık. Şu anda sadece sosyal medya hesaplarımız üzerinden bu eylemimiz devam ediyor.”

Haber Nöbeti

Sur ilçesindeki abluka esnasında basın emekçileri de bölgede çalışan meslektaşlarına destek olmak için bir nöbet eylemi başlatmışlardır. Haber Nöbeti Koordinasyon grubundan ve 8. nöbet ekibinden serbest gazeteci Kumru Başer ile görüşme yapılmıştır. Başer, Haber Nöbeti'nin amacını ve başlangıcını şöyle aktarmıştır:

“Türkiye'nin batısında yaşayan ve çalışan bir grup gazeteci olarak, çatışma alanlarında meslektaşlarımızın özellikle artık canına kast etmeye başlayan tehditler karşısında sessiz kalamayacağımızı, bir şeyler yapmamız gerektiğini hissettiğimiz noktada Haber Nöbeti ortaya çıktı. Meslektaşlarımızın kafasına silah dayanıyor, üzerlerine ateş açılıyor, dövülerek gözaltına alınıyor, taciz ve tehdit ediliyorlar. Meslektaşlarımız yine de durmuyor, yaralanırken bile bu ihlalleri belgeliyorlardı. Bu durum batıda hala meslek onurunu taşıyan geniş bir gazeteci kesimi içinde ciddi bir tepki dalgası yarattı. Zaten yıllardır sansür, işten atma, tutuklama ve tehditler karşısında zaman zaman omuz omuza yürümüş gazeteciler olarak, o anda iki şeyin önemli olduğunu düşündük. Öncelikli olan, meslektaşlarımıza yönelik ağır tehdide karşı onları güçlendirmek, seslerine ses katmak, gazeteciliğin gayri meşru ilan edilmesine karşı bir baraj oluşturmak. Bunu yaparken bir yandan da, gazetecilerin hedef alınmasının ardındaki sebep olan haber karartmasını da kırmaya katkımız olabileceğini düşündük. Her hafta çatışma bölgelerine giderek, oradaki meslektaşlarla birlikte Haber Nöbeti tutma fikri o anki ihtiyaç ve hissiyata çok iyi denk düştü ve güçlü bir katılımı ilk adımları attık ve çok sayıda meslektaşımızın ve meslek örgütlerimizin desteğini de arkamıza alarak kampanyayı başlattık.”

Serbest gazeteci Kumru Başer, nöbet eyleminin gidişatı ile ilgili şunları dile getirmiştir:

“Birinci Haber Nöbeti grubu 3 Şubat tarihinde yola çıktı. Nöbet 8 hafta sürdü ve İstanbul, Ankara ve İzmir'den toplam 68 gazeteci katıldı. Bu gazeteciler yazdıkları haber ve izlenimleri, fotoğraf ve görüntülerini hükümet medyası ya da çok sıkı kontrol altındaki medya dışında mümkün olan en geniş yelpazede, yazılı, sesli ve görüntülü olarak yayınlattılar. Bu mecralarda Haber Nöbeti olmasa yapılmamış olacak 300'e yakın haber, izlenim, sesli ve görüntülü haber yer aldı. Bunun dışında çeşitli yayın organları tarafından bizlerle yapılan yüze yakın yazılı, sesli, görüntülü mülakat var. Bunlarda da hep bölgedeki haber karartması ile gazetecilere yönelik tehditleri dillendirip gündem yapmaya çalıştık. Ayrıca, ürettiğimiz malzemeler, dayanıştığımız meslektaşlarımızın çalıştığı ateş hattındaki medya kuruluşlarında da imzalarımızla yayınlandı. Bu yolla da onların sesine güç vermeye çalıştık. Kampanyamızı 8. haftayı da tamamladıktan sonra, 29 Mart günü tutuklu JİNHA muhabiri Beritan Canözer'in Diyarbakır'daki ilk duruşmasına kalabalık bir katılımı noktaladık. Nöbetimiz süresince, çatışma alanlarında çalışan meslektaşlarımızın sürekli karşılaştığı sıkıntıları biraz tatma fırsatı da bulduk. Yasaklı alanlara girişimiz engellendi. Yasakların kalk-

tığı alanlarda haber yapmamız sürekli engellenmek istendi. Özellikle Sur'un belli alanlarına, Cizre'ye, Nusaybin'e, İdil'e girmekte ve çalışmakta çok zorlandık. Bazen bütün bir gün yollardaki kontrol noktalarında bekletildik. Bazen günde 8 GBT'den geçtik. Kısa süreli alıkoymalar, tehditler, hatta bir de gözaltı yaşandı. Ama bunların hiç birisi zaten bölgede çalışan ve yaşayan meslektaşlarımızın yaşadıklarıyla kıyaslanacak sıkıntılar değildi.

Sur, yasakların kısmen kalkmasıyla birlikte, erişimi en yakın yasaklı bölge olarak 8 hafta boyunca Haber Nöbeti ekiplerinin ilgisinin merkezinde oldu. Bütün çalışmalarımızı paylaştığımız <https://habernobetim.wordpress.com/> blog sitemizde, Sur ile ilgili sekiz hafta boyunca yapılmış elliye aşkın haber, izlenim, fotoğraf ve görüntülü haber var. Bunların her biri birer belge niteliğinde. Bu çalışmalarımızı arşivliyor, kayda geçirmek ve daha yaygın erişim için değerlendirmek üzere çalışmayı sürdürüyoruz.

Sur ile Haber Nöbeti girişimini bağlayan en kritik olay, yasaklı alanda mahsur kalan ve Cizre haberlerinden sonra ciddi şekilde canından endişe ettiğimiz DİHA muhabiri Mazlum Dolan'ın beraberindeki sivillerle birlikte tahliyesi talebiydi bizim için. 19 Şubat günü bunun gerçekleşebilmiş olmasında, özellikle o sırada orada olan 3. Haber Nöbeti ekibinin ısrarlı çabalarının da payı olmuş olabilir. Bundan çok mutluyuz. Gelineen noktada, meslektaşımızın hayatının kurtulmasına öyle sevindik ki, gözaltına alınması ve sonra tutuklanması bile bizi üzemedi. Bu kadar da kara bir tabloyla karşı karşıyayız basın özgürlüğü açısından.

Buna karşılık nöbet sürerken işlenen birçok insan hakları ihlalinin ve suçun orada yaşayan ve çalışan meslektaşlarımız tarafından kayda alındığını, haberinin yapıldığını, bugün çok fazla duyulmasa bile tarihe not düğüldüğünü de gördük. Hepsi birer belge olarak günü geldiğinde kullanılacak bu

onurlu gazeteciler sayesinde. Bunlardan biri de Sur'un halen yasaklı bölgelerinde devam eden yıkım ve içinde cenazelerden, insanların onlarca yıllık anlarına kadar her şeyin bulunduğu molozun hafriyat kamyonlarıyla Dicle Ovası'na götürülüp dökülmesi ve üzerinin düzlenmesiydi. Bu da kayıtlara geçmiştir."

Başer, kendi nöbeti sırasındaki izlenimlerini ise şöyle aktarmıştır:

"Ben Haber Nöbeti'nin 8. ekibiyle Diyarbakır'a gittim. Sur'da henüz beş mahallede yasaklar sürerken. Yirmi yıla yakın zamandır tanıdığım ve sevdiğim bu bölgede o kadar çok şey iz bıraktı ki bende! Her sabah gün doğarken Saraykapı tarafında surların dibindeki taşlara oturup, akşama kadar evinin olduğu yasaklı alandan gelen moloz kamyonlarına bakarken, 'evimden bir parça görür müyüm' diye düşünen o kadın mesela. Ya da dükkânının bulunduğu Dört Ayaklı Minare'nin perde gerilmiş yasaklı sokağının başında, 'keşke gelmeseydim, Tahir abiyi hatırladım' diyerek gözündeki yaşı gizlemek için yere bakan demirci. 'Çok insan öldü, zarar ziyan hiç bir şey değil' diyen Süryani kuyumcu, 'hepsi mahallenin çocuklarıydı' diye fısıldayan yaşlı ayakkabı boyacısı, 'yanlış yaptık o sokakları hepimiz gidip doldurmamız lazımdı' diyen şoför, her yirmi metrede bir kurulmuş ağır silahlı güvenlik noktalarına bakıp 'işte devletin yenildiğinin resmi' diyen yazar, 'her gün yaralı bir akrabamı ziyaret ediyormuş gibi gelip tur atıyorum buralarda' diyen gazeteci ve polisler dar bir köşede aniden çevremi sarıp kimlik istediğinde, bir anda onların çevresini sarıp bana sahip çıkan esnaf. Sanırım nöbet sırasında beni kişisel olarak en çok etkileyen şey, Sur'luların derin acısı, ama aynı zamanda bu acıyı bilgelik ve dirençle taşıyışları oldu."

Diyarbakır'da 16 Aralık 2015 tarihinde Sur için yapılan bir eylemi takip ederken, 'heyecanlı' olduğu gerekçesi ile gözaltına alınıp, sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek tutuklanan JINHA muhabiri Beritan Canözer, hakkında verilen tahliye kararı ile 29 Mart 2016 Salı günü tahliye edilmiştir. Canözer'e abluka süreci boyunca bir gazeteci olarak yaşadığı sıkıntıları sorduğumuzda şu sözleri dile getirmiştir:

"Sur'da sokağa çıkma yasaklarında haber yapmamız engelleniyordu. Orada gördüklerimizi halka yansıtmamızı istemiyorlardı ve bunun için de fotoğraf makinelerine el koymaktan tutun da, bizi darp etmeye kadar her türlü baskıyla karşılaştık. Sokağa çıkma yasaklarında yasağın olmadığı tek alan Şeyh Said meydanıydı ve biz de orada bekliyorduk. Polisler birçok kez üzerimize ateş açtı, tehdit etti. Yasaklı olan mahallelere girmek ve orada haber yapmak mümkün değildi, ama yasaklı olmayan mahallelerde de haber yapamıyorduk. Polisler bizi orada da engelliyorlardı. Yine Şeyh Said meydanında bir kadın vurulmuştu ve biz de onu görüntülemek istemiştik, fakat polisler üzerimize ateş açtılar ve çekim yapmamamızı söylediler. Daha sonra özel harekât polisleri çantalarımızı kontrol ettiler, kimliklerimize baktılar. Gazeteci olduğumuzu görmelerine rağmen çekim yapmamamızın yasak olduğunu ve oradan uzaklaşmamızı söylediler. Daha sonra kendileri görüntüsünü alıp hem ana akım medyaya göndermiş hem de twitterda JİTEM

sayfasında paylaşmışlardı. Özgür basın çalışanları olarak biz zaten her zaman hedefte olduk, çünkü doğruları yansıtmamız istenmedi. Ana akım medya yasaklar esnasında yasaklı mahallelere girip görüntü alabiliyorken, biz yasaklı mahallelere yakın bir noktada bile duramıyorduk.”

Barış İnisyatifleri

24 Şubat 2016 Çarşamba günü saat 14.30’da, Diyarbakır Şeyh Said Meydanı’nda Ayşegül Devecioğlu, Bahri Bayram Belen, Dilek Gökçin, İbrahim Akın, Ferhat Tunç, Lale Mansur, Naci Sönmez, Nurcan Baysal, Türkan Uzun, Zeynep Tanbay, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Diyarbakır, İnsan Hakları Derneği (İHD) Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası, Diyarbakır Barosu, Diyarbakır Sanayici ve İş İnsanları Derneği (DİSİAD), Diyarbakır Tabip Odası, KESK Diyarbakır Şubeler Platformu bir basın açıklaması yaparak imza kampanyası başlattılar. Kampanya 9506 kişi tarafından imzalandı. İmza kampanyasının çağrı metni şöyleydi:

“Çağrımızdır;

Ülkemize ateş düştü... Düştüğü her ocağı yakıyor. Artık tek bir can bile kaybetmek istemiyoruz. Diyarbakır Sur’da 84 gündür sokağa çıkma yasağı sürüyor. Sur’un üç ayrı mahallesinde on beşi, on yaşın altında bebek, çocuk ve yaralıları da dahil olmak üzere iki yüze yakın yurttaşımızın mahsur kaldığını biliyoruz. Bu mahallelerde, evlerde ve sokaklarda çok sayıda cenaze de bulunuyor.

Yeni ölümler olmadan, bu işin insani koşullar altında çözüme ulaştırılması ve mahsur kalanların güvenli bir şekilde tahliye olabilmesi için sokağa çıkma yasağına yirmi dört saat süreyle ara verilmesini talep ediyoruz. Umudumuz odur ki, bugün Sur’da ve Diyarbakır’da atılacak adım, yarın tüm ülkede kalıcı

ve adil barışın sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

Çocuklarımızın ve ülkemizin geleceği için bütün tarafları bu çözümü değerlendirmeye ve bu insani adım süresince ellerini silahtan çekmeye, sağduyuya, soğukkanlılığa davet ediyoruz.”

Koridor Süreçleri

Sur ilçesinde sokağa çıkma yasakları devam ederken, abluka bölgesinde kalan siviller HDP Diyarbakır Milletvekilleri Sibel Yiğitalp ve Nursel Aydoğan’a telefonla ulaşmışlardır. Bunun üzerine HDP Diyarbakır Milletvekilleri, sivillerin sağlıklı biçimde tahliye edilmeleri için Diyarbakır Valiliği ile sürekli temaslarda bulunmuşlardır. Bu süreçte Diyarbakır’da bulunan ve Diyarbakır’a gelen sanatçı, aydın ve sivil toplum örgütleri de heyet oluşturarak Diyarbakır Valiliği ile temaslarda bulunmuşlardır. Bu temaslar neticesinde, Diyarbakır Valiliği’nin resmi internet sitesinden daha önce edindiğimiz bilgilere göre, Valilik en az 4 kez güvenlik koridoru açtığını ilan etmiştir. Fakat Diyarbakır Valiliği’nin resmi internet sitesinin duyuru kısmında yer alan açıklamalara, daha sonra siteden kaldırıldıkları için ulaşılamamıştır. Abluka altındaki mahallelerden çıkarılan sivillerin isimleri ve durumları net olarak açıklanmamıştır.

19 Şubat 2016 Birinci Koridor

17 Şubat 2016 Çarşamba günü Dicle Haber Ajansı (DİHA) muhabiri Mazlum Dolan çalıştığı ajansa, sabah saatlerinde top atışlarından dolayı bir evin çöktüğünü ve evin içindeki 7 kişinin yaralandığı haberini telefon ile SMS mesajı göndererek bildirmiştir.

Mazlum Dolan’ın paylaştığı SMS mesajları şöyledir:

Saat 12.56

“Durum kötü, bir bodrumdayız. Aileler ile birlikteyim çok yakında bir Cizre olayının benzeri olabilir. Çatışmalar çok şiddetli, olduğumuz yerler yoğun bir şekilde bombalanıyor havan ve tanklarla vuruluyor. ‘Havadan vuracağız hepinizi, öldüreceğiz’ anonsları yapılıyor. Kendinize iyi bakın, arkadaşlara selamlar.”¹²

Saat 14.57

“Yaralılar var. Durumu ağır olanlar da var. Benim bulunduğum yerde 30 kişi. Diğer yerlerde de ortalama 200 kişi var. Bebekler, yaşlılar var. 4 aylık bebekler bile var. Şarj sorunu var.”¹³

Mazlum Dolan’dan gelen mesajların ardından 18 Şubat 2016 Perşembe günü, Özgür Hukukçular Derneği ve Mezopotamya Hukukçular Derneği tarafından Mazlum Dolan için Avrupa

İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) “geçici tedbir” talebiyle başvuru yapılmıştır. Ancak yapılan başvuru herhangi bir gerekçeye yer verilmeden reddedilmiştir.

HDP Diyarbakır Milletvekilleri ve sivil toplum örgütlerinden Diyarbakır'da oluşturulan heyet ile Diyarbakır Valiliği arasında 4,5 saat süren bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmenin ardından Valilik 16.00-17.00 saatleri arasında koridor açacağını belirtmiş ve 19 Şubat 2016 Cuma günü 3'ü kadın 6 kişi Valilikçe çıkarılmıştır.

Açılan koridorla abluka bölgesinden çıkarılanlar gazeteci Mazlum Dolan, ağır yaralı Fatma Ateş, eşi Fahri Ateş, kızları Fatma Ateş, Sinem Ateş ve Ekrem Karatay olmuştur. Ağır yaralı halde çıkarılan Fatma Ateş battaniyeye taşınmış, fakat zamanında müdahale edilmediği için ambulans içinde yaşamını yitirmiştir. Fatma Ateş'i ambulansa taşıyan eşi Fahri Ateş, kızları Fatma Ateş, Sinem Ateş, gazeteci Mazlum Dolan ve Ekrem Karatay tahliye edilir edilmez gözaltına alınmış ve 4 gün gözaltında tutulduktan sonra 23 Şubat 2016 Salı günü tutuklanmışlardır.

21 Şubat 2016

Ömer Çağırıcı adlı yurttaş, Sur'un yasaklı mahallelerinde mahsur kalan kız kardeşi Emine Abiş, eniştesi Cengiz Abiş, yeğeni Talat Abiş'in (7) Savaş Mahallesi'nde mahsur kaldığını belirterek, kurtarılmaları için “geçici tedbir” kararı alınması başvurusunda bulunmuştur. Mehmet Beşir Sürer adlı yurttaş da başvuru metninde 57 yaşındaki eşi Seniha Sürer ve bir aydır bakımını üstlendikleri Seda Aslan ve 4 aylık bebeği Elif Su Aslan'ın sığındıkları bodrum katının bombalandığını ve burada yaralıların bulunduğunu belirtmiştir. Sur'da

mahsur kalan sivillerden Seniha Sürer ile yapılan telefon görüşmesinde, Sürer yanlarında bulunan onlarca çocuğun isimlerini ve yaşlarını söylemiş ve yaralıların bulunduğunu, buldukları yerde binaların büyük oranda yıkıldığını ve birçok insanın enkaz altında kaldığını belirtmiştir. Avukat Yunus Muratakan, Sur'da mahsur kalan Seniha Sürer'in 19 Şubat 2016 tarihinde saat 23.53'te kızı Mızgin Sürer'i cep telefonuyla aradığını ifade etmiş ve eklemiştir:

"Sur ilçesinde sığınmış oldukları bodrumda 30 kişi mahsur kalmış bulduklarını, toplamda 5 ailenin de yanlarında olduğunu, yaralılardan birinin 9 yaşında bir çocuk olduğunu, dışarıya çıkmak istediklerini, beyaz bayrak astıkları binanın ateş altına alındığını, buldukları binaya havan topu ve zırhlı araçlardan atılan top mermilerinin isabet ettiğini, bunun üzerine bodrumun bir kısmının yıkıldığını; yıkılan kısmın içinde olan 7 kişinin yaralandığını, kendilerinin her an ölme veya yaralanma riski ile yaşadıklarını, dışarıya çıkamadıklarını, her tarafta keskin nişancıların olduğunu, kendilerine yardım edilmesini, aksi durumda sonlarının Cizre'deki gibi feci bir ölüm olma ihtimalinin yüksek olduğunu, aile bireylerinin haklarını helal etmesini istediğini söylemiştir."

Aynı görüşmede kendisinin ve çocuğunun bakımını üstlenmiş oldukları Seda Aslan'ın da, "Beni ve 4 aylık bebeğimi kurtarın, lütfen yardım edin, burada ölmek istemiyorum" dediğini aktaran Avukat Muratakan, iletişimin daha sonra kesildiğini ifade etmiştir.¹⁴

Resmi makamlar ile yapılan görüşmeler bir sonuç vermeyince, 21 Şubat 2016 Pazar günü HDP Diyarbakır Milletvekilleri Sibel Yiğitalp ve Nursel Aydoğan bir basın toplantısı yaparak, Sur'da mahsur kalan yurttaşlar ile yaptıkları telefon görüşmelerini basın ile paylaşmışlardır.

23 Şubat 2016 Salı İkinci Koridor

Abluka altındaki mahallelerde kalan sivillerden Reyhan Kavak Özbek, içinde buldukları durumu cep telefonu ile fotoğraf ve video çekerek kayıt altına almış ve görüntüleri internet ile basına ulaştırmıştır. İzlenen görüntülerde Reyhan Kavak Özbek, yapılan saldırılar neticesinde camı çerçevesi kırılıp dökülmüş neredeyse harabeye dönüşmüş bir evdedir ve 2'si yaralı 6 çocukla birlikte beklemektedir.

Bunun üzerine sivil toplum örgütlerinden oluşan heyetler ile Diyarbakır Valiliği arasında yapılan görüşmelerin ardından, Diyarbakır Valiliği tarafından resmi internet sitesinden saat 16.00'da çatışma bölgesinden çıkmak isteyen sivillerin tahliyesi ile ilgili "gerekli kolaylığın sağlanacağı" duyurulmuştur.

24 Şubat 2016 Çarşamba Üçüncü Koridor

24 Şubat 2016 tarihinde sivil toplum örgütlerinden oluşan heyet ile Diyarbakır Valiliği arasında devam eden görüşmelerin ardından Diyarbakır Valiliği resmi internet sitesinde 15.30-17.00 saatleri arasında koridor açacağını duyurmuştur. İçeride mahsur kalan aileler, Diyarbakır Milletvekilleri Sibel Yiğitalp ve Nursel Aydoğan'a, 23 Şubat 2016 tarihinde yapılan yoğun bombardımandan ve askeri araçlardan yapılan teslim olun anonslarından dolayı dışarı çıkamadıklarını belirtmişlerdir.

26 Şubat 2016 Cuma Dördüncü Koridor

26 Şubat 2016 Cuma günü Diyarbakır Valiliği resmi internet sitesinden yaptığı açıklama ile 15.30-17.00 saatleri arasında son defaya mahsus olmak üzere sivillerin "Cumhuriyet İlköğretim Okulu bölgesinden operasyon bölgesi dışına tahliye edilebilmesi amacıyla her türlü kolaylık sağlanacaktır" açıklamasını yapmıştır. Fakat Diyarbakır Valiliği tarafından yapılan açıklamaya rağmen, bildirilen saatler arasında ablukanın sürdüğü mahallelerin yoğun bombardımana tutulduğu, askeri araçlardan anons yapıldığı için kimsenin evinden çıkamadığı mahalleliler tarafından akrabalarına telefonla iletilmiştir.

26 Şubat 2016 tarihinde Sur'da mahsur kalan sivillerden Remziye Tosun, Dicle Haber Ajansı'na telefon ile bağlanarak,

"Ne koridoru? Çocuklarımızı alıp bu mermilerin içine çıkma riskini göze almıyoruz. Heyet gelip bizi alırsa çıkarız. Yoksa burada ölürüz daha iyi. Yasak ve abluka kaldırılsın, öyle çıkarız, Sur'daki insanları sahipsiz bırakmayın."

şeklinde açıklamalarda bulunmuş ve Tosun bu açıklamaları yaptığı sırada bölgeden çok sayıda patlama sesi gelmiştir.

27 Şubat 2016 tarihinde Remziye Tosun, Dicle Haber Ajansı'na tekrar telefon ile bağlanarak şunları aktarmıştır:

"Bulduğumuz alana değil, resmen olduğumuz binaya düşüyor. Bugün son gündür. Ya girin ya da bizi ölüme bırakın. Bu zulümdür, vahşettir. Gidecek yerimiz de yok. Tanklar rastgele atıyor. Sonra da 'koridor var' diyorlar. Biz nasıl çıkalım siz söyleyin. Çocuklar da artık 'biz burada öleceğiz' diyor. Biz kendimizi ölüme hazırladık. Biz sizden çoktan umudu kestik. Gerçekten kestik. Sur'daki herkes için bugün son gün, herkes katliamla karşı karşıya. Eğer biz burada ölürsek kimse gelmesin. Cenazemizi de alıp kollarınızda gezdirmeyin. Gerçekten Balıkcılarbaşı'nı artık yasaklayın, ondan aşağısına kimse girmesin. Çocuklarımız uyanıktır. Korkudan ağlıyorlar, 'bugün öleceğiz, öleceğiz' diyorlar. 9 yaşındaki kızım (Şevin Tosun) kendini ölüme hazırlamış. 'Anne korkma zaten öleceğiz' diyor. Sabah 04.00'ten bu yana binamız tankla vuruluyor. Biz en alt kattayız. Görseniz gerçekten şaşırırsınız, nasıl yaşadınız burada diye. Tankla vuruluyor. Biz en alt kattayız. Lanet gelsin, diğer ihtiyaçlardan vazgeçtik, tek kaygımız çocuklarımızın canıdır. Sabahtan bu yana çok yoğun saldırı var. Tank ve kepçe sesleri geliyor. Gerçekten öleceğiz burada. Son gündür. Ya girin ya da kökten bizi ölüme bırakın. Bu kadar sivil burada bizi ölüme bırakın. Bu kadar insan burada, bu kadar sivil burada, insan bu kadar duyursuz olmaz. Bugün bizedir, yarın herkesin kapısında olacak. Gerçekten biz ölürsek, buradaki bütün aileler olarak öyle kararlaştırmışız, kimseyi cenazemizde istemiyoruz. Bomba, tank ne kullanmıyorlar ki. Eğer bu durumdan sağ kurtulursak size binayı göstereceğiz ne durumda diye. Gerçekten şu ana kadar nasıl ölmemişiz ona şaşırıyoruz. Biz 6 kişi yan yanayız. 3 yetişkin, 3 çocuk. Vallahi yanımdaki kadın arkadaşın (Emine Abiş) psikolojisi bozulmuş. 'Öleceğiz' diyor. Yanımdaki arkadaşım sizinle konuşmak bile istemiyor. 'Bizi ölüme terk ettiler' diyor."¹⁵

26 Şubat 2016 tarihinde aralarında bir bebek ve 4 çocuk ile birlikte bir de epilepsi hastasının bulunduğu 14 kişi için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvuru yapılmıştır. Mezopotamya Hukukçular Derneği Diyarbakır Şubesi'nden Avukat Yunus Muratakan, Avukat Gülşen Demir ve Avukat Semra Balyan tarafından yapılan başvuru metninde, aralarında bir bebek ve 4 çocuk ile bir epilepsi hastasının bulunduğu 14 kişinin çatışmaların devam ettiği Sur'da bir bodrum katına sığındıkları ve buldukları yerin tanklarla bombalandığı belirtilerek, geçici tedbir kararı alınması istenmiştir.

Başvuruculardan Ömer Çağırıcı, 31 yaşındaki kız kardeşi Emine Abiş, eniştesi Mehmet Çağırıcı ve yeğeni Birgül Çağırıcı'nın Sur'da bir bodrum katına sığındığı ve 25 Şubat 2016 tarihinde saat 21.27'de avukatların huzurunda yapılan görüşmede, Emine Abiş abisine her an ölebile-

ceklerini belirtmiş ve şunları dile getirmiştir:

“Savaş Mahallesi’ndeki bir eve sığındık. Bombardıman nedeniyle yandaki evde yangın çıktı. Korkudan başımızı dışarı çıkaramıyoruz. Gıda, su ve elektrik yok. Korku içindeyiz, her an öldürülebiliriz.”¹⁶

Bir diğer başvuru Recep Erkaplan ise, 25 yaşındaki kızı Hülya Erkaplan’ın su bulmak için bulunduğu bodrumdan dışarıya çıktığı sırada bombardıman sonucu şarapnel parçalarıyla yaralandığını, çok kan kaybettiğini, yardım edilmemesi durumunda her an ölebileceğini ifade etmiştir.

Bir diğer başvuru Gündoğan Alpaydancı, yakınları Aynur Arslan, 10 yaşındaki Gülistan Arslan, 7 yaşındaki Rojda Arslan, 6 yaşındaki Muaz Arslan ve 4 yaşındaki Özgür Arslan’ın çatışma ve bombardıman nedeniyle buldukları yerden dışarı çıkamadıklarını ve her an ölebilecekleri dile getirmiştir.

Başvuruculardan Mehmet Karatay ise kardeşleri İhsan Karatay ve Ahmet Karatay’ın Sur’da bulunduğunu belirterek, can güvenliklerinin olmadığını ve İhsan Karatay’ın epilepsi hastası olduğunu dile getirerek kardeşinin durumunu şöyle ifade etmiştir:

“Sürekli ve düzenli bir şekilde ilaçlarını kullanmak zorundadır. İhsan Karatay, sokağa çıkma yasakları başladığından bugüne yanında bulunan ilaçları tüketmiş, son bir haftadır ilaçlarını alamamakta, sara nöbetleri geçirmektedir.”¹⁷

Tüm bu koridor süreçlerinde hem abluka bölgesinde kalan sivillerle hem de Diyarbakır Valiliği ile görüşmelerde bulunan HDP Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp, bu 4 koridor süreci ile ilgili şunları dile getirmiştir:

“Son bir haftadır Sur’da mahsur kalan kişilerle yaptığımız kısıtlı telefon görüşmelerinde, aileler 3 aydır içinde oldukları savaşın da etkisiyle güvendikleri kişilerden oluşan bir sivil heyet ve tüm sivillerin çıkabilmesine yetecek kadar süre verilmezse çıkmayacaklarını söylediler. Valiliğin koridor açıldığını duyurup askeri araçlardan kendilerine teslim olun çağrısı yapmasının güvensizlik yarattığını, kendilerinde güven oluşturacak şartlar sağlanmazsa çıkmayacaklarını belirttiler. Valilik ile yapılan görüşmelerde talep edilen; yasağın 24 saatlik kaldırılması ve içeride kalan sivilleri almaya, onlarda güven oluşturacak sivillerden oluşan bir heyetin girmesiydi, ama bu kabul edilmedi.”

Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı Ahmet Özmen bu süreçte Diyarbakır Valiliği’nin açtığı güvenlik koridorları ile tahliye edilen kişilerin kamera ile kayıt altına alındığını, ama kendilerine bir veri verilmediğini dile getirmiştir.

Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Başkanı Raci Bilici, abluka sürecinde yaptıkları girişimleri şöyle dile getirmiştir:

“Sivillerin kurtarılması, çıkarılması, oradaki cenazelerin alınması; çıkan yaralıların, hukuksal sürecin takibi için ve orada bulunan cenazelerle ilgili gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde heyetler oluşturduk; gerek biz yurtdışına gittik anlattık, gerekse onları çağırdık. Uluslararası İnsan Hakları Konfederasyonlarını çağırdık. Sur’u izlediler, takip ettiler, ama onlar da giremedi. İçeride ne oluyor, ne bitiyor hakikaten hiçbirimiz bilmiyoruz. Yani en ileri Ulu Camii’ne kadar gittim, oraya kadar gidebildik, o da cenaze alımı için. Suç duyuruları, Anayasa Mahkemesi’ne yapmış olduğumuz acil tedbir kararları başvuruları, daha sonra AİHM’e gitti tabii. Diyarbakır’daki sivil toplum örgütleri, 7-8 kurumla beraber, bazen biz sadece HDP ile beraber, sivillerin alımı için sürekli Vali’yle görüşmeler gerçekleştirdik. Diyarbakır Valisi ve Vali Yardımcısı diyaloga kapalı değildi. Sivillerin çıkarılması ve olası katliamın önüne geçmekte vekil arkadaşlarla, bizler ve Vali hakikaten üzerimize düşeni yaptık. İçeride olup bitenle dışarıdaki yaklaşım çok farklı. İçerideki adam öldürmeye programlanmış. Dışarıdaki de iyi bürokrat ise diyordu kurtarayım; ama Şırnak Valisi gibiyse, o da öldürmeye programlanmıştı. Birçok şeyi de aşamadık, bazı ölümler gerçekleşti. Sur’un içerisinde bazı katliamlar gerçekleşti. O içeride bulunanların inisiyatifi ve nereye bağlılarsa artık, Saray’a mı bağlılar başka derin şeylere mi bağlılar, neyse, buradaki bürokratları çok çok aşan şeylerdi bunlar, öyle bir durum yaşadık yani.

En başta çıkan birçok insan tutuklandı. Çıkanlar ‘niye sen başta çıkmadın’ diye sorgulanıyordu, bazıları tutuklandı, bazıları serbest bırakıldı, ama çok gözaltı oluyordu. Yaşam hakkı ihlal edildi. Sur’la ilgili yapılan toplumsal gösterilerde yaşamını yitiren çok oldu. Yaralanan var, yaralı var, ölüm var, tutuklama var, işkence var, kötü muamele var, bunlar hak ihlalidir. Bir kadın bedeni çıplak teşhir edildi; bunu yapanlarla ilgili de suç duyurusunda bulunduk. Bunların hepsi işkence, kötü muameledir. Yani Sur’da akla gelebile-

cek bütün ihlaller yaşandı, yaşanıyor da hâlâ. İnsanların evi yakıldı, yıkıldı, eğitim hakkı elinden gitti, sağlık hakkı elinden gitti, yaşamı gitti, göç etti, aç kaldı, susuz kaldı, yaralandı, işkence gördü.”

Diyarbakır Mezopotamya Hukukçular Derneği Eşbaşkanı Emrullah Akyürekli, güvenlik koridoru açılmaya çalışılan süreçteki çabalarını şöyle aktarmıştır:

“Sokağa çıkma yasağı konulduktan sonra kalanlar onların nazarında örgüt üyesi oldu. O insanlar da oradan çıkabilmeleri için açıkçası can güvenlikleri olmadığını düşünüyorlar. Çünkü Cizre’de, Nusaybin’de, Silopi’de yaşanan örnekler bunu bize gösteriyor. Beyaz bayraklarla çıkmalarına rağmen vurulan insanları oldu. Bunlar varken, oradaki bir insanın güvende olduğunu düşünebilmesi mümkün değildir. Güvenlik koridoru oluşturulmadı, hatta insani yardım koridoru için biz Valilik’ten talepte bulduk. 10 avukat, 10 doktor, cüppelerimizle gidelim, önlüklerimizle gidelim dedik. Vali, Vali Yardımcısı avukat arkadaşımıza, ‘şu anda inisiyatif bizden çıktı’ demiştir. ‘Bu talepler, örgüt sıkıştığı için rahat kaçabilecekleri düşüncesi yarattı bizde’ diye belirttiler. Doğrusunu söylemek gerekirse, içeridekiler de bunu kabul etmediler. Biz en azından çocuklar açısından bunu sağlamaya çalıştık, kabul etmediler. Sur’un içini dümdüz ettiler, yıkarak, top atışıyla girdiler ve sonra da açıklama şu oldu: ‘Örgüt üyeleri patlayıcıları patlatarak binaları yıktı.’ Hani kulaklarımıza da mı inanmayacağız? Sabahtan akşama kadar kaç ay top atışı altında tutuldu. Şu an oradaki bütün hafriyat kamyonlarla taşınıp başka bir yere dökülüyor. Yani şu an aslında deliller de karartılıyor, yok ediliyor. Bu anlattıklarımız hukukun içerisinde vuku bulacak şeyler değildir. En baştaki kaymakamlara ‘yasayı takmayın’ diyorsa, bunlar olur. Dün Diyarbakır’da, Batikent’te, yolun ortasında maskeli 9 kişi, polis olduklarına dair tek bir ibaresi olmayan kişiler, Genel Merkez parti yöneticilerinin arabasını durdurdu, yöneticileri yerlere yatırdılar, kim olduğu bilinmeyen maskeli garip garip tiplerdi.”

Yine Dicle Fırat Kùltür Merkezi'nde görüştüğümüz ismini paylaşmak istemeyen 30 yaşlarında mahalle sakini bir kadın şunları aktarmıştır:

"3 Şubat 2016 Çarşamba gece saat 00.00'da İskenderpaşa Mahallesi'nde de sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Ben, 75 yaşında gözleri görmeyen annem, hamile yengem ve sırasıyla 4-7-8 yaşında olan yengemin üç çocuğu ile birlikte kalıyoruz. Bir gece yarısı saat 04.00'da gelip 'Evlerinizi boşaltın! Sokağa çıkma yasağı ilan edildi.' anonsu yapmışlar. Tabii biz uyuduğumuz için duymadık. Sabah bizim binadaki bir komşu söyledi. Bu anons üzerine bizim iki yan sokağımızdan sadece 20 aile taşındı. 3 sokaktaki tüm aileler evlerinde kaldılar. Yasak günü polis gelip tüm evlerin kapılarını kırdı, evleri bastı, içerdekilere etmedik hakaret bırakmayıp, evdekileri gözaltına almaya başladı. Evler de sokaklar da cezaevi gibi. İskenderpaşa'da yasak kalktığı halde evlerimize bile girmek için kimlik kontrolü ve üst araması yapıyorlar."

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde görev yapan ve ismini vermek istemeyen bir öğretmen, yine Bağlar ilçesinde bulunan okullardan Faik Ali Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu ve Vehbi Koç İlkokulu gibi birkaç okulda köy korucularının akşamları gelip nöbet tuttuklarını (1,5-2 ay gibi bir süre), bu nedenle okullardan birinin tamamen boşaltılarak 16 Mart 2016'da başka bir okula taşındığını ifade etmiş ve şunları da eklemiştir:

"Son dönemde Ranger ve Ural'ların (beyaz küçük tank) etrafında gezdiği okulda İŞKUR ile işe yerleşen okul görevlisi bir gün okul müdürünü arıyor. Kaymakamlık okul müdürleri üzerinden İŞKUR personelini görüşmeye çağırıyorlar. Sokağa çıkma yasağının kapsadığı okul görevlileri karakola götürülüyorlar. Orada hendek ve barikatları kapatmalarını istiyorlar ve eğer yapmayı ret ederlerse iş akitlerinin fesh edileceğini söylüyorlar."

Yeni taşındıkları okulda hiçbir öğrenci gelmediği için ders yapamadıklarını ifade eden öğretmen, bunun nedeni olarak öğrencilerinin evlerinin Bağlar'da sokağa çıkma yasağı ilan edilen mahallede olduğunu; bir kısmının abluka altında olması, diğer kısmının aileleriyle farklı yerlere göç etmesi nedeniyle okulda hiçbir dersin işlenmemekte olduğunu ifade etmiştir.

Sur İlçesi HDP Eş Başkanı Muharrem Kocakaya'nın bir mahalle sakininin yaşadıklarını anlatımı şöyledir:

"Yaklaşık 40 gün oldu. Bir vatandaş ilçeye geldi. Gidip kaymakamlıktan müsaade istemiş. Sur İlçe Emniyet Müdürlüğü'nden izin almış, evine girip yatacak hastasının ilaçlarını alabilmek için. Bunlar da iki tane polis verip evine götürmüşler. Polisler aşağıda beklemiş, yurttış da evine çıkmış. Eve girdiğinde içeride yaklaşık 8-10 kişinin cemaatle namaz kıldığını görüyor. Sonra diğer odaya geçiyor, orada da uzun sakallı keskin nişancıların olduğunu görüyor. Diğer odaya geçiyor, orada da keskin nişancıların olduğunu görü-

yor. Elinde silah pencereden dışarıyı kolladıklarını gördüğü için onları keskin nişancı olarak tabir etti. Ondan sonra diğer odadakilerin namazı bitince onlara selam veriyor, 'Allah kabul etsin' diyor. Selamun aleykum, Aleykum selam. Burası benim evim, bazı ihtiyaçlarımı almaya geldim diye açıklama yapıyor. Evin haline bakıyor, evi darmadağın etmişler. Yurttaş içeridekilere 'siz Müslüman mısınız?' diye soruyor. 'Evet, biz Müslümanız' diye cevap veriyorlar. 'Biz de Müslümanız; Müslüman kardeş Müslümanı öldürmez ki, niye bizi öldürüyorsunuz?' diye sorunca, odadakiler bozuk bir Türkçe ile bu adama küfür edip, 'Seni öldürürüz, çık, kimsenin evi değil burası!' diye tehdit ediyorlar. Yurttaş da bunun üzerine hiçbir şey almadan korkuyla evinden kaçıyor. Anlattığına göre; Türkçeleri bozuk ve konuşmaları Çeçen ya da Türkmenlerin şivelerine benziyor."

Diyarbakır Valiliği'nin 26 Şubat Cuma günü son kez koridor açtığını duyurmasından sonra gelişen süreç şöyledir:

4 Mart 2016 Cuma günü, aralarında yaralıların da bulunduğu 32 kişi ambulanslara ulaşmak üzereyken, üzerlerine ateş açılmış, Yunus Süslü adlı bir sivil yaralanmış ve daha sonra yaşamını yitirmiştir. Tahliye edilen sivillerden;

Bahattin Erkaplan, Hülya Erkaplan (hamile), M. Can Arslan, Aynur Arslan (35) serbest bırakılmış; çocuklardan Aynur Arslan'ın çocuğu Gülistan Arslan (10), Aynur Arslan'ın çocuğu Rojda Arslan (7), Aynur Arslan'ın çocuğu Muaz Arslan (6), Aynur Arslan'ın çocuğu Özgür Arslan (4), Remziye Tosun'un çocuğu Şevin (10), Cengiz ve Emine Abiş'in çocuğu Talat Abiş (7) SHÇEK'e gönderilmiştir.

Hülya Erdoğan, Fatma Kaya ve Seda Arslan (Elif Su Arslan (4 aylık bebek), adli kontrolle serbest bırakılırken; Reyhan Kavak, Remziye Tosun (2 yaşındaki kızı Beritan Tosun da yanındadır), Cengiz Abiş, Emine Abiş, Seniha Sürer, Mervan Çoban, İhsan Biter, Mehmet Salih Pasin, İhsan Karatay, Mesut Aygül, Mehmet Çoreşoğlu, M. Can Alpaydancı, Bedri Oğuz, Ümit Özkan, Deniz Ataş, Mehmet Şah Pervane ‘örgüt üyeliği’ ve ‘Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmek’ gerekçesi ile sevk edildikleri mahkemece tutuklandılar.

Operasyonlar Sona Erdi, Ama Abluka Devam Etti

İçişleri Bakanı Efkan Ala, yaptığı açıklamayla, Sur’daki bütün evlere girildiğini ve operasyonel faaliyetlerin 9 Mart 2016 Çarşamba günü saat 16.00’den itibaren sona erdiğini belirterek, arama tarama faaliyetlerinin ve sokağa çıkma yasağının bir süre daha devam edeceğini ifade etmiştir. Operasyonların bittiğinin açıklandığı gün, Sur ilçesinde sabah saatlerinden itibaren silah seslerinin hiç kesilmediği yapılan görüşmelerde tarafımıza aktarılmıştır. Ayrıca ilçede helikopter hareketliliği olduğu ve Dağkapı Meydanı tarafından askeri sevkiyatın yapıldığı belirtilmiştir.

Açıklamadan Sonraki İnfazlar

9 Mart 2016 Çarşamba günü yapılan açıklamalardan sonra, Sur’dan hala cenaze çıkmaya devam etmektedir. Bu tarihten itibaren ilçede çatışma çıktığı ve çıkarılan cenazelerin bu çatışmalar sırasında yaşamını yitirdiği iddia edilmiştir. Fakat hastane morglarına getirilen cenazelerin gerek beden bütünlüklerinin olmaması gerekse tanınmaz halde olmaları, ailelerin infaz yapıldığını düşünmelerine neden olmuştur. Tüm bunlara ek olarak; cenazelerin hastane morguna getirilmesinin ardından, hastane çevresinin güvenlik güçleri tarafından ablukaya alındığı ve teşhis için hastane morgunun önüne gelen ailelerin çevik kuvvet polisleri ve özel harekât timleri tarafından morg önünden uzaklaştırıldığı aktarılmıştır.

13 Mart 2016 Pazar günü sabah saatlerinde HDP Diyarbakır Milletvekillerine telefon ile ulaşan Dilber Bozkurt adlı yurttaş, ablukanın olduğu bölgede bir odada 3’ü yaralı 7 kişi mahsur kaldıklarını, buldukları binanın etrafında iş makinelerinin çalıştığını bildirmiş ve “Eğer bugün de keçeler çalışırsa, enkazın altında kalacağız. Belki sadece 5 dakikamız kaldı.” demiştir. Ancak en son sabah saat 09.40’da HDP Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan’a ulaşan Bozkurt, odada mahsur kalanların isimlerini verdikten sonra, “Bir şey olduğunda bilginiz olsun, bilin ki infaz edilmişlerdir” ifadesini kullanmıştır.

Milletvekillerinin resmi kurumlarla yaptıkları görüşmeler bir sonuç vermemiş ve 14 Mart 2016 Pazartesi günü bu kişilerin cenazeleri Elazığ Adli Tıp Kurumu’na götürülmüş, 15 Mart 2016

Salı günü ise aileleri tarafından teşhis edilmişlerdir. Cenazeler teşhis edilmesine rağmen ailelere DNA testi sonucu ve güvenlik gibi sebeplerle geç teslim edilmişlerdir.

30 Mart 2016 Çarşamba günü ilçeden 7 cenaze daha çıkarıldığı ve Gaziantep Adli Tıp Kurumu'na gönderildiği bildirilmiştir. Bu cenazelerden teşhis edilen Seyda Cegerxwin Özbek'in cenazesinin çıkarıldığı tarih olan 30 Mart'tan bir kaç gün önce Sur dışında gözaltına alındığı ve Sur'a götürülüp infaz edildiği ailenin Adli Tıp Kurumu'ndan aldığı otopsi raporu ile belgelenmiştir.

30 Mart 2016 Çarşamba günü Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesine bağlı Ben ü Sen Mahallesi'nde bulunan Turgut Özal İlkokulu'nu karakola çevirmek için beton blok taşıyan vinç duvarının yıkılması sonucu 6 yaşlarında 2 çocuk, Ayaz Özdemir ve Furkan Öner yaşamını yitirmiştir.

Hafriyatın Taşınması

Sur ilçesindeki abluka başladıktan yaklaşık 2 ay sonra ilçeden kamyonlarla hafriyat taşınmaya başlanmıştır. Taşınan hafriyat şehrin hafriyat alanına değil, usulsüz bir şekilde Dicle Üniversitesi'nin arazisine dökülmektedir. Dökülen hafriyatın etrafı, resmi ve sivil birçok araçla çevrilmiş durumdadır ve alana kimse yaklaştırmamaktadır. Ayrıca hafriyatın döküldüğü alandan dumanlar çıkması, dökülen hafriyatın yakıldığını da göstermektedir.

Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Başkanı Raci Bilici çocuklarının cenazelerini alamayan ailelerin konu ile ilgili endişeli olduklarını, çünkü cenazelerin o hafriyatla birlikte taşınmış olabileceğini düşündüklerini belirtmiştir. Bilici:

“Şu an yasaklı mahallelerden hafriyat taşıyor. Kurumsal olarak ailelerin değil de kendi adıma suç duyurusunda bulundum. Operasyon bitti diyorsanız cenazeleri verin, cenazeleri vermiyorsanız taşımayın, bunlar delildir, bütün delilleri karartıyorsunuz. Biz diyoruz ki, kim yapmışsa yapsın, o deliller olduğu gibi kalsın. Yani olay yeri tespittir, olay yeri incelemidir. Delillerin karartılmaması adına bir suç duyurusu yaptık, önlemimizi aldık. Çünkü bunlar yarın, öbür gün uluslararası başvurularda lazım olacaktır.”

Nitekim ailelerin ve Bilici'nin endişeleri doğru çıkmış ve Dicle Üniversitesi arazisine dökülen hafriyat arasında 6 Nisan 2016 Çarşamba günü bir kadına ait olduğu belirtilen cenaze bulunmuştur.

İlçeden taşınan hafriyatın hukuki boyutunu ise Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı Ahmet Özmen şöyle değerlendirmiştir:

“Şu an Suriçi'nde molozlar çekiliyor. Hangi karara dayanarak? Vali'yle, başsavcıyla sözlü görüşülüyor. Dava açmak istiyorum, ama dava açacağım bir karar yok ortada, fiili olarak bildirme var. Bir sürü çalışma yaptım, ama hiç birini ortaya koyamıyorum çünkü fiili bir şey yok. Ceza kesmişler biliyorum, ama dediğim gibi, idare mahkemesinde söz konusu olmaz, dava için taşındığına dair bir belge olması lazım, ama yazılı bir belge yok.”

Konu ile ilgili Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin hazırladığı raporda; yaşanan tahribat ve yıkımlar sonucu SİT alanında yoğun bir moloz birikiminin olduğu, moloz yığınları içerisinde zarar görmüş tescilli yapılara ait özgün yapı elemanlarının da bulunduğu basına yansıyan görüntülerden tespit edilmiştir.

Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Cihan Aydın'ın verdiği bilgilere göre, sokağa çıkma yasağı devam ederken de kenar mahallede, dış taraftaki yerlerde sürekli bir hafriyat taşıma çalışmaları vardı. Aydın, ablukanın hala sürmesinin temel gerekçelerinden birisinin kentteki yıkımı kamuoyundan gizlemek olduğunu dile getirmiştir. Aydın, yasaklı bölgeye, Kurşunlu Camii civarına en son Tahir Elçi'nin katledilmesinden bir ya da iki gün sonra gittiklerini ve ablukanın henüz başları olmasına rağmen binalarda çok büyük hasarlar gördüklerini dile getirmiştir:

“Muhtemelen şu an oralar yerle bir oldu, hafriyatlarını taşıyorlar. Orada binalarda meydana gelen hasardan aşağı yukarı ne tür silahlar kullanıldığını, boş kovanları, savaş artığı patlayıcıları falan aşağı yukarı anlayabiliriz. Orada bir resim çizme şansınız var hasar olarak. Bu ortadan kalktığı için, hukuksal mekanizmanın da etkin bir şekilde işlemesi konusunda önemli bir engel oluşuyor.”

Aydın'ın verdiği bilgilere göre, hafriyatın döküldüğü yerlerden alınan topraklarla da hafriyatın

üzeri örtülmektedir. Hafriyatı taşıyan araçların plakalarına bakıldığı zaman, araçların genel olarak başka illerin kamu kurum araçları olduğu görülmüştür.

Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Rojda Balkaş'ın verdiği bilgilere göre, hafriyat taşıma yetkisi belediyede değildir, fakat hafriyat sahasını belirleme yetkisi belediyededir. Belirlenen bir hafriyat sahası olmasına rağmen, çıkarılan hafriyatlar uygunsuz olarak Dicle Üniversitesi'ndeki bir alana izinsiz olarak götürülmektedir. Belediye ekipleri gidip kontrol ettikten sonra ceza kesmiştir. Ekiplerin yaptığı tespite göre, hafriyatın içerisinde her türlü eşya bulunmakta ve eşyalar keçeyle araçlara doldurularak alana dökülmektedir.

Beton Blokların Yerleştirilmesi

İlçede operasyonların bittiğinin açıklanmasından sonra gerçekleşen süreçlerden birisi de, Surlar'ın kenarlarına hazır beton blokların yerleştirilmesidir. Ayrıca ablukanın kalktığı mahallelerde yapılan gözlemlerde de, Surlar'ın açık olan geçiş kapılarına da beton bloklar yerleştirildiği tespit edilmiştir. Diyarbakır Valiliği konu ile ilgili resmi internet sitesinde de bir basın duyurusu yapmıştır. 15.03.2016 tarihli beton bloklar basın duyurusu şöyledir:

İlimiz Sur ilçesinde bazı mahallelerde barikatların kaldırılması, çukurların kapatılması ve patlayıcıların imha edilmesine yönelik sürdürülen operasyonun 9 Mart 2016 tarihinde tamamlanmasına müteakip; Gazi Caddesi'nin tamamında, Cevatpaşa Mahallesi'nin tamamında, Dabanoğlu Mahallesi'nde bulunan Marangoz sokak, Miras sokak, Süleyman Nazif sokak ve Varol sokakta 13 Mart 2016 tarihinde sokağa çıkma yasağı kaldırılmıştır.

Geri kalan mahallelerimizde var olabilecek tuzaklamaların imha

edilmesi ve ilgili alanın vatandaşlarımızın güvenli bir şekilde kullanımına uygun hale getirilmesi için arama- tarama faaliyetleri devam ettiğinden, Sur'un 4 ana girişi dışında kalan bölgelere ve kapılara 3 metre yüksekliğinde bloklar yerleştirilmesine dair bazı basın yayın organlarında haberler yer almıştır.

Operasyonun sürdürüldüğü Sur içerisinde bulunan toplam 15 mahallede vatandaşlarımızın can ve mal kaybı yaşamaması, bu bölgede bulunan tarihi miras ve kültürel dokunun korunması, Sur içi bölgemizin genel asayiş ve güvenliğinin daha iyi sağlanması amacıyla, Sur bölgesine giriş ve çıkışların 4 ana kapıdan yapılmasının sağlanması için, muhtelif bölgelere (herhangi bir yere monte edilmeden) taşınabilir bloklar yerleştirilmiştir. Güvenlik birimlerimiz tarafından çalışmaların tamamlanmasına müteakip, bloklar yerleştirildiği bölgelerden kaldırılacaktır.

Acil Kamulaştırma Süreci

21 Mart 2016 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca Suriçi'nde bulunan 7714 parselden 6292 parsel için, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. Maddesi'ne göre, kamulaştırma kararı alınmıştır. (EK-1) Bu kararla, Suriçi'nde bulunan parsellerin yüzde 82'si kamulaştırılacaktır. Geriye kalan yüzde 18'lik kısmın büyük bölümü ise TOKİ (Toplu Konut İdaresi) ile Maliye Hazinesi mülkiyetinde bulunan parsellerdir ve bunun sonucu olarak da Suriçi'nin tamamı kamu mülkiyetine geçmiş olacaktır.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nün Koruma Kurulu'nun 145. toplantısında sunulan Sur ilçesinin kamulaştırılmasına ilişkin 6 madde 25 Mart 2016 Cuma günü onaylanmıştır. Ayrıca toplantı sırasında taleplere eklenen Sur'a 12 karakol yapımı ve dar sokakların yıkılarak genişletilmesi de kurul onayından geçmiştir.

Diyarbakır'ın Sur ilçesine ilişkin Bakanlar Kurulu tarafından alınan "acele kamulaştırma" kararına karşı İnsan Hakları Derneği (İHD), Diyarbakır Barosu, Mezopotamya Hukukçular Derneği (MHD), Özgürlükçü Hukukçular Derneği (ÖHD), Sosyal Haklar Derneği, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) Yerel Yönetimler Komisyonu'nun da aralarında bulunduğu kurumlar bir hukuk komisyonu oluşturularak, mülkiyet hakkı ve yaşam alanlarının korunmasına ilişkin hukuksal başvurularda bulunmuştur. Yasal süreç devam etmektedir.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin Suriçi Kamulaştırma Kararı ile ilgili hazırladığı rapora göre,

"İnsanlığın ortak mirası olan Suriçi'nin tüm bu zenginliğini koruma-kullanma dengesi gözetilerek geliştirilmesi amacıyla; kent ve bölge turizminin gelişmesini sağlayan birçok proje son yıllarda belediyeler,

sivil girişimciler ile kamu kurumları tarafından restore edilerek kullanıma açılmıştır. Cemil Paşa Konağı, restore edilip, kent kültürünün yaşatılması ve genç nesillere aktarılması amacıyla kent müzesi olarak işlevlendirilmiş; İçkale'de yer alan tarihi yapı topluluğu restore edilerek Arkeoloji Müzesi olarak işlevlendirilmiş; Hasan Paşa Hanı, Sülüklü Han ve bir kısım sivil yapı, konaklama ve yeme içme işleviyle hayat bulmuş; Surp Gregos Ermeni Kilisesi, restore edilerek ibadete ve ziyarete açılmıştır. Tüm bu girişimlerle, tarihi kentin geleneksel mimari dokusu ile birlikte ticari, sosyal ve kültürel yaşamı da canlılık kazanmıştır. Ancak alınan kamulaştırma kararı ile birlikte, kentin binlerce yılın birikimiyle oluşan toplumsal hafızası, mülkiyetin el değiştirmesi ile demografik yapının değişmesi ve kültürel süreklilik kesintiye uğramış olacaktır. Suriçi'nde çatışmalar sonucu büyük oranda hasar gören tescilli yapılar ve tarihi kent dokusunun iyileştirilmesi sürecinde bilimsel esaslara ve kentin tüm dinamiklerinin katılımına dayalı çalışmalar yürütülmesi gerekmekte iken, bugün itibarıyla alanda tahribatın tespitine ve belgelenmesine yönelik hiçbir çalışma yapılmadan, alandaki hafriyatın Sur dışına atılması çalışmaları hızla devam etmektedir. Çatışma sonrası alanda oluşan tahribatın tespiti ve belgeleme çalışmaları yapılmadan kentsel SİT alanında ağır iş makineleriyle yıkım ve hafriyat atım çalışmalarının yürütülmesi; tahribatın geri dönülemez boyutunu gözler önüne sergilemektedir.”

Konuyla ilgili Sur Belediye Eş Başkan Vekili Azize Değer, kendilerine herhangi bir bilginin verilmeyeceğini, kendilerinin belediye olarak sürece dâhil edilmediğini belirtmiştir. Ablukalar kalkmadan, durumu görmeden bir şey diyemeyeceğini, ablukalar kalktıktan sonra ise mahalle sakinlerinin taleplerine göre bir çalışma yapacaklarını belirtmiştir. Ne olacağına sakinlerin karar vermesi gerektiğini, belediyenin görevinin de destek olmak olduğunu eklemiştir.

Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı Ahmet Özmen, kamulaştırma kararı alınmadan önce yaptığımız görüşmede:

“Benim tahminim baştan beri o yönde. 4-5 aydır söylüyorum, Sur’daki sokak yapısını yok edecekler, kamulaştırma yapılacak ve muhtemelen o tarihi dokuda Surlar’ın boyunda iki üç katlı yerler olacak, ki bunun ilk adımı da atıldı; Silopi, Bakanlar Kurulu’nda afet bölgesi ilan edildi. Ama Sur’u afet bölgesi ilan etmek kabul edilebilir bir şey değildir. 4.000 yıllık yaşayan bir tarihin onarılması, eski haline getirilmesi, yıkılıp yeni bir mimari yapılması kat be kat masraflı olur. Hukuk boyutu bizim işimiz, ama teknik bir kurumun kurulması gerekiyor.”

Diyarbakır Mimarlar Odası’ndan Mimar Herdem Doğrul ile kamulaştırma kararı alınmadan önce yaptığımız görüşmede, kamulaştırmanın mutlaka önüne geçilmesi gerektiğini belirtmiş, Suriçi’nde yaşayanların evlerine geri dönmesi gerektiğini dile getirmiştir. Suriçi’nin büyük kısmının zaten Hazine arazisi olduğunu, çok az bir kısmının tapulu mülk olduğunu, olası bir kamulaştırma kararında mülk sahiplerine sadece cüzi bir miktar konut bedelinin ödeneceğini belirtmiştir. Başbakan’ın bir konuşmasındaki “bir yıla varmadan Diyarbakır’ın hepsini yeniden yapacağım” söylemini hatırlatarak, aslında bugünü işaret ettiğini söylemiştir. Daha önce bazı mahalleler için alınan kentsel dönüşüm planının temelinde de böyle bir niyet olabileceğini, ama bunun gün yüzüne çıkmadığını eklemiştir.

Diyarbakır Mimarlar Odası Başkanı Şerefhan Aydın ise Sur’un tekrar eski haline dönmesinin imkânsız olduğunu, durumun bile bile bu noktaya getirildiğini dile getirmiştir. Operasyonların bittiğinin açıklanmasına rağmen yasağın kalkmamasının, beton direklerin dikilmesinin geri dönüşü imkânsız hasarlara yol açacağını da eklemiştir. Aydın:

“Sur içine gittik, bir sürü nitelikli yapı var; gecekondular var, tescilli yapı var mesela. Bu yapıların onarılması için çok ince çalışmak gerekir. Mesela Zinciriye Medresesi’nin restorasyon yapılan alanı 400 metrekareydi ve 2 yıldan fazla sürdü. Ulucami’nin restorasyonu için yıllardır çalışılıyor, henüz bitmedi. Aslında sadece nitelikli yapılar değil, yayınlanan fotoğraflarda görülüyor ki, bir sürü bina yıkılmış. Koruma amaçlı imar planına göre yapılırsa bile, zemin artık bir yapılacak, varolan 4-5 katlı binaların üst 4 kattaki sakinleri artık orada barınamayacaklar. Yeni plana göre yapılırsa bile, yine bir şekilde insanlar göç etmek zorunda kalacak. Nerden tutarsan tut, artık orada göç başlamıştır, yani önünü kesemezsin, tekrar geri dönüşü olmaz. Zaten istatistiklere göre, Koruma İmar Planı’na göre yapılırsa bile, yaklaşık yüzde 40’lık bir nüfus göç etmek zorunda kalacak.”

Güvenlik noktaları ve karakollar

Bakanlar Kurulu'nun 4 Nisan 2016 Pazartesi günü aldığı ve 11 Nisan 2016 günü Resmi Gazete'de yayınlanan kararı ile, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nce polis güvenlik noktası yapımı amacıyla Diyarbakır'ın Bağlar ve Kayapınar ilçelerinde 3 noktada belirlenen taşınmazların acele kamulaştırılması gerçekleştirilecektir.

Abluka Sürecinde Yaşamını Yitirenlerin Aileleri ile Yapılan Görüşmeler

Sur'da yaşamını yitiren çocuklarının cenazelerini almak için bekleyen ailelerle görüşmeler yapılmıştır. Sur'da yaşamını yitiren Rozerin Çukur'un annesi, cenazeye ulaşma sürecinde yaşadıklarını ve duygularını şöyle aktarmıştır:

"Hafriyatları taşıyorlar, bizim için çok büyük bir acıdır... Hafriyatlarla çocuğumuzu götürüp de yeraltına gömüyorlar, tek korkumuz odur. Onun için bir an evvel cenazemi istiyorum, cenazemi istiyorum, cenazemi istiyorum, barış istiyorum... Bu halkın üstünden bu ablukalar kaldırılsın. Hiç biz bunu hak etmedik, anneydik biz... Bunun için evlat yetiştirmedik. Biz evladımızı yetiştirdik, okusun, kalem kâğıtla ekmeğini kazansın, biz kazanamadık. Dedik onlar okusun kazansın, biz çocuklarımızı bunun için ahh..."

Cenazelerini alamayan aileler adına yapılan basın açıklamasında, Rozerin Çukur'un yakını Abdurrahman Karakoç okuduğu basın metninde,¹⁸

"Son günlerde yakıp yıkılarak harabeye dönüştürdükleri kentimizin son kalıntılarını birçok katliama tanıklık etmiş Dicle Nehri kıyısına gömerek imha etmektedirler. Cenazelerimize ulaşamadığımız için endişeliyiz" beyanında bulunmuştur."

Sur'daki çatışmalarda yaşananlar sonrasında cenazelerini almaya çalışan ailelerin yaşadıkları insanlık dışı uygulamaların bir diğeri de Asiye Taşçı'nın ailesinin yaşadıklarıyla gözler önüne serildi. Taşçı'nın kimliğinin bilinmesine ve DNA testinin bir gün içinde öğrenilmesine rağmen, cenazesi ailesine 22 gün sonra teslim edilmiştir. Bu konuda bir tanığın ifadesi şöyledir:

"Yapmış oldukları tahribatın, katliamın izlerini kaybetmek için bütün molozları toplayıp götürüyorlar. Dicle'nin kenarına atıyorlar. Sur'da sözde abluka kalktı dediler, ama yapmış oldukları tahribatın izlerini kaybetmek için bütün pisliklerini toplamadan ablukayı kaldırmıyorlar. Resmiyette abluka kalkmış ama şu an devam ediyor. Niye devam ediyor? Aynısını Cizre'de de yaptılar. Yapmış oldukları katliamdan, vahşetten ileriki günlerde tarih onlardan hesap sormasın diye tüm ipuçlarını, tüm detayları ortadan kaldırıyorlar. Yıktaıkları tarihi eserlerin, evlerin molozlarını hepsini alıp götürüyorlar. Mesela cenazeler tanınmayacak durumda, aileler tanımıyor. Aile tanımasa DNA örnekleri alıyorlar. Bir günlük DNA sonucu bir aya yayılıyor. Örneğin Ankara patlamasında bir gecede çıkan DNA sonucu burada aylara yayılıyor. Bizim burada en son Asiye Taşçı tanınıyordu, üzerinde kimliği çıkmıştı. Ama yine de cenazesi aileye 22. gün verildi."

Sur'da yaşamını yitirenlerden Ramazan Ögüt'ün cenazesine ulaşamayan yakınlarının anlatımları insanlık dışı uygulamaların bir başka yönünü anlatmaktadır:

"Sur'un kapısına gittik bekledik. Sur'un kapısında, 'çatışma çıktı' dediler, vermediler. Artık cenazemize bile seviniyoruz. Şimdi cenaze nerede? Sur'un içinde nerede olduğunu bilmiyoruz, var mı, yok mu bilmiyoruz. Ama orada olduğunu biliyoruz. Orada şehit düştü, orada, herhalde öyle! Hafriyatları atıyorlar, doldurup doldurup taşları atıyorlar, belki onu da atıyorlar! Bilmiyoruz. Oysa bu bizim bakmaya kıyamadığımızdı. En değerlimizdi. Her şeyimizdi. Umudumuzdu, geleceğimizdi, yarınımızdı, her şeyimizdi... Böyle bir ölümü hak etmedi..."

2 ARALIK 2015 TARİHİNDEN SONRA SUR'DA KATLEDİLEN YURTTAŞLAR

2 Aralık 2015'te başlayan ablukada; kimliği belirlenebilen 55 kişi, hala Adli Tıp Kurumlarında kimlik teşhisi için bekleyen ve kimsesizler mezarlığına defnedilen 26 kişi ve en son 10 Temmuz 2016 tarihinde Sur'da cenazeleri bulunan 3 kişi ile birlikte kesin olmamakla birlikte yaklaşık 90 yurttaş Sur'da hayatını kaybetmiştir.

Sur'da Katledilen Yurttaşların Ölü Bedenlerine Yapılan İşkence

Diyarbakır'da yapılan saha araştırmasında, Sur'da öldürülenlerin aileleri ve cenazeleri yıkayan bir kadın ve bir erkek ile, Diyarbakır'da yer alan sivil toplum örgütleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, öldürüldükten sonra bedenlere yapılan işkencenin korkunç boyutları ortaya

çıkmiştir. Ölü bedeninin aylarca yerde kalması ve kimi zaman hayvanlar tarafından parçalanması, kafalarının, bacaklarının ya da belli uzuvlarının koparılması ve/veya kesilmesi gibi beden bütünlüklerinin bozulması, ölü bedene çok sayıda kurşun sıkılması, soyulup teşhir edilmesi, zırhlı araçların arkasına bağlanarak sürüklenmesi, zırhlı araçlarla ölü ve/veya yaralı bedenlerin üzerinden geçilmesi gibi uygulamaların yapıldığı ortaya çıkmıştır. Yine, Çekwar Çubuk ve Fatma Ateş örneklerinde görüleceği gibi, yaralıların hastaneye kaldırılması engellenmiştir. Ölü bedenlere işkence yapılması, kamusal alanda soyularak fotoğraflarının çekilip yayınlanması, cenazelerin ailelere aylarca (3 ayı aşkın) verilmemesi ve yaralıların hastaneye götürülmesinin engellenmesi, başta Cenevre Sözleşmesi olmak üzere yerel ve uluslararası yasalara aykırı; savaş suçu kapsamındaki suçlar niteliğindedir. Söz konusu insanlık dışı uygulamalar aile üyeleri, görgü tanıkları ve cenazeleri yıkayanların anlatılarıyla ortaya çıkmıştır:

"En son bir tane kadın cenazesi vardı. Siirt'e gönderdik geçen hafta. Yirmi iki günden sonra DNA'sı çıktı. Asya Taşçı'ydı adı. Kadın arkadaşı katletmişler. Ondan sonra soymuşlar. İç çamaşırıyla resim çekmişler, kendi sayfalarında sosyal medyada paylaşmışlar. Bu nasıl bir sapkınlıktır? Bu gerçekten sapkınlıktır, insan düşündükçe akli almıyor. Kadınların cinsel organlarına kurşun sıkıyorlar. Bir kadının kafasını ezmişlerdi ve parmağını kesmişlerdi. (.....) Bir tane kadın, soyadı Koçyiğit'ti, şimdi adını hatırlamıyorum, onun cenazesini yerde sürüklemişlerdi."¹⁹

Cenazelerini alamayan başka ailelerle beraber 23 Aralık 2016 tarihinde katledilen Mesut Seviktek'in ailesi de açlık grevine girmiştir. Açlık grevinin 20. gününde Diyarbakır Valiliği Diyarbakır İHD'yi arayarak, iki

cenazenin Araştırma Hastanesi'ne götürüldüğünü ve ailelerin gidip teşhis edebileceklerini söyledi. Bunun üzerine Sevikte'ın ailesi hastaneye gidip cenazeyi teşhis etmiştir. Bu süreçte de aileye yapılan psikolojik işkence devam etmiştir:

"Ben ve Mehmet Oran (İsa Oran'ın babası) hastane koridorunda bekliyorduk. Net biliyorlardı ki, ayrı ayrı isim vererek bizi cenazelerin başına götürdüler. Cenazeler tanınmayacak haldeydiler. Beni isimle çağırıldılar ve başka kimse gelmesin dediler. Gittim savcının yanına, savcı bana söyledi: 'Aslında cenazeleri görmenizi istemiyoruz. Cenazeler ciddi tahrip olmuşlar, cenazeleri görmeyin. Cenazeleri alın böyle, cenazenizi defnedin'. Dedik ki, 'ne demek oluyor bu? Biz 20 gündür cenazeleri almak için sizinle, Valilik'le, kaymakamla görüşüyoruz, sonra bu cenazeleri almak için açlık grevine giriyoruz. Burada bu cenazeleri ne olursa olsun göreceğiz'. Şunu söyledi savcı: 'Aslında görebilirsiniz, ama işte bayılabilirsiniz, rahatsız olabilirsiniz, cenazeler ciddi tahrip olmuşlar'. 'Ne olursa olsun cenazeleri göreceğiz' dedik."²⁰

Bu konuşma üzerine savcı kabul ediyor ve aile teşhis için morga gidiyor. Sevikte'ın günlerce yerde kalan ölü bedeninin nasıl tahrip olduğunu aile şu şekilde aktarıyor:

"... [Cenazenin] başına gittiğim zaman yanımda, hemen arkada savcı vardı, 2 polis vardı, orada çalışan bir bayan memur vardı. Bana kapalı torbadan sadece kafa kısmını çıkardılar gösterdiler. Ben poşet torbayı olduğu gibi ayağına kadar açtım. Kardeşimin vücudunda yüzlerce, yüzün üzerinde kurşun izi vardı. Kardeşime şehadetinden sonra silah sıkılmışlardı. Yani bir insanın canlı iken almış olduğu yara, her halükarda belli oluyor, yara açılıyor. Benim kardeşim 1 veya 2 kurşunla şehit düşüyor, ama kardeşimin vücudunda 2 parmak kadar bir bölge bile sağlam değildi, her yerinde mermi izleri, tahribat izleri vardı. İşte kardeşimin ve İsa'nın cenazesi 35 gün net bir şekilde polisin elinde, polisin olduğu yerde bekletilerek, cenazelere yüzlerce kurşun sıkarak, cenazeleri yakarak, bu bir zulüm..."²¹

Sur'da katledilenlerin cenazelerini yıkamış bir imamın anlatıları, cenazelere yapılan işkencenin boyutlarını ortaya koymaktadır:

"Maalesef cenazelere çok büyük hakaretler yapılıyor. Mesela, örnek vermek gerekiyorsa, dün bir cenaze Malatya'da geldi, başı yoktu, paletli panzerleri, tankları o kadar üzerinden götürüp getirmişlerdi ki, başı başından etmişler, toprakla bütünleşmiş, zeminle bütünleşmiş. Başı olmayan, belden yukarısında paletli panzer gidip gelmiş, hele hele özellikle baş kısmında. Nereden anladım paletli panzer olduğunu, sakalı biraz kalmıştı. Toprak içindeydi, palet izi vardı. (...) 10-15 gündür cenazesi Malatya'daymış. Cenazesi tanınmaz bir halde olduğu için tanınmıyordu. DNA testi ile ancak tespit edilebildi. Öldükten sonra paletli panzer üzerinden gidip gelmiş."²²

Cenazeleri yıkayan imamın verdiği bilgilere göre, ölü bedenlere yapılan işkence görenlerin psi-

kolojisini bozmuştur. Cenazeleri morga kaldıran bir şoför, ölüye yapılan işkenceyi gördükten sonra istifa etmiştir. Bunu da şu şekilde dile getirmiştir:

"Bir kaç gün önce Hasırlı'da Malatya'ya götürülen 5 cenazeden hiçbiri tanınmıyor. O kadar taramışlar ki, işkence etmişler ki, arkadaş geldi, şofördü istifa etti. Cenazeleri görüp getiren arkadaşın psikolojisi bozulmuş, dengesi bozulmuş. Yemin ediyor, diyor ki, belki cenazelerde 1000 tane kurşun izi vardı. Cenaze kimyasal silahla, ağır silahlarla öldürüldükleri zaman belli olur, hafif silahlarla öldürüldükleri zaman da bellidir. Mesela kimyasal silah kullanılmışsa, cenazeyi yıkadığın zaman hafif ılık bir su döktüğünde, vücudundaki deriler kalkıyor. Kimyasal madde kullanılmışsa, o cenazeler zaten çok yanıyor. Öyle cenazeler de gördük. Sağ olan bir kişiye kurşun değdiğinde, kurşunun çıktığı yer patlıyor. Kan basıncından dolayı kurşunun girdiği ve çıktığı yer patlıyor. Böyle ölü bir vücuda kurşun sıkıldığında ise kurşun olduğu gibi çıkıyor. Yani kurşun vücuttan çıktığı yerde patlamıyor. Böyle binlerce kurşun vardı [o cenazede], vücut patlatmıyor. Böyle cenazeler çok gördük"²³

Ailelerin cenazeleri almak için günlerce açlık grevi ve oturma eylemi-nöbeti yaptığı süreçte, devlet söz konusu ailelere farklı şekillerde psikolojik işkence yapmıştır. Tanıklar bunu şu şekilde aktarmıştır:

".... Zaten otopsiyi aileden habersiz bir şekilde yapıyorlar. Cenazeyi numaralandırıyorlar. Ondan sonra morgda bırakıyorlar. Diyelim ki, aile gitti, hastanede 20 tane cenaze mi var, 20 ayrı DNA testi alıyorlar. Diyelim ki, 50 aile başvuruda bulunmuş, 50 ailenin de DNA testini alıyorlar. Aileleri bilerek haftalarca bekletiyorlar. (...) Ben hastanede bir olaya şahitlik ettim. Bir cenaze vardı, polislerin benim orada olduğumdan haberi yoktu, biri dedi ki, 'bu falankestir'; diğeri de dedi 'ben biliyorum'. Dedi, 'sus kimse bilmesin.' Ama cenazeyi verme-

diler. DNA testine gönderdiler, aile eziyet çeksin diye söylemiyorlar. Arkadaşların parmak izleri var ellerinde, onlar [devlet] biliyor ama vermiyor.”

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, tanıkların anlatıları, Sur'da katledilen yurttaşların cenazelerinin alınma sürecinin aileler için büyük bir işkenceye dönüştüğünü ortaya çıkarmıştır. Ölüm haberini aldıktan ve cenazeler morglara kaldırıldıktan sonra aileler aylarca cenazelerini alamadıklarını dile getirmişlerdir. Aileler, kendilerinden ve morglarda bekletilen cenazelerden alınan örneklerin İstanbul'da oluşturulan DNA Bankası'na gönderildiğini ve haftalarca sonuçlarını beklediklerini dile getirmişlerdir. Kimi aileler çocuklarının bedenlerini teşhis ettiği halde, aylar sonra cenazesini alabilmiştir. Mesut Seviktek, İsa Oran, Cihat Morgül, Ramazan Öğüt ve Rozerin Çukur, Erhan Keskin, Erdal Tekin ve Welat Bilen bu kişilerden yalnızca bir kaçıdır. Seviktek ve Oran'ın cenazeleri 35 gün sonra ailesi tarafından alınıp defnedilirken, diğerlerinin cenazeleri aylarca alınıp defnedilememiştir.

“Hepimizin psikolojisi bozulmuş, yaşam sanki yok gibi bizim için. O cenazeleri gördüğümüz zaman, kimisinin elleri, ayakları, başları, vücut bütünlüğü yoktu.”²⁴

Cenazeleri yıkayan bir kadın, Sur'da öldürülen bir kadınla ilgili bu süreci şöyle dile getirdi:

“DNA testlerinin süresini uzatıyorlar. 15-20 gün sürüyor ki, ailenin psikolojisi bozulsun. Bir de o arada psikolojik baskı uyguluyorlar; 'bu çocuk belki senin çocuğun olmayabilir' diyorlar. Mesela Mazıdağ'lı bir çocuğu ailesi teşhis etti, ama kabul etmediler. Ben kendim de oradaydım. Eğer isteseler 24 saatte bile DNA testini sonuçlandırabilirler. Ama istemeseler süreyi uzatıyorlar, ki aile yıpranıp cenazeye sahip çıkmasın. Öylesi bir psikolojik savaş yöntemi uyguluyorlar.”²⁵

Tüm hakların ihlal edildiği söz konusu uygulamaların yanısıra aileler TEM'e gönderilme nedenlerinin fişlenmek olduğunu da dile getirmişlerdir.

“Bir tane cenazenin DNA'sı 22 gün sora çıktı. Durum artık bardağı taşıran son damlaya gelmiş. Çünkü bize diyorlar, aileleri TEM'e gönderin. TEM'e gönderiyoruz aileleri, fişliyorlar, sorguya çekiyorlar, hakaret ediyorlar. En son Mazlum Gürkan'ın ailesi bir günde üç defa gitti TEM'e. TEM'de daha girişteki memur, 'gidin lan leşlerin buraya değil, başınızın çaresine bakın' dedi. Yani insanı can evinden vuruyorlar. Onun için savcıya gidiyorsun, savcı diyor, 'hayır böyle bir şey yapamazlar.' Ailelerimizi TEM'e göndermeyin. Aileleri deşifre ediyorlar, fişliyorlar, hakaret ediyorlar, sonra da istediklerini yaptırmıyorlar.”²⁶

23 Aralık 2016 tarihinde Sur'da katledilen Mesut Seviktek ve İsa Oran'ın cenazeleri 35 gün sonra ailesi tarafından alınıp defnedilebilmiştir. Seviktek'in ailesi bu süreci şöyle aktarmıştır:

“Mesut ile İsa Oran arkadaş Yavuz Selim İlköğretim Okulu’nda şehit düşmüşler. Akşamüstüydü. Biz o heyecanla, o telaşla dedik ki, yarın sabah cenazemizi alıyoruz. Yavuz Selim dediğimiz de devletin elinde, devletin karargâhı. Yarın sabah olunca tüm insanlarımızla, akrabalarımızla, dostumuzla, kurumlarımızla cenazemizi almaya gittik. Sonu olmayan bir kapıyla karşılaştık. Biri bizi kaymakama sevk etti, biri bizi cumhuriyet savcısına sevk etti. 11 gün, tam 11 gün böyle. Diyarbakır’da ne kadar kurum varsa, ne kadar kimlik sahibi, söz sahibi insan varsa, 11 gün böyle. Bu insanlarla diyalogdayız. Sabahdan akşama o kapıdan bu kapıya dolaşıyoruz.”²⁷

Cenazelerini alamayan aileler, ölüm haberini aldıktan sonra teşhis sürecinde devletin Emniyet, Savcılık ve Valilik gibi kurumlarının kendilerine çok yönlü psikolojik işkence uyguladığını dile getirmişlerdir. 23 Mart 2016 tarihinde cenazelerini alamayan aileler, HDP yöneticileri ve Milletvekilleri ile Diyarbakır Yenışehir’de bir araya gelerek, bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantıya, çoğunluğu ilk olarak Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Şubesi’nde açlık grevine giren, daha sonra Sümer Park’ta, son olarak da Dicle-Fırat Kültür Merkezi’nde, Sur’da öldürülen çocuklarının cenazelerini almak isteyen 10 aile üyesi ile henüz cenazesi tespit edilmiş ancak cenazesi alınamamış 6 kişinin ailesi ve çocuklarından haber alamayan yaklaşık 10 aile katılmıştır. Toplantıda Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır Terörle Mücadele Şubesi ve Diyarbakır Savcılığı gibi resmi kurumların kendilerini dikkate almadıklarını, kendilerine psikolojik işkence uyguladıklarını dile getirmişlerdir:

“Doğrusunu isterseniz morglara gittiğimizde, işitmediğimiz hakaret kalmıyor. Hainmiş gibi bize bakıyorlar. Laf atıyorlar, sert bakıyorlar. Sanki biz bir suç işlemiş gibi ailelere hakaret ediyorlar. Mesela bir aile DNA testi ya da cenazeyi gör-

mek için savcılığa başvuruda bulunduğu zaman, bu aile alelacele terörle mücadele şubesine gönderiliyor. Aile, cenazenin kendilerine ait olduğunu söylüyor, ama cenazeyi vermiyorlar. Cenazede parmak izleri var, ama DNA testine gönderiyorlar, aile eziyet çöksin diye. Cenazeyi nasıl alacağımızın peşindeyiz. 11 günün sonunda insanın aklıyla alay edercesine Sur kaymakamı bana şunu demişti: 'Senin diğer kardeşin nerededir? Senin oğlun nerededir?' Oradan Cumhuriyet Başsavcılığına gitmiştim. Cumhuriyet Başsavcısı aynen şunu dedi: 'Gidin o hendekleri kapatın gelin, size cenazeleri verelim.' Valilikle yaptığımız görüşmeler keza bu şekilde."²⁸

Bu görüşmelerden hiçbir şekilde sonuç alamayan aile, daha sonra İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'nde açlık grevine başlamıştır. Aile bu süreci şu şekilde dile getirmiştir:

"11 günden sonra kendi kendimize artık sözlerin bittiği, kapı kapı dolaşmanın hiç bir şey getirmediğinin farkına vardktan sonra dedik ki, 'Açlık grevine gireceğiz, cenazemizi almak için açlık grevine gireceğiz. Ben anamla 20 gün açlık grevine girdim Mesut'un cenazesini alabilmek için."²⁹

"Cenazelerimizi İstiyoruz"

12 Ocak 2016 tarihinde, cenazelerini alamayan ailelerin, sivil toplum örgütleri temsilcilerinin ve HDP Milletvekillerinin Diyarbakır Valiliği ile yaptıkları görüşmeler sonrasında, Diyarbakır Valiliği, İsa Oran, Mesut Sevikte, Ramazan Öğüt ve Rozerin Çukur'a ait Sur'daki cenazelerin alınması için Çiftehan Sokak'ta 2 saatliğine ablukayı kaldırdığını duyurmuştur. Bunun üzerine aralarında HDP Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp, İHD Diyarbakır Şube Başkanı Raci Bilici ve Diyarbakır Barosu avukatlarının bulunduğu bir heyet Gazi Caddesi'ne gitmiş, ancak yoğun patlama ve çatışmaların devam etmesi nedeniyle içeri girememiş ve cenazeleri alamamışlardır. Mesut Sevikte'in ailesi o günü şu şekilde aktarmıştır:

"Açlık grevinin 14. günüydü sanırım, milletvekillerimizin ve birçok yazar çizer insanın aracılığıyla Valilik ile, direk Başbakan ile yapılmış görüşmeler vardı. 2 saat mi, 1 saat mi, 5 saat mi, 3 saat mi, bir ateşkes olacak ve biz bu sırada cenazeleri alacağız. Bizim ilk günden iddiamız vardı; bu cenazelerin devletin elinde olduğunu, polis alanında olduğunu ilk günden biliyorduk. Devlet bu 2 saatte bir katliam yapmak istiyordu. Gerçekten aileler üzerinde bir katliam yapmak istiyordu. 2 saatlik ateşkes daha başlamamıştı. Polis kendi arasında bir çatışma süsü vererek, silahları sağa sola sıkıyordu. Bize şunu diyorlardı; 'cenazeleri almak istiyorsanız, gidin o cenazelerin üzerinde silah vardır, mühimmat vardır, önce onları getirip polise teslim edin, sonra gidersiniz cenazeleri tek tek alırsınız'. Dedik ki, bu bir katliamdır. Bu cenazeler polisin elindedir, polis olduğu alandır. Yani devlet istese o cenazeleri oradan rahatlıkla alıp bir hastaneye bırakır. Ya da girişimde bulunduğumuz bu 2 saatlik ateşkes varsa, devlet buradan güçlerini çekecek bir kenara, biz cenazelerimizi alacağız. Böyle bir çatışma süsü vererek bizi tekrar geri gönderdiler."³⁰

Aile başından beri cenazelerin devletin kolluk kuvvetlerinin elinde olduğunu bildiğini aktarmış. Savcının da gelen iki cenazenin Sevikte ve Oran'a ait olduğunu bildiğini, bu nedenle kendilerini çağırdığını söylemiştir. Bu şu şekilde aktarılmıştır:

"Savcıya aynen şunu söyledim: 'Bunu yapan insan değildir, siz bana diyordunuz ya, gidin hendekleri kapatın gelin, cenazeleri vereyim. Ben o gün de biliyordum cenazeler sizdedir. Nitekim siz o cenazeleri oradan aldınız, hastaneye getirdiniz. Şu anda da net bir şekilde beni kardeşimin başına, Mehmet Oran'ı İsa'nın başına getirdiniz, çünkü biliyordunuz. O gün de biliyordunuz, bugün de biliyorsunuz. Bu cenazeleri şunun için mi orada 1 ay bekletmişsiniz. Her canı sıkılan Saray çetesi bu cenazelere kurşun mu sıksın. Bu, bu devletin bitiş noktasıdır. Bu [işkence] devletin düştüğü hali gözler önüne seriyor."³¹

Bu toplantıda, cenazesine ulaşamayan hiçbir ailenin artık TEM'e gitmek istemediği, bundan sonra cenazelerini alamayan ailelerden bir heyet oluşturup, sadece o heyetin savcı ile görüşmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Buraya gelen ailelerin bir kısmı çocuklarının cenazesinin Sur'da olduğunu bildiklerini, devletin güvendiği kişi ya da kurumlardan bir heyet oluşturulup cenazeleri çıkarmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Yine morglarda kalan cenazelerin teşhis edilmediği için kimsesizler mezarlığına defnedileceği endişelerini eklemişlerdir.

Toplantıda aileler, TEM'e çağırılıp kendilerinden çocuklarına dair bilgi istendiğini ve kendilerine tanınmaz halde olan cenaze fotoğraflarının gösterildiğini belirtmişlerdir:

"Hem öldürüp, hem cenazelere işkence yapıp, hem de vermi-

yorlar. Ölen kişilerin fotoğraflarını bize göstererek işkence yapıyorlar. Bizi çağırdılar, 20 tane fotoğraf vardı bize gösterdiler, 'çocuğunuz bu mu?' dediler. 'İki tanesi olabilir' dedik, ama hiç emin değildik, bana gösterdiklerinin ağzı ve burnu yoktu."³²

Başka bir aile yine kendilerine gösterilen fotoğrafı şu şekilde dile getirmiştir:

"Bizi TEM'e çağırdılar. Bize birini gösterdiler. Tanınmaz haldeydi, gözleri oyulmuştu, vücuduna işkence yapmışlardı. Kadını, ağlayarak dışarı çıktık"³³

Cenazelerini alamayan ailelere yapılan diğer bir işkence de şudur. 10 Mart 2016 tarihinde İçişleri Bakanı Efkân Ala'nın "Sur'da operasyonlar bitti"³⁴ açıklamasından sonra, 2 Aralık 2015 tarihinden 10 Mart tarihine kadar³⁵ sokağa çıkma yasaklarının sürdüğü 6 mahalleden kamyonlarla hafriyat çıkarıldı. 45 günü aşkındır süren bu uygulama, kentte "yaptıkları katliam ve vahşetin ipuçlarını ortadan kaldırmak, delilleri yok etmek için Sur'daki hafriyatı Dicle Nehrinin kenarına atıyorlar"³⁶ şeklinde yorumlandı. Yapılan araştırmada, bu uygulamanın cenazesini Sur'dan alamayan aileler üzerindeki etkisinin ise işkence boyutunda olduğu gözlemlenmiştir. Aileler cenazelerinin yasaklı mahallelerde olduğunu bildikleri için, buradan çıkarılan hafriyatın endişelerini had safhaya çıkarttığını şu şekilde dile getirdiler:

"Hafriyatları taşıyorlar, bizim için çok büyük bir acıdır... Diyoruz, hafriyatlarla çocuğumuzu götürüp de yeraltına gömüyorlar, tek korkumuz odur. Ondan böyle bir an evvel cenazemi istiyorum."³⁷

"Hafriyatları atıyorlar, doldurup doldurup taşları atıyorlar, belki onu da atıyorlar! Bilmiyoruz... Oysa ki, bu bizim bakmaya kıyamadığımızdı... En değerlimizdi... Her şeyimizdi... Umudumuzdu, geleceğimizdi, yarınımızdı, her şeyimizdi... Böyle bir ölümü hak etmedi, öyle..."³⁸

"İçerde üç kepeçe çalışıyor, neden engelleyemiyoruz? Hafriyat bir an önce durdurulmalı..."³⁹

"Makinalar çalışıyor, cenazeler birbirine girecek, cenazelerin vahşi bir şekilde çıkmayacağına kimse garanti veremiyor."⁴⁰

Nitekim 7 Nisan 2016 tarihinde Sur'dan kamyonlarla taşınan hafriyatın boşaltıldığı Dicle nehri kenarında bulunan ve bir kadına ait olduğu belirtilen cesetti.⁴¹

Ölü Bedenlere Yapılan Bir İşkence Biçimi Olarak Otopsi

Yapılan görüşmeler, otopsi işlemlerinin de ailelerin psikolojisini derinden sarsan başka bir süreç olduğunu ortaya çıkarmıştır. Otopsilerin ailelerin haberi olmadan, rızası alınmadan yapıldığı ortaya çıkmıştır:

“Otopsi de başlı başına bir işkencedir, biliyor musunuz? Aileye hiç sormuyorlar. O insanın kafatasını üçe bölüyorlar, bütün beynini dışarıya çıkarıyorlar, dikiyorlar. Kalın kablo gibi ip-lerle dikiyorlar. Bedenlerini parça parça ediyorlar. Yani ne yapmaya çalışıyorsun, sen zaten öldürmüşsün. Sen zaten biliyorsun ne şekil ölmüş. Yaralı geliyor hastaneye, senin hastanede şehit düşüyor. Biliyorsun işte röntgen elinde, tahliller elinde, biliyorsun ne şekil şehit düşmüş. Ama yine de sen getirip parçalıyorsun. Parça parça ediyorlar onları.”⁴²

Cenazelerin ne şekilde ne zaman getirilip morga bırakıldığı, morgda ne kadar bekletildiği aileler tarafından bilinmemektedir. Hastane morglarına getirilen cenazelerin yine yalnızca polis kontrolünde olduğuna tanıklık etmiş biri bunu şöyle dile getirmiştir:

“Zaten otopsiyi aileden habersiz bir şekilde yapıyorlar. Cenazeyi numaralandırıyorlar. Ondan sonra morgda bırakıyorlar. (...) Bize hiçbir şekilde bilgi vermiyorlar. Kendim morga gittim. Görevliyi çağırdım, anahtarı istedim. Eğer, cenazenin durumu uygunsa fotoğraflarını çekelim, fotoğraflarını dağıtırdık belki ailelerine ulaşabiliriz diye. Görevli anahtarların onlardan alındıklarını söyledi, oradaki görevlilerde anahtar yok. Cenazeleri morga bırakmışlar, anahtarı da kendileriyle götürmüş polisler.”⁴³

Başka bir tanık yine otopsi sürecini şu şekilde değerlendirmiştir:

“Öncelikle şunu söyleyeyim, şu otopsi saçmalığı başlı başına bir eziyettir. O insanı zaten kendi elleriyle katlediyorlar. Katlettikten sonra, o otopsi başlı başına hem ölüye eziyet, hem aileye eziyet. Ve hiçbir zaman bir avukat sokmadılar. Otopsiye hiç kimseyi almıyorlar.”⁴⁴

AvAkAr

Sur'da Katledilen Ve Ölü Bedenlerine İşkence Yapılan Yurttaşlar

Antropolog Katherine Verdery, ölü bedenlerin önümüze bir özgeçmiş ile birlikte geldiklerini söyler:

"O özgeçmiş, bizim o ölü bedenleri onlarla aynı hayatı süren başka insanlarla özdeşleştirmemizi sağlar. Onların bedenine yapılanlar, hayattayken onlarla aynı kaderi paylaşanlara yapılmak istenilenin bir göstergesidir. Bedenleri hem ölü, hem diridir. Fiziken ölü olsalar da, siyaseten yaşamaktadırlar. Ölü beden ve ölü bedene yapılanlar siyasetin en çıplak halidir."⁴⁵

Bu bölümde bir savaş yöntemi olarak devletin abluka süreci ve sonrasında ölü bedenlere yaptığı işkencelere odaklanarak, Sur'da katledilen yurttaşların portrelerine yer verilecektir. Saha çalışması süresince hayatını kaybetmiş ve defnedilmiş 6 kişinin ailesi ile görüşülebilmiştir. Bunlar, Çekwar Çubuk, Mehmet Demirel, Mesut Seviktek, Aziz İlhan, Fatma Ateş ve Abdulaziz Taruk'un aileleridir. Bu ailelerle derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Görüşmenin bu ailelerle sınırlı kalmasının birçok nedeni vardır. İlk olarak, saha çalışmasının yapıldığı tarihte Mezopotamya Yakınlarını Kaybedenlerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin (MEYA-DER) verilerine göre 42 yurttaşa ait cenaze hala yerdeydi:

"Şu an tahminen benim bildiğim 12-13 tane Sur'un içinde defnedilen var. Dokuz tane Malatya'da var. Dört tane Elazığ'da var. Sur'la Bağlar dahil 12 tane Araştırma'da, dört tane de Selahaddin Eyyubi'de var."⁴⁶

İkinci olarak, saha çalışması devam ederken, çalışma ekibi cenazeleri henüz defnedilmiş, yas sürecindeki aileleri araştırmanın etik sorunsalı açısından, araştırma kapsamı içerisine almama kararı almış, söz konusu ailelere yalnızca başsağlığı ziyaretinde bulunmuştur. Ayrıca bazı aileler şehir dışında olduğu ve/veya taşındığı için bu ailelere ulaşılammıştır.

Son olarak, araştırma süresince Diyarbakır'da oluşturulan kriz masası dâhil birçok kurumun Sur'da hayatını kaybeden kişilerin isimlerini netleştiremediği gözlemlenmiş; bu nedenle araştırma, defnedilen 6 yurttaşın aileleri ile cenazelerini alamadığı için yaklaşık 3 ay boyunca açlık grevi, oturma eylemi ve son olarak Sur'da yer alan Dicle Fırat Kültür Merkezi'nde nöbet eylemi yapan ailelerin tanıklıkları ile sınırlı kalmıştır.

2 Aralık 2015 Çarşamba günü Sur'un Cevat Paşa, Fatihpaşa, Dabanoğlu, Hasırlı, Cemal Yılmaz ve Savaş Mahalleleri ile Gazi Caddesi'nde sokağa çıkma yasağı ilan edildikten sonra, abluka altındaki bu alanda hayatını kaybedenlerin cenazeleri aylarca yerde kalmıştır.

Bu bölümde, Diyarbakır'da yapılan saha çalışması sonucunda ulaşılan ailelerin anlatıları ve ta-

nıkların ifadelerine yer verilmiş, söz konusu kişilerin portreleri çıkarılmıştır. İlk olarak Sur'da öldürüldükten sonra alınıp defnedilebilen kişilere odaklanılmış, daha sonra aylarca cenazelerini alamayanların anlatılarına yer verilmiştir.

Sur'da Katledilip Cenazesi Defnedilebilen Yurttaşlar

Çekwar Çubuk (15)

Çekwar Çubuk, 2 Aralık 2016 tarihinde Diyarbakır Merkez Sur ilçesinde katledilmiştir. Bu bölüm, 1990'larda savaş göçü ile Diyarbakır'a taşınan Çubuk'un ailesinin ve ablukanın sürdürdüğü Sur mahallelerinde Çubuk'un ölüm sürecine ve sonrasına tanıklık etmiş Barış Annelerinin anlatılarına dayanmaktadır.

2 Aralık 2015 tarihinde Sur'da öldürüldükten sonra yaralı halde saatlerce bekletilen ve kan kaybindan ölen 15 yaşında lise öğrencisi Çekwar Çubuk ve annesinin gösterdiği ona ait indirimli öğrenci kartı.

Çekwar Çubuk'un ailesi 2014 ve 2015 tarihlerinde Çubuk'un üç defa gözaltına alındığını ve 'denetimli serbestlikten' bırakıldığını aktarmıştır. Bu gözaltılardan biri, katledilmeden 5 gün önce Çubuk'un öğrenci olduğu Türk Telekom Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde gerçekleşmiştir. Çubuk'un ailesi bu süreci şöyle aktarmıştır:

"Okuldaki müdür yardımcısı, adı Ayşegül, polis eşymiş. Çekwar'ın çantasında bomba var diye polisi arayarak ihbar ediyor. Okula polisler geliyor ve herkesin içinde hakaret ve küfür ediyorlar. Müdür yardımcısı çantasını alıp boşaltıyor. Eşyalarını yere atıyor. Çantada bir şey yok. O gün herhalde okulda arkadaşlarıyla halay çekmişler, şarkı söylemişler. Yaka paça orada gözaltına alıyorlar. 4 kişi ile beraber gözaltına alıyorlar. Tabii bir şey yoktu, bıraktılar."⁴⁷

2 Aralık 2015 tarihinde Sur'da öldürüldükten sonra yaralı halde saatlerce bekletilen ve kan kaybindan ölen 15 yaşında lise öğrencisi Çekwar Çubuk ve annesinin gösterdiği ona ait indirimli öğrenci kartı.

Ailesinin anlatılarına göre Çekwar Çubuk okulda bu şekilde terörize edilmiştir. Aile bunun ilk olmadığını daha önce de Çekwar'ın benzer uygulamalara maruz kaldığını şu şekilde eklemiştir:

“Adı Çekwar diye daha önce de hoca onu yok yazıyor ve okula gelmemiş diye mesaj çekiyordu. Gidip hocası ile konuşmuştuk. Savcı da o gözaltındayken, ‘oğlunuz terörist kod ad kullanıyor’ demişti. Ama Çekwar kendi adıydı, doğduğundan beri o ismi kullanıyorduk. Ben onu sevince ona Aliş diyordum.”

15 yaşındaki lise öğrencisi Çekwar, okulda bu şekilde fişlendiği için sürekli sorun yaşadığını aktaran aile, Çekwar'ın sürekli tehdit edildiğini ve hakaretlere maruz kaldığını aktarmıştır:

“Okulda bir kız kaybolmuştu. Dediler ‘gitmiş, katılmış’. Çekwar’ı suçlamışlar. Ensarioğulları’nın kızıydı. Bu aile bizi taciz etti. Kapıya geldiler, telefon ettiler, bir ay, Çekwar’ı iki defa alıp götürüp tehdit ettiler. Kaç defa gelip evimizi bastılar. Bazen 2-3 kişi geliyor, kapıyı çalıyor, tehdit edip gidiyordu. En son 20-30 kişi gece saat 12’de geldi kapımıza dayandı. Evde Çekwar’ın yakasını tutup boğazını sıktılar. ”

Bütün bu baskılardan sonra, Tahir Elçi öldürüldükten sonraki Pazartesi günü Çekwar'ın okula gittiğini, ondan sonra eve gelip çantasını alıp çıktığını ve bir daha eve gelmediğini aktaran aile, 2 Aralık Çarşamba günü Sur'da yasak kalktığı için çocuğunu bir daha görmediğini şu şekilde aktarmıştır:

“Yasağın başladığı gün saat 10’dan 4’e kadar Dağkapı’da bekledim. Bize dağılın dediler. Sabah yedi buçukta falan yaralanmış. Yanındakilere ‘annemi arayın’ diyor. Saat 9.30’da Sur’daki kadınlar onu taşıyor. Hastaneye götürmek istiyorlar, polis ateş ediyor kadınlara, ‘bırakın’ diyor. Kadınları geri gönderiyorlar. Çocuğumu saat 3’e kadar yaralı, orada yerde bekletiyorlar. Orada kan kaybından ölüyor. Beş buçuk saat orada bekletiliyor, üç buçukta hastaneye götürüyorlar. Otopsi raporunu aldım, ‘şarapnel parçası yanında bulundu’ diye yazmışlar, hâlbuki kadınlar onlara teslim etmiş. Çekwar ilkokul ikinci sınıfa giderken kaza geçirmişti, bacağı kırılmıştı. Keskin nişancılar o bacağından vurmuşlar, nasıl bir silah kullanmışlarsa, tek bir mermi bomba etkisi gibi bacadan vücuda yayılmış, koparmış, öyle beklerken çok kan kaybetmiş.”⁴⁸

Çocuğunun keskin nişancılar tarafından vurulduğunu söyleyen aile, daha önce gözaltındayken karakola gittiğinde polislin kendileriyle dalga geçerek “çocuğunu asmadık, öldürmedik” dediğini ve çocuğunun öldürüldükten sonra da Diyarbakır Valiliği’nin “biz Sur’da terörist öldürdük” açıklaması yaptığını aktarmıştır.

Sur’da yasak ilan edilmeden önce çatışmaların durması amacıyla canlı kalkan olmak için Sur’a

giden ve yasağın başladığı 2 Aralık 2015 tarihinden 11 Aralık 2015 tarihine kadar Sur'un yasaklı mahallelerinde kalan Barış Anneleri üyelerinin anlatıları, Çubuk'un ailesinin iddialarını doğrulamaktadır. Çekwar yaralandıktan sonra, özel hareket polisleri hastaneye götürülmesine izin vermemiş, yaklaşık 8 saat bekletilmiş ve kan kaybından yaşamını yitirmiştir. Çubuk'un yaralı bedenini taşıyan bir Barış Annesi, Çekwar'ın öldürüldüğü 2 Aralık 2015 Çarşamba gününü şu şekilde aktarmıştır:

Çekwar Çubuk'un yaralı halde saatlerce bekletildikten sonra kan kaybından öldüğünün kamuoyuna yansıyan görüntüsü.⁵⁰

“Çekwar yaralanmıştı. Beni tanıyormuş, fakat ben onu tanıımıyordum. Bana, ‘sen annemi tanıyorsun’ dedi. Yaralıydı. Ne yaparsak yapalım hastaneye yetiştirmemiz lazımdı. Omuzlarımızın üzerine aldık. Ben ve Barış Anneleri, bizim beyaz bayrak tutmuştu. Şimdi cezaevinde olan genç bir arkadaş bizimle. Battaniyenin içine sarmıştık ve iki tane odunla sarıp omuzlarımıza aldık. Başını kaldırıp, ‘Sen benim annemi tanıyorsun, anneme söyle ambulans çağırın’ dedi. ‘Kurban olurum sana, anneni tanıyorum’ dedim. ‘Tanıyorsun annemi’ dedi. (...) Ziyarete doğru olan kapıya götürdük, orada iki tane panzer vardı ve bize doğru geldiler. Yalvardım, ‘Allah için bu çocuğu hastaneye götürün, hastaneye yetiştirin, beni öldürün, al beni öldür, bu çocuğu hastaneye götürün’ dedim. Sonra özel hareketçiler küfür ettiler bana, ağza alınmayacak küfür ettiler. Barış Annelerinden, öldürülen Fatma Ateş de bizimle. Bana dedi ki, ‘Neden yalvarıyorsun bunlara, yalvardığın zaman bize pis küfürler ediyorlar’ dedi. Fatma Ana’yı ve beni orada dövdüler. Tüfeklerin uçlarıyla bizi dövüyorlardı. Ayaklarımızın dibine ateş açıyorlardı. Allah’tan bize isabet etmiyordu.

Sonra bizden aldılar. ‘Yere koyun’ dediler. Ben Çekwar’ı yere koydum. Battaniye ile üzerini örterken söyledim, ‘Allah aşkına daha çocuktur onu hastaneye yetiştirin. Onun yerine beni öldürün. Panzerin önüne geçip beni öldürün, ama onu hastaneye yetiştirin’. Bana dediler, ‘orospu, teröristleri getiriyorsunuz, sonra da Allah için diyorsunuz’. Ben dedim ‘Allahu biliyor musunuz, tanıyorsanız, bak size diyorum, beni öldürün onu götürün. Onu hastaneye yetiştirin.’ Tekrar bizi dövdüler ve pis küfürler ettiler. Namluların uçları Çekwar’ın üzerine doğrultup, ‘öldüreyim, öldüreyim mi’ diye söylendiler. Çekwar’ın rengi sararmıştı. Tekrar dönüp Çekwar’ın üzerine battaniyeyi örttüm. Tekrar silahı bana doğrulttular. Bir adam bize kapıyı açtı, ‘Abla içeri gir’ dedi. Ben içeri girmeyeceğimi söyledim. Yine kurşun sıktı, gidip adamın kapısına isabet etti. Duvara yaslandım. O orada kaldı. Ben ve bir Barış Annesi kaldık. ‘Geri dönelim, cenazenin yanında öldürsünler bizi’ dedim. Tekrar kurşun sıkıyorlardı, başımızı kaldırdığımızda kurşun sıkıyorlardı. Ve Çekwar saat 3’e kadar orada kaldı. Yaralı bir şekilde orada kalakaldı. Hastaneye kaldırmış olsaydılar, Çekwar halen yaşıyor olurdu. (ağlıyor)⁴⁹

Çekwar’ın ölümüne bu şekilde tanık olan Barış Annesi, bir süre ağladıktan sonra şöyle devam etmiştir:

“Onu panzerin önüne kadar götürdük, onlar bize doğru geldi. Ambulansın gelmesine izin vermediler. Ambulansa telefon açtık, ambulans nerede olduğunu söylüyordu, fakat izin vermiyorlardı içeri girmesine. Üç tane panzer vardı sokağın başında, iki tane beyaz akrep vardı, önümüze kadar geldiler. Çekwar ellerimizin üzerindeydi. Ben, Fatma Ateş ve başka bir anne vardı. Fatma Ana beyaz bez parçasını odunla sarmıştı, elinde taşıyordu. Ben ve Sur’da yaşayan bir arkadaş, birkaç anne odunlardan yaptığımız taşıyıcının önünü tutmuştuk, başını kaldırıp su istedi. Ben, ‘kurban olurum su yok’ dedim. Devlet güçleri bize ‘cenazeyi indiriyor musunuz, indirmiyorsanız hepimizi infaz edeceğiz’ dediler. Tek istediğimiz şey

Çekwar'ın hastaneye yetiştirilmesiydi. 'İndirin gidin' deyip bizi tehdit ettiler. Ne yaptılarsa gitmedik. Çekwar, 'beni geri götürün' dediği zaman rengi sararmıştı, korkuyordu, gözleri kapanıyordu, ayaklarımıza kurşun sıkıyorlardı. Saat 10'dan 3'e kadar Çekwar yaralı bir şekilde bekletildi. Ölene kadar orada bıraktılar öylece. Çocuğu hastaneye götürseydiler kurtulacaktı. Yaşı küçüktü, 15 yaşındaydı."

Fatma Ateş (55)

Sur'daki son ablukada 81 gün kaldıktan sonra öldürülen 55 yaşındaki Fatma Ateş. [Foto: Sertaç Kayar]

Fatma Ateş, 2 Aralık 2015'te ilan edilen son sokağa çıkma yasağından sonra 81 gün boyunca iki kızı ve eşi ile beraber abluka altındaki evinde kalmıştır. 19 Şubat 2016 tarihinde, aynı zamanda dayısının torunu olan⁵¹ ve abluka alanında habercilik yapan Dicle Haber Ajansı (DİHA) muhabiri Mazlum Dolan ile beraber Ateş'in eşi, iki kızı ve yine Sur'da yaşayan bir yurttaş olmak üzere toplam 6 kişi Sur'da açılan bir koridor ile çatışma bölgesinden çıkmıştır. Çıkmadan önce vurulan ve

yaralanan Fatma Ateş ambulansa alınarak hastaneye kaldırılmıştır. Ancak 55 yaşındaki Ateş yolda hayatını kaybetmiştir. Ancak hastane yetkilerinin basına yansıyan ifadelerine⁵² ve ailesinin verdiği bilgilere göre Ateş'in kan kaybından yaşamını yitirdiği öne sürülmektedir.

Abluka alanından çıkan Fatma Ateş'in iki kızı, kocası ve diğer iki kişi gözaltına alınarak tutuklanmıştır. Bu nedenle söz konusu kişilerin tanıklığına ulaşılamamıştır. Ancak, araştırma kapsamında görüşme yapılan ailenin diğer üyeleri, daha önce yaralı halde Çekwar Çubuk'u taşıyan ve bu nedenle özel hareket polislerinin fiziksel ve sözlü şiddetine maruz kalan Fatma Ateş'in ölümünü şu şekilde aktarmıştır:

"... Zaten amcamın oğlu ondan önce yaralanmıştı, mutfağın içinde olduğu zaman top mermisi geliyor, evlerinin içine düşüyor. Orada bir şarapnel parçası geliyor amcamın oğlunun karnına isabet ediyor, yaralanıyor. Herhalde yarası hafifti, 'ben iyiyim' dedi bize, biz görmedik. Şimdi hapiste ondan sonra görüncem [Fatma Ateş] yaralandı. Yaralandığı gün evden çıkmıştılar, evleri yıkılmıştı. Gitmiştiler bir arkadaşlarının yanına. Bir arkadaşı, Semiha, soyadını bilmiyorum, şimdi hapiste, o da yaralıdır. Görüncem 40 gün yaralı kaldı. O gün öğleden sonra yaralanmış saat 12.00'de. Gidiyor abdest almaya öğle namazı için. Avluya çıkıyor su getirmeye ve görmüyor kurşunun nereden geldiğini. Biri ayağına geliyor kurşunların. Yaranın ölüm yarası olmadığını söylüyorlardı. Biraz kan kaybediyormuş. Ambulansa koydukları zaman da demişti, 'beni merak etmeyin, ben iyiyim'. Ne olduysa yolda öldürdüler. (...) Kan kaybetsin diye Dağkapı'ya götürmüşler, oradan o halde almışlar Araştırma'ya [Araştırma Hastanesi] götürüne kadar"⁵³

Melek Alpaydın (38)

3 Ocak 2016'da, 38 yaşındaki Melek Alpaydın Sur'un abluka dışındaki İskenderpaşa Mahallesi Küçük Aktarlı Sokak'taki 3 katlı binanın ikinci katındaki dairede, sofrada yemek yerken evine isabet eden havan topu mermisi ile katledilmiştir.⁵⁴

Mahalle muhtarı Ali Ürün'ün verdiği bilgiye göre, Alpaydın, eşi ve üç çocuğu ile beraber, Sur'un Savaş Mahallesi'nde abluka başlayınca, İskenderpaşa Mahallesi'ne göç etmiştir.⁵⁶ Melek Alpaydın öldürüldükten sonra eşi, çocuklarını alıp Elazığ'a göç etmiştir.

İskenderpaşa Mahallesi'nde oturan ve ismini vermek istemeyen bir görgü tanığı, Melek Alpaydın'ın oturduğu evin hemen arka tarafında Özgür Yurttaş Derneği'nin⁵⁷ yer aldığını, devletin kolluk kuvvetlerinin orayı hedef alırken, top mermisinin Alpaydın'ın evine isabet etmiş olabileceğini aktarmıştır.⁵⁸ Ayrıca, Melek Alpaydın'ın ölümünden sonra eve isabet eden top mermisinin mahallede oturan Metin Eliçi tarafından alınıp Özgür Yurttaş Derneği'ne götürüldüğü ve bu nedenle Eliçi'nin gözaltına alınıp tutuklandığı mahallede oturanlar tarafından

aktarılmıştır. Araştırma kapsamında İskenderpaşa Mahallesi'nde oturan Metin Eliçi'nin eşi Ayşe Eliçi ile görüşme yapılmış, ancak korktuğu için, eşi hakkındaki söz konusu iddialarla alakalı konuşmak istememiştir.

Melek Alpaydın, İskenderpaşa Mahallesi'ndeki Küçük Aktarlı Sokak'taki evine isabet eden top mermisi ile kafası koparak katledildi. [Foto: DIHA]²⁵

Melek Alpaydın'ın ölümüne neden olan mermi. [Foto: DHA]²⁶

Mesut Sevikte (25)

Mesut Sevikte'in ailesi, 1993 yılında Lice'ye bağı bir köyde, evlerinin devletin kolluk kuvvetleri tarafından yakıldığını ve Mesut'un o zaman henüz 2 yaşında olduğunu aktarmıştır. O gün Lice'ye göç eden aile, daha sonra Diyarbakır'ın Sur ilçesine göç etmiştir. O günden bugüne Sur'da yaşayan aile, durumlarını şöyle anlatmıştır:

"Çok zor şartlarda bu süreci atlattık. Yani inanın benim anam altı aylık hamileyken bu pamuk tarlalarına gidip çalışıyordu. Biz öyle çalışıyorduk. Sonra burada dört ayaklıda kendimize bir market açtık. O gün bu gündür Sur'da yaşıyoruz. Bir çatal bir kaşığımız yoktu. Kendi imkânlarımızla, Mesut'un da imkânlarıyla, el emeğiyle bir ev kurduk, bir ev aldık Sur'da, bir market açtık. Sur'da yaşıyorduk."⁶⁰

Sur'da esnaf olan Mesut Sevikte, 2009'da 'KCK Operasyonları' sürecinde alınıp tutuklanmış, 3 yıl cezaevinde kalmış ve daha sonra beraat etmiştir. Beraat ettikten 15 gün sonra Suriçi'nde çalıştırdıkları markete gelen polislerce tekrar gözaltına alınmak istenmiştir. Aile bu süreci şöyle aktarmıştır:

"Cezaevinden çıkışın 15 gün sonrasıydı. Gözaltına almaya çalışıyorlardı, karşı koydum. 4-5 tane sivil polisti. Biz orada esnafız. Esnaflar da müdahale etti. 'Ne oluyor, ne diye Mesut'u gözaltına alıyorsunuz' dedik. [Polisler] Aynen şunu söylüyorlardı: 'Sen misin direkt beraat aldın çıktın!' Mesut artık kendi kararını kendi verdi. Bu devletle yaşamayacağı, bu devletle yürümeceğinin kararını verdi. Ve hendeklerin arkasına geçti. Hiç uzağa da gitmedi. Hemen kendi mahallesi, kendi dükkânı, kendi evinin önünde hendeklerin arkasına geçti."⁶¹

Mesut Sevikte'in ailesi yasağa 17 saatlik aranın verildiği 11 Aralık 2015 tarihinde Sur'dan çıkmış. Ancak Mesut mahallesinden çıkmayı reddetmiş ve kalmıştır. 23 Şubat 2016 tarihinde Mesut Sevikte'in ölüm haberi ailesine ulaşmıştır. Aile Mesut'un İsa Oran ile beraber Sur'da öldürüldüğü ve cenazelerin ise özel hareket polislerinin konuşlandığı Yavuz Selim İlköğretim Okulu'nda olduğu bilgisi almıştır. Ancak bu bilgiye rağmen aile 35 gün boyunca cenazeyi alıp defnedememiştir. Aile, Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'nde açlık grevine girer ve açlık grevinin 20. gününde savcı İHD'yi arayıp 'cenazeler hastanede gidip teşhis etsinler' der. Aile bu süreci şu şekilde değerlendirmiştir:

"Eğer bir şehirde 3 ay değil, 100 gün değil, bir şehirde 24 saat cenazeler yerde kalıyorsa, o şehirde namaz kılınıyor demektir. Maalesef AKP, Saray çetesi tarafından 105 gün cenazeler yerde bırakıldı. (...) O ani gerçekten bazen kafamdan atmayı, kafamdan çıkarmayı düşünüyorum aslında. Ama maalesef insan unutamıyor. İnsan bir tarafa da bırakamıyor. Cenazesi, hem onun hem İsa'nın görülerek teşhis edilecek

bir durumda değildi, dişlerini, kafasını parçalamışlardı. Her iki cenazeyi gördüğüm için söylüyorum, her ikisini de kaybolmayan bazı işaretlerden tanıyorum, yoksa öyle gözlerine yüzlerine bakarak teşhis edecek durumda değilsiniz.”⁶²

35. günün sonunda cenazesini alan aile, Mesut’un bedenine yüzlerce kurşun sıkıldığını, işkence edildiğini görmüş. [Mesut Seviktek’in ölü bedenine yapılan işkence ayrıntılı olarak ‘Ölü bedenlere yapılan İşkenceler’ bölümünde yer verilmiştir]

İsa Oran (21)

23 Şubat 2016 tarihinde, öldürüldükten 27 gün sonra cenazesi alınabilmiştir. İsa’nın ailesinin ve onun cenazesini gören kişilerin anlatımlarına göre, Oran’ın ölü bedenine vahşice işkence yapıldığı ortaya çıkmıştır. İsa Oran’ın haftalarca yerde kalmış ve işkence edilmiş ölü bedenini gören bir kadın şunu aktarmıştır:

Sur’da katledilip cenazesi 35 gün yerde kaldıktan sonra alınıp defnedilen Mesut Seviktek.

İsa Oran’ın işkence edilmiş ölü bedenine ait ailenin kamuoyu ile paylaştığı fotoğrafı⁶⁹

“İsa'nın kafasına kimyasal döküşler, kafası erimişti, dişleri ve gözleri vardı. Bize teslim etmeden hemen önce yapmışlardı.”⁶³

Dokuz Eylül Üniversitesi Kimya Bölümü öğrencisi olan 21 yaşındaki İsa Oran'ın ailesi, İsa'nın Kürt kimliğinden dolayı İzmir'de defalarca faşist saldırılara maruz kaldığını ve polis tarafından tehdit edildiğini aktarmıştır:

“Buca Emniyet Müdürü onun arkadaşlarından birini gözaltına alıyor, soruyor ‘İsa hâlâ burada mıdır? İsa ne bok yemeye hâlâ burada duruyor, ölümünü mü bekliyor?’ diyor.”⁶⁴

Aile, çocuğunun ölüm haberini almadan üç ay önce eve geldiğini, ölüm haberini aldıktan sonra ise 27 gün boyunca cenazeyi alamadıklarını aktarmıştır. Cenazeyi almak için İstanbul'dan Diyarbakır'a giden aile, burada açlık grevine başlayan baba Oran süreci şu şekilde aktarmıştır:

“Yavuz Sultan İlköğretim Okulu'nda katledildikleri ve cenazelerin devletin elinde olduğu bize ilk gün söylendi.. [Yerlerini bilmiyoruz demeleri] Hepsi oyundu. Vali Yardımcısı da söyledi, Vali de söyledi, bizzat savcı bana söyledi, 'kendi gücümüze söyleriz, ama oraya gittiğinizde başınıza bir şey gelirse devlet sorumlu değildir'. Bizi, aileden birilerini oraya çekip katletmek için onu yaptılar. (...) Anneleri kendimizden ayırmaya çalıştık, ayıramadık, yoksa biz [cenazeleri alabilmek için] ölüm orucu kararı almıştık. Bütün umudum kesildikten 10 gün sonra açlık grevine girmişim, 20 gün bu açlık grevi devam etti.”⁶⁵

Baba Oran tanınmaz halde olan cenazeye yapılan işkenceyi de şu şekilde aktarmıştır:

“[Suratına döküşler] kimyasal da olabilir, yakıcı bir madde de olabilir. Bu elden dökülmüş. Bu savaş esnasında yapılmış bir şey değil. Biz cenazeye baktığımız zaman, 30 gün yerde kalan bir cenazeden hâlâ kan akıyordu. Çünkü yeni kesilmişti. Karnında bir delik açmışlar ve bunu köpekle parçalamışlar, bağırsakları görünüyordu. Orada da taze kan duruyordu. Koldan et parçası alınmış. Muhtemelen köpek. Orada parça yok. Bu vahşilerle nasıl yaşanır? Bunların anneleri, babaları var, övündükleri çevreleri var. Kim bilir bunun üzerinde poz çektirmişler, yarın onu da basına yansıtabilirler.”

Mehmet Demirel (16)

Sur'da yasağın ikinci günü, 3 Aralık 2015 tarihinde 16 yaşındaki Mehmet Demirel'in özel harekât timleri tarafından düzenlendiği belirtilen operasyon sırasında Savaş Mahallesi'nde bulunan Dört Ayaklı Minare yakınında vurularak yaralandığı ve güvenlik güçleri tarafından hastaneye götürülmesine izin verilmemesi nedeniyle yaşamını yitirdiği ifade edilmiştir.⁶⁷ Demirel'in ailesi çocuğunu almak için 4 Aralık 2015 Cuma günü Sur'a gitmiş, fakat devletin kolluk kuvvetlerince cenazenin alınması engellenmiştir. O gün Demirel'in cenazesi uzun süre Dört Ayaklı

Minare'nin olduğu yerde bekletilmiştir. Ailenin ve sivil toplum temsilcilerinin bütün girişimlerine rağmen cenaze iki gün yerde kalmıştır, HDP'lilerin girişimleri sonucu 4 Barış Annesi, 5 Aralık 2015 tarihinde gidip cenazeyi alabilmiştir.⁶⁸

16 yaşındaki Mehmet Demirel, babası ile beraber inşaatta kalıp işçisi olarak çalışıyordu. İş dönüşü sürekli Sur'a gittiğini ve yaşağı başladığı gün yine Sur'da olduğunu akrabası şu şekilde aktarmıştır:

"Mehmet Demirel sabah erkenden kalkıp gitmiş. Zaten o gün Sur'a girmiş, o gün de yasaklandı. Babası gidemedi. Öbür gün haber geldi. Bir gece orada kaldı, ertesi gün haberi geldi. Çarşamba günü gitti, Perşembe günü haberi geldi. (...) Sur'u çok seviyordu."⁶⁹

Demirel'in komşusu Demirel'in göğsüne bir merminin değdiğini ve sırtından çıktığını aktarmıştır.⁷⁰ Demirel'in akrabası Mehmet Demirel'i şu şekilde anlatmıştır:

"Çok iyi bir çocuktü. Boylu posluydu. Kocamandı. Yaşı küçüktü, ama 25 yaşında gibi görünüyordu. Babasından daha uzundu. Babasına soruyorlarmış, 'bu oğlun mu kardeşin mi?' Babası 'kardeşim' diyormuş. (...) Bizim balkonda yatarlardı yazın. Biz onu seviyorduk. O da bizi seviyordu. Kızım da onu çok seviyordu. (...) Güvercinleri çok severdi. Çok iyi çok temizdi. Çok temiz ve iyi bir çocuktü. Hepimiz çok üzüldük."⁷¹

Aziz İlhan (47)

Aziz İlhan'ın eşi, 20 yaşında engelli oğlu (duymuyor ve konuşamıyor), 8 yaşındaki kızı ve kocası ile Sur'un Dabanoğlu Mahallesi'nde ikamet ettiğini, kocasının çekçekçi⁷³ olduğunu ve "Bazı günler 10-15 TL arasında para kazandığını, bazı günler boş kaldığını"⁷⁴ anlatmıştır.

16 yaşında Surda katledilen Mehmet Demirel

Sur'da katledilen 47 yaşındaki Aziz İlhan'ın cenaze töreninden⁷²

Aziz İlhan, 2 Aralık'ta başlayan abluka sırasında ailesi ile beraber Sur'da kalmış, 17 saat ara verildiğinde karısı ve çocuklarının çıkmasını istemiş, ancak kendisi çıkmayı reddetmiştir. Eşi yaşamlarını şöyle anlatmıştır:

"Sur'a ya barış olacak ya da gelmiyorum dedi, evimizi, Sur'u bırakmak istemedi. Biz alışkınız oralara [Sur'a], çünkü bahçeleri var. Bizim değil, başkası yapıyordu, biz gidiyorduk oralardan ucuz diye alıyorduk. Orada tanıdıklar var, gidiyorduk zahire alıyorduk, un alıyorduk [engelli], çocuğun maaşını alana kadar beni bekliyordu, borca alıyordum. Maaşımı alıyordum, veriyordum yani adam iyiydi. Eşimin çekçek arabası vardı, bir gün iş vardı, bir gün yoktu. 10 milyon 20 milyon kim verecek arabaya. Orası bize yakındı, gidiyorduk yoğurt, peynir ne desen gidip alıp getiriyorduk. Zaten kaç senedir diyorlardı yıkacaklar, yıkacaklar böyle oldu."⁷⁵

Eşi ve iki çocuğuyla 9 gün boyunca abluka altındaki Dabanoğlu Mahallesi'nde yaşananları ise şu şekilde anlatmıştır:

"Sadece ekmek almak için çıkıyorduk. Başta o kadar sıkı değildi, ama sonralar çok sıkı oldu. (...) Sur'daki insanların hiçbiri eşyalarını alamadı, o kadar sıkı olacağını bilemedi, 'geri döneriz, 2-3 gün gidip bir yere oturacağız geri geleceğiz' diyorlardı, bilmiyordu kimse bu kadar sıkı olacağını. Çarşı başına çıkamıyorlardı. Biz zahirelerimizi aldık, her şeyimizi aldık, daha sıkı oldu. Dedik çarşıya çıkmayacağız. Aldığımız zahireleri de orada bıraktık geldik."

İlhan'ın akrabası ise abluka sürecinde Aziz İlhan'ın iki defa yaralandığını aktarmıştır:

"Eniştem orada birkaç defa yara almıştı, bir ara dediler, keskin nişancılar onu hedef almış, saatine denk gelmişti, saati onu kurtarmıştı, bir iki defa da roketlerin parçaları bacağına değmişti, yaralıydı. Biz biliyoruz hedef aldıklarını, kasten yaptıklarını yani."⁷⁶

Ablukaya 17 saat ara verildiğinde iki çocuğu ile beraber çıkan İlhan'ın eşi, eşinin ölüm haberini şu şekilde anlatmıştır:

"Bize tam bilgi gelmedi, 2-3 defa değişik bilgiler geldi. Bir diyorlar şeydir, evin içinden alıp götürmüşler. Damadımız diyordu, 'oradakilerin kanından tatlı değil benim kanım, ben gelmiyorum Sur'da şehit olmak istiyorum.' Evin içinden almışlar götürmüşler, infaz edip bırakmışlar. Bazı kişiler de diyor ki, sokağın içinde infaz etmişler, yani doğru bilgi alamadık."⁷⁷

Aziz İlhan'ın öldürüldükten sonraki süreci de şu şekilde aktarılmıştır:

"[Öldürüldükten sonra] 12 gün hastanede kalmış. 3 gün Sur'da yerde kalmış, 12 gün de hastanede [mor-

gunda] kalmış. Ben telefonda gördüm, şok oldum, korktum, ibret etmişler, adamı infaz etmişler. Canlı görmedim, bana dediler 'sen kaldıramazsın'. Eşine göstermediler. Ben hiç bir tarafını tanıyamadım. Dedim, 'bu bizim damat değildir'. Amcamın oğulları görmüşler, telefonla çekmişler, sağ veya sol tarafıydı infaz ettikleri yerden, tanınmaz haldeydi."⁷⁸

İlhan'ın akrabası, kocasının ölümünden sonra eşinin ve çocuklarının psikolojisinin bozulduğunu ve onları yalnız bırakmak istemediklerini şöyle aktarmıştır:

"Çok fazla etkilenmiş, sürekli diyor 'babam gelecek'. Normalde annesinden çok babasını seviyor, düşkündür, sürekli babasının yanında yatıyordu geceleri. Söylememişiz halen, bilmiyor babasının vefat ettiğini."

Sur'da Katledilen, Cenazesi Aylarca Yerde Kalan Yurttaşlar

Sur ablukasında öldürülen Ramazan Ögüt, Rozerin Çukur, Cihat Morgül, Gündüz Akmeşe, Turgay Girçek, Hakan Arslan Mehmet Oruç, Welat Bilen, Erhan Keskin ve Erdal Tekin'e ait cenazeler zamanında alınıp defnedilememiştir. Aileler, İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'nde açlık grevi, Sümerpark'ta oturma eylemi ve son olarak Sur'da Dicle Fırat Kültür Merkezi'nde oturma nöbeti yaptığı halde, üç ile beş ay arası bir süre boyunca cenazelerini alamamışlardır.

Bu bölümde Sur'da katledilip ölü bedenleri aylarca yerde kalan ve defnedilemeyen yurttaşların hikâyelerine ve ailelerinin anlatılarına yer verilecektir.

Ramazan Ögüt (16)

16 yaşında bir lise öğrencisi olan Ramazan Ögüt, 30 Aralık 2015 tarihinde Hasırlı Mahallesi'nde güvenlik güçlerinin açtığı ifade edilen ateş sonucu öldürülmüştür.⁷⁹

Ailesi ölüm haberini aldıktan sonra cenazesini teslim alamayınca 28 gün açlık grevi yapmış, daha sonra Diyarbakır Sümerpark'ta cenazesini alamayan diğer ailelerin başlattığı oturma eylemine katılmıştır. Son olarak Sur ilçesinde yer alan Dicle Fırat Kültür Merkezi'nde yine diğer aileler ile beraber nöbet eylemi başlatılmıştır. Bu süre boyunca Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır Savcılığı ve devletin bütün kurumları ile defalarca görüşülmüştür. Ölümden 5 ay sonra, Paşa Hamamı yanında defnedilen Ögüt ile kimliği bilinmeyen bir kadın cenazesi, ailenin yer göstermesi sonucunda savcılık kararıyla 12-13 Mayıs'ta birer gün arayla çıkarılmıştır. Vücut bütünlüğü bozulan cenazeler otopsi için Diyarbakır Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne kaldırılmış, DNA testi için cenazelerden alınan örnekler 17 Mayıs'ta İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderilmiştir. 2 Haziran 2016 tarihinde ATK'den gelen DNA eşleşmesine dair yazıda cenazenin Ögüt'e ait olduğu kesinleşmiştir. Ögüt'ün cenazesi 4 Haziran 2016 tarihinde Bağlar Yeniköy Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Ailesi, Ramazan'ın bir gün okula giderken polisler tarafından darp edilerek gözaltına alındığını aktarmış ve halası ise bu gözaltında yaşananları ve işkenceyi şöyle aktarmıştır:

"Polisler bir ara onu götürdü. 4 polis üzerine toplandı. Başına kocuk geçirdiler. Onu yakalayıp adliyeye götürmüşlerdi. (...) Polisler ellerini kelepçeledi. Arkadaşları ile dövüşmüşlerdi. [O nedente] ellerini kelepçelemişler. Hapse koydular. 4 ay hapiste kaldı. 4 ay geçti. Dedi 'ben bir şey yapmadım, siz beni tutukladınız.' O zamandan sonra Ramazan değişti, okula gitmedi. Dedi 'devlet niye bu kadar Kürtlerin üzerine geliyor, niye bize bu kadar hakaret ediyorlar? Ben bu hakareti kabul etmem.' O zamandan beri kendine büyük gözüyle bakıyordu. Hakareti kabul etmiyordu. Biz diyorduk 'sen küçüksün.' Dedi 'okula gitmeyeceğim.' Ramazan diyordu, 'ben mühendis olacağım, ama bu haksızlıkları görünce kabul etmiyorum.' (...) Biz artık çocuklarımızı okula göndermeye korkuyoruz."⁸¹

Ramazan ölmeden kendisi ile konuştuğunu annesi şu şekilde aktarmıştır:

"Aynı o gecenin akşamında oldu. Beni aradı, dedi 'ana iyiyim, arkadaşım ile bir evdeyiz, iyiyiz, güzeliz, ben buradayım.' (...) Babasıyla konuştu, telefonu kapattı. (...) Bir kadın dedi, 'ben görmüşüm Ramazan battaniyenin içindeydi, kan akıyordu, Ramazan battaniyeyi kendine sarmıştı'..."⁸²

Ramazan'ın ablası, üzerinden dört ay geçtiği halde, kardeşinin cenazesini almak için ailenin girişimlerini şu şekilde aktarmıştır:

"87 gündür cenazemizi bekliyoruz, burada bekliyoruz. Ailemiz 28 gün açlık grevinde kaldı, şimdi öyle bekliyoruz. 87 gündür çaresizce bekliyoruz, hiçbir şey yok. Cenazemizi bile vermiyorlar. Cenazemiz yerde bekliyor öyle, 87 gün bir cenazenin yerde kaldığı nerede görülmüş? Hangi yerde, hangi Müslüman

topraklarında? Hiçbir yerde görülmedi, böyle bir şey! Daha önce 28 gün İnsan Hakları'nda (İHD Diyarbakır Şubesi) kaldık. Açlık grevinde 28 gün babam, halam, annem açlık grevinde kaldılar. Ne sabah, ne akşam eve gitmedik. Kardeşimle İHD'de nöbet tutuyorduk, evi görmedik. Belki 15- 20 aile var. Her aileden 50- 60 kişi geldi. (...) Biz bilmiyoruz biz neredeyiz... Biz bilmiyoruz insan mıyız... Yolda gidiyoruz ama nerede olduğumuzu bilmiyoruz. Yani ateşe girsek de bilmiyoruz. (...) Ondan sonra Sümerpark'ta oturmaya başladık. Daha sonra burada Dicle-Fırat'tayız."⁸³

16 yaşında Sur'da öldürülen Ramazan Öğüt ve dört ayı aşkın bir süredir cenazesini alamayan annesi⁸⁰

“Bir mezarı en azından olsun, gidip bir Fatiha’sını okuyalım”

Ramazan Ögüt’ün ablası cenazeyi alamadıkları için yas tutamadıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

“(…) Çaresizce bekliyoruz, insanlar yardım edin bize artık! Annemiz, babamız çürüdük artık, bittik. Canlısından vazgeçtik, artık ölüsüne bile razıyız. Bir mezarı en azından olsun, gidip bir Fatiha’sını okuyalım. Son bir kez görme umuduyla, o da gitti artık, onu son bir kez göremeyeceğiz. Nasıl oldu, ne oldu çocuğumuza? 16 yaşındaki bir çocuk ne yapmış olabilir ki, en fazla? Hiç kimse ses çıkarmıyor, kimse acımıza ortak olmuyor, kimse sesimizi duymuyor. Sanki hiç yokmuşuz gibi... Bu tarafa bakıyoruz; çatışma, savaşın ortası... İki adım ötede, hiçbir şey yokmuş gibi... Kimse umursamıyor, kimse bir şey demiyor, insanlık bu değil ki... Vicdanen de olsa insan biraz o annenin acısına bakar, bir şeyler söyler, hiç... Annem evde durmuyor, annem ev nedir bilmiyor, babam yine öyle... Bir babanın en çaresiz kaldığı bir yerdeyiz.”⁸⁵

Ramazan’ın cenazesinin nerede olduğunu, ne durumda olduğunu bilmedikleri için cenazenin tamamen tahrip olmuş olabileceğinden korktuklarını halası şöyle aktarmıştır:

“Onları kediler mi yedi, köpekler mi yedi, ne olmuş bilmiyoruz. Çuvallara koymuşlar, kamyonlarla, milletin çöpüyle mi götürmüşler, bilmiyoruz. Biz buradayız, onlar surların ardında. Dört tarafı onun telleri, onun vahşileri, ne bilelim. Kimse bilmiyor. Aileler burada, hiçbiri bilmiyor. (...) Yerde bırakıyorsunuz, bari morga atın biz gidelim hastaneden, morgdan alalım. Öyle de yapmıyorlar. Kemiklerimizden korkuyorlar, kemiklerimizi de vermiyorlar. Kemiklerimizi alıyorlar, onlardan korktukları için ateş bırakıp yakıyorlar. Kemikler size ne yapacak? Diyorlar ‘kemikler dirilir tekrar terör olurlar.’ Kemiklerimizi de yakıyorlar, acımızı söylemediğimiz kimse kalmadı; ama boş. Biz bunu affetmeyeceğiz. Hiç gördün mü bir cumhurbaşkanı kadim şehirlerin içinde tank top patlatıyor. Köy değil, dağ değil, şehrin içinde tank top patlatacağın, milletini öldüreceğsin. Kadınları, yaşlıları, çocukları öldürüyorlar, diyorlar ‘teröristleri öldürdük.’ Onlar çocuklular terörist değil. Kadınları öldürüyorlar, çocukları öldürüyorlar, yaşlıları öldürüyorlar, ihtiyarları öldürüyorlar. Öldürdün öldürdün, neden onlara işkence ediyorsun, bedenlerini neden paramparça ediyorsun, çırlıçıplak soyuyorsun. Öldürüyorsun, niye paramparça edip onların bedenini teşhir ediyorsun? O kadar Kur’an’ı eline alıyor.”⁸⁶

Rozerin Çukur (17)

Diyarbakır Fiskaya Mahallesi’nde oturan lise son sınıf öğrencisi Rozerin Çukur henüz 17 yaşındayken, 8 Ocak 2016 tarihinde Sur’da ‘keskin nişancılar tarafından’⁸⁷ katledilmiştir. Rozerin Çukur’un kimliğinin belirlenmesine dönük yapılan DNA eşleşme sonuçlarının, cenazelerinin buldukları yerden birlikte çıkarılıp sonrasında defnedilen Ramazan Ögüt ile birlikte geldiği, ancak bu bilginin Çukur ailesinden bilinçli olarak gizlendiği iddia edilmektedir. Sur’da-

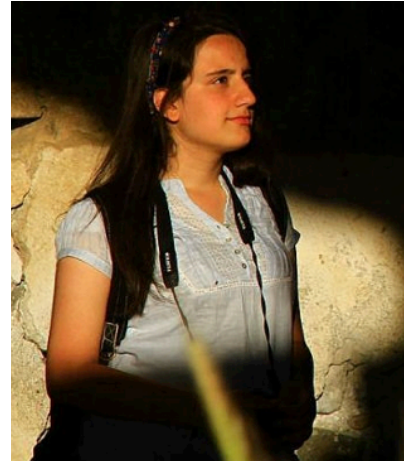

ki Paşa Hamamı bahçesinde 12-13 Mayıs'ta çıkarılan iki cenazenin doku örnekleri, kimlik tespiti için 17 Mayıs'ta İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderilmiştir. ATK, yapılan incelemenin sonuçlarını 2 Haziran Perşembe günü Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na iletmesine rağmen, sadece Ramazan Öğüt'ün kimliğinin belirlendiğini belirtmiş, sonucu öğrenmek için gelen Çukur'un ailesine 'eşleşme olumsuz' yanıtı verip, aileyi geri göndermiştir. Bir kez daha başvuruda bulunmak üzere adliyeye gelen Çukur ailesi ise kendilerine teslim edilen 2 Haziran tarihli resmi belgede, kızlarının DNA eşleşmesinin sonuçlandığını fark etmiştir. Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, 3 Haziran Cuma günü Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne yazı göndererek, sonucu belli olmasına rağmen teşhisi yapılmadığını ileri sürdüğü Çukur'un cenazesinin Kimsesizler Mezarlığı'na defnedilmesi talimatı verdiğini öğrenen aile; çocuklarının cenazesinin Kimsesizler Mezarlığı'na defnedilmesinin önüne geçmek için

Sur'da öldürülen çocuklarının cenazelerini almak için İHD Diyarbakır Şubesi'nde açlık grevine giren aileler.⁸⁴

17 yaşında Sur'da öldürülen lise son sınıf öğrencisi Rozerin Çukur. [Foto: Sertaç Kayar]⁸⁰

savcılıktan hemen ‘defin kâğıdı’ olarak cenazelerini teslim alabilmişlerdir. Rozerin’in cenazesi 7 Haziran 2016 tarihinde Dicle ilçesine bağlı Heridan Köyü’nde defnedilmiştir.⁸⁸

Diyarbakır’ın Ofis semtinde okula giden Rozerin’i annesi şu şekilde anlatmıştır:

“Üniversitede okuyup psikolog doktoru olmak istiyordu. Okumayı çok seviyordu. Okulu çok seviyordu. Çantayı seviyordu. Kalem defterini çok seviyordu, çok önem veriyordu. Okuyordu. Okumaktan başka bir şeyi yoktu, bilgisayarın başındaydı. Çok sakin bir çocuktü. Çok duygusaldı. (...) Fotoğraf atölyelerine geçtiğimiz kış, cumartesi pazar Sertaç Hoca’ın yanına kursa gönderdik. Resim çekiyordu, bazen çıkıp çekiyordu, mahallede resim çekiyordu. Fotoğraf makinesini çok seviyordu. Fotoğrafçılık çok seviyordu. Hikâye yazmayı çok seviyordu, kitap okumayı çok seviyordu Rozerin. (ağlıyor)”⁸⁹

Annesi, Rozerin’in Sur’da ablukaya 17 saat ara verilen 11 Aralık günü evden arkadaşı ile görüşmek için çıktığını, daha sonra ona bir daha ulaşamadığını ve sonra da ölüm haberi aldığını şu şekilde aktarmıştır:

“Rozerin, üniversite sınavlarına hazırlanıyordu. Üniversite sınavları için arkadaşının yanına gitti. Sur’a bir kalem, bir defter, bir telefon, bir kimliği ile girdi. Uğraştık, telefonla aradık, aynı gün telefonu kesildi, hala da telefonu onunladır, kimliği onunladır, hiçbir şey yapamadık. Ondan sonra bilmiyorum kaç gün sonra, televizyonda ismi okundu. Rozerin keskin nişancılar tarafından Sur’da katledildi. Artık ondan sonra haber alamadık. 3 ayını dolduruyor.”⁹¹

Görüşme yaptığımız dönemde 4 ayı aşkın bir süredir kızının ölü bedeninin nerede ve nasıl olduğunu bilmeyen, defnedemeyen anne Çukur bu süreci şöyle dile getirmişti:

“İlk önce Valiliğe 300’e yakın imza verdik. 20’ye yakın dilekçe verdik. Ondan 3 gün sonra bir koridor açıldı. Dedi, ‘gidin, cenazenizi alın, heyetle beraber.’ Heyet nasıl içeri girdi girmedi, silahlarla üzerlerine saldırdılar, topla...”

Çektiği büyük işkenceye rağmen barış istediğini dile getiren Fahriye Çukur:

“Cenazemi istiyorum! Ben barış olsun istiyorum. Diyarbakır eski haline gelsin istiyorum. Tüm ablukalar kaldırılın, bütün bu eziyetler, bu savaşlar milletin üstünden kalksın, cenazemi versinler. Cenazemi istiyorum. Hafriyatları taşıyorlar, bizim için çok büyük bir acıdır... Diyoruz hafriyatlarla çocuğumuzu götürüp de yeraltına gömüyorlar, tek korkumuz odur. Ondan böyle bir an evvel cenazemi istiyorum, cenazemi istiyorum, cenazemi istiyorum, barış istiyorum.”

Cihat Morgül (14)

14 yaşındaki ortaokul son sınıf öğrencisi Cihat Morgül, 6 Şubat 2016 tarihinde Sur'da yaşadığı mahallede katledilmiştir. Cihat Morgül'ün de cenazesinin arasında bulunduğu Sur'dan çıkarılan cenazelerin bir kısmı Gaziantep Adli Tıp Kurumu'na götürülmüştür. Daha sonra DNA eşleşme sonuçları beklenmeden devlet tarafından Gaziantep Belediye Mezarlığı'na defnedilmiştir. DNA işlemlerinin tamamlanmasının ve teşhisin ardından cenaze Morgül'ün ailesi tarafından alınarak Diyarbakır'a getirilmiş ve 13 Mayıs 2016 Cuma günü, 16 Ocak 2016 tarihinde öldürülen Turgay Girçek ile yan yana Yeniköy Mezarlığı'na defnedilmiştir. Morgül'ün cenazesi öldürüldükten tam 103 gün sonra defnedilebilmiştir.

Cihat Morgül'ün ailesi ablukadan önce Sur'un Fatihpaşa Mahallesi'nde ikamet etmekte olduğunu aktarmıştır:

Sur'da katledildikten sonra aylarca cenazesi yerde kalan Cihat Morgül'ün aylardır nöbette olan annesi ve kızkardeşi³⁴

“Hadi boşaltın dediler, o zaman çıktık. Fatihpaşa'daydık. Ama hangi aydı, hangi tarihi bilmiyorum. Benle kayınbabam beraberdik, biz de çıktık. Ablukada en son kalan bizdik. Dediler çıkın. Biz çıkmak istemedik. Bize 'zorla da olsa çıkacaksınız' dediler. Bizde mecbur çıktık.”⁹²

Aile Sur'dan çıktığı gün, 14 yaşındaki Cihat ailenin deyişiyle ‘kayboluyor’, ondan sonra ölüm haberi geliyor. Annesi süreci şöyle anlatmıştır:

“Fatihpaşa'da [abluka başladığında] oğlum da bizimle eşya taşıyordu, sonra arada kayboldu. Aradık bulamadık. Sonra Sur'da ölüm haberini aldık. Her kapı çalışında bir ümit, 'işte bir yerde abluka kaldırılmamış, ama belki bir yerden çıkıp gelir' diyordum. En son bizim kapıda kaldı ölüm haberi. Benle kızım [5 yaşında] beraber kapı sesine fırladık. Dedim 'git aç, git aç abi geldi'. O sevinçle gidip kapıyı açtı, ama en son bizim kapıda kaldı ölüm. Kızım dedi 'anne gel bir günlüğüne Silvan'a gidelim'. Dedim, 'hayır ben gelmem, oğlum gelmeyene kadar ben gelmek istemiyorum. Gelsem oğlumu da kendimle beraber getiririm.' Mesut Sevikte öldürüldüğünde televizyondan öğrendik cenazeleri çıkartıyorlar. Ben dedim gidip bakayım Sur'a girebilecek miyim? Gittim gene bırakmadılar. Dedim 'bir iki saatliğine açıldı, bırakın gideyim' polisler dedi 'alanı boşaltın'. Bizde çıktık geldik. Bir fırsat bulsaydım gidip oğlumu alırdım. Ama gidemedik. En son ölüm haberi bize geldi. Ölüm haberini duyduk televizyonda. 6 Şubat'ta öldürüldü. Onu da televizyonda öğrendik.”⁹³

14 yaşındaki Cihat Morgül'ün annesi cenazesini almak için aylardır nöbetini tuttuğu oğlunu şu şekilde anlatıyor:

“Benim oğlumun yeri bambaşkaıydı. Benim ilk göz ağrımdı. Benim kaç tane evladım olsa hiç biri onun yerini alamazdı. Hani herkes kendi yerindedir. Bir de okula gidiyordu. Yedinci sınıftaydı. Daha liseye gidecekti. Tam sevinecek zamanına gelmişti, doyamadım. Maşaallah bir boy atmıştı. Diyordu, 'anne iki seneye kadar seni geçeceğim'. Diyordum, 'oğlum şimdiden geçmişsin'. Ama gençliğine doyamadı. Ben de ona doyamadım.”⁹⁵

“Bir Mezar Taşımız Olsun”

Diğer aileler gibi Kadriye Morgül de çocuğunun cenazesini alamadığı için yasını tutamadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bir ay geçti biz cenazelerimizi istiyoruz. Bu abluka da kaldırılmış, ama cenazemizi vermiyorlar. Kemik bile olsa versinler. Ben evden buraya kadar geliyorum. Sur'a giremiyorum. Oradan buraya kadar ağlıyorum. Şu ana kadar Sümerpark'taydık, görmüyorduk bir yeri, ama yakına gelmişim. Bir düşünün gidip başvuruyoruz Fatihpaşa'ya, Dabanoğlu'na kadar yürüyemiyorum. Ben buraya kadar ağlıyorum. Benim zoruma

giden o. Beş dakika içeri gidip cenazemi alamıyorum. Kemikse de cenazemizi versinler. Yani bir mezar taşımız olsun. Cenazelerimiz çürüdü. Bir de bu barikatlar kalkmış ablukaları da kaldırsınlar ki, gidip cenazelerimizi alalım. Newroz'da herkesin Sur'a yürümesini istiyorum. Cenazelerimizi alalım. Bir de baş olsun istiyorum. Bizim yüreğimiz yanmış başkalarının da yanmasın."⁹⁶

Gündüz Akmeşe (28)

Sur'da katledilen çocuklarının cenazelerini almak için aylarca nöbet eylemini sürdüren aileler⁹⁷

Gündüz Akmeşe, 11 Aralık 2015 Cuma günü ablukaya 17 saatlik ara verildiği sırada annesi ile birlikte Sur'da ikamet eden kız kardeşini almaya gitmiştir. Annesi ve kız kardeşi o gün Sur'dan çıkmış, Gündüz ise Sur'da kalmıştır. 16 Aralık 2015 tarihinde Sur'da devletin kolluk kuvvetleri tarafından katledilmiştir.

Sur'dan çıkarılan cenazelerin bir kısmı Gaziantep Adli Tıp Kurumu'na götürülmüştür. Daha sonra DNA eşleşme sonuçları beklenmeden devlet tarafından Gaziantep

Belediye Mezarlığı'na defnedilmiştir. DNA işlemlerinin tamamlanması ve teşhisin ardından cenaze Akmeşe ailesi tarafından alınarak Diyarbakır Yeniköy Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Annesi 1990'lı yıllarda Kulp'tan savaş göçü ile Diyarbakır'a geldiklerini şu şekilde anlatmıştır:

"Bugün acı var. Valla ben bilmiyorum Amed nedir, diğeri nedir? Ben hiç içerden dışarıya çıkmayı bilmiyorum. Biz eskiden köydeydik, köyerimizi yaktılar, evlerimizi yaktılar, hayvanlarımızı yaktılar, (em tut u rut kırın) soyup soğana çevirdiler buraya geldik. Biz şimdi buraya geldik burada da bizi öldürüyorlar. (...) 'Siz terörü besliyorsunuz, siz teröre yemek veriyorsunuz' diye ateş attılar evimize, evimizi yaktılar, bizi buraya koydular burada da bizi öldürüyorlar. Valla biz oradan kaçtık, elimizde bir şey yoktu. Kocam fakir, kocam ameledir. Bu üç aydır dışardayız. Valla ekmek yok ki yiyelim. Seyrantepe'yi belki görmüşündür, Ape Musa'nın yeri, bilmiyorum geldin mi Ape Musa bizim evin önünde öldürülmüştü."⁹⁹

Gündüz Akmeşe'nin yeni evlendiğini eşi ile beraber Diyarbakır'ın Huzurevleri semtinde oturduğunu ve plastik fabrikasında işçi olduğunu şu şekilde aktarmıştır:

"Biz o gün [11 Aralık 2015 Çarşamba günü] birlikteydik, o içinde kaldı, ben çıktım, bilmiyorum ne oldu. Onun eşi vardı, yeni evlenmişti, evi vardı. O ayrı evde oturuyordu. Valla kendine ev tuttu, o evin de 2-3 taksiti kalmış, Hiç onu ziyarete gidemedim. Taksit parası ölüm parası oldu."¹⁰⁰

Gündüz Akmeşe'den bir yaş büyük abisinin de 8 aydır "yardım yataklıktan" cezaevinde olduğunu söyleyen anne, ekonomik durumlarının kötü olduğunu şu şekilde aktarmıştır:

"Biz oradan [Seyrantepe'den] yürüyerek buraya [Sur'a] gelip, yine yürüyerek gidiyoruz, kocam amele, paramız yok, bir şeyimiz yok."

Akmeşe Sur'da kaldıktan 5 gün sonra, 16 Aralık tarihinde öldürülüyor. Annesi ölümünü şu şekilde anlatmıştır:

"Diyorlar içerideydi. Bazen 8 kişi çıkarıyorlardı. Bazen 7 kişi çıkarıyorlardı. Diyorlar bir kısmını Malatya'ya götürmüşler, bir kısmını Elazığ'dır nedir oraya götürmüşler. 15 kişiden 3 kişi çıkarmışlar."

Annesi cenazeyi almak için açlık grevine girdiklerini, ancak aylardır hala cenazenin yerde kaldığını şu şekilde anlatmıştır:

"Biz bilmiyoruz var mı yok mu? Dediler şehit düşmüş, o kadarını biliyoruz. Biz bir şey doğrulamadık. Biz o vakit [Sur'a] gelemedik, oralarda oturduk, kaç gün Sümerpark mıydı neydi, bir hafta oradaydık nerdeyse. (...) Bize cenazeyi versinler, bu kaç defadır kar yağdı, buz tuttu, yine kar yağdı yine, yine güneş vurdu,

yağmur yağıyordu, yine hava güzelleşti cenaze yerde kaldı. Bize kemiklerimizi versinler alıp gidelim evimize başka bir şey yok.”

Aylardır çocuğunun cenazesini alamayan anne ilk olarak barış istediğini söylüyor:

“Biz barış istiyoruz, cenazeler gelmesin. Biz dert gördük başka kimse görmesin, biz acı çekiyoruz başkası yaşamasın. (...) Dursun bu kan dursun, ne asker öldürsün ne bizimkiler öldürsün. Annelerin kalbi kırılmasın, barış olsun, ben barış istiyorum, başka bir şey istemiyoruz, biz kendimize barış istiyoruz, biz fakiriz, savaşıcak gücümüz yok. Bende şeker hastalığı var, ben öğlen buraya geliyorum akşam acile gidiyorum. Biz ne isteyeceğiz, biz barış istiyoruz başka bir şey istemiyoruz.”¹⁰¹

Ailelerin Sürece Dair Beklentileri

Sur'da yaşanan ölümlerin neredeyse tamamı hak ihlallerini de barındırmaktadır. Günlerce yerlerde bekletilmekten, hafriyatla birlikte atılmaya kadar insani değerleri yok sayan uygulamalar sonrasında aileler, bu süreçten çok ciddi bir şekilde etkilenmişlerdir. Yaşanan acılara rağmen aileler nezdinde dikkat çekilen husus ise savaş ve çatışmaların sona erdirilerek, ölümlerin bir daha yaşanmaması için barışın bir an önce tesis edilmesi yönünde olmuştur.

Sur'da hayatını kaybeden Rozerin Çukur'un annesinin dokunaklı beklentisi barış odaklı:

“Ben barış olsun istiyorum. Diyarbakır eski haline gelsin istiyorum. Bu ablukalar kaldırılsın, bütün bu eziyetler, savaşlar milletin üstünden kalsın, cenazemi versinler. Cenazemi istiyorum.”

Oğlu Gündüz Akmeşe'nin cenazesini alabilmek için fotoğrafını aylarca elinde tutup diğer ailelerle nöbet tutan annesi⁹⁸

Sur'da hayatını kaybedenlerin yakınları, savaşta kendi çocuklarını yitirdiklerini, ama ölümlerin bir daha yaşanmaması temennisinde bulunarak, barıştan başka bir beklentilerinin olmadığını vurgulamışlardır:

"Biz barış istiyoruz, cenazeler gelmesin. Biz dert gördük başka kimse görmesin. Biz acı çekiyoruz başkası yaşamasin. Dursun bu kan, ne asker öldürülsün ne bizimkiler öldürülsün. Annelerin kalbi kırılmasın, barış olsun, ben barış istiyorum. Başka bir şey istemiyoruz. Bende şeker hastalığı var. Öğlen buraya geliyorum, akşam acile gidiyorum. Biz ne isteyeceğiz, barış istiyoruz."

"Barış olsun. Bu ablukayı da kaldırsınlar. Cenazelerimizi versinler. Diyarbakır halkına çağırım; Sur'a yürüsünler ve cenazelerimizi alsınlar. Bizim yüreğimiz yandı başkalarının da yanmasın."

1990'lı yıllarda Lice'de köyleri yakılıp boşaltıldıktan sonra göç ettikleri Sur'da yaşamını yitiren Mesut Seviktekinin yakınları da yapılanların hesabının verilerek, Kürtlerin taleplerinin yerine getirilmesini istemiştir:

"Yıllardır söylüyoruz bunu, bu halk ayrılmaktan, bölünmekten yana değildir. Sorunun masada müzakere ile çözülmesinden yanadır. Kardeşçe yaşanmasından yanadır. Anadilde eğitim denildiğinde, bu ülkede maalesef taşlar yerinden oynuyor. Bu ülkede Kürtçe anadilden kimse bahsedemez. Bal gibi bahseder. AKP, masada bırakmış olduğu 10 maddeye şu an dönmek istiyor, ama olmadı. Kürtler şu an 10 maddeye razı değiller. Kürtler büyük bedeller verdiler. Onun için talepler artık 10 maddelik talepler değildir, ama ayrılmak da değildir. Verilmeyen hakları bir an önce, bu yapmış olduğu zulümlerin, uygulamaların hesabını vererek kabul edeceksiniz."¹⁰²

Abluka Sürecinde Sağlık Kurum ve Görevlileriyle Yapılan Görüşmeler

Abluka süresince yaşanan sağlık hakkı ihlalleri ile ilgili bilgi alabilmek için Diyarbakır'da bulunan Sivil Toplum Örgütleri ve Sağlık Emekçileri ile yapılan görüşmelerde, 2015 yılında başlayan bu sürecin il genelinde, büyük yıkımlara sebep olduğunu aktarmışlardır. Sur ilçesinde bulunan Aile Sağlığı (ASM) ve Toplum Sağlığı Merkezlerinin (TSM) sayısı, çalışan personel sayısı, baktıkları hasta sayıları ile abluka sürecinde mevcut bu ASM ve TSM'lerin karargâh olarak kullanılması, abluakanın hala kısmen devam ettiği, bu süreçte söz konusu bu sağlık merkezlerinin karakola çevrilmesi ile ilgili Diyarbakır Tabipler Odası ve Sağlık Emekçileri Sendikası Başkanları ve sendika çalışanlarının aktarımları şöyle olmuştur:

"Yasağın başladığı ilk günlerde Sur'da 3 ASM'miz (Aile Sağlığı Merkezi) kapatıldı. Bunlar Mardinkapı, Daba-noğlu ve Yenikapı. Bu Sağlık Ocaklarında 9 tane birim var. Bu birimlerin nüfuslarının 4000 olduğunu

düşünürsek yaklaşık 33-34 bin nüfusa hizmet veren aile hekimlikleridir. Şimdi bunlar kapatıldı, fiili hizmet veremez oldular. Abluka süresince Sur ilçesindeki ASM ve TSM'lerde bulunan hekim arkadaşlarımızın hepsi çalıştıkları yerleri boşaltmak durumunda kaldılar. Bazılarının bilgisayarları kırıldı, çalındı ya da tahrip edildi. Bilgisayarlarındaki hastalara dair tüm verilere de artık ulaşamıyorlar. Halk Sağlığı Müdürlüğü ile yaptığımız görüşmelerimizde, bu Aile Hekimlerinin eski sağlık müdürlüğündeki bir yere çağırdıklarını ve bu hekimlerin hastaları ile iletişime geçmelerini önermişler. Ama hastaların iletişim bilgileri olmadığı için hasta ile hekim arasındaki bağ kopmuş, hekimlerin elindeki veriler de çarçur olmuş. İlk günden son güne kadar orada birinci basamak sağlık hizmetleri adını verdiğimiz aşılama, gebe takipleri, emziren annelerin takibi, kronik hastaların takibi vs. hepsinde aksama meydana geldi."

Abluka süresince devletin kolluk güçleri tarafından karargâh olarak kullanılan sağlık kurumları ile ilgili şunlar aktarılmıştır:

"Şimdi ciddi olarak üzerinde durmamız gereken konu şu: 6 mahalle dışında Sur'un diğer bölgelerinde de yasak kısa bir süre de olsa uygulandı. O dönemde özellikle eski tekel binası civarındaki ASM boşaltılıp karakol yapılmak istendi. Halk Sağlığı Müdürlüğü ve söz konusu ASM ile ilgili Valilik, Halk Sağlığı Müdürlüğü ve ASM'nin bağlı olduğu Toplum Sağlığı Merkezi arasında, bu konu ile ilgili, yani kurumun "polis merkezine çevrilmesi" sebebiyle bir kaç yazışmanın yapıldığını da biliyoruz. Hukuki olarak burayı boşaltma gibi bir durumları yok aslında, burası en fazla kira kanunu sözleşmesi ile boşaltılabilir ve bu da yıllarca sürecektir mahkeme kararı ile olabilirdi. Ama ilginç bir şekilde bir gece ansızın binaya hırsız girdi, yakıldı. Kim yaptı, niye yaptı, bunu bilemiyoruz, ama sonuçta fiili olarak boşaltıldı. Şimdiki durumu nedir bilemiyoruz. Ama sağlık hizmeti verilemiyor. Şu anda Suriçi'nde

sadece İskender Paşa Sağlık Ocağı açık, diğer sağlık ocaklarının aile hekimleri birer ikişer dönüşümlü olarak oraya gidiyor gelen tüm hastalara hizmet vermek için. Diyarbakır Valiliği, Diyarbakır Halk Sağlığı Müdürlüğü ve Türkiye Halk Sağlığı Kurumu arasında geçen yazışmalarda, bu sağlık merkezlerinin tamamıyla karakola çevrileceği gözler önüne serilmiştir.”

Konuyla ilgili yasal süreç hakkında ise HDP Milletvekili İmam Taşçier adına Başbakanlık Bilgi Edindirme Merkezi'ne yapılan başvuru sonucu cevaben gelen bilgilere göre; Emniyet Müdürlüğü tarafından 12.01.2016 tarih ve 37732461.12819(81720)-20 sayılı Valilik oluru eki ile kamu düzeninin kalıcılığı ve halka güvenlik hizmeti vermek üzere “kalıcı polis güvenlik noktaları” inşa edilinceye kadar Sur Alipaşa (1 nolu) Aile Sağlığı Merkezi binasının İl Emniyet Müdürlüğü'ne tahsis edilmesi istenmiş, bunun üzerine 18.01.2016 tarih ve 73148353-807.01-E.39 sayı ile Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı'na yazı yazılmıştır. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı, 22.01.2016 tarih ve 58271140-622.02-E.108 sayılı yazı ile “bahse konu bölgede sağlık hizmeti sunulacak fiziki şartlara haiz kiralanacak taşınmaz bulunmadığından Alipaşa Aile Sağlığı Merkezi'nin (1 nolu) daha sonra iade edilmek şartı ile geçici polis kontrol noktası olarak kullanılması kurumumuzca uygun mütalaa edilmiştir” şeklinde cevap vermiş ve bunun üzerine de 29.01.2016 tarih 73148353-813.01.01.02-E.59 sayılı yazı ile Sur Toplum Sağlığı Merkezi'ne yazı yazılıp geçici süre ile ivedilikle boşaltılması gerektiği bildirildiği öğrenilmiştir. (EK-2)

Emniyet Müdürlüğü tarafından 5.01.2016 tarih 37732461.12819.(81720) -01 sayılı Valilik oluru eki ile kamu düzeninin kalıcılığı ve halka güvenlik hizmeti verilmek üzere Kalıcı Polis Güvenlik noktaları inşa edilinceye kadar Bağlar Nühket Coşkun (2 nolu) ve Sakarya (3 nolu) Aile Sağlığı Merkezleri binalarının Emniyet Müdürlüğü'ne devredilmesi istenmiş, bunun üzerine 8.01.2016 tarih ve 73148353-807.01-E.21 sayı ile Türkiye Halk Sağlığı Kurumu'na yazı yazılmış, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı 22.01.2016 tarih ve 58271140-756.99-E.109 sayılı yazı ile “bahse konu bölgede sağlık hizmeti sunan Bağlar Nühket Coşkun (2 nolu) ve Sakarya (3 nolu) Aile Sağlığı Merkezlerinin geçici polis güvenlik noktası olarak kullanılması kurumumuzca uygun mütalaa edilmiştir” şeklinde belirtilmiş, bunun üzerine de 8.01.2016 tarih ve 27371765/807.01/41 sayılı yazı ile Bağlar Toplum Sağlığı Merkezi'ne yazı yazılıp, söz konusu Aile Sağlığı Merkezlerinin ivedilikle boşaltılması gerektiği bildirilmiştir. Söz konusu bölgede sağlık hizmetlerinin aksamaması için aile sağlığı merkezlerimizde görev yapan aile hekimlerimiz yeni yerlerine geçene kadar nüfuslarına en yakın bölgelerdeki diğer Aile Sağlığı Merkezlerimiz ve Bağlar AÇS_KETEM binamızda görevlendirildiği öğrenilmiştir.

Bu bilgiler ışığında başından beri tüm sivil toplum örgütleri ve sivil inisiyatif grupları tarafından

ifade edilen ve süreç içinde konu ile ilgili net bilgiler vermemek için direten devlet kurumlarının aslında başından beri buraların karakola çevrilmesi ile ilgili çalışmalar yaptıkları görülmüştür.

Abluka süresince yaralı sivil ve PÖH-JÖH elemanlarının farklı hastanelere götürülmesi ve hastanelerde yaşanan sorunlar ile ilgili Tabipler Odası ve Sağlık Emekçileri Sendikası tarafından ifade edilenler ise şöyledir:

“Hastanelerde de durum aynı vahamette; biliyorsunuz burada olaylarda yaralanan sivil ve güvenlik güçleri için hastaneler ayrıldı, güvenlik güçleri ilimizde bulunan Dicle Üniversitesi Hastanesi’ne, siviller de, Eğitim Araştırma Hastanesi’ne götürüldü. Cizre, Nusaybin gibi ablukaların olduğu bölgelerden gelen yaralılar için de bu süreç işletildi. Bu durum aslında teknik olarak doğru; iki taraflı çatışma olduğunda taraflar aynı hastaneye yönlendirilmez. Böyle bir yönetmelik vardır. Bu dönemde üniversiteye yaklaşık 176 güvenlik görevlisi başvurdu. Bunlardan 14’ü yaşamını yitirdi bu 14 kişinin 6 tanesi acile yaşamını yitirerek girmişlerdir. 4 tanesi kafa ve göğüs bölgesinde ateşli silah yarası olduğu için yoğun bakımda yaşamını yitirdi, geri kalan 4 tanesi de ameliyat esnasında yaşamlarını yitirdiler. Bu durum Aralık ayına kadar devam etti, ta ki sözde, bir polisin Dicle Üniversitesi hakkında bir röportajı basında yer alana kadar.

Bu süreçte Üniversite Hastanesi ve çalışan sağlık emekçileri hakkında haksız ve hukuksuz bir şekilde ispatı olmayan ve o polisin röportajında söylediklerini bir ihbar kabul ederek büyük bir linç kampanyası başlatıldı. Orada çalışan arkadaşlarımıza ve hastane ile ilgili “terörist hastane, katil hastane, terörist sağlıkçılar” gibi haberler yapıldı. Takvim, Akit, Yeni Şafak vs. gibi gazetelerde buna dair haberler çıktı. Tabipler Odası olarak bu konu ile ilgili açıklama ve etkinliklerimiz oldu. Bu dönemde bu tarz sıkıntı yaşayan meslektaşlarımız

oldu. Kendisini baskı altında hisseden, en azından psikolojik baskı altında hisseden arkadaşlarımız oldu. Ayrıca Dicle Üniversitesi Hastanesi'ne kimin tarafından atıldığını bilmediğimiz hem Çocuk Hastanesi hem Onkoloji Hastanesi hem de fakültenin 8. ve 3. katına kurşunlar isabet etti. İki hasta yakını, refakatçi, hastanenin bahçesinde beklerken biri omuzundan biri ayağından yaralandı. Görevli PÖH-JÖH elemanlarının hastane içerisindeki davranışlarına yönelik çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, Selahattin Eyyubi ve Eğitim Araştırma Hastanelerinde görülen bir durum bu; PÖH, JÖH dediğimiz kişilerin, hastanede ameliyathane ya da yoğun bakım gibi steril alan uygulamasının kesinlikle korunması gereken yerlere yatışları yapıldığı zaman, diğer polislerin bu alanlara girip sterilizeyi hiçe saydıkları, hatta ameliyathaneye girip bu arkadaşlarımızın ameliyatlarını izledikleri bilgileri geldi. Bunlar sıkıntılı konulardır.”

Abluka süresince il dışından getirilen sağlık görevlileri ile ilgili birçok sıkıntı yaşanmış, bu kişilerin nasıl bir görevlendirme ile abluka bölgelerine getirildiği büyük bir soru işareti olmuştur. Görevlendirme ile geldikleri iddia edilen bu sağlık elemanları için büyük meblağlarda paralar ödendiği konusuna değinen Sağlık Emekçileri Odası, hala açığa çıkmayan bu konu ile ilgili şu ifadelerde bulunmuştur:

“İl dışından görevlendirilen ve 112’de konuşlandırılan ve kendilerini SÖH (Sağlık Özel Harekât) olarak adlandıran bir sağlık personeli ekibi var. Bu ekibin görevlendirme yazısı var mı yok mu bilmiyoruz. Fakat kendilerini önce gönüllü çalışan bir ekip olarak tanıtan bu sağlık personeli, daha sonra dudak uçuklatan bir ücret karşılığında, hemşirelerin 10 gün için 5000 TL, doktorların ise 12.000 TL ücret karşılığında, 10 günlük periyotlar şeklinde bölgede çalışmaya geldiklerini arkadaş grubu içerisindeki konuşmalarından biliyoruz.”

Dışarıdan gelen ekiplerin 112’de çalışan diğer sağlık emekçileri üzerinde bir baskı uyguladıkları ile ilgili ise şöyle bir örnek verilmiştir:

“112 komuta tarafından nöbette yemek yemeleri (ekip değişikliği yapılarak nöbetteşe yemeğe çekilebiliyorlar) için çekilen bir ekibin üstüne yürüyerek bağırdukları ve ‘ben buranın amiriyim’ diyerek orada aslında bu sağlıkçılara (SÖH) sınırsız bir yetki verildiğinin örneğini verebiliriz. Ayrıca dışarıdan getirilen bu ekibin, sadece yaralı güvenlik güçlerine müdahale ettikleri, onun dışında sivil yaralılara asla müdahale etmedikleri konusu da ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.”

Tabipler Odası, kendilerini SÖH diye tanıtan bu grup ile ilgili sağlık etiğine uymayan bir çalışma sistemi içinde olduklarını da belirtmiştir:

“UMKE (Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri) bazen dışarıdan görevlendiriliyor. İdil’de, Cizre’de, Şırnak’ta da bu görevlendirmeler oldu. Bir fotoğraf paylaşılmış sosyal medya hesaplarından, bu resimde bayrağı kaldırdı-

mışlar, kurt işareti yapmışlar, yanlarında silahlı özel hareketçiler! Bizlerin en büyük tehlike olarak gördüğümüz şey işte bu yani; bir sağlıkçının biz bu tarafın sağlıkçısıyız, biz öbür tarafın sağlıkçısıyız demeleridir. Bu hekimliği, hekimlik bakış açısını bozan bir şeydir. O tarafın sağlıkçısı, bu tarafın sağlıkçısı, ya da o tarafın insanı, bu tarafın insanı diye bir ayrımın sebep olabilecek, toplumda bu zihniyeti yaratabilecek durumlardan kaçınmak gerek. SÖH diye çalışan kişilerin sosyal medya paylaşımlarına baktığımızda, 'biz buradayız, emin ellerdesiniz' gibi yorumlar var. Böyle paylaşımları olan bu kişilerin, bu zemini bilinçli olarak mı oluşturmaya çalışıyorlar sorusunu aklımıza getirdikleri de bir gerçek olarak duruyor ortada. Savaş durumunda bile esir askerlerin tedavisi ayırım gösterilmeden yapılırken, mevcut bu durum Cenevre Sözleşmesi'ne de aykırıdır."

Abluka süresince 112 sağlık ekiplerinin sivil yaralıları bölgeden alma çalışmaları, kurumları ve emniyet yetkilileri tarafından engellenmiştir. Bölgede bulunan milletvekillerinin, sivil yaralıların bulunduğu adres ve isimleri emniyet ve 112 komuta merkezlerine bildirmelerine rağmen, sağlık çalışanlarının bölgeye girişlerine farklı sebeplerle izin verilmemiş, fakat bu durum güvenlik güçleri söz konusu olduğunda tersine işlemiştir.

İsmini vermek istemeyen bir sağlık emekçisi, 112 acil çalışanlarının abluka süresince büyük baskı altında çalıştıklarını şöyle aktarmıştır:

"112 çalışanları çatışma bölgelerinden şu ana kadar 'sivil' yaralı almadı. (112 ekipleri Sur bölgesine sivil bir yaralı için giriş yapmadı). Emniyet'in 112 çalışanlarına 'güvenliğinizi sağlayamayız' demelerinden ötürü, abluka bölgelerinden gelen çağrılara ambulans çıkarılmadı, ambulansların çıkışı yapılsa bile çatışma bölgelerinden çok uzak bir bölgede bilinçli

bekletilerek bölgede bulunan 'sivil' yaralıları almamaları için bir tutum sergilendi. Fakat çatışmalarda yaralanan güvenlik güçleri ile ilgili 112 çalışanlarının güvenlikleri sağlanmadan, zorla ekiplerin bölgeye sokulmak istendiği, bu konu ile ilgili itirazlar olduğunda, güvenlik güçleri tarafından 'gerekirse kafalarına silah dayarız, devlet bunlara boşuna mı maaş veriyor? Gidecekler içeriden kopan uzuvları toplayıp getirecekler, devlet sizin için savaşıyor, askerim de polisim de güvenlik sıkıntısı yaşıyor. Biz bu devlet için savaşıyoruz. Siz de tabii ki bizim güvenlik güçlerimize müdahale edeceksiniz' şeklinde baskı ve zorlamalarla sağlık ekiplerini zorla bölgeye göndermeye çalıştılar. Valilik bünyesinde sağlık kurumlarının müdür ve müdür yardımcısı gibi yönetici kadrolarının da içerisinde bulunduğu bir kriz masası kuruldu. Bu kriz masasından gün boyu mobeselerle bölgenin izlendiği, 112 ekiplerinin, güvenliklerini gerekçe gösterip (yaralı güvenlik görevlileri için içeri gönderildikleri göz önüne alınırsa) içeri girişlere itiraz ettiği zaman, Valiliğin, 'bunlar neden çekildi' diye komuta merkezini aradıklarını, komutadan 'güvenlik gerekçesi' cevabı verildiğinde, 'içeri girsinler yoksa onları açığa alırım' şeklinde tehditlere maruz kalındı. Bu arada 112 personeline, 'kurumun güvenliğini, devletin güvenliğini riske sokmamak için, kuruma ait resmi bilgilerin hiçbir şekilde paylaşılmaması, paylaşırsa gerekenler yapılacaktır' içerikli bir yazı imzalatıldı."

Abluka devam ederken ilçeye, Sağlık Bakanlığı tarafından 2 hafta gibi kısa bir süre için bir zırhlı ambulans gönderilmiş, fakat ambulans zırhlı olmasına rağmen sivil yaralıları almak için içeri girmemiş, sadece güvenlik güçleri için kullanılmıştır.

İlçede eczanesi olan Eczacı M.Y. süreç içerisinde yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

"Hem maddi hem manevi bir sürü sıkıntılarımız oldu, yani insanlarımız o kadar çok sıkıntılar yaşadı ki, biz maddi sıkıntılarımızı dile getirmek istemedik. Halkça, esnafça, toplumun geneli itibarıyla sıkıntılar yaşadık. Eczanemizin bulunduğu cadde sürekli devriye gezen polisler tarafından herhangi bir olay yokken bile biber gazına maruz kalıyordu. Cadde bomboş iken, herhangi bir olay yokken bile biber gazı atıp duruyorlardı. 28 Kasım'da, sokağa çıkma yasağı daha yokken, benim eczanem nöbetçiydi. Baro Başkanı Tahir Elçi de o gün katledilmişti. Polisler benim eczaneye gelip, 'kapatın bu eczaneyi gidin. Bizim şehitlerimiz varken siz burada ne yapıyorsunuz? Seviniyor musunuz?' gibi hitaplarla eczanede bulunan arkadaşlara tepki göstermişler, bu sırada ben daha eczaneye gitmemiştim. Benim çalışmam ve abim buradaydı. Sokağa çıkma yasağı yoktu. Yani resmi olarak, hukuki olarak hiçbir hakları yoktu böyle bir yaptırımla bize gelmeye. Daha sonra 'kapatmayın siz görürsünüz' gibi tehditkâr açıklamalarda bulunmuşlardı. Daha sonra zaten biz de kapattık; o süre içerisinde bir aya yakın olarak kapalı kaldı.

Eczanenin nöbetçi olduğu gün polis müdahalesine maruz kalan Eczacı M.Y.'nin abisi olayı şöyle aktarmıştır:

"Yapılanlar o kadar hukuksuzdu ki, bizleri darp etmelerini ya da eczaneye zarar vermelerini zaten bekliyor-

duk, çünkü Tahir Elçi'nin katledildiği gün sivil halkı bile düşman gibi görüyorlardı. O gün nöbetçiydik. Bizim eczaneyi kapatmak gibi bir düşüncemiz yoktu, fakat eczaneye gelen Özel Harekât Polisleri, eczaneyi kapatmak istemediğimizi söyleyince, beni zorla dışarı çıkarıp karnıma silah dayadılar, darp ettiler, zorla akrep tipi araca bindirmeye çalıştılar, küfür ettiler ve 'seni vururuz' diye tehdit ettiler. Yani başımızda bulunan esnaf arkadaşların araya girmesine bile müsaade etmediler, onlara da saldırgan tavırlar sergilediler. Artık yapacak bir şey kalmamıştı, eczaneyi kapatmaya mecbur kaldık."

Surda Çocuk Olmak...

Diyarbakır'da ablukaların başladığı ilk günden itibaren profesyonel bir gözle olayları ve bu olayların çocuklar üzerindeki etkilerini gözlemleyen çocuk psikiyatristi Uzman Dr. E.K. yaşanan bu olayların çocuklar üzerinde başta travma sonrası stres bozukluğu olmak üzere, akut stres bozukluğu vb. bir çok psikolojik sorunlara yol açacağı ve ileri dönemlerde tamiri zor psikolojik hasarlara sebebiyet vereceğini aktarmıştır:

"Son dönemlerde bölgede yaşanan olaylardan dolayı 'travma sonrası stres bozukluğu' ve 'akut stres bozukluğu'na çok sık rastlar hale geldik. Akut stres bozukluğu, travmanın etkilerinin uzun vadeli olmasıdır. Son dönemlerde bu vakalarla çokça karşılaştım. Bu yaşanan olaylardan ötürü travma sonrası stres bozukluğunun her türlü semptomunu gördük. Örnek verirsem, idrar kaçırma, gece kâbus görme, uykuya dalmada zorluk, yalnız kalamama, yalnız uyuyamama, tel-siz sesini duyup altına kaçırma, bu son söylediğim semptomu yaşayan bir çocuk hastam oldu. Burada bizim güvenlik (hastane güvenlik çalışanı) personelindeki telsiz sesini duyunca, poliklinikte korkuyla altına kaçırdı çocuk. Bu çok travmatik bir durumdur. Yani bunlar kısa vadeli, şu anki sonuçlar. Travmalar devam ettiği için, hem çocuklarda hem de

ebeveynlerde ciddi çaresizlik hissi var ve bu his yoğun yaşandığı için bu travmanın şiddeti daha çok artıyor. Ayrıca bu süregelen bir travma olduğu için, ilerleyen yıllarda da ciddi sonuçları mutlaka karşımıza çıkacak. Buna bir örnek verecek olursam; çocuklarına şiddet uygulayan ebeveynleri ele alalım, şimdi bu ebeveynlerin de çocukluk dönemleri oldu.”

Sur'da yaşayan çocuklara yaşatılan en büyük travma ailelerinden zorla alınarak SHÇEK'e verilme-leri oldu. Birçok aile 'çocuklarının ellerinden zorla alındığı ve yasal olmayan şekilde yurtlara verildiğini' aktardılar. Psikiyatrist, bu yaklaşımın çocukların ve ailelerin üzerinde tamiri zor yaralara sebebiyet vereceğini aktardı. Sur'dan çıkarıldıktan sonra SHÇEK'e verilen çocuklar ile ilgili şunu söylemek istiyorum: Bu çocukların travması daha da şiddetlenebilir, çünkü çocuk bir travma yaşadığında, güvendiği tanıdığı bir kişinin yanına gidip sığınmak ister, ancak böyle biri ya da birilerinin yanında kendini biraz daha güvende hisseder. Travma sırasında vücudumuzda oluşan değişiklikler o zaman normale dönmeye başlar. Ama tanımadığı, bilmediği bir ortam olduğunda, o vücuttaki değişiklikler devam eder. Yani böylelikle travma daha şiddetlenebilir.

SHÇEK'e alınan çocuklar ile ilgili de aileden koparılmanın her türlüünün yanlışı olduğunu aktaran psikiyatrist Uzm. Dr. E.K. şöyle konuşmuştur:

“Sebebi ne olursa olsun, ki yapılan çalışmaların çoğu da gösteriyor, en kötü aile ortamı bile bir kurumsal yerde büyüyen bir çocuğa göre daha sağlıklıdır. Hiçbir zaman aileden koparılmaya önerilmez. Aile ne olursa olsun, hangi boyutta olursa olsun. Bu tür politikalar çocuğun yaşamsal öyküsünde, sonraki tüm yaşamında derin izler bırakır, darmadağın eder. Çünkü her koşulda anne, baba, ebeveyn ihtiyacı duyar. Bu koparma çocuk için, tüm yaşamını, tüm öyküsünü darmadağın etmekten başka bir işe yaramaz. Anne, baba için de ciddi bir kayıptır. Çocuğunuzu kaybetmek öyküsü çok ciddi bir yoksunluktur. Bağlanızın hepsinin zarar görmesidir ve sonraki süreçte belki yaşam boyu bir yas süreciyle boğuşmanız demektir. Bu da normal yaşama dönememeleri ve ciddi ruhsal bozukluklar geliştirmelerine kolaylık sağlayan zemindir.

Yaralılar

3 Ocak 2016 Pazar günü, İskender Paşa Mahallesi'nde bir eve isabet eden top mermisiyle Melek Alpaydın yaşamını yitirmiş ve aynı olayda 2 kişinin de yaralandığı bilgisi verilmiştir. Fakat aile olaydan hemen sonra il dışına taşındığı için kendilerine ulaşılamamıştır.

3 Ocak 2016 Pazar günü, Yenişehir ilçesinde, devletin güvenlik güçlerinin çevreye rastgele ateş açması nedeniyle Y.T. isimli 6 yaşındaki erkek yurttaş başına isabet eden kurşunla yaralanmıştır.

- 4 Ocak 2016 Pazartesi günü, devletin güvenlik güçlerinin çevreye rastgele ateş açması sonucu Yenişehir İlçesi'nde Mehmet Oyan sırtından ve Bağlar İlçesi'nde de Abdurrahman Yakut yüzünden vurularak yaralanmıştır.
- 6 Ocak 2016 Çarşamba günü, Suriçi mahallesine yakın bir apartmanda oturan öğretmen Mevlüde Ketani dışarıdan gelen bir kurşun ile ağır yaralanmıştır.
- 8 Ocak 2016 Cuma günü, Yenişehir İlçesi'nde Gurbet Yıldırım, evinden işine giderken devletin güvenlik güçlerinin çevreye rastgele ateş açması sonucu eline ve bacağına isabet eden kurşunlarla yaralanmıştır. Aynı gün Ayşe Nur Polat (23) adlı öğrenci de Muazzez Tümer Kız Öğrenci Yurdu'ndaki odasında karnından vurularak yaralanmıştır. Yine aynı gün akşam saatlerinde, Kayapınar İlçesi'ne bağlı Peyas Mahallesi'nde Y.A. isimli 15 yaşındaki erkek yurttaş 'dur' ihtarına uymadığı iddiasıyla devletin güvenlik güçlerinin açtığı ateş ile sırtından yaralanmıştır.
- 15 Ocak 2016 Cuma günü, İskender Paşa Mahallesi'nde Kadir Tozan isimli yurttaş devletin güvenlik güçlerinin ateş açması sonucu ağır yaralanmıştır.
- 19 Ocak 2016 Salı gecesi ablukanın devam ettiği Hasırlı Mahallesi'nde DBP Bağlar İlçe Örgütü Eş Başkanı Reyhan Kavak sırtından vurularak ağır yaralanmıştır.
- 31 Ocak 2016 Çarşamba günü ablukanın devam ettiği Hasırlı Mahallesi'nde yapılan top atışları nedeniyle bir evde yangın çıkmış ve evde bulunan 80 yaşındaki bir erkek yurttaş şarapnel parçalarından dolayı yaralanmıştır.
- 2 Şubat 2016 Salı günü ablukanın devam ettiği Hasırlı Mahallesi'nde bir evin bahçesine top mermisi düşme-

si nedeniyle 10-12 yaşlarındaki bir erkek çocuğun ağır yaralandığı, ablasının da bacağından yaralandığı bildirilmiştir.

10 Şubat 2016 Çarşamba günü, Bağlar İlçesi'nde toplanan gruba saldıran polisin açtığı ateş sonucu 2 kişinin de yaralandığı bildirilmiştir.

Sur'da birkaç binanın bodrum katlarında mahsur kaldığı belirtilen yurttaşlardan, bir eve top mermisinin isabet etmesi nedeniyle, 7 kişinin yaralandığı bildirilmiştir.

7 Mart 2016'da sivillerin bulunduğu belirtilen alanın bombalanması sebebiyle en az 50 kişinin yaralandığı iddia edilmiştir.

Mart 2016 Çarşamba günü Bağlar'da çıkan çatışmalar nedeniyle 7 kişi yaralanmıştır. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne kaldırılan Veli Nergiz (16) Plastik Cerrahi Bölümü'nde; Rifayî İpek (27), Berxwedan Gidici (24) ve Mahmut Erdal (56) Göğüs Cerrahisi Bölümü'nde; Ferhat Kaygaç (22) Acil Servis'te; Süleyman Boyraz (19) ve Yusuf Yakşı (16) Kalp Damar Cerrahisi Bölümü'nde tedavi edilmişlerdir.¹⁰³

Abluka sürecinde yaralanan yurttaşlardan M.A. yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

"Abdaldede Mahallesi Dink Sokak'ta oturuyorum. Sokağa çıkma yasağının ilk günü çocuklarımı evden çıkarmaya çalışırken, çatışmanın arasında kaldım ve çocuğum yaralandı. Her iki bacağına şarapnel parçaları isabet etti. Ben kalçamdı yaralandıktan sonra, hemen mahalleden çıkamadık, 2-3 saat evde sığınmak zorunda kaldık. Mahallede bizden başka hiç kimse yoktu, telefonlar da çekmiyordu. Bizim mahallede olduğumuzu bilen ailem, daha sonra bulunduğumuz yere bize yardım etmek için geldiler ve bizi mahallede çıkardılar. Sonra hastaneye gitmeye korktuk, çünkü hastaneye gidersek beni ve çocuklarımı polisler alır ve tutuklarlar diye korktuk. Yakınlarım öyle demişlerdi. Hastaneye yaralı gidenleri polis alıyor diye. Annemin evi de bizim evin yakınındaydı, ama annem o gün evi Kurşunlu Camii'ne yakın olan abimin yanındaydı. Annem yatalaktı, abim annemi olayların ilk günü fenalaşınca çıkarıp hastaneye götürmüştü. Zaten biz çıktıktan 2-3 gün sonra annem yaşamını yitirdi."

M.A. ablukaya ara verildiği sürede evine gittiğindeki gözlemlerini şöyle aktarmıştır:

"Biz içerideyken çatışmalardan dolayı evimizin bütün camları kapıları kırılmıştı. Daha sonra yasak bir ara kaldırıldı, biz eve gittik, sağlam eşyaları almak için, evde sağlam hiçbir şey kalmamıştı. Her şeyi kurşunlamışlardı hatta evde mekap ayakkabılarım vardı, onu avluya koyup yanına da diğer ayakkabılarımızın birer tekini atıp yakmışlardı. Hiçbir şey alamadan çıktık evden. Canımızı zor kurtarmıştık, o yüzden üzülmedik."

Abluka sürecinde çocuğu yaralanan R.B. abluhanın olmadığı Ziya Gökalp Mahallesi'nde yaşadıklarını ve 9 yaşındaki oğlunun yaralanma sürecini şöyle aktarmıştır:

“Oğlum 9 yaşında sokakta arkadaşlarıyla top oynuyordu. Hemen yanımızdaki binanın köşesine nereden geldiğini anlamadığımız bir şey çarptı. Bir patlama sesi duyduk. Dışarı çıktığımızda o çarpan şeyin parçaları oğlumun kolunu parçalamıştı. Oğlum hastaneye kaldırdık, dikiş falan atıldı koluna, sonra uzun süre eve gidemedik, çünkü sokağımızda yasak yoktu, ama her an bir kurşun ya da ona benzer bir şey bize isabet edebilirdi.”

Abluka sürecinde yaralanan, fakat ismini vermek istemeyen bir vatandaş ile yapılan görüşmede; ailenin 6 Mart 2016 Pazar günü Hasırlı Mahallesi'ne yapılan yoğun top atışları nedeniyle (saatte 82 top atışı yapıldığını söylemişlerdir) evleri yıkılmıştır. Yurttaş yıkımın ardından, eşi ve çocuğu ile birlikte PÖH ve JÖH tarafından açılan koridorla mahalle dışına çıkarıldıkları sırada yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

“Evden çıktıktan sonra bir JÖH tarafından beyaz bayrak verildi ve mahalleden çıkmaya çalışırken o bayrağı elimde tutup sallamam ve caddede bekleyen PÖH'lere doğru yürümemiz söylendi. Mahallede yürürken önümüzü kesen JÖH'ler bizi gördükleri gibi soyunmamızı istediler. Biz soyunmamak için direnmemize rağmen soyunmazsak ateş edeceklerini söyleyip tehdit ettiler. Biz de mecburen soyunmak zorunda kaldık (külot ve çorap bırakılıyor). Daha sonra bir duvarın kenarında yüzümüz duvara dönük bir şekilde bekletildik. O sırada orada bulunan JÖH ve PÖH'ler tarafından ellerindeki telefon ve kamera (video) ile resimlerimiz çekildi. Çekildikten sonra bekletildiğimiz mahallede bulunan bir evin içerisine alındık. İçeri girdikten sonra karanlık odada darp edildik. 2-3 saat bekletildikten sonra ellerimiz arkadan plastik kelep-

çeyle bağı evden çıkarılırken, kapıda bekleyen ve yüzünü göremediğim, asker olduğunu düşündüğüm kişi tarafından yüzüme taş ile vuruldu. Yüzüm gözüm kan içinde kaldı. O halde elime tekrar bir beyaz bayrak verilerek caddede bekleyen PÖH otobüsüne doğru yürümemiz söylendi. Otobüse yaklaştığımda, orada bekleyen bir PÖH tarafından elimdeki bayrak alınarak sopasıyla otobüsün içine kadar darp edildim. Aynı anda eşim saçlarından sürüklenerek otobüse bindirildi. Otobüs içerisinde Emniyete gidene kadar mehter marşı eşliğinde darp edilmeye devam edildik.”

Aile mahalleden çıkarıldıktan sonraki süreci, yaşadıklarının da etkisiyle zorlanarak aktarmıştır:

“Emniyet’te 2-3 saat yüzüm kanlar içerisinde çıplak bekletildikten sonra bir ince pijama ve atlet giydirilerek hastaneye götürüldük. Hastanede acil serviste bulunan doktorlar ve sağlık personeli bize karşı iyi davranışlarından dolayı bizi götüren PÖH’ler tarafından sözlü müdahaleye maruz kaldılar. Sağlık çalışanlarına ‘neden onlara vatandaş muamelesi yapıyorsunuz. Sedyeden indirin yerde uzansınlar’ diye müdahale ettiler. Sağlık çalışanları da ‘biz mesleğe başlarken yemin ettik’ diye karşı çıkmalarına rağmen, onlar sözlü tacizlerine devam ettiler. Bizi hastaneye götürürken darp etmediler, ama dönüşte otobüsün içerisinde dövmeye devam ettiler. Mahalleden çıkarken elimizdeki her şeyi atmamızı söyledikleri için eşim elindeki çantasını atmak zorunda kaldı. 1300 lira ve eşime ait 1 adet çeyrek altın, 2 adet bilezik, 1 adet kolye, 1 çift altın küpe ve kimliklerimizin bulunduğu çantayı daha sonra bize teslim etmediler. Gözaltında bulunduğumuz süre boyunca ilaçlarımı temin etmeme ve kullanmama müsaade edilmedi. Emniyet’teki ilk günümüzde hiç birimize yemek verilmedi ve lavaboya çoraplarımızla gitmek zorunda bırakıldık.”

Sur içinde oturan ve ismini vermek istemeyen bir vatandaş abluka döneminde evden mecburen çıkmak zorunda kaldıklarını, fakat ablukayı kırmak için yapılan bütün eylemlere katıldığını ve bu eylemlerden birinde yaralandığını şöyle aktarmıştır:

“Abluka döneminde Sur’daki ablukayı yıkmak için yürüyüşe geçtik. Kaleli Otel’in yanına geldiğimiz sırada polis toma ve akrepler ile etrafımızı sardı. Otelin yukarıdaki sokağa kaçmak zorunda kaldık. O sokağa girdikten sonra caddedeki akrebin U dönüşü aldığını gördüm. Sokağın başına gelir gelmez, akrep sokağa girip kapısını açtı ve sokağı taradı. Bu sırada ben ayağımdan, yanımdaki arkadaşların biri sırtından, diğeri de böbreğinden yaralandı. Hastaneye gitmedim, çünkü yaralı şekilde hastaneye gidersek bir de gözaltına alıyorlar. Ben evde pansumanımı yaptım, zaten kurşun girip çıkmıştı. Diğer arkadaşlar hastaneye gitmek zorunda kaldılar. Bir kere de gözaltına alındım ‘sen buralı değilsin, burada oturmuyorsun, ne işin var burada’ diyerek beni gözaltına aldılar. Gözaltında darp edildim, sonra kimliğimi kontrol edip GBT’ye baktılar ve Sur’da oturduğum anlaşılınca serbest bıraktıldım.”

M.A. isimli yurttaş, abluka sürerken kolluk kuvvetlerinin sokaklara gelişigüzel attıkları gaz bombaları nedeniyle babasını kaybettiğini, sonrasında yine polis saldırısında yaralandığını aktarmıştır:

"11 Ekim 2015 tarihinde ben kendi işyerimde otururken, arkadaşlarım gelip babamın mahalle arasında yerde olduğunu söylediler. Ben de Lalebey Mahallesi'nde bulunan evimin önüne doğru gittim. O dönemde Sur'da abluka ve bizim sokakları da etkileyen çatışmalar vardı. Evin önüne vardığımda babamı yerde baygın yatar halde gördüm. Babamı sırtıma alıp caddeye kadar çıkmaya çalıştım. O sırada bir keskin nişancı ateş etti ve kurşun pantolonumu sıyırdı. Ben yine de babamı caddenin önüne kadar sırtımda taşıdım. Daha sonra cadde üzerinde bekleyen polisler ile karşılaştık, tartıştık, babamı hastaneye götürmeme engel oluyordular ve ambulans çağırıp beklememi söylediler. O sırada ben acele ediyordum çünkü babam yaşamını kaybetmek üzereydi. Polislerle tartıştıktan sonra ben orada bulunan bir taksiyi çevirdim ve babamı hastaneye götürdüm. Hastaneye yetiştiğimizde babam vefat etmişti. Doktor bana '10 dakika erken getirseydiniz kurtarabilirdik' dedi. Otopsi raporu var elimde." (rapor ek)

M.A. kendi yaralanma sürecini ise şöyle aktarmıştır:

"Biz burada doğduk büyüdük, ben de Sur'da esnafım Lalebey Mahallesi'nde dükkânım var. Babamın vefatından sonraydı, bir gün dükkânımın önünde otururken, ana caddeden geçen bir akrep dükkânımın bulunduğu sokağa doğru, durup dururken ateş etmeye başladı. Ben o sırada dükkânın içerisine kaçtım, fakat yaralanmıştım, sol kolumun altından kurşun yemiştım. Yaralandığımı anlayınca gömleğimle tampon yapıp akrebin oradan gitmesini bekledim. Daha sonra caddeye çıktım. O sırada polisler geldi ve bana 'ne işin var burada, eylem mi yapıyorsun?' dediler. Ben de ateş ettikleri sokakta dükkânımın olduğunu ve orada yaşadığımı söyledim. Daha sonra ambulans geldi hastaneye kaldırdım. Gözaltı için şubeye götürdüler tabii önce, sonra hastaneye götürüldüm."

Abluka Sürecindeki Gözaltı, Tutuklama, SHÇEK

Abluka sürecinde gözaltına alınan yurttaşlardan, Dicle Haber Ajansı (DİHA) basın emekçilerinden kameraman Mazlum Dolan'ın babası Remzi Dolan ile görüşme yapılmıştır. Remzi Dolan; Sur ilçesindeki abluka sırasında içeride olan oğlu Mazlum Dolan ile sık sık telefon ile görüşmeye çalıştıklarını, kendisini oğlu Mazlum Dolan'ın 'iyiyiz, çok iyiyiz' diyerek teselli ettiğini dile getirmiştir. Yaptığı telefon görüşmelerinde; oğlu ve akrabalarının kaldıkları eve havan topunun isabet etmesi sonucu evin yıkıldığını öğrenmiş ve görüşmeyi şöyle aktarmıştır:

"En sonunda buldukları eve havan topu isabet etmiş. 'Artık nefes alamıyoruz, suni teneffüs yapıyoruz' dediler. Fatma Ateş zaten dayısının hanımıydı. Yaralandığını, çok ciddi kan kaybı yaşadığını, artık bir çare bulun, bir şeyler yapın diyordu. Ama çaresizlikten ne yapacağımızı gerçekten bilmiyorduk. Yapacak bir şey yoktu yani. O anlar vahşetin boyutunu artık ortaya koyuyordu. Yoğun bombardıman, yoğun gaz, TNT kokusu, barut kokusu ve yoğun top atışları seslerinin geldiğini söylüyor, 'artık son anlarımız geldi' diyordu. 'Buna rağmen kimse üzülmesin' diyordu."

Mazlum Dolan abluhanın 80. gününde, 19 Şubat 2016 Cuma günü, yaralı Fatma Ateş'i Sur'dan çıkardıktan sonra yanındaki 5 kişi ile birlikte gözaltına alınmış ve daha sonra tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Remzi Dolan oğlunun gözaltı sırasında işkenceye maruz kaldığını ve tutuklandıktan 15 gün sonra cezaevine görüşe gittiklerinde dahi halen fiziksel olarak görmüş olduğu işkencenin izlerinin devam ettiğini vurgulamıştır.

Abluka sürecinde gözaltına alınan bir diğer yurttaş 59 yaşındaki Seniha Sürer; Suriçi'nde 95 gün ablukada kaldıktan sonra çıkarılmıştır. Seniha Sürer'in oğlu Vezir Sürer ile yapılan görüşmede; annesinin Sur'da yaralı biçimde 7 kişi ile birlikte çıktığını, ancak yaralı olmasına rağmen önce ifadesinin alındığını, 8 saat gibi bir süre boyunca beklediğini aktarmıştır. Vezir Sürer, annesinin kolundan, bacağından ve göğsünden şarapnel parçaları ile yaralanmasına rağmen tedavisinin yapılmadığını ve 15-20 dakikalık bir pansuman ile durumun geçirtilildiğini ve 4 gün boyunca yaralı halde gözaltında tutulduğunu şu cümlelerle aktarmıştır:

"... 94 günlük bir süreç yaşadılar. Çıktıklarında zaten ayakta durabilecek halleri yoktu bunların. Biz hastanede onları gidip bekledik, karşıladık, gelenlerin hepsinin halini gördük. Annem yaralı halde bir de hastanede kafa üstü yere düşürülmüştü sedyeden. İnsani muamele hiç görmedik biz onlardan. Annem kolundan aldığı darbeden dolayı doktorların her gün muayeneye gelmesi gerekir derken, gözaltında dört gün boyunca muayeneye götürülmedi. Bir film bile çekilmedi düşün yani. Bunun en azından bir ultrasonu, bir filmi olsun çekilmesi gerekiyordu. Bunun için bile getirilmedi hastaneye. Kolluk kuvvetleri izin vermediğinden de değil. O hastanede, gece getirdikleri hastanede film çekme imkânı yokmuş, özel olduğu

için. Ondan sonrası zaten gözaltından getirmediler dört gün boyunca. Gözaltındayken, sorgudayken getirilmedi getirilmesi gerekirken. Onların doktor raporları da vardı. Doktorlar istemiş, 'onları tekrar getirin' diye gündüz. Biz bunu cezaevine gönderildikten sonra tabii onlardan duyduk, onlarla görüşme şansımız hiç olmadı o esnada. 4 günden sonra mahkemeye çıkarıldıktan sonra, onların hastaneye götürülmediklerini anladık. O kadar."

Annesinin yaralarından bahseden Sürer, süreç içinde hissettiklerini ise şöyle aktarmıştır:

Yarası da; şarapnel parçası iki parça. Bir kolundan delerek göğsüne gelen parçayı düşünün. Başından da bir darbe almıştı. Hastanede de tutulmadı, hastaneye sadece sağlık durumu ile ilgili rapor almak için polisler getiriyordu, ayakta hemen doktorlar hiçbir şey yapmadan imzasını alıp tekrar götürüyorlar... Demek istediğim, orada yaşayanlar halk olarak görülmedi, orada kalan insanlara direkt terörist damgası vuruldu. Bebek olsun, yaşlı olsun, genç olsun fark etmiyor bu devlet güçleri için, orada kalmışsa teröristtir. Hiç farklı bir şey düşünülmedi. Bu insanlar acaba çıkabilecek mi, gidebilecek yerleri var mı, tutunabilecekleri bir dal var mı? Bu insanların hepsi 92'lerde 90'larda köylerden göç etmiş buraya gelmiş insanlardır, bir kere yaşamışlar bunu. Bunun acısını çok iyi biliyorlar; topraklarını, evini, yurdunu bırakıp şehirlere göç eden insanlar şehirlerden artık tekrar köylere mi göç edecek? Bunu yaşayıp gördüğümüz için de terk etmek istemedik yaşadığımız yeri, evimizi, yurdumuzu. 20 yıldır biz orada ikamet ediyorduk. Bundan dolayı evimizi bırakmadık, çıkmak istemedik. Onun için de terörist olarak algılandık zaten ve annem şu anda cezaevinde halen mahkeme süreci devam ediyor."

Abluka sürecinde gözaltına alınan Sur Belediyesi çalışanı Metin Eliçi'nin eşi Ayşe Eliçi ile görüşme yapılmıştır.

Eliçi; kendisinin evde olmadığı bir gün evlerinin kapısının kırıldığını ve eşi Metin Eliçi'nin gözaltına alındığını, komşularının telefon ile arayarak durumu kendisine haber verdiğini belirtmiştir. Eşi Metin Eliçi'nin aynı zamanda İskender Paşa Mahalle Meclisi Üyesi olduğunu belirten Eliçi, 3 çocuğunun olduğunu, resmi olmasa da fiili bir ablukanın söz konusu olduğunu ve çocuklarının eğitim göremediklerini belirtmiştir.

Gözaltına alınan yurttaşlardan Aynur Arslan ile yapılan görüşmede, çatışmaların yoğunlaştığı 2.12.2015- 3.03.2016 tarihleri arasında Sur'daki evinden çıkamadığını ifade etmiştir. Arslan, 3 Mart 2016 Perşembe gecesi, ailesi ile beraber tanımadıkları bir grup güvenlik gücü tarafından gözaltına alındıklarını, 'bilmediği bodrum' olarak tabir ettiği ıssız ve karanlık bir yere götürüldüklerini ve burada çıplak soyulduklarını aktarmıştır. Ayrıca götürüldükleri yerin yan tarafında işkenceye maruz kalan insanların feryatlarını duyduğunu da eklemiştir. Arslan, eşinin güvenlik güçleri tarafından işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını da ifade etmiştir.

Sur'dan çıkarılıp gözaltına alınan yurttaşlara hukuki hizmet sunan Diyarbakır TUHAD-DER Hukuk Komisyonu Üyesi Avukat Özkan Avcı ile görüşme yapılmıştır. Avcı, Sur'da gözaltına alınan yurttaşların ağır, cinsiyetçi ve sinkaflı küfür ve hakaretlere, aynı zamanda da tacize maruz kaldıklarını ifade ettiklerini aktarmıştır. Bu yurttaşlardan Remziye Tosun ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

"Remziye Tosun, Sur ilçesinde biri 2 diğeri 10 yaşında 2 çocuğu ile birlikte gözaltına alınmış; gözaltı esnasında çocuklarının yanında sürekli olarak JÖH ve PÖH'lerin cinsiyetçi, sinkaflı küfürlerine maruz kalmıştır. Ölümle tehdit edilmiş, sözlü ve fiziki tacize uğramıştır. Kendisi, 'bıraksalar da bütün Kürtleri öldürsek' demek suretiyle korkutulmaya çalışılmıştır. Remziye Tosun, 2 yaşındaki kızı Beritan ile birlikte halen Diyarbakır E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutulmaktadır."

Avcı, TUHAD-DER'in hukuki destek verdiği bir diğeri yurttaş olan Helin Yapıcı ile ilgili ise şu aktarımlarda bulunmuştur:

"Sur ilçesinde 18 Mart günü gözaltına alınan bu tutsak da özellikle yakalanma ve gözaltı sürecinde sözlü, fiziki tacize, tehditlere, yine ağıza alınmayacak cinsiyetçi, sinkaflı küfür ve hakaretlere uğramıştır. Ayrıca sürekli olarak ölümle tehdit edilmiştir. Sulh Ceza Hâkimliği sorgusundan sonra tutuklanan Helin Yapıcı'ya cezaevi girişinde askerlerce çıplak arama uygulanmıştır."

Avcı, gözaltı süresince yapılan bu taciz ve hakaretleri şöyle değerlendirmiştir:

"JÖH ve PÖH'lerin kadın tutsakların bedenleri üzerinden geliştirdikleri bu ahlak dışı taciz ve hakaretlerin,

erkeklik egolarını tatmin etmek için olduğu açıktır. Namus kavramını kadın bedenine sığdıran; Kürt kadını üzerinden aslında Kürt halkına karşı ego tatminkârlığına giden bu dar kafalı zihniyet aslında Kürt halkına karşı beslenen kini de ortaya koymaktadır. 'Bıraksalar da bütün Kürtleri öldürsem' şeklinde korkutulmaya çalışılan tutsaklar şahsında, aslında Kürt toplumuna beslenen nefret ayan beyan ortada durmaktadır."

7 Mart 2016 Pazartesi günü Diyarbakır Valiliği ile seçilmişler arasında yapılan görüşmeler sonucunda, Sur'da ablukanın devam ettiği mahallelerde mahsur kalan 14 kişilik gruptaki 11 erkeğin bir koridor ile çıkarılmaları kararlaştırılmıştır. Ancak 14 kişilik gruptan 11 erkek çıktıktan sonra, bekleme içinde oldukları bir alanda üstlerinde yalnızca iç çamaşırlarının olduğu görüntüler basına servis edilmiş ve 'teröristler teslim oldu' biçiminde iktidara yakın medya organlarında manşetler atılmıştır. Bu yaşananların en yakın tanıklığını yapan avukat Sinan Cemil Özen ile yapılan görüşmede aktarılan bilgiler, koridor ile bırakılması gereken 14 yurttaşın yaşadığı hak ihlallerini ortaya sermiştir. Özen, yaşananları şöyle aktarmıştır:

"Çıplak görüntüleri sosyal medyada paylaşılan kişilerle ilgili ve bir de üniversite öğrencilerinin gözaltı işlemleri ve sonraki süreci biraz anlatmakta fayda var diye düşünüyorum. 14 kişiye gözaltı işlemi yapıldı. Bakanlık 15 kişi, sonrasında da Valilik 14 kişi diye açıklama yaptı. Bu 14 kişilik grubun içerisinde, 2 kadın 1 çocuk 11 de erkek var diye açıklama yapıldı. Bu isimlerden bazılarını sayacak olursak; Ferit Özbek, Ahmet Karatay, Baran Aslan, Mehmet Yapoğlu, Yunus Özak, Mahsun ..., Sedat .... Ömer Atalay, Mehmet Şirinkaya, Ferhat Yurtepe. Bir de 2 kadın 1 çocuk var, bu çocuk şubede. Bir kadın da hasta, zaten parmaklarının yaralandığı şekilde görüntüler var, medyaya yansımıştı. O kadın da şu an has-

tanede. Mehmet Şirinkaya'nın da hastanede olduğu söylendi. Ferhat Yurtepe, 16 yaşındaki bir çocuktur. Bu çıkarılan kişilerin söylediklerini aktaracak olursam: Normalde ambulansın gelip onları alacağı, hatta bir yaşam koridoru açılacağı meselesi vardı, öyle söylendiği için onlar da çıkıp geliyorlar. Birden karşlarına askerler geliyor. Müvekkilin beyanına göre, 'askerler bizi gördüler ve çıkarın üzerinizi dediler, sizin güvenliğiniz için de kendi güvenliğimiz için de çıkarın üzerinizi'. Onlar da sadece üzerlerindeki montu çıkarmışlar, yani montu olanlar montunu çıkarmış, hani en azından üstlerinde hiçbir şeyin olmadığını göstermek için. Askerler kabul etmemiş, üstlerindeki bütün kıyafetleri çıkarmalarını söylemişler, bunları ikaz etmişler. Yunus Özak müvekkilimiz beyanında şunu söyledi: 'Havaya ateş ettiler, çıkarmazsanız öldürürüz' dediler. Onlar bu sebepten ötürü üstlerindeki kıyafetleri çıkarmak zorunda kalıyorlar, tabii üstlerindeki çoraba varıncaya kadar. Sadece bir iç çamaşırıyla kalıyorlar. Basına düşen 2 görüntü oldu, fakat müvekkilimin beyanında, oradaki tüm polislerin telefon ve kamerayla çok sayıda görüntü aldıkları, hatta oradakilerin teker teker resimlerinin çekildiğidir. Daha sonra oradan gözaltı işlemi yapılıyor. Bunu söylemekte fayda var; Hacettepe Sanat Tarihi öğrencisi müvekkilim Mehmet Yapoğlu'nun paylaşılan o görüntülerde yüzünde herhangi bir darp izine rastlanılmazken, sonrasında müvekkilimin burnunun kırıldığını, ağzında ve çenesinde darp izlerinin olduğunu (çenede çatlak şüphesi var), dudağının patladığını, diz kapağında zedelenme olduğunu ve müvekkilimi ilk görmeye gittiğimde işkenceden yürüyemez halde olduğunu tespit ettim (avukatın çektiği resim mevcut).

Peki, bu işkence ne zaman yapıldı? İşkence en başından yapılmış. Jandarma orada gözaltına alır almaz işkence yapıyor. Mesela Yunus Özak'ın burnundaki (çıplak görüntülerde solda en altta ikinci görüntü müvekkilim Yunus Özak'a aittir) darp, kafasındaki darp zaten görünebiliyor. O zaman vurmuşlar, darp etmişler. Bu arada önemli bir parantez açayım; bu kişiler oradan çıkarıldıkları zaman, önce bir evin içinde sorguya alınıyorlar, mesela Mehmet Şirinkaya. Bu şahıs dışarı çıkan grubun içinde en önde giden kişi. İlk onu alıyorlar, herkesin önünde bir PÖH bu şahsı JÖH'ün elinden alarak kaçırıyor ve 10-15 dakika sonra bu çocuğu getiriyorlar, çocuğun ağzı, burnu kanlar içinde, çocuk iki defa kasılarak nöbet geçirir tarzda bayılıyor. O sırada bir müvekkilim o çocuğu görüyor, yanında düştüğünü görüyor, baygınlık geçirdiğini, kasılmak suretiyle baygınlık geçirdiğini görüyor. Mehmet Şirinkaya şu an hastanede. Soruşturma nasıl sürdürülüyor, şüpheli midir, gözaltı mıdır bilmiyoruz, o da ayrı meseledir. Diğer şahısların hepsi alındıktan sonra TEM şubeye, Emniyet'e getiriliyor. Emniyet'te bir fasıl işkence yapılıyor, ondan sonra saat 3 gibi hastaneye götürülüyor. Hastaneye yine aynı şekilde, yani çıplak sayılabilecek bir şekilde mi götürüldüler, bilmiyorum. Fakat biz müvekkilimizi gördüğümüz zaman, üzerlerinde ince bir pijama ve yine ince bir üst vardı. Hastanedeki süreç şöyle gelişiyor: Müvekkilimin beyanına göre acildeki gözü yeşil renkli olan bir doktoru polisler, yani TEM şubeden giden polisler tehdit ediyor. Müvekkilimiz sedye üzerinde yatmış vaziyetteyken, 'indirsin bunları yerde yatsınlar, bunlar için fazla' tarzında ifadeler kullanılıyor. Normal şartlarda muayene esnasında elleri kelepçeli olmaması gerekiyor, fakat doktor maalesef direnemiyor.

Şahısların hastanede muayeneleri yapılırken, Yunus Özak'ın çekilen ultrasonunda dalağında bir sorun görüyor doktor, yatışının yapılması gerektiğini söylüyor. Bu arada müvekkilimin beyanında 'kıvrıkcık saçlı bir başhekim yardımcısının, bu hastanın yatışının yapılması gerektiği konusunu söylediğinden dolayı PÖH'ler tarafından tehdit edildiğini ve hemen ardından bu hastaların taburcu işlemlerini yaptıklarını beyan etti.

Ben sabah saat 9 gibi haber aldım. 10-11 gibi, saatleri yanlış hatırlamıyorsam, hastaneden TEM şubeye getiriliyorlar. TEM şubeye ilk gittiğimiz zaman zaten gördüğümüz manzara bizi epey kaygılandırmıştı. Savcı Bey ile bu konuda konuştuk. 'Dosyalar gizli, dosyalar yok, toparlanıyor' diyerek bizi oyaladılar. Biz müvekkilimize 'hastanede rapor tutuldu mu?' diye sorduk; müvekkilimiz 'evet, doktor bir şeyler yazdı darp edildiğine ilişkin' diye bize bilgi verdi. Biz sonrasında raporları inceledik. Mehmet Yapoğlu adına düzenlenen hastane raporunda 'hayati tehlikesi yok' ibaresi var, fakat muayenede 'vücutta lezyon ve ekimozlara rastlandığı' bilgisi düşülmüş. Bu aslında darp edildiğinin bir göstergesidir. Hemen hemen hepsinin raporları böyle. Biz savcılığa başvurup bu raporları alıp, hem işkenceyle ilgili hem de çıplak görüntülerle ilgili ayrı bir soruşturma açılması için şu an hazırlık yapıyoruz.

Bir başka örnek de yine benim müvekkilim olan Ferhat Yurttepe ile ilgili. Ferhat'ın ayağının alt kısmında yarıklar oluşmuş, bu çocuğun ayağına basılmak suretiyle zorla peygambere, Kur'an'a hakaret ettirdikleri, oradakiler ile ilgili aslı astarı olmayan şeyleri zorla söyllettirdikleri ve o esnada Anadolu Ajansı'nın kameraları ile bunların çekildiği ve basına yansıtıldığı konusunda bilgiler verdi, işkence ile zorla bunları söyllettirdiklerini ve bu durumu kabul etmediğini tarafımıza bildirdi.

Şimdi bu konu şu an adli aşamada. Yukarıda bahsettiğim kişiler

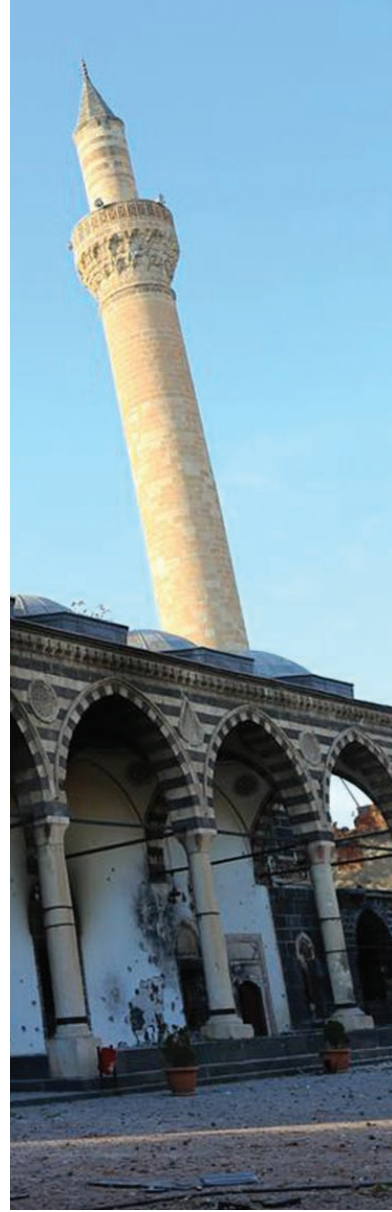
mahkemeye sevk edildi. Bu durum ile ilgili gizli tanık ifadeleri var, açık tanık ifadeleri var. Tutuklanma sevgiyle gönderildiler, adliyede hepsi 302'den yargılanmak suretiyle tutuklandı. Biz girişimlerde bulduk, akşam bu insanların en azından cezaevine nakli sırasında, güvenlik tedbirinin alınmasını ve bunların hakarete ve darba maruz kalmalarını engellemek için Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurduk, avukatlar olarak. Baro Başkan Vekili'yle görüştük; o Cumhuriyet Başsavcısı'yla görüştü ve Cumhuriyet Başsavcısı TEM şubedeki yetkiliyle görüştükten sonra, herhangi bir şekilde darp ya da hakaret gibi bir durumla müvekkillerimizin karşılaşmayacağını, buna izin verilmeyeceğini, herhangi bir problem olmayacağını bize taahhüt ettiler. Tabii bunu söylediler, ama cezaevine giderken, cezaevi ring aracına bindirme esnasında, polislerin mahkûmları teslim edip, jandarmanın teslim alması esnasında, müvekkillerin beyanına göre, çıplak elle tokat atma ve hakaret etme durumları olmuş. Bunları müvekkiller tutanak altına almış. Bu da ayrı bir durum.

Bu arada Sur'dan çıkarılan ve önce bakanlığın 15, sonra da valiliğin 14 diye açıkladığı kişi sayısı ile ilgili muğlaklık sürüyor. Yani o 15inci kişi kim? Bu mesele hala muallakta. Bu konu ile ilgili son olarak, çıkan ailelerin çocukları meselesi var. Şöyle ifade edeyim. Çocuklu aileler benim müvekkilim değildi, fakat genel bir bilgilendirme olarak şunu söyleyebilirim. Normalde çocuklar aile ile birlikte alınır veya alınmaz, ya da aile olmasa bile TEM şubeye de getirilseler, hemen Çocuk Şube Müdürlüğü'ne götürülürler. Çocuk Şube Müdürlüğü işlemi şu şekilde yapabilir; bir psikolog, pedagog eşliğinde ifade alır. Annesi ve babasıyla iletişime geçmeye çalışırlar. Bu durumda ise annesinin ve babasının ne olduğunu zaten bildikleri için, yanılmıyorsam çocuğu ilk 24 saat içerisinde yurda gönderme durumu var. Çocuğu ben hiç görmedim, anne babası tahtiyeye olduktan sonra bile çocuğun nerede olduğunu bilmiyorlardı, sonrasında avukat arkadaşlar konu ile ilgileniyorlardı.

Üniversite öğrencilerinin gözaltı sürecine gelecek olursak, açıkçası valiliğin kararı çok saçma bir karar. Sur'da hem sokağa çıkma yasağı var hem de toplantı, gösteri, yürüyüş yasağı var. Yani herhangi bir şekilde bu 2911'e aykırı bir durumdur. Çıkamayacaksınız, toplantı yapmayacaksınız, gösteri yapmayacaksınız. Öğrenciler, kendi üniversitelerinin kampüsünde, eğitim fakültesi önünde halay çekiyorlar. Halay çektikleri sırada fakülte önünde polis bekliyor, halay bitince bunlardan 10 öğrenciyi gözaltına alıyor. Bu öğrencilerin 4 gün gözaltı süresi oldu. İlk alındıkları zaman öğrenciler bir darp veya hakaret tarzı bir durumla karşılaşmıyorlar. Ama ikinci ve üçüncü günlerde öğrencilere hakaret edilmiş, hatta bir öğrencinin kafasına silah dayamak suretiyle 'bunlara aslında böyle bakmayacaksın, bunları öldürecekisin' denilerek işkenceye tabi tutulmuşlar. Müvekkilim ring aracındayken, doktor raporu almak istediğini söylemiş. Ondan sonra tabii hakaretler çokça var. Bir avukat arkadaşın müvekkili, gözaltı işlemi yapıldıktan sonra, birinci günün sonunda darp edildiğini beyan etmiş, kafasında, alın, kaş kısmında darp izleri mevcut. Bu durum raporlarla da tespit edilmiş, ama bu sefer de Emniyet'tekiler 'kendi yere düştü, kafasını vurdu' tarzında bir beyanda bulunmuş ve bu beyanı öğrencilere imzalatmaya çalışmışlar.

Öğrenciler arasında hukuk öğrencileri de olduğu için, biz şu uyarıyı yaptık; gördüğünüz, bildiğiniz doğru şeylerin altına imza atacaksınız. Suçlamalarla ilgili hemen imza at dediği zaman hakkınız, hukukunuz var. İmzalamadan önce okuyun, suçlamalarla ilgili bir durum olursa, bilin ki, bu durumda avukatınızın yanınızda bulunması gerek. İfadede sadece avukat bulunur, yoksa size suçlayıcı bir beyan getirdiklerinde bir imzalama durumu söz konusu değil. Buna hakkınız var dedik. Tabii beklendiği gibi polisler de bu hakka riayet ederek gelen tutanağı başka bir tutanak altına koymuşlar ve öğrencilere imza attırmaya çalışmışlar, öğrenciler bu durumu fark edip imza atmamışlar. Diğer bir işkence yöntemi de bu, yani işkencenin somut durumu diyebiliriz. Bu kişilerden biri tutuklandı, 5'i adli kontrole sevk ediliyor, bu adli kontrole sevk edilenlerde de adli kontrolde üç gün imza şartı getirildi. Öğrencilerin yapmış olduğu sadece etkinlikti. Şimdi toplantının kelime anlamı; belli bir yerde, belli bir amaç için birden fazla kişinin bir araya gelmesi, toplanmak yani cem. Üniversite öğrencilerinin de sınava girmesi, okulda okumaları aslında bir toplanmadır ve bir amacı var. Bu amaç için toplandıklarında Vali'nin söz konusu kararının aslında imkânsızlık doğurduğu ortada. Bu imkânsızlıktan o zaman öğrencilerin okuma durumunun da engellenmesi gerekiyor. Bu yasak hukuka aykırı ve uygulanması imkânsız bir durumdur. Hukuka aykırı olan bir tarzda bir eğitim fakültesine gidip kamera ile öğrencileri çekmeleri ve bu kişileri gözaltına almaları gayri hukukidir. Bir kişi tutuklandı ve tutuklanma gerekçesi ise 5 tane etkinliğe katılmış ve bu katıldığı etkinliklerden dolayı örgüt üyesi iddiasıyla tutuklandı."

Ablukalar sürecinde Diyarbakır'da tam olarak kaç kişinin gözaltına alındığına ve tutuklandığına ilişkin, bu kişilerin kimlik bilgilerine ilişkin ne yazık ki sağlıklı bir bilgi dökümü bulunmamaktadır.

SURİÇİ TARİHİ YAPI

Türkiye'nin kültürel mirasa dair tabi olduğu anlaşmalar şunlardır:

UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi (2001)

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (Paris, 2003)

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi (Paris, 1972)

Silahlı çatışma halinde Kültür Mallarının Korunması Sözleşmesi (Lahey, 1954)

Venedik Tüzüğü (1964) ve Amsterdam Bildirgesi (1975)

Suriçi'nde bulunan ibadethane ve tarihi mekânlar

Suriçi'ndeki ibadethaneler mahalle bazında şöyle dağılım göstermektedir:

- Cevat Paşa Mahallesi: Saint George Kilisesi, Kozlu Camii, Hz. Süleyman Camii, Hacı Büzrük Camii, Karışık Budak Camii, Havlet Baba Türbesi, Kurşunlu Camii ve Türbesi, Şafiler Medresesi, Özdemiroğlu Osmanpaşa Türbesi, Beyaz Türbe, Nasuh Paşa Camii, Zincirkıran Türbesi
- Fatihpaşa Mahallesi: Ermeni Surp Giragos Kilisesi ve Keldani Kilisesi
- Hasırlı Mahallesi: Ermeni Katolik Kilisesi, Kilise Kalıntısı, Havra Kalıntısı, Hasırlı Camii, Emir Seyyaf Türbesi, Arap Şeyh Camii Türbesi
- Cemal Yılmaz Mahallesi: Ermeni Protestan Kilisesi, Salos Camii, Hüsrev Paşa Camii
- Lalebey Mahallesi: Meryem Ana Kilisesi
- Alipaşa Mahallesi: Surp Sarkis Kilisesi
- Dabanoğlu Mahallesi: Kadı Camii, İbrahim Bey Camii, Dabanoğlu Türbesi
- Savaş Mahallesi: Kavas-ı Sağır Camii, Şeyh Mutahhar Camii
- Cami-i Nebi Mahallesi: Nebi Camii
- Cami-i Kebir Mahallesi: Ulu Camii, Mesudiye ve Zinciriye Medresesi

- Süleyman Nazif Mahallesi: Defterdar Camii, Sahabeden Maliki Ejder Türbesi, Hacı Müştak Cami.
- Ziya Gökalp Mahallesi: Behram Paşa Camii, Tacettin Mescidi, Sin Camii
- İskenderpaşa Mahallesi: Hanzade Camii, İskender Paşa Camii, Bav-u Kal Türbesi
- Melikahmet Mahallesi: Sarı Saltuk Türbesi, Şeyh Yusuf Camii, Melik Ahmet Paşa Camii
- Lalebey Mahallesi: Lalebey Camii, Meryem Ana Kilisesi
- Alipaşa Mahallesi: Aynı Minare Camii, Ali Paşa Camii ve Medresesi, Çağaloğlu Medresesi, Sultan Şuca Türbesi, Hz. Ömer Camii

25 Eylül 2015 ve 10 Mayıs'ta çekilen kava fotoğraflarının karşılaştırması

Sur'da zarar gören yapılar¹⁰⁴

Yıkımın olduğu 1. ve 2. Alan, çatışmaların yoğun yaşandığı Fatihpaşa Mahallesi'nde bulunan Kurşunlu Camii ve çevresini oluşturmaktadır. Çatışmalar öncesi Suriçi sokak dokusunun korunduğu, tescilli anıtsal ve sivil mimari yapıların çok sayıda bulunduğu alanda yasaklar sonrası basına yansıyan fotoğraflardan ve havadan çekilen görüntülerden; yıkımın olduğu, sokak dokusunun kalmadığı, alanda yoğun miktarda moloz bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu alanda bulunan tescilli anıtsal yapılardan Kurşunlu Camii, Kurşunlu Camii Şafiler Medresesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, Süleyman Nazif İ.Ö.O (kilise) ile 20'ye yakın tescilli sivil yapının bulunduğu 160-161-203-213 nolu adalarda tahribat ve 178-205-188-202-204 nolu adalarda ciddi bir yıkımın olduğu gözlemlenmiştir.

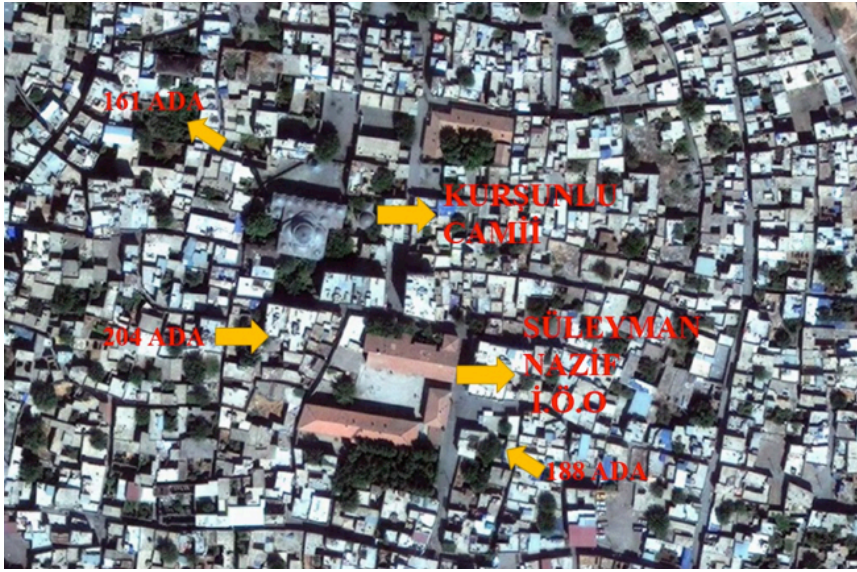
Yıkımların olduğu 3. alan Hasırlı ve Cemal Yılmaz Mahalleleri'nde bulunmaktadır. Tescilli anıtsal yapılardan Ermeni Katolik Kilisesi, Ermeni Protestan Kilisesi ve Hasırlı Camii'nin olduğu anıtsal yapılar dışında 230, 231, 232, 235, 246 nolu adalarda yaklaşık 19 adet tescilli sivil yapının olduğu parsel yer almaktadır. Çatışmalar ve yıkımlar nedeniyle bu yapıların tahrip olduğu veya yıkıldığı basına yansıyan fotoğraflardan gözlemlenmiştir. Bu alanda bulunan; Ermeni Katolik Kilisesi ve çan kulesinin, Hasırlı Camii'nin ve tescilli olmayan Hacı Hamid Camii'nin, ayrıca Ermeni Katolik Kilisesi'nin arka tarafında 231, 235 adalarda bulunan tescilli sivil yapıların da tamamen yıkıldığı görülmüştür.

230 ada 98 nolu parselde bulunan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyonu yapılarak Mehmed Uzun Müzesi olarak kullanılması düşünülen yapıdaki kabaltının yıkıldığı, yapı ve çevresinde ciddi hasarların olduğu görülmüştür.

Suriçi'nde yıkımın olduğu 4. alan Hasırlı Mahallesi'nde, Mardinkapı İ.Ö.O nun ve yaklaşık 2 adet tescilli sivil yapının bulunduğu parsel yer almaktadır. 221 adada bulunan ve tescilli olmayan sivil yapıların ciddi zararlar gördüğü alanda ayrıca Yıkıkaya Sokak'ın genişletildiği, yoğun bir moloz birikiminin olduğu gözlemlenmiştir.

Suriçi'nde bulunan Yenikapı Sokak'ın çatışmalı sürecin bitmesinden sonra genişletildiği, bu alanda bulunan Dört Ayaklı Minare'nin, Şeyh Mutahhar Camii'nin, Surp Giragos Kilisesi ile Mor Petyum Keldani Kilisesi'ne ait tescilli dükkanların, Paşa Hamamı'nın bir bölümünün yıkıldığı basına yansıyan fotoğraflardan gözlemlenmiştir. Ayrıca Yenikapı Sokak'ın genişletilmesi için 382, 383 nolu adalarda bulunan ve sokağa cephe oluşturan yapıların tamamen yıkıldığı görülmüştür.

Çatışmalar öncesi Kurşunlu Caminin de bulunduğu 1. ve 2. alan

Tahribatin ve yıkımın olduğu Kurşunlu Caminin de bulunduğu 1. ve 2. alan

Çatışmalar öncesi Suriçi

Çatışmalar sonrasında yıkılan ve hafriyatı tamamen kaldırılarak boşaltılmış alanlar

Suriçi'nde yaşanan çatışmalı süreçte Fatihpaşa Mahallesi 201 ada 49 nolu parselde bulunan tescilli sivil yapının yakıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca 216 ada 27 nolu parselde bulunan tarihi Paşa Hamamı'nın restorasyon süreci devam ederken yakıldığı basına yansıyan fotoğraflardan görülmüştür.

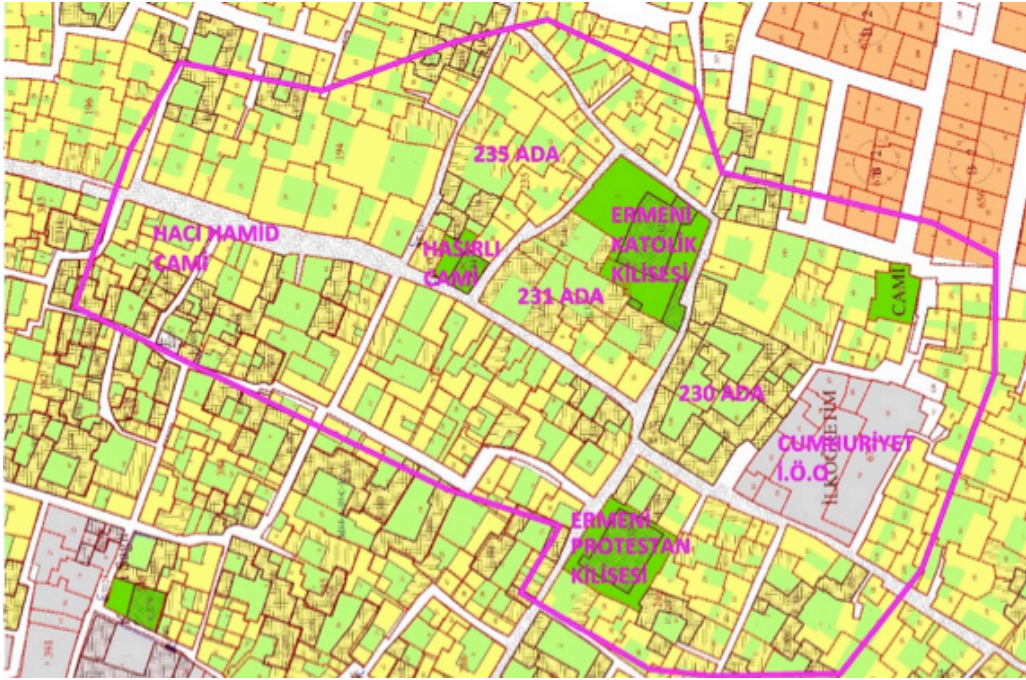
Çatışmalar sonrasında Suriçi Kentsel Sit Alanı'nda ağır iş makinalarıyla yapıların yıkıldığı ve hafriyatların sur dışına atıldığı basına yansıyan fotoğraflardan gözlemlenmiştir.

Suriçi tampon bölge dışında UNESCO Miras Alanı olan Diyarbakır Surları ve Burçlarının zarar gördüğü, Yenikapı, Keçi Burcu ve 63 nolu Fındık Burcu üzerine beton dökülerek bayrak direği ankraj edildiği, Mervaniler eseri olan Keçi Burcu'na portatif tuvalet yapıldığı ve atık su kanalının çörtene bağlandığı için atık suyun doğrudan burç duvarlarına aktığı, bu tuvalete ait fotoğrafların basına yansdıktan sonra yerinden kaldırıldığı görülmüştür. Mardin Kapı'da toprak altında bulunan Sur Duvarı kalıntıları üzerine karakol inşa edildiği ve karakol için yapılan atık su ve temiz su kanalları yer altından geçirilerek karakola bağlandığı için sur kalıntılarına zarar verdiği düşünülmektedir .

3.04.2016 tarihinden sonra çekilen Suriçi hava fotoğraflarında yıkılan alanların ve açılan yolların daha fazla genişletildiği görülmüştür. 10 Mayıs 2016 tarihinde çekilen uydu görüntüsünde tahribatın daha da arttığı tespit edilmiştir.

Son olarak 22.05.2016 tarihinde, Savaş Mahallesi'nin 14 sokağında sokağa çıkma yasağı kaldırıldı. Yapılan gözlemler sonucu iş makinaları ile yürütülen yıkımın her geçen gün daha fazla alanı kapsadığı, Yenikapı Sokak hattında bulunan yapıların iş makinaları ile yıkılarak genişletilmiş olan yolun daha fazla genişletildiği tespit edilmiştir.

Tüm bu yıkımlar sonucu 'Kentsel Sit' sıfatı taşıyan alana ait özgün sokak dokusu ile ada-parsel bütünlüğünün geri döndürülmesi mümkün olmayacak şekilde yitirildiği görülmüştür. Yaşanan bu ağır çatışmalı süreçten sonra kentsel sit alanında yıkılan, ağır hasar gören tescilli ve tescilli olmayan yapılar ile hane, işyeri ve nüfusa ilişkin veriler aşağıda tablolar halinde verilmiş olup, harita ve veriler yaşanan ağır tahribatı gözler önüne sermektedir. Suriçi toplam alanı 148 hektar, yasaklı 6 mahallenin toplam alanı ise 75 Hektar olup, bugün itibariyle uydu üzerinden tespit edilen 10 hektarlık alan yıkılmıştır.

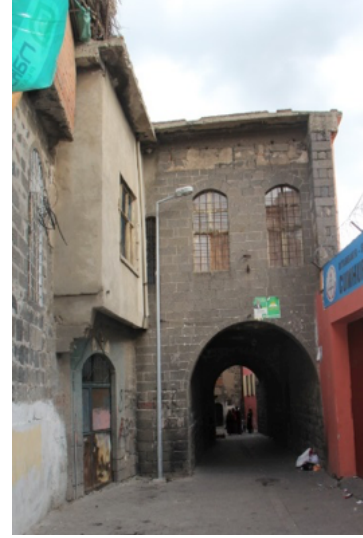
Tahribatın ve yıkımın olduğu 230, 231, 235 ve 246 nolu adaların Koruma Amaçlı İmar Planı durumu

Hasırlı Mahallesi 231 ada 4 nolu parselde bulunan Ermeni Katolik Kilisesi'nin çatışmalar sonrası yıkılmış çan kulesi

Hasırlı Mahallesi 230 ada 98 nolu parselde bulunan Mehmed Uzun Müze Evi

Mehmed Uzun Müze Evi'nin sokakta oluşturduğu kabaltı

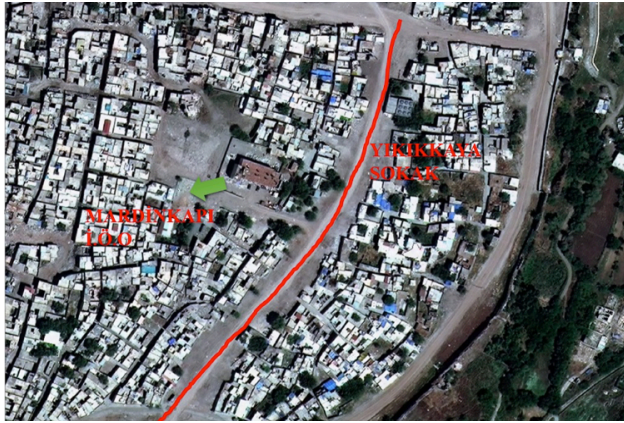

Hasırlı Mahallesi 230 ada 98 nolu parselde bulunan Mehmed Uzun Müze Evi'nin Cumhuriyet İ.O.O nun avlu duvarına dayanan ve çatışmalar sonrası yıkılmış cephesi

Yıkıkkaya Sokak- Çatışma Öncesi

Suriç'te bulunan Yıkıkkaya Sokak'ın çatışmalar sonrası hali

Çatışmalar sonrası genişletilen Yıkıkkaya Sokak'ın Koruma Amaçlı İmar Planı'ndaki durumu

Çatışmalar sonrası genişletilen Yıkıkaya Sokak ile Mardinkapı İ.Ö.O nun bitişiginde 221 adada bulunan, yıkılmış tescilsiz sivil yapılar

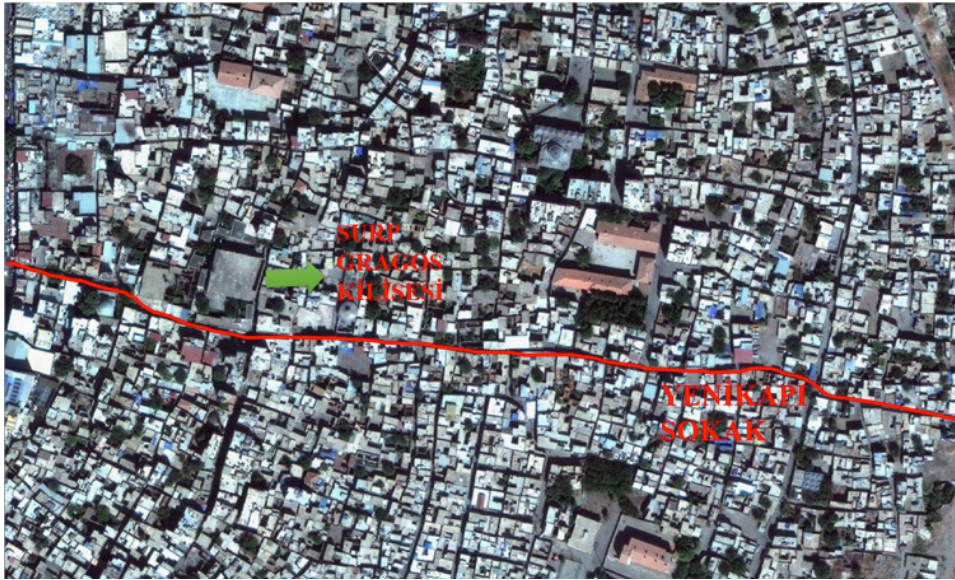

Koruma Amaçlı İmar Planı'nda bulunan Yenikapı Sokak

Yenikapı Sokak'ta bulunan tahrip olmuş, yıkılmış dükkanlar

Özgün sokak dokusu çatışmalar sonrası yıkılarak düz bir hat haline dönüştürülmüştür.

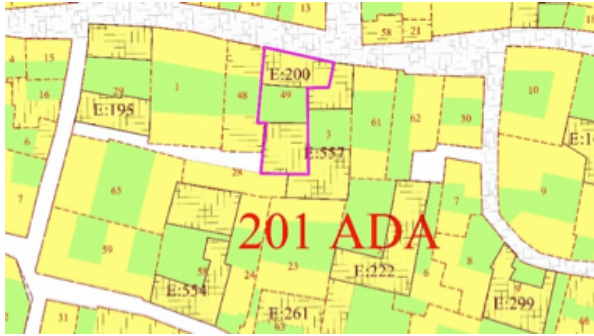

381 ada 6-7 nolu parsellerde bulunan Dört Ayaklı Minare, Şeyh Mutahhar Camii ile Dört Ayaklı Minare gerisinde kalan 198 ada 14, 15, 16, 17 nolu parsellerde bulunan tescilli dükkanlar

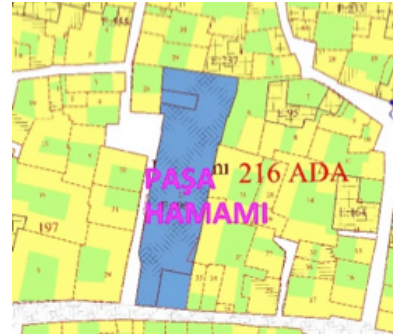

201 ada 49 nolu parselde bulunan ve çatışmalar sırasında yakılan tescilli yapı:

201 ada 49 nolu parselde bulunan, çatışmalar sırasında yakılan tescilli sivil yapı
Koruma Amaçlı İmar Planı

216 ada 27 nolu parselde bulunan tarihi Paşa Hamamı
Koruma Amaçlı İmar Planı

216 ada 27 nolu parselde bulunan Paşa Hamamı

Suriçi yıkımından

Kentsel Sit Alanı olan Suriç'i'nde, tescilli sivil mimarlık örneklerinin de bulunduğu ada-parcellerde ağır iş makineleri kullanılarak yürütülen yıkım çalışmaları

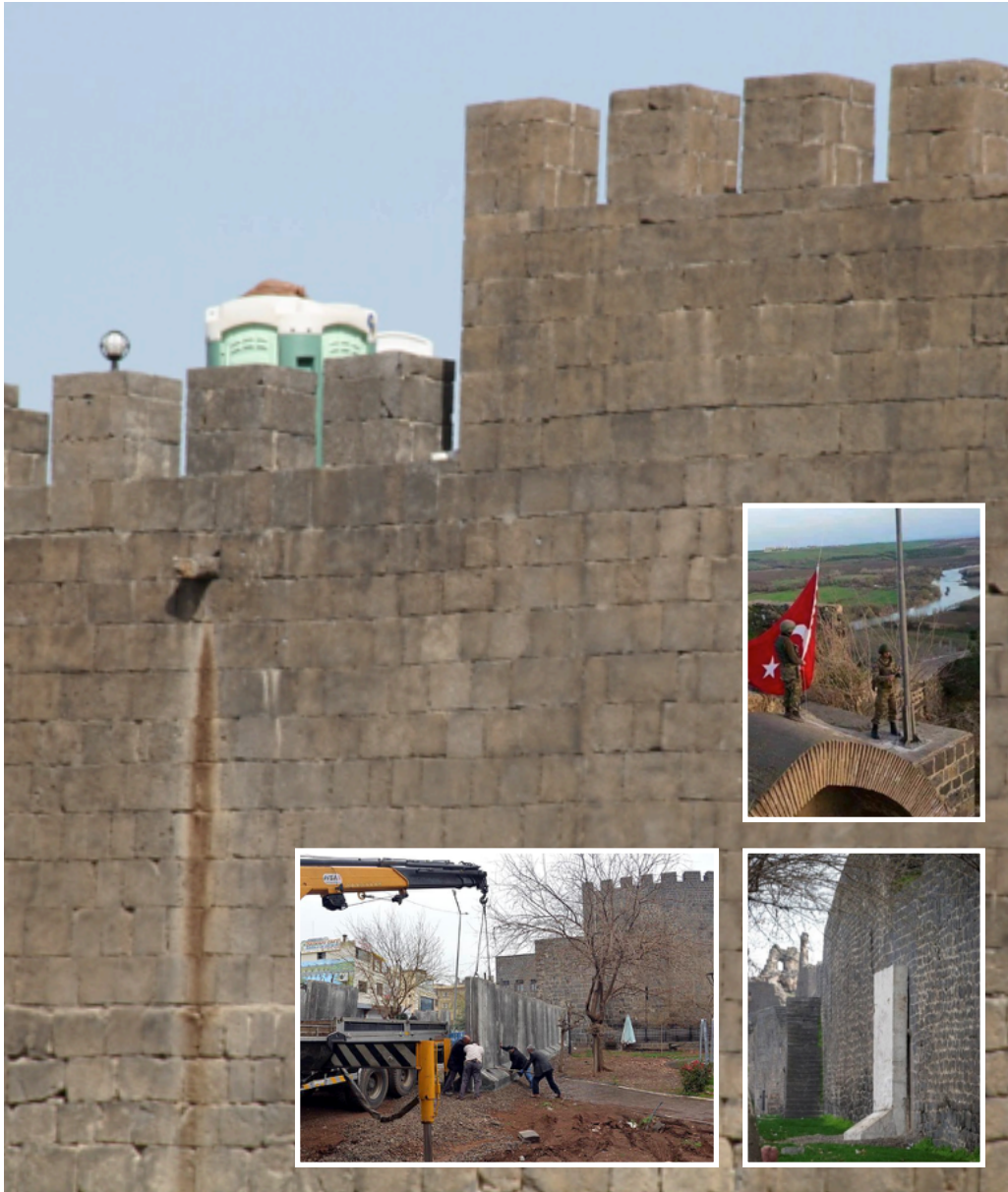

Çatışma öncesi Keçi Burcu

Çatışma sonrası Keçi Burcu

Keçi Burcu'na yapılan portatif tuvalet

DIYARBAKIR METROPOLITAN MUNICIPALITY
THE FIELDS THAT WERE DESTROYED
(THE SATELLITE IMAGE DATED MAY 10TH 2016)

1 : 3600

SURIÇİ TOTAL AREA : 148 Hectare
THE TOTAL AREA OF 6 PROHIBITED NEIGHBORHOODS: 75 Hectare
THE SCANNED FIELD THAT WAS DESTROYED : 10 Hectare

DIYARBAKIR METROPOLITAN MUNICIPALITY
THE REGISTERED STRUCTURES THAT WAS DESTROYED
THE SATELLITE IMAGE DATED MAY 10TH 2016

1 : 3600

- DIYARBAKIR KALESİ
- YIKILMIŞ ALANLAR
- ZAMİ MESCİD VE TÜRBELERİ
- KANLAR
- HAMAM
- ÇEŞME
- MÜZE (1. GRUP)
- KAMU YAPILARI (1. GRUP)
- KİLİZE HAVRA
- TESCİLLİ ÇARŞILAR
- ANITSAL YAPILAR
- MÜL MİMAR YAPILAR
- ŞEHİRCİL GÖKÜL YAPILAR
- HASNELİ YAPILAR
- KİSMİ YIKILAN YAPILAR
- YIKILAN YAPILAR

SURİÇİ HASARLI YAPI, HANE, İŞYERİ SAYILARI VE NÜFUS VERİLERİ

MAHALLE	YAPI SAYISI	HANE SAYISI	İŞYERİ SAYISI	NÜFUS VERİLERİ
CEMAL YILMAZ	13	66	2	362
DABANOĞLU	23	59	4	324
FATİHPAŞA	57	126	18	692
HASIRLI	119	154	8	845
SAVAŞ	45	104	19	571
TOPLAM	257	509	51	2794

SURİÇİ YIKILAN YAPI, HANE, İŞYERİ SAYILARI VE NÜFUS VERİLERİ

MAHALLE	YAPI SAYISI	HANE SAYISI	İŞYERİ SAYISI	NÜFUS VERİLERİ
CEMAL YILMAZ	126	158	9	867
DABANOĞLU	44	76	3	417
FATİHPAŞA	232	366	39	2009
HASIRLI	347	502	56	2756
SAVAŞ	83	156	53	856
TOPLAM	832	1258	160	6906

	YIKILAN YAPILAR	KISMİ YIKILAN	HASARLI YAPILAR
A-Sivil Mimari Yapılar	33	17	26
B- Anıtsal Yapılar			
B-1 Camii, Mescid ve Türbe	1	3	1
B-2 Kilise, Havra	3		
B-3 Kamu Yapısı			1
B-4 Hamam	1		
B-5 Çeşme	2	1	
C- Çevresel Değerli Yapılar	50	12	19

MAHALLE ADI	YIKILAN YAPILAR	HASARLI YAPILAR
Hasırlı	347	119
Özdemir (Fatihpaşa)	232	57
Cemal Yılmaz	126	13
Savaş	83	45
Dabanoğlu	44	23
Toplam	832	257

Sur'daki tahribat ile ilgili Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültürel Miras Daire Başkanı Nevin Soyukaya ile görüşülmüştür:

"Olup biteni basına servis edilen fotoğraflardan takip ediyoruz. Sokak dokuları tahrip edilmiş durumda. Suriçi kentsel SIT alanı. Suriçi'nin tamamı tescilli. Sokak dokuları da önemli. Örneğin Keldani Kilisesi çevresindeki tescilli dükkânlar zarar görmüş. Yani hem sokak dokusu hem de tescilli yapılar zarar görmüş durumda.

Katolik Ermeni Kilisesi'ni gördük, yarısı gitmiş. Surp Giregos'un ve Keldani Kilisesi'nin dükkânlarını gördük yıkılmış. İlk saldırılarda Surp Giregos'un cam ve kapıları yıkılmıştı. Protestan Kilisesi var Katolik Kilisesi ile aynı sokakta, hala ne durumda olduğunu bilmiyoruz. Girip bakmak lazım. Süryani Kilisesi kendini korumak için değerli eşyalarını toplayıp kaldırdı ve tüm kapıları demire çevirip, tel örgüler çekti. Aynı önlemleri Kent Müzesi için de yaptık. Sokağa çıkma yasağının olmadığı bölgelerde dahi korunmak adına, diğer kiliselerin tahribini gördükleri için, tek faal olan Ali Paşa Mahallesi'nde bulunan Meryem Ana Kilisesi, ayinlerini durdurdu. 6 günlük yasak sürecinde papaz kilisesini terk etti. Hasırlı civarında tescilli bir sinagog vardı, onun durumunu da hala bilmiyoruz.

Camilere gelince, en çok zararı Kurşunlu Camii aldı. Önce kurşunladılar, ardından yaktılar, sonrasında ise yıktılar. Son fotoğraflarda bu 3 aylık süreçte Şadırvan'ın, avlu duvarlarının yerle bir olduğunu gördük. Dört Ayaklı Minare'yi kurşunladılar ve ağır silahlarla kurşunladılar. O yetmedi, tankı o sokağa sokmak için camiinin avlu duvarlarını yıkıp tankı geçirdiler. Tank minareye çarpmış, minarenin taşıyıcı unsurunu sağlayabilmek için demir bir kelepçe yapılmıştı, o kelepçe kırılmış minare zedelenmiş. Kendilerinin servis ettiği fotoğraflarda Kurşunlu Camii avlusunda bir tank namlusunu çevirmiş ateş ediyor. Dört Ayaklı Minare'nin olduğu yerden geçemiyorlar, minareyi yıkmayı da göze alamıyorlar, camii duvarını yıkıp tankları, panzerleri öyle geçiriyorlar.

Taş mimari bir camii vardı, tescilli değil, ancak kent mimarisine uygun şekilde inşa edilmiş; onun minaresi de kurşunlanmış, zarar görmüş. Suriçi'nde küçük mescitler vardı. Bunların durumunu da hala bilmiyoruz."

Diyanet Vakfı Emekçileri Sendikası (DİVES) Başkanı Yılmaz İşleyen, yapılan görüşmede şunları aktarmıştır:

"Devlet bölgede yaptığı vahşeti din ile örtmeye çalışıyor, hutbelerin içeriğine baktığımız zaman bunu çok net görmekteyiz. Yaşanan katliam ve vahşeti Kürt özgürlük hareketine mal etmeye çalışıyorlar. Toplumu Cuma hutbeleri üzerinden kontrol altında tutup, hakikatleri imamlar üzerinden gizlemeye çalışıyorlar.

Tüm bu kirli propagandaya rağmen halkımız yaşananları görmektedir. Hutbeler, Din Hizmetleri Genel Mü-

dürlüğü'nde hazırlanmaktadır. Bu kadar faşizan hutbeler 90'lı yıllarda bile yoktu. Ellerinde tek bir silah kalmış, o da dindir. İmamlar üzerinden mevcut tahribatı Kürt özgürlük mücadelesine yıkmaya çalışıyorlar. Devlet, Diyanet Kurumu üzerinden Kürtleri sürekli kontrol altında tutmak istiyor.

AKP, Diyanet Kurumu ile organize çalışmakta; tabiri caizse, Genelkurmay'ın görevini üstlenmiş bölgeyi kontrol almaya çalışmaktadır. Bölgenin esasen din ile sorunu yok, ancak iktidar bunu kullanarak toplumu uyutmak istiyor. Devlet medreseleri üniter yapısına tehdit gördüğü için, bunları kontrolünde tutmak istiyor. Kürdistanı kontrol altında tutmak için iki ayaklı sistem oluşturulmuş durumda:

1. Askeri Tedbirler

2. Diyanet Kurumu

Baskı, korku ve sindirme politikaları ile Diyanet camiası mensuplarını konuşamaz duruma getirdiler. Yaşanan katliam ve yıkıma camia mensuplarının ses çıkarmaması için âdeta seferberlik ruhu ile çalışmalar başlatıldı. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez adeta bölgeden çıkmayarak bunu gösteriyor. Dinde inkâr yoktur, inkârcılığı kabul etmediğimiz için DİB için sürekli tehdit teşkil ediyoruz ve baskıya uğruyoruz.

Kur'an zulme ve katliama ortak edilmeye çalışılmaktadır. Malatya'da Kur'an kurslarında öğrencilere fetih suresi okutulurken adeta bölgeye fetih mantığıyla yaklaşılmaktadır. Din hizmeti vermesi beklenen Diyanet İşleri Başkanlığı, bu işini unutarak iktidarın bölgeye hâkim olma mantığının önemli bir kurumu haline dönüşmeye başlamıştır.

Bakara suresi çok açık bir şekilde savaşlarda kime dokunmamamız gerektiğini ifade eder. Kadınlar, çocuklar, mabetler ve din hizmetlerini verenlere asla dokunulmaz. Bunlara dokunmak yasaktır. Kur'an'da camiye saldırı yasaklanmıştır. Ancak

pratikte Müslümanlık iddiası taşıyanların Sur'da ne yaptıkları ortadır. Mezarlıkların ve kutsal yerlerin merhametsizce talan edildiklerini görüyoruz.

Sivil Cuma'nın esas nedeni camilerde okunan hutbelerin konusu ve dilidir"

Meryem Ana Süryani Kilisesi Papazı ve Kırklar Meclisi Üyesi Yusuf Akbulut, yapılan görüşmede şunları aktarmıştır:

"Kırklar Meclisi temsil edilmeyenlerin temsil edilebildiği bir meclistir. Kırklar Meclisi siyaset üstü bir olaydır.

İnanç yerleri, ibadet yerleri, Allah'a ibadet ettiğimiz, Allah'ı çağırdığımız yerlerdir. Buralara kesinlikle zarar verilmemesini istiyoruz. Bu abluka sürecinde Diyarbakır'da tüm kurumlara gittik. Cumhurbaşkanı'na kadar da gidecektik, ancak randevu verilmedi. Randevu verilirse problemlerin çözümü için her yere gitmeye hazırız. Bunu seve seve yaparız. Herkes toplumsal barışı ve kardeşliği istiyor. Bunun örneği var. Biz o eski barışın olduğu zamanı istiyoruz. Yeter artık, insanlar boşuna ölmesin. Yalnızca Diyarbakır'da değil barış her yerde olsun. Hiçbir insanın burnu kanamasın. Allah bize 'birbirinizi sevin' diyor. Biz Hıristiyanlar, 'ne mutlu barışı savunanlara' deriz. Meclis'ten 8 kişi seçtik, DTK'ya gittik. Orada da dedim, artık bitsin. İnsanlar yangından kaçır gibi eşyalarını alıp kaçıyor. 110 günü aşan bir abluka. Yazıktır, günahdır. Kim verecek bunun hesabını? Bu yapılanlar dinen, siyasi olarak nereden bakarsan bak günahdır. Biz inancımız gereği olarak yalnızca barış diyoruz. Allah diyor ki, 'adam öldürmeyeceksin'. 10 Emir'de bu söyleniyor. Halk olarak bizler şiddet istemiyoruz. Şu an hala otelde kalıyoruz. Evimize dönemiyoruz. Ancak korkuyoruz. Bizim kiliseye girilmiş, kapılar kırılmış, güneş enerjisi sistemimiz parçalanmış, mayın parçaları kiliseye zarar vermiş. Biz aceleyle çıktık evden, eşimin altın bir zinciri vardı, onu masada unutmuştu, o çalınmış. Polis aldı diye düşünüyoruz, çünkü kapıları onlar kırmışlardı. Zaten bulunamaz, ayıp şimdi böyle söylüyorum, insanların evleri yıkılmış. Diyarbakır'da bizim 40-50 kişilik bir cemaatimiz var. Birçok aile gelmiyor ibadete, korkuyorlar. Sur boşaldıktan sonra ben ve eşim 'çıkamayacağız dedik', herkes gitti biz yalnız kaldık. Ertesi gün mayınlar, roketler, silahlar. Bir mayın patladı, öyle bir ses geldi ki, kilise yıkıldı sandım. Elektrik, su ve telefonlar kesilmişti, sadece cep telefonumuz vardı. O zaman Silopi, Cizre'de görmüştük, elimize beyaz bayrak aldık, kapıdan çıkacaktık, biri muhtemelen polisti küçük kapıyı kırıyordu, biz de hemen büyük kapıdan çıktık. Ortalık çok kötüydü, o manzarayı görünce korkumuz ikiye katlandı. Neyse ki çocuklarımızı Süryani bir ailenin yanına göndermiştim. Bu abluka sürecinde ibadetimizi yerine getiremedik."

Surp Giragos Kilisesi Vakfı Başkanı ve Kırklar Meclisi Üyesi Gaffur Türkay, yapılan görüşmede şunları aktarmıştır:

"Çok trajik bir durumdayız. Normalde orada yaşayan halk için bir kere sıkıntılı bir durum varsa, biz Ermeniler için iki kere sorun oluyor. 90'larda kesintiye uğrayan yaşamı parça parça yeniden inşa ediyorduk. Kilise-

yi onarmıştık, çan 100 yıl sonra tekrar çalmaya başlamıştı. Müslümanlaştırılan Ermeniler, tekrar isimlerini değiştirip, asıl dinlerine dönmüşlerdi. Paskalya gibi dini bayramlarımızı kutlamaya başlamıştık. 4 aydan uzun süredir çanımız çalmıyor, ibadet edemiyoruz, kiliseye gidemiyoruz. Önümüzdeki hafta Paskalya, ama kutlayamayacağız. Sur Diyarbakır'ın yüreğidir. Sur'u çıkarın Diyarbakır kalmıyor. 5000 yıldır burada bir yaşam akıyor. Burada yaşamış halkların parçaları var. Dört Ayaklı Minare'yi, Surp Giragos'u yeniden yapabilir misiniz? Yapsanız da aynı olamaz. Bu olaylar tarihi dokuyu, ekonomiyi tarumar etti. Herkes gibi biz Ermeniler de çok kötü şekilde etkilendik. Kilisenin durumu nedir, hala bilmiyoruz. Bizim kilisenin hemen yanı başında bir patlama olmuş, bunun etkisi ile kilisenin camları kırılmıştı en başta. Umarım çok fazla zarar görmemiştir. Düşünün eski haline dönsün diye çan kulesi yapmıştık. Keşke olmasaydı, bu güzelim Sur bu hale gelmeseydi. Yarın insanlar dönünce belki evlerinin yerini bulamayacaklar. Kamyonlar hafriyat taşıyorlar. Demek yıkım çok büyük. Bina yaparsınız, ama o eski ruhu yakalayamazsınız. Diyarbakır'da yaşayan bir vatandaş olarak, Ermeni bir vatandaş olarak çok üzgünüm. Hadi yıkılan binaları tekrar inşa edin, ama o gencecik canları nasıl geri getireceksiniz. Gencecik fidanlar gitmiştir. Keşke o insanlar ölmeseydi. Her insanın bir hatırası var. Cenazeler haftalarca yerde kaldı, bu dine, imana sığmayan bir şey. Umarım bir daha böyle bir şey olmaz."

Abluka sürecinde göç:

Ablukanın en yoğun uygulandığı altı mahallede ikamet eden nüfusun 25 bininden 23 bini yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmıştır. Göç eden ailelerin ilk tercihleri yine Suriçi'nde bulunan ve nispeten daha güvenli ve yasağın ilan edilmediği mahalleler iken, tercihler büyük ölçüde ekonomik kaygılara bağlı olarak şekillenmiştir. Suriçi'ndeki mahallelerin tercih

edilme nedeni ise kiraların Diyarbakır'ın diğer bölgelerine göre daha ucuz olmasıdır. Sur halkının tercih ettiği diğer yerler Bağlar, Şehitlik Semtleri, 500 evler, AFD evleri ve civar köyler olmuştur.

Sur'dan Diyarbakır'ın bir başka ilçesi Bağlar ilçesine göç etmek zorunda kalan ilçe sakinlerinden Gülten Aras ile görüşülmüştür. 21 yaşındaki Aras, yaşadığı süreci şöyle aktarmıştır:

"1.5 yaşında astım hastası kızım Hira ile Sur'da Cemal Yılmaz Mahallesi'nde oturuyorduk. Şimdi evimizde hiçbir şey yok. Belki fark ettiniz, evde eşya yok. Kızım astım hastası, yerlere basıyor, o yüzden her gün hastanedeyiz. Bir kilo sebze alıyorum, hemen ekşiyor, buzdolabım olmadığı için. Hemen çöpe atıyorum, yemek yapamıyorum. Çamaşırları elimde yıkıyorum. Eşyalarımızın hepsi Sur'da kaldı. Sur'dan çıkalı 4 ay oldu, ancak çatışmalar başladığında 5 gün içeride kaldım. Çok korkunçtu. Nasıl anlatayım. Çıkamıyorduk, evde ekmek dahi yoktu. Kızım hala korkuyor. Her ses geldiğinde 'anne bom anne bom' diyor. Psikolojimiz bozuldu hepimizin. 5 gün sonra komşular çıkıyordu. Biz de onlarla birlikte beyaz bir bayrak alarak çıktık. Benim ailemden beş kişi, komşularımız ile toplamda 20 kişi kadardık. O ara caddeye roket gibi bir şey atmışlardı. Hala kendimize gelmiş değiliz. Yalnızca iki battaniye ve bir gıda paketi aldık. Valilik kira yardımı yaptı, onun dışında hiçbir şey alamadık. Eşim Dağkapı'da çalışıyordu. Orası da kapalıydı. Yeni yeni gitmeye başladı. Sur açılınca, eğer evimden bir şey kaldıysa döneriz, ama bu korkuyla sanmıyorum tekrar döneceğimizi. Yanıma yalnızca kızımın bir iki parça kıyafetini aldım. Evde şu an bulunan birkaç parça eşyayı da komşular verdi. Yanıma hiçbir şey almadım. Canımızı zor kurtardık. Bir ay annemde, bir ay ablamda kalıyordum. En sonunda Bağlar'da ev kiralamak zorunda kaldım. Bağlar'da da çatışmalar başlayınca yine annemin evine sığındık. Yasak kalkınca geri döndük. Bilmiyorum ne olacak. Kış nasıl geçti bilemiyorum. Sur'da iken çatışmalar nedeniyle gözümüze uyku girmiyordu. Biz çatışmalar şiddetlenince salona kaçıyorduk. Evim zaten iki odaydı. Yiyecekler tükenmişti. Birden sabah oldu, 'yasak ilan edildi' dediler, hazırlıksızdık. Her gün gidip soruyorum, 'benim mahallem açıldı mı' diye, ama hala açılmamış."

Suruçi'nde eşi ve kızı ile yaşayan Nurgül Varlı yaşadığı süreci şöyle aktarmıştır:

"Eşime, 'Mustafa bak komşuların hepsi gidiyor, biz de gidelim, eşyalarımızı toplayıp gidelim' dedim; 'yok, ben evimi bırakıp gitmem' dedi. Ondan sonra olaylar oldu zaten. Yasağın geldiği gece eşim gelecekti. Ben de akşamdan yemek hazırladım. Ondan sonra sabah baktım ki, yasak ilan edilmiş, çatışmalar çıktı, ondan sonra polis kapıya geldi. Kapıları kırmaya başladılar, ben de kapımı kırmassınlar diye kapımı açtım. Baktım silahını bana doğrulttu polis. 'Sen ne yapıyorsun, sen kime silah doğrultuyorsun, ben terörist miyim?' dedim. 'Ben nereden bileyim içeride terörist olmadığını' dedi. 'Gel içeriye bak'. İçerde olsa zaten görünür, kapıyı açtım içeri girmediler. 'Çık' dediler. Aldım kızımı ondan sonra beni çıkardılar. Bana eşlik etmediler. Ben kendi başıma çıktım, baktım ortalık tam karıştı ben kızımı aldım çıktım, bana kimse eşlik etmedi.

Ben çıkarken silah sesleri, patlamalar vardı. Çıktıktan sonra bir daha Sur'a giremedim, yasak var bırakmıyorlar. Hiçbir bilgim yok, sadece dedikleri şey, ev yerde bir olmuş, gidip de ne yapacaksın. Bir tane ayakkabı bile almadım, sadece ayağımdaki ayakkabı, kızımın ayağındaki ayakkabı, hiçbir şey alamadık, üstümüzü bile alamadık. Birinci veya ikinci gündü tam emin değilim, ben o gün çıktım, ondan beridir Sur'a giremedim. Bir çocuğum var. Eşim zaten elektrikçi, dışarılarda çalışıyor, ondan sonra 2 ay kaldım annelerde, baktım olacak gibi değil, dediler bana 'ev tualım', burada bir tane ev tuttum. Kaynarpepe'de ev tuttum kendime. Eşim patronundan borç para istedi, patronu sağ olsun valla verdi, ondan sonra geldim.

Sonra yine olanlar oldu, bu sefer yine sokakta kaldık. Bu sefer gidecek yerim yoktu, kalktım gittim köye. Diyarbakır'ın çıkışında bir köy, oraya gittim. İki gün orada kaldım, onlar da kalabalıktı zaten, orada da kalacak yer yoktu. Şimdiki evin zaten her tarafı kırık, kapılar pencereler kırık. Ev sahibine gidip söylediler, zaten benim olmadığı için gelip yapacaklar.

Şimdi ben perişan durumdayım, ne dolap ne bir şeyim var. Hiçbir şeyim yok, benim orada dünya kadar eşyalarım var, çeyizlerim, dolaplarım. Ben bir senedir orada oturuyordum. Zaten ev üstüyüm, benim çeyizlerim açılmamıştı. Herkesten de sorabilirsin, zaten her şeyim benim, A dan Z ye her şeyim vardı. Şimdi hiçbir şeyeysiz kaldım perişan, sokakta kalmışım. Ben bir gittim, dedim bakayım. Polis bana dedi ki, 'nereye gidip bakacaksın?' Polise rica ettim, diyorlar 'evin komple inmiş aşağıya hepsi gitmiş', 'gidip bakayım benim evimde bir şey kalmış mı, bir dolap da kalsa o dolapla idare edeceğim'. 'İzin vermem' dedi; dedim 'bari siz gidin bakın', adresi verdim. Dedi 'ev gitmiş komple, patlama olmuş'. Artık ben şaşırıldım kaldım. Ev sahibi de kiraya yine zam yapmak istiyor; girdiğimde 350'ye vermişti, şimdi diyor 'zor durumdayım 400 yapayım'. Ne diyeyim abi, ne yapıyorsan yap, ev sahibi

sensin. Şimdi kocam da diyor 'benim artık yapacak bir şeyim yok başının çaresine bak'.

Valiliğe gittim. Valilik bir kere 300 lira verdi, bir kere de bana '500 lira vereceğiz dediler. Ama hala ne 500 lira ne de verileceği söylenen 1000 lira verilmedi. Gittim sordum, 'mesajı bekleyin, mesaj geldiği zaman size gelecek' dediler, daha bana kimse bir şey vermemiş."

Sur'dan göç etmek zorunda kalan Yıldız Ayak yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

"Sur'da Hasırlı Mahallesi'nde otuyordum. Çatışmalar başlamadan 4 çocuğumu da alıp, yatak yorgan alıp çıktım. Evdeki diğer eşyalarımı alamadım. Beyaz eşyalarım, koltuklarım hepsi orada kaldı. Sur'dan çıkınca Bağlar'a yerleştim, ama orada da olaylar başlayınca köye gittim."

Sur'dan göç etmek zorunda kalan 5 çocuk annesi bir kadın ise durumu şöyle aktarmıştır:

"9 günlük yasaktan sonra çıktık. Dört Ayaklı Minare'nin hemen arkasında otuyordum ben. Yasak sırasında pencereye dahi çıkamıyorduk. Evdeki erzaklar ile idare ediyorduk. Yiyecekler bitince çocuklar 'ekmek ekmek' diye ağlıyordu. Çatışma sesleri artınca banyoya kaçıyorduk, mahalleden polis eşliğinde çıktık. Sur'dan çıkınca Eyyubi Hastanesi'ne sığındık. Bir gün hastanede kaldık. Sonra bir gazetecinin bürosunda kaldık, sonra Kaymakamlık bizi misafirhaneye yerleştirdi. 1 ay orada kaldık. 5 çocuk otelde mutsuzdu. Eşim dahi psikoloğa gidiyor. Orada bizim evin kira derdi yoktu. İş-Kur eşimi camide işe yerleştirdi. Sigortası yapıldığı için bize kira yardımı yapılmıyor. 1300 liranın 600 lirası kiraya gidiyor, fatura, okul masrafları yetmiyor. Halimizi görüyorsunuz. Yorganları serip üzerinde yatıyoruz. Olaylardan önce Sur'da yaşam çok güzeldi."

Göç etmek sorunda kalan bir diğer aile, 12 kişilik Akgül ailesidir. Aile evlerinden çıkarılana değin Sur'da Fatihpaşa Mahallesi'nde aynı apartmanda toplam 4 dairede aile olarak yaşadıklarını, yasak başladığında 12 günden fazla bir süre boyunca evlerinde kalmaya devam ettiklerini aktarmıştır. Anne Akgül şunları ifade etmiştir:

"Kızımın psikoloji bozulmuş, ellerini sürekli yıkıyor, yara olmuş şimdi. Kızımın eşi, biz bir akrabanın evinde kalırken yer olmadığı için gidip otogarda bekleme salonlarında karlı havalarda uyuduğu için zatürre oldu. Allah hakkımızı onlarda bırakmasın. Evim 3 katlı idi. Kızımın, oğlumun çeyizi içeride kaldı. Evimizden tek parça eşya bile almadan çıktık, başıma tülbent bile alamadım, görüyorsunuz 4 sünger var, hangimiz nerede uyuyalım, sobamız yok. Bir tane odun sobası bulduk, gece bu yaşlı halimle çıkıp sokaklardan karton topluyorum, sobada yakmak için, bir oğlum cezaevinde ona yollayacak param yok."

Sur'dan göç etmek zorunda kalan ailelerden 46 yaşında, evli ve 7 çocuk annesi Songül İldız yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

"Yasak ilan edildikten sonra 9 günden fazla zaman evdeydik, 3-4 gün daha kaldık. Sabah 5 idi biz evden çıktık. Erzaklarımız evde vardı. Çocuğuma bir şey olur diye okula gönderemedim, hala da gidemiyor okullarda kontenjan kalmadığı için. 9 gün sonra yasak birkaç saatliğine kalktı. Herkes eşyalarını toplayıp çıktı. Ama biz evimizi terk etmedik. Havan topları, silah sesleri yüzünden, elektriğimiz olmadığı ve ekmeğimiz kalmadığı için mecburen çıktık. Çocuklarımızın eşyalarının içinde beyaz bayrak olarak kullanmak için eşya aradım bulamadım, sonra bir parça peçete buldum. Peçeteyi sallayarak sokaklardan geçerek akrabalarımızın yanına gittik. Devlet evleri kamulaştırıyor, bana bir trilyon da verseler, evimin yerini dümdüz de yapsalar, branda alıp, çadır yapıp orada yaşayacağım. Çünkü benim doğduğum, büyüdüğüm, yaşlandığım yerdir. Buradayım, ama Sur'a yönlendiğim vakit belki cennete gidiyorum. Orada nefes alıyorum. Nereye gidersem gideyim, Sur'a gelince sanki daha fazla oksijen alıyorum. Orada hayat bambaşka, oranın akrabalığı, komşuluğu çevresi bambaşka, herkes birbirini biliyor, tanıyor. Kızım evlendi, Antalya'ya gitti, hala Sur'u hayal ediyor. Gidip evi görmek istiyoruz, ama polisler izin vermiyor. Sur'a girince üzerimizi arıyorlar, kimlik kontrolü yapıyorlar. 24 saat kimlikle gezmek zorundayız. Onları görünce arayacaklar diye düşünüp kollarımız kendiliğinden havaya kalkıyor. Psikolojimiz mahvoldu. İçim yanıyor, boğazım düğümleniyor. Her şeyi unutuyorum. Unutkanlık başladı, doğru düzgün konuşamıyorum. Dün yüksek bir binaya çıkıp evimi görebilir miyim diye baktım. Orada durup ağladım cennazesini alamayan aileler için. Mesut vardı, onu tanıyordum. Çok sevecen, güler yüzlü, yufka yürekli, insanları seven biriydi. Gidip gelirken görüyordum. Çok iyi bir insandı. Öldü. Sur eskisi gibi olamaz artık. Eski mutluluk olamaz artık. Yalnızca kendi evimize dönebilmeyi istiyoruz, ama eski huzur olamaz."

Sur'dan göç etmek zorunda kalan ailelerden Ruken İldız yaşadıklarını şöyle aktarmıştır:

"Yeni evliyim, 1,5 yıl oldu, 10 aylık bir kızım var. Dabanoğlu'nda Güven Sokak'ta otuyordum. Eşim şimdi bir okulda temizlikçi olarak çalışıyor. Şu an taşındığımız evde hiç eşya yok. Kızımın mama, bez ihtiyacı var. Çıkarken bebeğimi aldım çıktım. Yasaktan 2 gün önce korkudan çıktım. Evimden haberim hiç yok. Orada kiradaydım. Sur'daki evin kirası 350 idi. Şimdi oturduğum eve 600 lira veriyorum. Sur açılrsa dahi dönemem, korkuyorum artık, silah bomba seslerinden korkuyorum."

Kurumlarla Yapılan Görüşmeler

Diyarbakır Eğitim-Sen

Diyarbakır Eğitim-Sen'den görüştüğümüz Abbas Güçlü, Sur'da yaşanan savaşın çok uzun sürmesinin yaşanan hak ihlallerini arttırdığını ve savaşın sadece Sur ile sınırlı kalmayıp bütün Diyarbakır'ı etkilediğini dile getirmiştir. Ablukadan Diyarbakır'da eğitim gören 517 bin öğrencinin ve 18 bin öğretmenin etkilendiğini belirtmiştir.

"Sur ilçesinde 30.250 öğrenci ve 1381 öğretmen var. Öğrenciler kendi okullarından, kendi evlerinden uzaklaşmak durumunda kaldılar. 7450 öğrencinin büyük bir bölümü Sur'un dışında başka ilçelerdeki ve köylerdeki okullara gitmek zorunda kaldılar. Okullar kapatıldı, karargâh olarak kullanıldı. Bazı okullar da karargâhın dışında özel hareketçiler tarafından kullanıldı, bu Diyarbakır'ın Sur dışında başka bölgelerinde de oldu. Mesela öğrenci yurtlarında. Tepkisel olarak okula gitmeyenler de var mevcut durumda. Abluka 6 mahalleye indirildiği zaman da, zaten bu 6 mahalledeki bütün okullar kullanılmaz hale gelmişti. Bu 6 mahallede olan, Yavuz Selim, Alparslan Anadolu Lisesi, Mardinkapı Ortaokulu, Süleyman Nazif Anaokulu ve ilkokulu, Alparslan İmam Hatip Ortaokulu, Cumhuriyet Okulu tamamen yıkıldı. Birkaç tane daha var o bölgede, fakat bunlar yıkılmadı, onlar eğitime devam ediyorlar, Melik Ahmet Mahallesi taraflarında. Okullardaki öğrencilerin çoğu zaten okullara gidemiyorlardı. Farklı ilçelere gönderildiler."

Abbas öğretmen öğrencilerin psikolojik durumları ile ilgili şunları dile getirmiştir:

"Normal şartlarda çocuklar savaş travması yaşadıkları ve başka okullara gönderildikleri zaman, hem kurumların altyapılarının oluşturulması hem de çocukların buna hazırlanması gerekiyor. Fakat bunlardan hiçbir tanesi yapılmadı, çocuklar doğrudan okullara gönderildi. Okullara gönderilirken de Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulaması; farklı okullara yerleştirmek oldu. Burada eğitim-öğretim devam ediyor, aksamıyor, hani ileride doğabilecek hukuki sorumlulukları ortadan kaldırmaya yönelik bir durum bu. Tabii bu beraberinde farklı bir sorun ortaya çıkardı. Öğrencilerin oraya gidip orayı benimseyememeleri, oradakilerin de Sur'dan gelen öğrencileri benimseyememesi, 'Sur Çocukları' dediğimiz bir kavramı ortaya çıkardı. Ayrıca öğretmenlerin

buna hazır olmamasından kaynaklı, bu çocuklara nasıl davranmaları gerektiğini bilmedikleri için de çocuklar kendilerini oraya ait hissedemediler. Sınıf düzenini bozan öğrenciler olarak görülmeye başladılar bazı yerlerde. Tabii böyle olunca da uyum sorunu yaşanmaya başlandı onlar açısından. 2. dönemden sonra Sur içinde belli bölgelerde yasaklar kalktığı zaman, o 6 mahallenin dışındaki yerlere öğrencilerin üçte biri gitmeye başladı. Diğerleri ise farklı mahalle ve köylerde eğitime devam ediyorlardı. Şu anda normale dönmeye başladı son 15-20 günlük süre içerisinde. Diğer bölgeler de normale dönmeye başladı, ama travmaları devam ediyor. Mesela yasak olduğu dönemde Bağlar'a göç eden bir çocuk, her sabah erkenden gelip okuluna güvenlik kontrollerinden geçip tekrar evine gidiyor. Çocuklar şunu diyor: 'Orada yakın bir okula gitsem, daha ben öleceğimi de bilsem, ben orada öleceğim'. Çünkü bütün anıları orada. Yani biraz böyle pragmatik yaklaşınca farklı düşünebiliriz, ama insanların toplumsal hafızaları çok farklıdır. Yani Sur'un öyle bir özelliği var. Sur'daki her evin diğer evden farklı bir yapısı vardı. Onun için bu trajediler çok fazla yaşandı. Mesela şöyle bir şeyle karşılaştık. Öğrencinin bir tanesi patlamalar başladığı zaman krize giriyor ve öğretmenleri soruyor ne oldu diye? 'Ailem şu an Sur içerisinde, büyük bir ihtimalle bizim evin orayı bombalıyorlarsa ölmüş olabilirler'. Bu kaygı içinde ders işlemeye çalışıyor çocuklar. Kapatılan ve yıkılan okullardaki öğrencilerin ise bir bölümü farklı bir okulda. Sur'daki 4 okulu birleştirerek henüz resmi olarak açılmayan bir okula yerleştirildiler. Bir kat Yavuz Selim, bir kat Cumhuriyet, bir kat Anadolu İmam Hatip, Alparslan İmam Hatip diye geçiyor zaten. Her öğretmeni de o şekilde yerleştirdiler. Bazılarını da farklı okullara görevlendirme şeklinde gönderdiler. Zaten öğrencilerin ailelerinin çoğu da köylerine, farklı ilçelere ev tutup gittiler. Tabii orada da alt yapı oluşturulmadan yapılan bir şeydi. Psikodestek çalışmaları bakımından hiçbir çalışma yapılmamıştı. Fakat göstermelik olarak son dönemde yavaş yavaş çalışmalar başladı."

Abbas öğretmen abluka sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı telafi eğitimleri ile ilgili şöyle konuşmuştur:

"İleride doğabilecek hukuki sorumluluğu, yani aylarca devam eden bir savaşı iki haftalık telafi eğitimi ile tamamlama gibi saçma bir çalışma içerisine girildi. Yani onların hiçbir etkisi olmadı çocuklar üzerinde, olamaz da zaten. Siz psikolojik anlamda bir travma yaşayan çocuğa öğretimsel anlamda hiçbir şey veremezsiniz. Çoğu öğrenci de gitmedi zaten oraya. Yani bu travmanın, savaş ortamının, kaybetmişliğin ortasında göstermelik olarak yapılan şeylerin çok da anlam ifade etmediği görüldü, zaten görülecektir. İleriki süreçte daha yoğun görülecektir. Çünkü eğitim açısından yaşanan bir kaybın telafisi çok uzun süreler alır. Bazen imkânsız hale gelebilir."

Kurum olarak abluka süreci ile ilgili rapor hazırladıklarını; hazırladıkları raporda 13 bölüm olduğunu ve bunu öğrencilerin etkilenme derecesine göre belirlediklerini; birinci dereceden etkilenenleri ise abluka bölgesinde eğitim gören 7.450 öğrenci ve eğitim veren 300 öğretmen olarak saptadıklarını dile getirmiştir. Bu rapordan hareketle çocukların yaşadıkları travmaları gidermeye yönelik çalışmalar yapmışlardır. Çocukların özellikle travmadan kaynaklı olarak çaresizlik, bitmişlik, tükenmişlik sendromu yaşadıklarını, sınıf içinde adapte olamadıklarını, nasıl olsa ben de öleceğim kaygısını taşıdıklarını belirtmiştir. Çocukların travmalarının ağır olmasının sebebi, birkaç travma yaşamalarına bağlanmıştır.

"İlk yaşadıkları travma; 90'larda köy boşaltılmasıydı. O çocuklar annelerinin, babalarının, abilerinin anılarıyla yetişen çocuklardır. Aynı yetiştikleri anıları bire bir yaşayan tanıkları oldular. Daha sonra Bağlar'a geçtikleri zaman, bu sefer Bağlar'da yaşanan çatışmalardan dolayı orayı terk etmek zorunda kaldılar. Travma üstüne travma yaşayan bu çocukların artık buldukları ruhsal yapıyı tahmin etmek o kadar da zor olmasa gerek. Psikolojik travmaların sonuçları ilk bir-iki ay içinde ortaya çıkmaz. Daha sonraki süreçte ortaya çıkar. Yani toplumsal bir travmaya dönüşür. Bu da çok farklı sonuçlar yaratır. Şu anda biz savaşın sıcak ve yoğun olduğu bir dönemden geçtiğimiz için bir şeyin farkında değiliz. Asıl travma daha sonra ortaya çıkacak, çocukların davranışıyla. Çünkü kendisini hiçbir yere ait hissetmeyen bir kişinin neler yapabileceğini biz düşünemeyebiliriz. Bir kavram kullanmıştık 'Sur Çocukları' diye. Hakikaten bu da oldu."

Abluka sürecinde eğitim emekçilerinin karşılaştıkları sorunları ise şöyle dile getirmiştir:

"Sur'da özellikle savaşı kazanmış edasıyla hareket eden Emniyet görevlilerinin, öğretmenlerin kontrol noktasından geçerken olan davranışlarının çok farklılık arz ettiğini gözlemledik. Hatta iki öğretmen arkadaşımıza okullarına giderken silah çekilmiş. Bir tanesi, Gazi Caddesi'nden yukarı çıkarken, 'ters yoldan girdim' diyor araçla. 'Okula gitmem gerekiyor, ki tank atışlarının, top atışlarının olduğu ortamda okula gitmek de zaten ayrı bir sorun.' Ters yola girdiği zaman polislin bir tanesi 'sen ne yapıyorsun, ters yola girdin, ka-

nunları çiğniyorsunuz' demiş. Öğretmen, 'siz 90 gündür burada kanunları çiğniyorsunuz. Ben bir defa çiğnemişim çok mu?' dediği zaman üstüne yürüyorlar, ondan sonra silah çekiyorlar. Çevredekiler araya girdiği için kurtuluyor. Aynı şekilde diğer bir öğretmen de aynı durumla karşı karşıya kalmış. Zaten okula gidip gelirken kontrol noktalarından geçerken, 'ben öğretmenim' dediği zaman ayrı bir yöntemle karşılanıyor. 'Zaten bunları siz yetiştiriyorsunuz. Sizin yüzünüzden oluyor bunlar' deniyor. O süreç içerisinde bunlar yapılırken, malum Başbakan'ın master planında rehabilite etmek için özellikle muhalif olan bütün sendikal yapılara karşı saçma bir genelge ortaya çıktı. Hiçbir hukuki altyapısı olmayan, hiçbir kanuna dayanmayan bir genelgeydi. 2016/4 sayılı genelge. Normal şartlarda terörle ve terörizmle ilişkilendirildiğin zaman, TC içerisinde siz zaten görev yapamıyorsunuz, doğrudan görevden alınıyorsunuz. Bu farklı sendikaların yaklaşımıyla, onların istemleri doğrultusunda insanların örgütlü yapısını ortadan kaldırmak için ortaya atılan bir genelgeydi. Öğretmenlere de bu süreç içerisinde soruşturmalar başladı. Şu anda ön inceleme şeklinde. Diyarbakır'da 4 bine yakın öğretmenin soruşturulacağı söyleniyor. Öğretmenlerde bu süre içerisinde hem savaşın mağduriyeti hem de uygulanan siyasetin mağduriyeti görmeye başlandı. Daha da devam edeceği gözlemleniyor. Çünkü soruşturma esnasında, inceleme esnasında hiç alakası olmayan soruların müfettişler tarafından sorulması öğretmenler üzerinde baskı oluşturuyor. Mesela 'siz çocukları yönlendirdiniz mi çocuklar okula gelmesinler diye, siz neden gelmediniz okula, bunun suç olduğunu biliyor musunuz?' gibi sorular soruluyor."

Abbas öğretmen, arkadaşlarından birinin evinde, 8.katta çocuğuna kahvaltı hazırlarken vurulduğunu ve iki gözünü kaybettiğini ve felçli olduğunu dile getirmişti:

"Bağlar'da ölen üniversite öğrencisi gençlerden bir tanesi 'yaşamak istiyorum, çünkü oyunun sonunu görmek istiyorum'

gibi bir cümle kullanmıştı. Şiyar Baran vardı Seyrantepe'de. 7. sınıf öğrencisi, kaynaştırma öğrencisi dediğimiz bir öğrenciydi. Göğsünden aldığı ateşli silahla öldürüldü. Yani savaşın çocukları etkileme derecesine baktığımızda, Sur'da ölenlerin çoğunun zaten daha önceden okula devam eden kişiler olduğunu biz görmüştük.

Travmatik yaklaşımlarda insanların anadillerinin önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü insanları iyileştiren annelerin ninnileridir. Ninniler de kendi dilinde güzeldir. Okullarda, eğitim ortamlarında yapılan çalışmaların, farklı bir dille yapılan çalışmaların bir insanın ruhunu ne kadar onarabileceğini düşünebilirsiniz. Ve şu an yapılan çalışma da odur. Milli Eğitim'in yapmış olduğu çalışmanın hiçbir şekilde onaracağını zannetmiyorum. Onun için bunlara yaklaşırken, daha farklı bir tarzın benimsenmesi gerekiyor. Annelerin ninnileri, yani anadilleriyle yapacağı çalışmaların daha gerçekçi olacağını düşünüyorum. Tabii biz kendi yaptığımız çalışmalarda bu yöntemi uyguluyoruz.

Mesela bir okulda yaptığımız çalışmada şunu gözlemledik: Uyumsuz dediğimiz davranışlar normal şartlarda eğitim içerisinde sınıfa uyum sağlayamayan, arkadaşlarıyla iletişim kuramayan çocuklara 'neden bu davranışı gösteriyorsunuz?' dediğin zaman, öğrenci 'ben zaten öleceğim' diyor. Ben kurala uysam ne olur uymasam ne olur gibi bir söylem de geliştirdiler. Bu özellikle mesela büyük yaş çocuklarda, lise çocuklarında çok yoğun bir şekilde görülüyor. Bunun haricinde farklı farklı şeyler, durumlar da söz konusuydu. Burada Sur içerisinde Haseki'den gelen bir aile var. Savaştan kaçıp gelmişlerdi. Sur'dayken tekrar evi boşalttılar, Bağlar'a gittiler. Tekrar evlerini boşaltmak zorunda kaldılar. Tekrar Sur'a geldiler. Şöyle bir şey de ortaya çıktı. Bağlar boşaltıldıktan sonra Sur'a gelenler şunu söyledi: 'Bu saatten sonra öleceksek kendi evimizde öleceğiz. Bir şekilde artık dışarı çıkmayacağız' dediler. Ve ilginç bir şey ortaya çıktı. 90'larda köy boşaltmalarında yüzde 80-90 farklı şehirlere giden insanlar, bu sefer farklı şehirlere gitmediler. Göç tamamen yatay, iç bölgede gelişti. En fazla köylere göçtüler. Onun dışında başka bir yere gitmediler."

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Diyarbakır Şubesi

Diyarbakır Türkiye İnsan Hakları Vakfı Temsilcisi Serkan Delidere, Sur'da yapılanların Diyarbakır'ı herhangi bir kent haline getireceğini ve burada yaşanan savaşın aslında kentin tamamını etkilediğini dile getirmiştir. Failin mağduru tedavi etmesinin mümkün olmadığını söyleyen Delidere, ablukanın ardından yapılacak çalışmaların kesinlikle yerel dinamikler tarafından yapılması gerektiğini ve devletin de bunu tazmin etmek zorunda olduğunu dile getirmiştir.

Mazlum-Der

Mazlum-Der Diyarbakır Şubesi Başkanı Ali İhsan Gültekin'e mevcut süreçle ilgili görüşlerini sorduk:

"Açıkçası 7 Haziran seçimleri öncesinde kendi aramızda konuşurken ve bölgenin nabzını tutarken bunları öngörüydük. Biz sadece bir sivil toplum kuruluşu ve insan hakları ihlalleri ile ilgilenen bir kurum değiliz, aynı zamanda toplumun nabzını da tutuyoruz. Bu yönüyle toplumun siyasal boyutuyla da ilgileniyoruz. 7 Haziran sonrası başlayan o ağır çatışmalı süreçte bizler çeşitli basın açıklamaları yaptık. Sokağa çıkma yasakları oldu, bu yasaklar kaldırıldıktan sonra çeşitli raporlar hazırladık. Bu anlamda kamuoyunu ve tarafları bilgilendirdik. Bu süreç içerisinde azami derecede objektif olmaya çalıştık ve yine bu süreç içerisinde taraflara çatışmadan vazgeçme ve dağıtılan masaya geri dönme telkininde bulunduk. Açıklamalarımız genel olarak böyleydi, bu içerikteydi. Bu dönemde yaşanan insan hakları ihlallerini kamuoyu ile paylaştık. Çeşitli tepkilerle de karşılaştık, ama yine de bizler neyi gördüysek, neyi duyduysak onları açıklamakla mükellef olduğumuzu düşünüyorduk. Bilhassa savaşın şehirlere taşınması üzerine oluşabileceklere vurgulama yaptık. Tabii bu savaşın şehirlere taşınmasının ardından devletin operasyonel biçiminin orantısızlığını vurguladık. Bir şekilde biz durumu belirtmeye çalıştık."

Ablukalar devam ederken, kendilerinin de bir takım yardım kuruluşlarının düzenlediği organizasyonlarda gönüllü olarak bulduklarını ve bu vesileyle alandan dışarı çıkmış, şehrin farklı yerlerine göçmüş insanlara ulaşma imkânı bulduklarını dile getirerek, süreçte yaşanan hak ihlallerini tespit ettiklerini bildirmişti. Görüşülen kişilerin hem hendek kazılmasında hem de devletin operasyon biçiminden kaynaklı yaşadığı hak ihlallerinin ve mağduriyetlerin kendilerine sıkça ulaştığını vurgulamıştır:

“Bireysel olarak bunlar bizlere ulaştı, mesela Bağlar’da da bunu gördük, yayınladık. Bilhassa insanların rızalarının hilafına diyelim, gerçekleşen bu eylemlerin meydana getirdiği bir takım sonuçları telefonlarla bizlere ulaştırdılar, yani haksızlıklara uğradıklarını söylediler. Silahlı milislerin insanları evlerinden zorla çıkarması, genelde birinci katların boşaltılma talepleri, bu talepler yerine getirilmediği durumda karşılaştıkları tehditler bizlere ulaştı. Bizler bunları kamuoyu ile paylaştık. Buna benzer durumlar muhtemelen Sur’da da yaşanmıştır. Bunun dışında hak ihlalleri ile ilgili, polis ve güvenlik güçleri müdahale ederken, genel anlamda çoğu kere sivil ya da sivil olmayan ayırımına gitmediler. Yani ateş ederken bir defa bunları gözetmediler, dışarı kim çıkarsa çıksın vurulan insanlar oldu, onları da gördük. Gözaltına alınmış ve gözaltında işkenceye uğramış insanlardan da haberdarız. Sivillerin dışarıya tahliye edilmesi neticesinde olanlar ve oradaki bazı kişilerin, sivil veya silahlı fark etmiyor, üstlerinin çıkarılarak çıplak bir vaziyette kamuoyuna teşhir edilmeleri, orada uzun bir süre bekletilmeleri. Gerçi Valilik bunu güvenlik nedeniyle alınmış bir tedbir, bir önlem faaliyeti olarak deklare etmiştir. Ancak bu bize inandırıcı gelmemiştir doğrusu, oradaki güvenlik güçlerinin bizzat insan şahsına dönük bir ihlali olduğunu biz gördük. Güvenlik önleminin çok dışında bir şeydi doğrusunu isterseniz.”

Bu süreçte kurumsal olarak gerekli tepkiyi gösterdiklerini söyleyen Gültekin, ancak sivil toplum kuruluşlarının bir arada koordinasyonlu bir şekilde yeterli tepkiyi vermediğini, silahın ve çatışmanın çok yoğun olduğu dönemlerde bu tür diyalog ortamlarının gelişmediğini düşünmektedir.

Son olarak çatışmasızlık ortamının sağlanması gerektiğini ve yine masaya dönülerek çözüm sürecine kalınan yerden devam edilmesini, hatta bunun tarafsız gözlemciler tarafından da hakemlik yapılarak güçlü bir şekilde tahkim edilmesini istediklerini, bunu da 1 Eylül Dünya Barış gününde bir açıklamayla deklare ettiklerini söylemiştir.

Diyarbakır Sanayici İş İnsanları Derneği

Diyarbakır Sanayici İş İnsanları Derneği Başkanı Burç Baysal, abluka sürecindeki üç ayın kaybının çok yüksek boyutta olduğunu, Diyarbakır ekonomisinin şu anda dibe vurduğunu dile getirmiştir:

“Diyarbakır bir çekim merkezi, hem bölgenin hem de Fırat’ın daha yukarısına doğru olan, kendini Kürt diye addedenlerin çekim merkezidir. Diğer kentlerden katbekat farklı sektörleri içerisinde barındıran bir kent olduğumuz için, bu çekim merkezi zarar gördükçe bir şekilde ayakta durabiliyoruz.”

Görüşmemizde böyle bir süreci öngörüp öngörmediğini sorduk...

“17 Aralık'ta Ankara'da Mehmet Şimşek'in başkanlığında ve yine Kalkınma Bakanı'yla bir araya gelmişliğimiz oldu. Orada şu anki koşullardan hızlıca çıkma adına, hükümet olarak atılması gereken adımlar konusunda 5-6 sayfalık bir rapor vermiştik. Tabii ki önceliğimiz, çatışma ortamının ortadan kaldırılıp, siyasi diyalog kanallarının açılması idi. Ancak bunların oluştuğu ortamda sonraki maddelerin bir kıymeti harbiyesi oluyordu. Bunları konuştuğumuz ortamdan yaklaşık 15 gün sonra herhalde Sur bölgesindeki Sur'a kayıtlı işverenlerin SGK ve Bağkur primleri konusunda üçer aylık bir erteleme çıktı ve basında da paylaşıldı. Bizle biraz dalga geçmek gibi bir şey oldu. Akabinde Mardin'de bir eylem planını Başbakan açıklamıştı. O da maalesef altı doldurulmamış bir şekilde, o gün bir şeyler yapabilmenin göstergesi olarak açıklanmıştı. Şuna bağlayacağım, o yapmış olduğumuz toplantıda çok net bir şekilde bizim iflasımızı beklediklerini söyledim. Yani bu başka bir şey getirmez. Bunun örnekleri çok net. Evet, hükümet olma özelliğiniz Ankara'daki küçük bir sanayi sitesi içerisinde alelacele gidip oradakilere yardım etme kabiliyetini gösterebiliyorsunuz, bu anlaşılabilir bir şeydir. Ama yaklaşık 8-9 aydır koca bir metropol kentin içerisinde, bir şekilde sosyal hayatı ayakta tutan ekonomi aktörleriyle kola girmemek başka bir şeydir. Siz kalkıp Rusya'ya ihracat yapan firmalara hemen öyle üç koldan sarılıyorsunuz. Sizin buradaki, bu bölgedeki sadece Diyarbakır değil Cizre'deki, Şırnak'taki insanlar konusunda da böyle geç kalmanız bizler açısından gerçekten soru işareti. Öngörüyoruz, çünkü 40 yıldır biz bunun içerisindeyiz, çok farklı durumlara da karşılaştık. Bu ülkenin kodları değişmiyor. Hep böyle, muhafazakâr da gelse, laik olarak nitelendirilen kesim de gelse ülkede Kürt deyince kodlar farklı.”

Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği

Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği'nden bir üyenin süreçle ilgili görüşleri:

"Şhçek'de çalışıyorum. AvSH Bakanlığı tarafından psiko sosyal destek çalışması başlatıldı, 3050 ailenin incelemesi yapıldı. Bu aileler arasında acil ekonomik desteğe ihtiyacı olan aileler tespit ediliyordu. Bunlar dışında psiko sosyal destek alması uygun görülen aileler vardı. Ekonomik destek verilmesi gereken ailelerin çok cüzi bir miktarına ekonomik destek verilebildi, çünkü çalışma bir süre sonra Bakanlık tarafından gelen bir yazıyla biraz kısıtlandı. Ardından gelen bir yazıyla desteklendi ve çalışmaya muhtemelen devam edecekler. Burada var olan personel sayısı yetmediği için il dışından personel geldi. Sosyal yardımlaşma tarafından alınan yardımlarda bilgilerine ulaşıldı ailelerin. O bilgiler il müdürlüğüne gönderildi. İl müdürlüğünde de 3'er kişilik heyetler oluşturuldu. Bu heyetlerde, 3'te 1'i burada çalışanlar, 3'te 2'si de genelde il dışından gelen yabancı insanlar tarafından gidildi ailelerin incelemelerine. Bu çalışma sonunda not alındı. Ailenin yaşadığı insan hakları sorunları da not alındı, ama her hangi bir çalışma yapılmadan, sadece öyle not alındı. Yani ailelerin o verdikleri ciddi suçlamaları örnek veriyorum, işte polislerin evlerine girip de babanın kafasına silah dayayıp öldürmeye çalışması veya tehdit etmesi... Bu tarz şeyler sadece yazıyla bile dökülmedi, belki sadece aileyle psiko sosyal destek kapsamında görüşme yapıldı. Psikolojik destek sunulamadı muhtemelen birçok aileye. Ciddi ekonomik ihtiyaçları vardı ailelerin. Sosyal yardımlaşma sadece 300 lira verdi ve 1000 lira verdi; görüştüğünüz aileler de zaten bunları anlatmıştırlar sizlere. Sosyal hizmetler, yani Şhçek olarak çok cüzi miktarda ve sadece 6 mahalleden 158 aileden oluşuyor bunlar. Buradaki çocukların ileriki bir süreçte korunmaya muhtaç hale düşme durumları var. Var olan ekonomik yoksulluk nedeniyle eğitimden geri kalma durumlarını ortadan kaldırmak amacıyla verilen bir yardımdır. Hatta daha da artacak bunlar bir süre sonra. Çalışma devam ediyor, ekonomik destek verildi, o da 1600'e tekabül eden bir miktar. Bunun verilme sebebi de, çocukların korunmaya muhtaç olması durumunu engelleme çabası. Biraz daha devlete yakın olunan illerden destek elemanlarının geldiğini gözlemledim. Gönüllü olanlar vardı, gönüllü olmayanları da genelde bu tarz yerlerden gönderiyorlardı. İşte Erzurum, Kırşehir, Denizli. Bunlar ağırlıklı olarak Yenişehir ve özellikle Sur'a yakın kesimlerde bayağı fazlaydı. Büyük bir çoğunluğu ev tutmuştu. Akrabalarının yanında olanlar vardı. Yardım severler tarafından tahsis edilen evler vardı. Yani medyada lanse edilen kiralarn yükselmesi konusunu yalnız bir ailede gördüm, başka da görmedim. Sosyal yardımlaşma şimdiye kadar 300 lira taşınma parası, 1000 lira da kira, yani 500-500 kira veriyordu. Ama tüm ailelere verilmiş bir para değil bu. Sosyal yardımlaşmaya başvuru yapıyorlar, sosyal yardımlaşma sizi ararız diyor yada mesaj atıyor. Mesaj üzerine bankaya gidip parayı çekiyorlar. Bazı ailelere bu mesajlar gelmiyor. Birçok aileye yardım vermişler. 4600 aileye yardım etmişler. Mesela Sur'dan hizmet sunulamayan camilerin imamlarını gönderdiler, biz de onları eve gönderdik."

Özgür Kadınlar Kongresi (KJA) / Ayla Akat

"Tabii bugün biz yasağın kalktığı yerlere baktığımızda, gözümüze çarpan maddi, fiziki hasardır. Ama gerisinde çok ciddi bir manevi tahribat var. Bunun açığa çıkması gerekiyor. Ortada halkların, değişik etnik kimliklerin, dinlerin, inançların eşit ve özgür temelde bir arada yaşayabileceği bir sistemi inşa etme iddiası, devleti demokrasiye davet etme iddiası var. Bir tarafta da, ben mevcut statükoda direnirim ve hiçbir radikal demokrasi talebine, çağrısına kulak vermem, kendi egemenliğim, kendi sistemim, kendi başkanlığım diyen bir irade var. Bu süreç devam edecek. Hem merkezi bir katılımımız var hem de yerelerde koordinasyonlarımız bu sürecin içerisinde."

Yanılmıyorsam 150.000 kadar bir nüfusu var. Diyarbakır'ın kalbi dediğimiz ve gerisinde, yani Diyarbakır'da Kayapınar, Bağlar ve Yenişehir ilçeleri var, merkez ilçeleri var. Buralarda örgütlü bir kadın gücü var. O yüzden irademiz Sur'da yasak kalktıktan sonra, Sur'daki varlığımızı, kadın gücümüzü, örgütlü kadın gücümüzü de oraya taşıma temelindedir. Burası için özgün bir çalışma da yürütüyoruz Sur içinde."

Sur Belediyesi

Sur Belediyesi Başkan Vekili Azize Değer, ablukanın devam ettiği süreçte belediye olarak yaşadıkları sıkıntıları şöyle aktarmıştır:

"Tabii ki zor bir süreç. Belediye olarak hem hizmet üretemedik, hem de yapmamız gereken çalışmaları yürütemedik. Bize ilk yasaktan sonra Kaymakamlık'tan yazı geldi, araçlarımızın listesini istediler. Araçlarımız çalışmaya gideceği zaman önceden onlara bildirmemizi istediler. 2 kepçemiz Ağustos'tan beri Emniyet Müdürlüğü'nde, halen alamadık. Önceleri belediye hizmet araçlarımızı Sur'da yasaklı bölgelerin dışındaki mahallelere bile alamıyorduk, sonradan bunlar aşıldı. Yasak-

lı bölgelere zaten üç aydır hiç giremedik. Diğer yerlerde temizlik çalışmasında sadece o bir ay zorlandık, daha sonra izinlerle falan temizliği devam ettiriyoruz şu anda. Ama kadın merkezindeki kültür çalışmaları aksadı. Kültür müdürlüğümüz yasaklı bölgenin içinde olduğu için, orası işlevsiz kaldı, belediyenin içine gelmek zorunda kaldı. Zabıta o bölgedeydi, o da belediyenin içinde kaldı.

Yasaklar ile beraber büyük bir göç dalgası başladı Sur'da. Belediyemize 4200-4300 arası aile başvurdu. Bunların evlerinden çıkışları öyle planlı bir çıkma değildi, sadece elbiseleriyle çıkmışlardı. Kalacak yerleri yoktu, acil ihtiyaçlar ile ilgili biz, Büyükşehir Belediyesi ve diğer belediyeler bir koordinasyon oluşturduk. Önceliğimiz bu ailelere ulaşma ve tespit çalışmaları oldu. Başvuru merkezi Sur Belediyesi'ydi. Aileler Bağlar, Kayapınar ve Yenişehir'e gitmişlerdi. Tabii Sur'un içinde de İskenderpaşa, Melikahmet, Lalebey, Alipaşa gibi mahallere de taşındılar. Sur'un içerisinde 1100-1200 kadar hane taşınmıştı ilk başta. Fakat daha sonra bu Alipaşa Mahallesi'ndeki yasakla beraber; Sur'dan çıkıp bu mahallelere gelenler buradan da göç ettiler. Dönüşler yeni yeni başladı. Esnafın 3 aydır iş yapamaması, çeklerinin geri dönmesi, sürekli bizlere başvuru yapmaları, gelen ailelerin taleplerini karşılama gibi işlerle ilgileniyoruz şu anda. Önceleri çıkanlar gidip akrabalarının evinde kalıyordu, yasağın geçici bir süre olacağını düşündüler. Fakat daha sonra yasak uzayınca aileler kendilerine ev aramak zorunda kaldılar. Çünkü kalabalık nüfuslar bir evin içinde 3-4 aile beraber kalıyordu, böyle yaşıyorlardı. Ekonomik anlamda da gerçekten bu insanların ne çalışma güçleri vardı, ne öyle bir imkân sunuldu onlara. Sadece bu yasaklı olan mahallelerde oturan 22-23 bin nüfustan bahsediyoruz burada. Biz de belediye olarak fazla bir şey yapamadık, nüfus boşalınca gelirimiz düşüyor, gelirimiz azalıyor. Maalesef ekonomik anlamda bir tabela vergisi, bir gelir vergisini bile alamadık; alamadığımız için biz de ailelere yardım konusunda zorlandık. Ama Rojava Derneği, Büyükşehir Belediyesi üzerinden ve duyarlı halkımızın verdiği yardımlarla bu üç aylık süreci götürüyoruz."

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'nın (DTSO) 4 Mart-22 Mart 2016 tarihinde daha önce yasağın uygulandığı ve kontrollü olarak kaldırılan alanlardan; Kıbrıs Caddesi, İnönü Caddesi, Gazi Caddesi, Melikahmet Caddesi ve bu caddeler üzerindeki bazı sokaklar, pasajlar ve iş hanlarında tekstil (perakende, toptan, giyim ev tekstili), kuyumcu, iletişim, gıda, lokanta, otel, ayakkabı gibi farklı sektörlerde faaliyet gösteren 395 işletme ve esnaf ile görüşerek yaptığı ekonomik tespit çalışması raporuna¹⁰⁵ göre, görüşme yapılan işletme ve esnafın,

- Yüzde 66'sı, 90 gün ve üzerinde (3-4 ay) kapalı kaldıklarını beyan etmişlerdir. Anket çalışmasına katılanların yüzde 80'i işyerlerinin kira olduğunu belirtmişlerdir. İşletme ve esnafın yüzde 77'si çalışan sayısınının 1-5 kişi arasında olduğunu belirtmişlerdir. Yasak boyunca çalışanların da ciddi bir gelir kaybına uğradıkları ve büyük çoğunluğunun yasaktan sonra daha önce

çalıştıkları işyerlerinde çalışmaya başladıkları beyan edilmiştir.

- Sokağa çıkma yasağı sonrasında, yasak öncesi çalışan sayısına göre yüzde 30'luk bir kayıp olduğu görülmüştür. İlin genel işsizlik verileri ve bu dönemde diğer alanlarda ve sektörlerde oluşan kayıplar ile birlikte düşünüldüğünde, kent genelinde bir işgücü kaybının olduğunu ifade etmek mümkündür.
- Toplamda yaklaşık 50 milyon TL değerinde zararın olduğu görülmüştür. Bu rakam işletmelerin kapalı kaldıkları süre zarfında uğradıkları zarara ilişkin beyanlarını içermektedir. İşletmeler açıldıktan sonra da işletme faaliyetlerinin normale dönmesi zaman alacak olup, Aralık 2015 öncesi ve yasaklar kaldırıldıktan sonra da bir süre zararların devam edeceği görülmektedir.
- Görüşme yapılan esnafın yüzde 95'i işyerlerinin tümden kapatılması, başka yere taşınması vb. farklı bir işlem yapmadıklarını beyan etmişlerdir. İşletmeler mevcut birikimleri ile veya borçlanarak ayakta kalmaya çalıştıklarını, durumun normale dönüşüne, zararlarının karşılanacağına ilişkin beklenti ve umutlarının olduğunu belirtmişlerdir. Bankalar ile kredi ilişkileri olan veya bu dönemde finans ihtiyacı nedeni ile kredi başvurusunda bulunan işletme ve esnaflar, bankalar ile önemli sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan işletme ve esnafların yüzde 14'ü mevcut kredilerinin geri çağrıldığını ifade etmişlerdir.
- Tekstil (ev tekstili, çeyizlik ürünler, konfeksiyon, giyim ürünleri vb.), ayakkabı, çanta ürünleri gibi perakende ve toptan satış yapan işletme ve esnaf, satışa sundukları ürünlerin sezonluk ürünler olduğunu, kapalı kaldıkları süre nedeni ile bütün bir sezonu kaybettik-

lerini, dağıtım ve satış ilişkilerinin bozulduğunu ve iş kaybına uğradıklarını belirtmişlerdir.

- Yasak süresince işyerlerinde kalan gıda ürünleri başta olmak üzere, satışı sunulan ürünlerin bozulduğu, kullanılamaz hale geldiği ve bu nedenlerle iş kayıpları olduğu belirtilmiştir.
- Tüm işletme ve esnaf, Sur ilçesine dair oluşan güvenlik algısı nedeni ile Eylül 2015'den bugüne değin kent içinden ve çevre illerden müşteri kayıplarına uğradıklarını belirtmişlerdir.
- Sur ilçesinin belirli mahallelerinde yasağın devam etmesi, daha önce yasak uygulanan caddelere de kontrollü giriş çıkışların sağlanması nedeni ile işyerlerini açmalarına rağmen, iş hacimlerinin normale dönmediğini ve bu durumun devam edeceğini belirtmişlerdir.

Ablukaya Dair Parlamento Denetim Faaliyetleri

Sur ilçesinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları ile ilgili HDP Milletvekilleri tarafından çok sayıda yazılı ve sözlü soru önergeleri, araştırma önergeleri sunulmuştur. Önergelerden sadece Meclis Başkanlığı'na sunulan "Sur ilçesi ile ilgili Meclis'e sunulan önergeler" başlıklı önerge cevaplanmış, diğer önergelerin çoğu iade edilmiş, cevaplandırılmamış ya da işlemde bekletilmiştir.

Çağrı Mektupları

Sur ilçesinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları ile ilgili HDP 7 çağrı metni yayınlamıştır. Bunlardan bir tanesi Eş Genel Başkanlarımızın imzasıyla Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne ve Birleşmiş Milletlere bağlı kurumlara; Avrupa Parlamentosu'nun tüm parlamenterlerine ve Başkanlığına; Avrupa Komisyonu'na; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği'ne; büyükelçiliklere ve yurtdışındaki siyasi partilere gönderilmiştir.

HDP Eş Grup Başkan Vekilleri Çağlar Demirel ve İdris Baluken bir adet,

HDP Dış İlişkilerden Sorumlu Başkan Yardımcısı Hişyar Özsoy bir adet,

HDP TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Milletvekilleri Tuğba Hezer Öztürk, Sibel Yiğitalp ve Behçet Yıldırım bir adet,

HDP Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp 3 adet çağrı mektubu yollamıştır.

Konu ile ilgili olarak Avrupa Parlamenterleri, Başbakan Ahmet Davutoğlu'na bir çağrı mektubu

göndermişlerdir.**106** Avrupa Yeşiller Partisi'nin girişiyle 22-23 Şubat 2016'da Mardin ve Diyarbakır'ı ziyaret eden bir grup Avrupa Parlamenti, Avrupa Parlamentosu'nda sekiz farklı siyasi gruba mensup parlamenterlerin desteği ile Başbakan Davutoğlu'na Sur için acil bir çağrıda bulunmuştur. 'Sur ilçesinde sokağa çıkma yasağının askıya alınmasını ve 24 saatlik bir ateşkesin yerine getirilmesini' talep eden imzacı Avrupa Parlamenterleri, Sur'daki dramatik durumu acilen ele almaları için AB Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini ile Avrupa Birliği Devlet Başkanlarına da çağrıda bulunmuşlardır.

Değerlendirmeler

Diyarbakır Mezopotamya Hukukçular Derneği Eş Başkanı Emrullah Akyürekli:

"Bu aşamada ölümlerin tekrar yaşanmaması için yasakların kalkması gerekiyor. Çatışmalar masada son bulur, çatışarak karşılıklı zulmederek bir sonuca varılamayacağı açıktır. Öncelikle bu savaş konseptinin ortadan kaldırılması; en azından diyalogun hâkim olabileceği bir ortamın yaratılması gerekir. Varolan durumda iktidar kendi canının peşinde. İnsanlık suçu işlenen bu topraklarda bunların hepsinin teker teker yargılanması gerekir. Şu anda bir kaosun içerisindeyiz, bu düzenin hâkimlerinin yargılanmadığı bir süreçte huzura ulaşılacağını düşünmüyorum."

Sur İlçesi HDP Eş Başkanı Muharrem Kocabay:

"Geleceğe dair umut, ancak halkımız birbirine kaynaşp beraber hareket ederse vardır. Şu andaki sistemden bir şey beklemek doğru değil. Bir an önce bu çıkan ailelerin dertlerine derman olmak lazım. Halk gerçekten maddi, manevi perişan. Halka, psikolojik, maddi ve manevi ne gerekirse yardım etmek zorundayız. İl yönetimlerimiz, bütün bileşenlerimiz,

belki belediyeler, hepsi dâhil seferberlik şeklinde bu halka çare olmamız lazım. Tabii esnaf da çok büyük mağdur olmuş, bu sistemin yaptığı bir şeydir. Onların da bize tepkileri var. Bir an önce gidip esnafı ziyaret etmemiz lazım vekillerimizle, gerekirse günlerce.”

Özgür Kadınlar Kongresi:

“Hiç umudumuzu çalabilirler mi... Biz her koşulda umutlu olabiliyoruz, yani yıllardır bu kadar çok isyan etmiş, arkasından katledilmiş, bu kadar ağır bedeller ödemiş, ama yine ayakta kalmış bir halk olarak, bizi ayakta tutan umudumuz, hayallerimiz. Onu da çalmaya çalışıyorlar, yani bizi hayal edemez duruma getirmeye çalışıyorlar, umudumuzu bitirmeye çalışıyorlar, ama o zor biraz.”

Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Başkanı Raci Bilici:

“Hiç bir zaman umudumuzu yitirmedik, yitirmememiz de gerekiyor. Eğer bu ülkede siyasetçiler, siyasal hareketler, Kürtler, Türkler beraber yaşama iradesini ortaya koyuyorlarsa, bu temelde bir çaba harcanması lazım. Şu andaki gidişat, birlikte yaşamama gidişatıdır. Cizre halkı, biz asla ve asla Türkiye Cumhuriyeti'yle birlikte yaşayamayız diyor. Yarın Sur da bunu der, yarın Bağlar da bunu der. Dolayısıyla geleceğe dair umutlarımız zayıflamış olur. Ama umutlarımızı yitirmeme çabası içerisindeyiz. Umuyoruz ki değişir. Bu ülke bu kadar şeyi kaldıramaz. Bir yerde durması gerekir diyoruz. İşte o noktayı bekliyoruz. Acaba hakikaten o noktada duracak mı, yoksa o noktayı aşacak mı? O noktayı aşarsa zaten mesele bitiyor.”

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'nın (DTSO) yaptığı ekonomik tespit çalışması raporuna göre, işletmelerin ve esnafın oluşan kayıplarının giderilmesi ve sorunların çözümüne ilişkin talep ve önerileri şöyledir:

- Sur ilçesinin afet kapsamına alınarak bu kapsamda gerekli önlemlerin alınması,
- Yasak süresince oluşan hasar ve zararın karşılanması, işletme ve esnafı kısa sürede finansman açısından rahatlatacak uzun vadeli faizsiz kredi ve hibenin sağlanması.
- Mevcut banka borçlarının yapılandırılması, faizsiz olarak ötelenmesi, yeni krediler konusunda kolaylıkların sağlanması.
- Çekleri yazılan işletme ve esnaf için sicil affı sağlanması.
- SGK, vergi, oda aidatları gibi ödemelerin silinmesi, 1 yıl süre ile ertelenmesi ve oluşan faizlerin silinmesi. Özellikle Hasanpaşa Hanı, Vakıflar İş Hanı gibi vakıflara ait iş yerlerinde biriken kira bedellerinin silinmesi. Sur içinden alışveriş yapılması konusunda özendirici kampanyaların düzenlenmesi.

SONUÇ

Sur ilçesi kültürel, sosyal, ekonomik ve tarihi anlamda Diyarbakır'ın kalbidir. Suriçi bölgesinin tamamı 1988 yılında “kentsel sit alanı” ilan edilmiş, 2015 yılı Temmuz ayında ise Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzaj'ı UNESCO'nun “Dünya Kültür Mirası” listesine alınmıştır.

Sur'da 454'i sivil yapı, 148'i anıtsal yapı niteliğinde olmak üzere toplamda 602 tescilli yapı vardır. Bunlara kentsel dokunun diğer tamamlayıcıları eklendiğinde çok ciddi bir kültür varlığı söz konusudur. Bu yapıların içerisinde 40 camii ve mescit; 19 ziyaret, türbe, hazire; 11 kilise ve 4 medrese bulunmaktadır.

Bu raporda da görüldüğü gibi, Sur ilçesinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları büyük bir kültürel ve insani yıkıma yol açmıştır. İnsanlığın ortak inanç ve kültür mirası olarak kabul edilen kutsal mekânlar harabeye çevrilmiş, UNESCO kültür mirası listesinde bulunan Diyarbakır Surları tank ve top atışlarıyla hasara uğratılmıştır. Sur içinde bulunan 500 yıllık Kurşunlu Camii, Dört Ayaklı Minare, Hasırlı Camii, Paşa Hamamı, Hasırlı Halk Meclisi, Yoğurtlu Pazarı, 1700 yıllık Saint Mary Kilisesi, Surp Gragos Ermeni Kilisesi ve Protestan kiliseleri, Hacı Hamit Camii ve Dengbêj Evi tahrip edilmiş ve kullanılamaz hale getirilmiş tarihi yapıların sadece bir kısmıdır.

Sokağa çıkma yasaklarıyla Anayasa'da ifade edilen yaşam hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, seyahat hakkı başta olmak üzere en temel evrensel insan hak ve özgürlükleri açıkça ihlal edilmiştir. Toplamda 6 kez sokağa çıkma yasağı ilan edilen Sur'da son yasak 2 Aralık 2015'te açıklanmıştır.

Resmi kaynakların 9 Mart 2016'da operasyonların bittiğini açıklamasına rağmen, sokağa çıkma yasakları halen devam etmektedir. 29 Temmuz 2016 itibarıyla 240 gündür devam eden ablukada kimliği belirlenen 55 kişi yaşamını yitirmiş; Diyarbakır, Malatya, Antep ve Elazığ ATK'larda kimlik teşhisi için bekleyen ve kimsesizler mezarlığına defnedilen 26 ve 10 Temmuz 2016'da cenazeleri bulunan 3 kişi ile birlikte Temmuz 2015'ten bu yana Sur'da kesin olmamakla birlikte yaklaşık 90 kişi hayatını kaybetmiştir.

Duvarlara "Türk'ün gücünü göreceksiniz, Kanımız aksa da zafer İslam'ındır, Allah cc her şeye yeter" gibi yazıların yazılması; 3 hilal figürlerinin çizilmesi; 'Esedullah Timi' imzalarının atılması bölgede 1990'lardaki Hizbullah ya da JİTEM benzeri yapılanmaların harekete geçtiğini göstermiştir.

Öte yandan Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre; bu sürede yapılan operasyonlarda, aralarında 2 yüzbaşı ve teğmenin de bulunduğu 53 asker ile 17 polis ve 1 korucu olmak üzere toplam 71 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. 2 Aralık tarihinden bu yana ilçedeki operasyonlarda 392'si asker 128'i polis, 3'ü korucu olmak üzere toplam 523 güvenlik mensubu yaralanmıştır.¹⁰⁷

Çatışma ve savaş politikaları, devlet şiddeti, saldırgan dil ve üslup, dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen keyfi, hukuk ve insanlık dışı sokağa çıkma yasakları, sivillere yönelik saldırılar elbette sadece Sur ilçesinde yaşanmamıştır. Ama Sur'da yaşananlar tüm insanlık ailesini ilgilendirmektedir.

Bu raporla tespit edilenler, ayrıca yerel, ulusal ve uluslararası farklı kurum ve kuruluşların hazırladığı ve ekteki cd'de sunulmuş olan diğer raporlar ve belgeler tüm insanlık ailesine bir çağrı, tarihe düşülmüş olan güçlü bir nottur. Asla unutulmaması gereken gerçeklerin ifadesidir.

Bu rapor Sur'da yaşamını yitirmiş olanlara; evini barkını, yerini yurdunu, toprağını terk etmek zorunda kalan yurttaşlarımıza, halkımıza ithaf edilmiştir...

DİPNOTLAR

- 1 <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- 2 <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- 3 Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Suriçi Kamulaştırma Kararına İlişkin Rapor, 2016
- 4 MHD Eşbaşkanı Avukat Emrullah Akyürekli, 16 Nisan 2016 tarihinde kalp krizi geçirek yaşamını yitirmiştir.
- 5 <http://www.insanhaklaridernegi.org/wp-content/uploads/2015/10/657756Bilan%C3%A7o-%C4%B0HD-2015-Y%C4%B1%C4%B1-%C4%B0lk-9-Ay-%C4%B0nsan-Haklar%C4%B1-%C4%B0halleri-Raporu.pdf>
- 6 <http://jinha.com.tr/components/4027505458/content/view/28717>
- 7 <http://tihv.org.tr/6-eylul-diyarbakir-sur-olaylari-inceleme-raporu/>
- 8 <http://tihv.org.tr/12-14-eylul-2015-tihv-dokumantasyon-merkezi-gunluk-insan-haklari-raporu>
- 9 <http://tihv.org.tr/10-13-ekim-2015-tihv-dokumantasyon-merkezi-gunluk-insan-haklari-raporu/>
- 10 <http://tihv.org.tr/26-30-tihv-dokumantasyon-merkezi-gunluk-insan-haklari-raporu/>
- 11 Tabloda gösterilen 5 mahallede abluka bazı sokaklarda kaldırılrsa da kısmi olarak devam etmektedir.
- 12 <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/172238-sur-da-mahsur-kalan-diha-muhabiri-dolan-icin-aihm-e-basvuru>
- 13 <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/172238-sur-da-mahsur-kalan-diha-muhabiri-dolan-icin-aihm-e-basvuru>
- 14 <http://t24.com.tr/haber/surdan-aihme-6-basvuru-daha-bodrum-katinda-her-an-olebilirler,329045>
- 15 <http://www.evrensel.net/haber/273659/surda-kusatma-altindaki-remziye-tosun-oldugumuz-bina-bombalaniyor>
- 16 <http://t24.com.tr/haber/surdan-aihme-14-basvuru-bodrum-katindayiz-bombalaniyoruz-her-an-olebiliriz,329764>
- 17 <http://t24.com.tr/haber/surdan-aihme-14-basvuru-bodrum-katindayiz-bombalaniyoruz-her-an-olebiliriz,329764>
- 18 <http://www.haberdar.com/gundem/sur-da-hafriyat-bosaltilmasi-durdurulsun-h21099.html>
- 19 DA, Kadın, 47, Cenazeleri Yıkayan bir kadın, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 20 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 21 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 22 Erkek, 50, Cenazeleri yıkamış bir imam, Bağlar, 25 Mart 2016
- 23 Erkek, 50, Cenazeleri yıkamış bir imam, Bağlar, 25 Mart 2016
- 24 Erkek, 50, Cenazeleri yıkamış bir imam, Bağlar, 25 Mart 2016
- 25 Erkek, 50, Cenazeleri yıkamış bir imam, Bağlar, 25 Mart 2016
- 26 DA, Kadın, 47, Cenazeleri Yıkayan bir kadın, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 27 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 28 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 29 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 30 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 31 AS, Erkek, Mesut Sevikte'ın ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 32 Kadın, kardeşinin cenazesini alamayan bir kadın, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 33 Erkek, oğlunun cenazesini alamayan bir baba, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 34 <http://www.hurriyet.com.tr/surda-operasyonlar-bitti-40066171>
- 35 Sur'da yasaklı olan altı mahalledeki sokağa çıkma yasağı 11 Aralık'ta 17 saat ara verilmiş, sonra aynı mahallelerdeki yasak tekrardan ilan edilmiştir.
<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/13684/sur-da-17-saat-sonra-yeniden-sokaga-cikma-yasagi>
- 36 DA, kadın, 42, Meya-Der üyesi, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 37 KM, kadın, 38, oğlunun cenazesini alamayan bir anne, Sur, 17 Mart 2016
- 38 HÖ, 26, kardeşinin cenazesini almayan bir kadın, Sur, 17 Mart 2016

- 39 Erkek, oğlunun cenazesini alamayan bir baba, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 40 Erkek, oğlunun cenazesini alamayan bir baba, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 41 <http://www.cnnturk.com/turkiye/surdan-tasinan-hafriyatta-kadin-cesedi-bulundu>
- 42 DA, kadın, 47, cenazeleri yıkayan bir kadın, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 43 Erkek, 50, cenazeleri yıkamış bir imam, Bağlar, 23 Mart 2016
- 44 MU, erkek, MEYA-Der, Yenişehir, 18 Mart 2016
- 45 Verdery, Katherine. 1999. The Political Lives of Dead Bodies: Reburial and Postsocialist Change. New York: Columbia University Press aktaran Evren Balta, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7240/olu-bedenlerin-siyasal-yasamlari#.Vx5-Aff97TU>
- 46 AD, kadın, 42, Meya-Der, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 47 NÇ, kadın, 42, Çekwar Çubuk'un ailesi, Huzurevleri, 22 Mart 2016
- 48 NÇ, kadın, 42, Çekwar Çubuk'un ailesi, Huzurevleri, 22 Mart 2016
- 49 Ş., kadın, 47, Barış Anneleri üyesi, Bağlar, 20 Mart 2016
- 50 <http://www.ozgurlukcusol.com/surda-katledilen-cocugun-kimligi-belirlendi/>
- 51 FA, kadın, 50, Fatma Ateş'in akrabası, Bağlar, 22 Mart 2016
- 52 <http://www.imctv.com.tr/surda-55-yasindaki-fatma-ates-hayatini-kaybetti/>
- 53 FA, kadın, 50, Fatma Ateş'in akrabası, Bağlar, 22 Mart 2016
- 54 <http://www.hurriyet.com.tr/surda-eve-havan-mermisi-isabet-etti-1-olu-1-yarali-40035112>
- 55 <http://www.evrensel.net/haber/269054/diha-surda-evi-top-mermisiyle-vurulan-kadin-yasamini-yitirdi>
- 56 Ali Ürün, erkek, 50'li yaşlar, Iskenderpaşa Mahalle Muhtarı, 17 Mart 2016
- 57 Özgür Yurttaş Dernekleri, demokratik özerklikin inşa edilmesi için mahallelerde örgütlenen Halk Meclisleri üyelerince kurulan derneklerdir.
- 58 İsmi vermek istemeyen bir tanık, erkek, 40'lı yaşlarda, Iskenderpaşa Mahallesi, 17 Mart 2016
- 59 http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160103_diyarbakir_sur
- 60 AS, erkek, Mesut Sevikték'in ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 61 AS, erkek, Mesut Sevikték'in ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 62 AS, erkek, Mesut Sevikték'in ailesi, Sur, 18 Mart 2016
- 63 DA, kadın, 47, cenazeleri yıkayan bir kadın, Yenişehir, 23 Mart 2016
- 64 <http://t24.com.tr/haber/bizim-cocuklarimizin-adi-ana-rahmine-dustuklerinde-terorist-dogduklarinda-suclu,326588>
- 65 <http://t24.com.tr/haber/bizim-cocuklarimizin-adi-ana-rahmine-dustuklerinde-terorist-dogduklarinda-suclu,326588>
- 66 <http://t24.com.tr/haber/bizim-cocuklarimizin-adi-ana-rahmine-dustuklerinde-terorist-dogduklarinda-suclu,326588>
- 67 <http://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2016/04/T%C4%B0HV-Soka%C4%9Fa-%C3%87%C4%B1kma-Yasaklar%C4%B1-Bilgi-Notu-20-Nisan-2016.pdf>
- 68 <http://www.imctv.com.tr/surda-dordu-polis-18-kisi-yaralandi/>
- 69 GD, 38, kadın, Mehmet Demirel'in akrabası, Fiskaya, 24 Mart 2016
- 70 K., erkek, 60, Mehmet Demirel'in komşusu, Fiskaya, 24 Mart 2016
- 71 GD, 38, kadın, Mehmet Demirel'in akrabası, Fiskaya, 24 Mart 2016
- 72 <http://www.bestanuce1.com/235996/sur-direnisinde-katledilen-ilhan-topraga-verildi>
- 74 Dört tekerlekli el arabası, çekçekçilik, para karşılığında başkalarının eşyalarını taşıma işine denir.
- 75 Mİ, kadın, 40, Aziz İlhan'ın ailesi, Seyrantepe, 24 Mart 2016
- 76 Mİ, kadın, 40, Aziz İlhan'ın ailesi, Seyrantepe, 24 Mart 2016
- 77 K, kadın, 33, Aziz İlhan'ın akrabası, Seyrantepe, 24 Mart 2016
- 78 K, kadın, 33, Aziz İlhan'ın akrabası, Seyrantepe, 24 Mart 2016
- 79 K, kadın, 33, Aziz İlhan'ın akrabası, Seyrantepe, 24 Mart 2016
- 80 <http://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2016/01/Soka%C4%9Fa-%C3%87%C4%B1kma-Yasaklar%C4%B1-23.01.2016.pdf>
- 81 <http://www.evrensel.net/haber/279707/cocuklarinin-cenazesi-icin-130-gundur-nobeteler>
- 82 Kadın, Ramazan Ögüt'ün halası, Sur, 17 Mart 2016
- 83 Kadın, Ramazan Ögüt'ün annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 84 Kadın Ramazan Ögüt'ün ablası, Sur, 17 Mart 2016
- 85 <http://t24.com.tr/haber/surda-ogullarinin-cenazesini-alamayan-aileler-acilik-grevinde,322783>
- 86 Kadın Ramazan Ögüt'ün ablası, Sur, 17 Mart 2016
- 87 Kadın, Ramazan Ögüt'ün halası, Sur, 17 Mart 2016
- 88 FÇ, kadın, Rozerin Çukur'un annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 89 <http://www.diclehaber.com.tr/news/content/view/520157?from=2975960978>
- 90 FÇ, kadın, Rozerin Çukur'un annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 91 <http://www.evrensel.net/haber/269559/hocam-nasil-olmus-ve-rozerinde-oldurduler>
- 92 FÇ, kadın, Rozerin Çukur'un annesi, Sur, 17 Mart 2016.
- 93 KM, kadın, 36, Cihat Morgül'ün annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 94 KM, kadın, 36, Cihat Morgül'ün annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 94 <http://www.evrensel.net/haber/275477/insan-cenazesini-alinca-uzulur-biz-cenazemizi-bulsak-sevinecegiz>
- 95 KM, kadın, 36, Cihat Morgül'ün annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 96 Km, kadın, 36, Cihat Morgül'ün annesi, Sur, 17 Mart 2016
- 97 <https://www.change.org/p/sur-da-insani-bir-koridor-a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1n-open-a-humanitarian-corridor-for-civilians-in-sur>
- 98 <https://habernobetim.wordpress.com/2016/02/18/anneyiz-biz-terorist-degiliz-semra-celebi/>
- 99 <http://www.diken.com.tr/surda-bir-anne-basbakan-kardesiz-deyip-olduruyor/>
- 100 FA, kadın, Gündüz Akmeşe'nin annesi, Sur, 18 Mart 2016
- 101 FA, kadın, Gündüz Akmeşe'nin annesi, Sur, 18 Mart 2016
- 102 B, erkek, 35, Ofis, 19 Mart 2016
- 103 Yaralılar ile ilgili bilgiler, sağlık kurumları bilgi vermediği için basından ve bilgi notlarından derlenmiştir. Süreç içerisinde yaralanan kişi sayısı net değildir, çünkü hastaneye gidip fişlenmekten çekinen, evde tedavi olan çok sayıda yurttaş olduğu tarafımızca iletildiştir.
- 104 Bu başlık altında 95-115 arasındaki sayfalarda kullanılan veriler ve fotoğraflar Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan "Suriçi Çatışmalar Sonrası Kültürel Miras Hasar Tespit Raporu"ndan alınmıştır. Raporun tam hali eklerde mevcuttur.
- 105 DTSO'nun kapsamlı raporu ekte dir
- 106 <https://www.hdp.org.tr/guncel/haberler/avrupa-parlamente-leri-sur-icin-basbakan-davutoglu-na-cagrida-bulundu/6529>
- 107 <http://www.milliyet.com.tr/sur-da-operasyonlar-sona-erdi-gundem-2206903/>

HDP